

С.О.Булатова

Книжкове зібрання роду польських магнатів Яблоновських

у фондах Національної
бібліотеки України
імені В.І.Вернадського

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
Інститут рукопису

С. О. Булатова

**КНИЖКОВЕ ЗБРАННЯ
РОДУ ПОЛЬСЬКИХ МАГНАТІВ
ЯБЛОНОВСЬКИХ
У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ
УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

КИЇВ 2006

ББК Ч734(4пол)759.7+Ч736.83.11(4укр)511.1

УДК 027.1(438)027.54(477)

кафедри *Влошин*
6.10.06

Монографія присвячена історії бібліотечного зібрання роду польських магнатів Яблоновських, що зберігається в фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Висвітлюється походження, формування та розвиток зібрання протягом XVII–XX ст. у періоди приналежності його різним представникам роду Яблоновських, встановлені їхні науково-культурні уподобання та зв'язок з наповненням книжкового фонду. Приділяється увага реконструкції складу зібрання в різні періоди, аналізу шляхів комплектування та його історико-культурному значенню. В дослідженні проаналізований значний обсяг першоджерел з українських і польських книго- та архівосховищ, у додатках представлені описи власницьких книжкових знаків у виданнях зібрання.

Для істориків, книгознавців, усіх, хто цікавиться історією та культурою України і Польщі.

Відповідальний редактор

Л.А. Дубровіна, член-кореспондент НАН України

Філологічне редагування

Н.М. Зубкова, кандидат історичних наук

Рецензенти

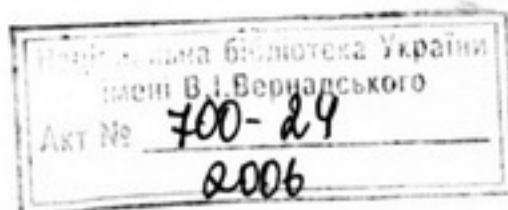
Г.В. Боряк, доктор історичних наук

В.Ю. Омельчук, доктор історичних наук

Друкується за постановою Вченої ради
Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського

*Підготовлено на комп'ютерному обладнанні, наданому
Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського Фондом Катедр
українознавства при Гарвардському університеті (США).*

*Програма українознавчих досліджень, фундатором
якої є ФКУ, фінансується за рахунок благодійних пожертв
українських громад США і Канади*

ISBN 966-02-4038-4

© С.О. Булатова, 2006

ВСТУП

Історико-книгознавчі дослідження родових бібліотечних колекцій та зібрань, що були сформовані на території України, є маловідомою ланкою історії культури України та Польщі XVI–XIX ст. Найменш вивчені різні за обсягами та багатоаспектні за складом приватні родові бібліотеки. Запропонована автором монографічна праця присвячена комплексному аналізу історичного розвитку однієї з найвідоміших приватних бібліотек – зібрання магнатського роду Яблоновських, що нині зберігається в фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (НБУВ).

Родова бібліотека Яблоновських є окремим соціокультурним явищем, що в своєму складі репрезентує цілісний прошарок духовної культури Речі Посполитої XVI–XVIII ст. на європейському тлі, відображає численні наукові зв'язки видатних постатей цієї епохи, висвітлює їхній творчий та науково-просвітницький доробок. Водночас це цінна джерельна база для вивчення не лише історії бібліофільства одного з найславетніших магнатських родів, а й для розгляду більш комплексних проблем у галузі історії книги: книготорговельної і книговидавничої діяльності окремих осіб та видавництв, асортименту друків книгарень у конкретних регіонах у певні періоди, міграції книжок, формування цін на друки та рукописи, діяльності книжкових аукціонів, розвитку традицій та новацій в книговидавничій справі тощо.

Оцінюючи стан дослідження історії та складу бібліотеки Яблоновських у контексті історії роду, слід зазначити, що найбільш репрезентованим є історико-біографічний аспект теми. Багатогранну діяльність представників роду Яблоновських у XVII–XVIII ст. і, зокрема, особистість Ю.О. Яблоновського вивчало чимало істориків, культурологів, філологів, картографів, генеалогів, геральдистів, нумізматів. Разом з тим, незважаючи на значну кількість історико-бібліографічних досліджень, бібліофільство Яблоновських залишалось поза увагою. Так, бібліофільські уподобання Станіслава Яна Яблоновського не відбилися в його панегіричному життєпису XVIII ст., створеному П. Жонсаком¹. Автор статті

про С.Я. Яблоновського в Польському Біографічному Словнику, сучасний історик Т. Новак основну увагу приділяє військовій та суспільно-політичній кар'єрі діяча². Протягом останніх років аналізу військово-політичного доробку великого коронного гетьмана С.Я. Яблоновського була присвячена низка розвідок польського військового історика М. Вагнера, насамперед, його ґрунтовна праця в чотирьох частинах “Stanisław Jabłonowski (1634–1702). Polityk i dowódca” (Седльце, 1997), а також стисла її версія³. Деякі спорадичні факти стосовно культурних контактів С.Я. Яблоновського містяться в статті М. Вагнера про атмосферу магнатського двору гетьмана наприкінці XVII ст.⁴ Традиції меценатства родини гетьмана С.Я. Яблоновського стосовно єзуїтському колегіуму в Львові досліджувалися С. Заленським, що допомагає прояснити світоглядні аспекти бібліофільських пріоритетів Яблоновських, їхні контакти з єзуїтами⁵. В праці А. Волинського, присвяченій роду Яблоновських, бібліотека лише згадується в світлі творчої діяльності окремих осіб⁶.

Відомості про бібліофільство Я.С. Яблоновського в друкованих джерелах фрагментарні й лаконічні. Дуже коротко висвітлені окремі періоди його життя М. Лоретом у монографії про польський культурний осередок у Римі в 80-х роках XVII ст.⁷ Деякі відомості містять його щоденники, опубліковані в 60-х роках XIX ст. В. Хоментовським і А. Белевським⁸.

Домінуючою темою історичних досліджень є багатоаспектна науково-творча діяльність Ю.О. Яблоновського та його меценатські ініціативи. Взаємодія Ю.О. Яблоновського з прогресивними колами Варшави в період створення наукового періодичного журналу “Acta litteraria” розглядалася істориком науки Я. Курковським, який констатує впливи особистих бібліотек на інтелектуальні кола Речі Посполитої в XVIII ст.⁹ Чеський історик М. Куделка досліджував проблему чеських літературних контактів Яблоновського в руслі славістики, наукові досягнення Яблоновського-вченого в цій галузі підкреслює славіст А. Францев¹⁰. Заслуги Ю.О. Яблоновського в створенні та розвитку наукових фондів в Гданську й Лейпцизі підкреслюють Л. Курдибаха, А. Краушар, Х. Ванічкувна, З. Колянковський¹¹. Повне біографічне оповідання д-ра Антонія Ю. (Ролле), який іноді згадує про колекціонування книжок Ю.О. Яблоновським, є занадто белетризованим¹². Фундаментальна дисертація польського історика Я. Добжинецької, написана в 1947 р. на широкому архівному матеріалі, що був втрачений у період Другої світової війни, містить окремі відомості про бібліотеку, але, власне, цей напрям не був предметом її дослідження¹³.

Варта уваги також низка історико-книгознавчих студій вітчизняних та зарубіжних авторів XIX–XX ст., у яких тією чи іншою мірою висвітлювався склад та зміст зібрання Яблоновських.

Інформація про історію бібліотеки, зокрема про Д. Сальтена – влас-

ника придбаної колекції, міститься в дослідженнях німецьких бібліографів XIX ст. Ф.Л. Хоффманна та Г.Х. Писанського¹⁴. Досить повно історію побутування збірки Д. Сальтена та інших пруських зібрань у XVI–XVIII ст. висвітлено в праці сучасного польського історика книги Я. Тонделя¹⁵.

Змістовний фактаж щодо стану зібрання в складі бібліотеки Кременецького ліцею в XIX ст. є в публікації українського дослідника цієї навчальної інституції О. Оглобліна¹⁶. На жаль, каталог фондів бібліотеки Університету св. Володимира, складений у XIX ст. за алфавітним принципом, не дає змоги прослідкувати долю зібрання в стінах Університету¹⁷. Побутування зібрання Яблоновських у бібліотеці Університету св. Володимира побіжно висвітлює щойно видана монографія української дослідниці Т. Мяскової, присвячена історії університетських бібліотечних фондів¹⁸.

Сучасні оглядові дослідження Б. Лейтнер та Є. Колесник¹⁹ не завжди фактографічно точні й базуються на відомих опублікованих джерелах. Важливе значення для реконструкції найціннішої частини зібрання мають сучасні наукові каталоги інкунабулів та палеотипів НБУВ українських бібліографів Б. Зданевича та М. Шамрай, які включають науково-довідковий та бібліографічний апарат, опис провенієнцій та шифри видань історичних колекцій, в тому числі й Яблоновських²⁰.

Джерельна база монографічного дослідження, хоча й спирається на деякі опубліковані документи, зокрема, на каталоги Ф.С. Віцлебена і аукціонний каталог придбаної бібліотеки Д. Сальтена²¹, а також на короткі статті в польських, українських та російських довідниках по бібліотеках (Ф. Радзишевський, М. Бокачев, В. Іконников, У. Іваск, Е. Хвалевік)²², складається переважно з архівних матеріалів.

Найзначніший комплекс архівних матеріалів членів родини Яблоновських – Яна Станіслава, Олександра і, зокрема, Юзефа Олександра (кореспонденція, творчі матеріали, щоденники) – зберігається в Бібліотеці Чарторийських у Кракові. Серед них є й документи, що безпосередньо стосуються історії бібліотеки (списки видань, відомості та записи з історії придбання бібліотеки Сальтена, рукописні підготовчі реєстри книжок до каталогу Ф.С. Віцлебена)²³. Ці документи дозволяють встановити історію комплектування бібліотеки, особливості складу та організації (локалізацію фондів, облік, використання). Надзвичайну цінність має епістолярій Ю.О. Яблоновського, що містить інформацію про гуманістичні та бібліофільські контакти князя. На жаль, архівна спадщина Яблоновських з фондів Рапперсвільської бібліотеки у Варшаві знищена під час Другої світової війни²⁴.

Окрім того, залучена й архівна спадщина Яблоновських, що зберігається в фондах Бібліотеки Народової у Варшаві: в бібліотеці Ординації

Замойської (зокрема, листи до Ю.О. Яблоновського видатних французьких учених і бібліофілів Ш. Роллена, К. Реала де Курбана, а також “Dziennik” (1718–1725) Я.С. Яблоновського)²⁵ та зібранні Залуських, де міститься важливе листування із Ю.А. Залуським 1743–1773 рр., присвячене переважно видавничим та колекційним справам²⁶. Серед кореспонденції Ю.А. Залуського зберігаються й листи до Я.С. Яблоновського²⁷, що свідчить про роль зібрання останнього у Підкамені для інтелектуального середовища Польщі початку XVIII ст.

Залучено й архів Радзивіллів, який містить відомості про бібліофілство членів родини Яблоновських (Теофіли Яблоновської, матері Юзефа Олександра, його дружини Кароліни, дядька Яна Станіслава), про їхні зв'язки з Міхалом Казимиром Радзивіллою, братом Кароліни, та їхнім зібранням з фондів Головного Архіву Давніх Актів у Варшаві²⁸.

У Бібліотеці Народового закладу ім. Оссолінських Польської Академії наук у Вроцлаві заслуговує на увагу генеалогічний рукопис “Skarbiec szlachectwa” Терези Яблоновської²⁹. В архіві Сапег із зібрання Оссолінських з фондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України міститься важливе листування Ю.О. Яблоновського з відомими європейськими вченими³⁰.

Етап, пов'язаний з історією зібрання в стінах Кременецького ліцею, відображений в фонді “Волинський (Кременецький) Ліцей” Центрального державного історичного архіву України в м. Києві: там зберігаються інвентарні книги бібліотеки та інші документи. Документи передачі та зберігання колекції в бібліотеці Університету св. Володимира залучені з фонду “Київський університет” Державного архіву міста Києва³¹.

Крім згаданих джерел, слід назвати ті, що не були доступними авторові цього монографічного дослідження, – це, зокрема, документи з Лейпцизького міського архіву³², які містять відомості про період фундації Ю.О. Яблоновським товариства *Societas Jablonoviana*, а також комплекс матеріалів творчої біографії Ю.О. Яблоновського як члена Королівської Академії наук у Парижі, що нині зберігаються в Архіві Академії наук у Парижі³³.

Основою дослідження складу зібрання є фонди НБУВ, зокрема Інституту рукопису та Інституту української книги (відділ історичних колекцій та бібліотечних зібрань і відділ стародруків та рідкісних видань), де нині зберігається меморіальне бібліотечне зібрання Яблоновських, а також окремі видання із зібрання стародруків Бібліотеки Народової у Варшаві, бібліотеки Університету у Варшаві, Ягеллонської Бібліотеки в Кракові, Бібліотеки Польської Академії наук у Курніку.

Відтворюючи історію розвитку бібліотечного зібрання польських магнатів Яблоновських XVI – середини XIX ст., автором здійснено спробу відповісти на низку історико-книгознавчих питань стосовно:

– висвітлення бібліофільських традицій представників роду Яблоновських XVII – середини XIX ст., їхніх науково-культурних зацікавлень та зв'язків із наповненням книжкового фонду, характеру зібрання в певні періоди існування, його долі в складі бібліотек Кременецького ліцею, Університету св. Володимира та НБУВ;

– встановлення шляхів формування складу родової бібліотеки в різні періоди на базі джерелознавчого та історико-книгознавчого аналізу, виявлення і дослідження провенієнцій;

– спроби реконструкції складу зібрання на період його передання останнім приватним власником – Теофілою Сапегою до бібліотеки Кременецького ліцею з точки зору приналежності до нього інкунабулів, палеотипів, розосереджених у фондах інших колекцій, зокрема, в колекції “Regia”, з метою встановлення цілісного уявлення про склад зібрання Яблоновських наприкінці XVIII – на початку XIX ст., а також аналізу сучасного складу та змісту зібрання в фондах НБУВ;

– дослідження джерел та способів комплектування зібрання під час його інтенсивного зростання у XVIII ст. – у період збирацької діяльності Ю.О. Яблоновського;

– визначення внеску фондоутворювачів, зокрема, центральної постаті – Юзефа Олександра Яблоновського, у розвиток зібрання, а також впливу цієї бібліотеки на інтелектуально-культурне середовище Речі Посполитої XVIII ст.

Для дослідження залучена широка джерельна база – архівні документи з історії роду, щоденники, творчі матеріали, епістолярій, списки видань, каталог бібліотеки, складений Ф.С. Віцлебенем, та, власне, книжкове зібрання, що залишилося в більш-менш повному обсязі у фондах НБУВ. Для встановлення ступеня внеску різних представників роду атрибутовані та проаналізовані провенієнції власне Яблоновських, а також провенієнції широкого кола інших бібліофілів XVI–XVIII ст.

Вивчення історії формування бібліотеки супроводжувалося дослідженням основи зібрання – його успадкованої частини, визначенням місця Яблоновіани в складі фонду, виокремленням джерел і способів комплектування бібліотеки, шляхів надходження видань, їхнього складу і тематики, встановленням культурно-видавничих ареалів (видавництва, книгарні, аукціонні торги) у XVIII ст., звідки зафіксовані регулярні надходження літератури, шляхів міграції видань. У контексті бібліофільства Ю.О. Яблоновського простежуються його наукові, культурні, видавничі контакти.

Зверталася увага й на взаємовплив складу бібліотеки та особистості її власника Ю.О. Яблоновського як видатного наукового та культурного діяча, мецената, що свідчить про багатоаспектність інтересів та послідовність у комплектуванні її фондів науковими виданнями, універсальність та різноманітність її фонду, антикварно-бібліографічний характер най-

ціннішої її частини і відмінність від інших типових сучасних бібліотек епохи, наприклад, короля Станіслава Августа Понятовського, де переважали видання епохи Просвітництва.

Монографія містить значний за обсягом довідковий матеріал про власників, склад видань, шляхи їхньої міграції, книготорговельні центри, відомих бібліофілів тієї доби, способи комплектування книгозбірні. Залучений вагомий ілюстративний матеріал, який репрезентує раритетні рукописні та друковані пам'ятки з колекційних фондів НБУВ.

Автор висловлює глибоку вдячність директорові Інституту рукопису НБУВ Л.А. Дубровиній, Фондації підтримки польської науки Каси ім. Ю. Мянновського у Варшаві, а також усім українським і польським колегам – історикам та книгознавцям – за допомогу й сприяння під час написання цієї праці.

Примітки

¹ *Jonsac P., de.* Histoire de Stanislas Jablonowski. – Leipsic: Imprime Guillaume Gottlob Sommer, 1774. – Т. 1. – 186 р.; Т. 2. – 206 р.; Т. 3. – 182 р.; Т. 4. – 100 р.

² *Nowak T.* Jablonowski Stanislaw Jan // PSB. – Wrocław etc.: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1962–1964. – Т. 10/2, з. 45. – С. 232–239.

³ *Wagner M.* Stanislaw Jablonowski. Kasztelan krakowski hetman wielki koronny. – Warszawa, 2000. – 245 s.

⁴ *Wagner M.* Dwór hetmana Stanisława Jablonowskiego w końcu XVII wieku // *Zeszyty naukowe wyższej szkoły rolniczo-pedagogicznej w Siedlcach.* – Siedlce, 1996. – N 45. – С. 27–44. – (Seria: nauki humanistyczne. Historia; Z. 2.).

⁵ *Załęski S.* Oo. Jezuiti we Lwowie. – Lwów, 1880. – С. 26, 105.

⁶ *Wołyński A.* Książęta Jablonowscy w literaturze // *Tygodnik Ilustrowany.* – Warszawa, 1880. – Т. 10. – С. 86–220.

⁷ *Loret M.* Życie polskie w Rzymie w XVIII wieku. – Rzym, 1930. – С. 201.

⁸ *Jablonowski J.S.* Dziennik, cz. I (1694–1695) / Wyd. Wł. Chomętowski. – Warszawa, 1865. – 173 s.; *Jablonowski J.S.* Pamiętnik / Wyd. Aug. Bielowski. – Lwów, 1862. – 109 s.

⁹ *Kurkowski J.* Warszawskie czasopisma uczone doby Augusta III. – Warszawa, 1994. – 328 s.

¹⁰ *Kudělka M.* K otázce česko-polských literárních vztahů v počátcích českého národního obrození. Korespondence Josefa Alexandra Jablonowského s Františkem Pubičkou // *Slezský sborník.* – 1957. – Roč. 55, t. 15. – С. 258–271; *Францев А.* Польское славяноведение. – Прага, 1906. – С. 44–45.

¹¹ *Kurdybacha Ł.* Józef Aleksander Jablonowski a "Die Naturforschende Gesellschaft" // *Kurdybacha Ł.* Stosunki kulturalne polsko-gdańskie. – Gdańsk, 1937. – Т. 2. – С. 63–76. – (Studia Gdańskie); *Kraushar A.* W sprawie fundacji naukowej Towarzystwa imienia Jozefa Alexandra Jablonowskiego, wojewody nowogródzkiego, w Lipsku 1774–1911. – Warszawa, 1912. – 60 s.; *Waniczkówna H.* Societas Jablonoviana // *Nauka polska.* – 1930. – Т. 13. – С. 195; *Kolankowski Z.* Societas Jablonoviana // *Mówią wieki.* – 1967. – R. 10, N 8. – С. 8–13.

¹² *Dr Antoni J. (Rolle).* Jeden ze szczepów zasłużonego rodu // *Opowiadania historyczne.* – Warszawa, 1884. – Т. 1. – С. 309–415. – (Seria 4).

¹³ *Dobrzyńska J.* Józef Aleksander Jablonowski. Praca doktorska, 1947. Maszynopis w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. – 161 k.

¹⁴ *Hoffmann F.L.* Daniel Salthenius // *Erinnerung an preussische Bibliographen und Litterarhistoriker, Bibliophile und Besitzer merkwürdiger Bücher-sammlungen.* [Serapeum] – Leipzig, 1869. – N 3. – С. 39–41; *Pisanski G.Ch.* Entwurf einer preussischen Literärgeschichte in vier Büchern. – Königsberg, 1886. – С. 472–475, 589, 682–683.

¹⁵ *Tondel J.* Książka w Dawnym Królewcu Pruskim. – Toruń, 2001. – 325 s.

¹⁶ *Оглоблин О.* Библиотека Волинського Лицею // Бібліологічні вісті. – 1927. – № 4. – С. 47–59.

¹⁷ Каталог книг библиотеки Императорского Университета Св. Владимира. – К., 1854–1858. – Т. 1–5.

¹⁸ *Мяскова Т.* Библиотека Императорского Университета Св. Володимира: з історії комплектування (1834–1927 рр.). – К., 2005. – 184 с.

¹⁹ *Leytner B.* Jabłonowski Józef Aleksander // SPKP. – Warszawa–Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1972. – S.351; *Колесник Е.А.* Книжные коллекции Центральной научной библиотеки Академии наук УССР. – К., 1988. – С. 24–27.

²⁰ Каталог інкунабул / Укл. Б.І. Зданевич. – К., 1974. – 249 с.; Каталог палеотипов из фондов Центральной научной библиотеки им. В. И. Вернадского НАН Украины / Сост. М.А. Шамрай. – К., 1995. – 546 с.

²¹ *Witzleben F.S.* Bibliotheca Jablonoviana. – Lipsiae: Breitkopfia, 1755.– Vol.1–4; *Bibliothecae Danielis Salthenii, libris rariores et rarissimi.* – Regiomonti Borussorum: Hartungii, 1751.– 632 p.

²² *Radziszewski F.* Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych tak niegdyś byłych jak i obecnie istniających w krajach dawną Polskę składających...– Kraków, 1875. – S. 36–38; *Бокачев Н.* Описи русских библиотек. – СПб., 1890. – С. 103; *Иконников В.С.* Опыт русской историографии. – К., 1891. – Т. 2, кн. 1. – С. 943; *Иваск У.Г.* Частные библиотеки в России. – СПб., 1912. – Ч. 2. – С. 68. – Приложение к “Русскому библиофилу” 1911 года; *Chwalewik E.* Zbiory polskie: archiwa, biblioteki, gabinety, galereje, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w Ojczyźnie i na obczyźnie, w porządku alfabetycznym według miejscowości ułożone. – Warszawa; Kraków, 1926–1927.– Т. 1. – S. 158; *Chwalewik E.* Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. – Wrocław: Ossolineum, 1955.– S. 106.

²³ Rkps. B. Cz. 1144.

²⁴ Bib. Rap. 54: опис див.: *Katalog rękopisów Biblioteki Narodowej. Zbiory Biblioteki Rapperswilskiej.* Т. I. (1–1314) / Oprac. A. Lewak. – Warszawa, 1929.– S. 507.

²⁵ BOZ 147, k. 123–124, k.130–131; BOZ 814.

²⁶ Rkps. BN III 3243–3244, 3246–3255, 3258–3259, 3261–3263, 3267–3269.

²⁷ Rkps. BN III 3229, k. 38.

²⁸ AGAD, AR, dz.V, t. 123, n 5698; t. 124, n 5705; t. 125, n 5721, 5722.

²⁹ Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, Rkps.3427/I. Jabłonowska Teresa “Skarbiec szlachectwa”.

³⁰ ЛНБ ім. В. Стефаніка НАН України, ф. 103, № 427 / IV d; № 430 / IV d; № 431 /IV d.

³¹ ДАК, ф.16, оп. 465, т. 1, спр. 1981; оп. 469, т. 1, спр. 639в.; оп. 469, т. 1, спр. 89.

³² Leipzig, Stadtarchiv, VII G 1–11 – дані про це див.: *Jabłonowski Józef Aleksander // Bibliografia literatury polskiej.* Nowy Korbut. – Warszawa, 1967.– Т.5.– S.12.

³³ Institut de France, Académie des Sciences, Archives, Registre de L’Académie Tome 80; Académie des Inscriptions et des Belles Lettres, Archives Z. 201. Registre 1761, 1762, 1771, 1777.– Дані див.: *Dobrzyniecka J.* Jabłonowski Józef Aleksander // PSB. – Т.10/2, z. 45 – S. 228.

РОЗДІЛ 1.
РІД МАГНАТІВ ЯБЛОНОВСЬКИХ ТА ЙОГО ПРЕДСТАВНИКИ,
ЇХНЯ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ БІБЛОТЕЧНОГО ЗІБРАННЯ
В XVII – НА ПОЧАТКУ XVIII століття

Приватне зібрання магнатів Яблоновських формувалося як родове і тісно пов'язане з історією цього давнього, відомого ще з XV ст. польського роду герба “Прус III”, або “Нагоди”, що походив з с. Яблонова в Плоцькому повіті Млавського воєводства¹. Уподобання представників кількох поколінь Яблоновських у XVII–XVIII ст. не могли тією чи іншою мірою не відбитися на характері та історичній долі бібліотеки, але центральною фігурою у формуванні її основного складу був Юзеф Олександр Яблоновський (1711–1777), новогрудський воєвода. Разом з тим і його попередники та найближчі родичі зробили свій внесок у становлення та розвиток зібрання, що нині є одним з найцінніших в історичних фондах НБУВ, визначили його тематичний склад, започаткували традиції колекціонування. Серед них – прадід Юзефа Олександра – Ян Станіслав Яблоновський (?–1647), його дід – Станіслав Ян Яблоновський (1634–1702), дядько – Ян Станіслав Яблоновський (1669–1731), батько – Олександр Ян (1671–1723) та матір – Теофіла (?–1745) Яблоновські, а також дочка Юзефа Олександра – Теофіла Сапега (1742–1816).

1.1. До витоків родових бібліофільських традицій:
Ян Станіслав Яблоновський, великий коронний мечник

Усупереч поширеній в книгознавчій літературі думці, що засновником родової бібліотеки був Станіслав Ян Яблоновський², аналіз складу зібрання дозволяє стверджувати, що власне підґрунтя бібліотеки було створене його батьком, Яном Станіславом Яблоновським, коронним мечником, наприкінці 30–40-х років XVII ст. Саме з його особою пов'язане зародження традицій колекціонування книг Яблоновськими, віднесене до середини XVII ст.

Ян Станіслав Яблоновський народився в одному з успадкованих маєт-

PRVS Tertio, seu PRVS NAGODY.

D E L I N E A T I O.

SVNT arma composita ex tribus, collic, media folca, & armis Prus primo, eos occupat dextrum latus, folca sinistrum, supra autem hæc duo, ponitur Prus, dispositio acuminis & folca inferius. Supra coronam est pes lorricatus cum ocreis, genu coronam tangens, campus crucium & falcis est sanguineus, folca caelestinus, arma autem integra sunt coloris albi, pes ferri coloris.

O R I G O.

Nobilis de armis Collyis, seu Prus secundo ut apparet ex falce, in matrimonij consortium acceperat filiam nobilis de armis Poboiz, quæ propter ne speciosam aduersa tempora obliterarent memoriam, reiecit ab armis suis vicinam falcem, ad alteram verò adiunxit mediam folcam, & superposuit arma Prus, quibus & domus sua & domus consortis exprimerentur insipientibus. Et quia viro de postens horum armorum in bello cæuente pes auulsus fuerat, idem Ducem Masouizæ consensit & auctoritate, viro mutilato, & militi dicto Sobor, illiusque posteris concessum fuerunt in perennem gloriam, adornanda arma pede, sublato gladio & manu armata Prusis ab antiquo concessa. Dignum enim est, ut qui maiorum meritis addit propria & pariter illustria, habeat memoriale meritum suorum innotatum & expressum.

A D I V T O R I V M D E I.

Moueor ex tam excellentissimis armis ad deducendum, quod femina sit adiutorium viri & Dei, dicit enim ipse Creator rerum: *Faciamus Adæ adiutorium, non enim est bonum hominem esse solum, quoniam rem relinquit patrem & matrem, & adhaerebit uxori suæ, Gen. 2.* Et profecto si mulieres eo adiutorium quoque sunt, quia norunt vincere in bono, quod quondam docuit D. August. *Bonitate contendit, salubre certamen est.* Est proprium bonum & utilitatem hominis spectes, non est quidem adiutoria mulier, nam bonum est mulierem non tangere, & beator erit si sic permanserit ut legitur, 1. Cor. 7. At si vniuersi bonum consideraueris, adiutorium

Герб

роду Яблоновських
"Прус III", або "Нагоди".
Дереворит з видання
С. Окольського
"Orbis Polonus"
(Краків, 1641).
Coll. Jabl. 637.

ків (у Белзькому або Руському воєводствах) у родині Мацея Яблоновського (1569–1619), королівського ротмістра, який брав участь у військових походах проти шведів і росіян. Мацей Яблоновський походив з Прус, але згодом з Плоцького повіту переселився на українські землі, а саме – на Покуття³. Його дружиною і, відповідно, матір'ю Яна Станіслава була Катажина, в дівоцтві Кломницька герба "Порай". Дата народження Яна Станіслава за різними джерелами наводиться неоднозначно. Вірогідно, що він народився у 1606 або у 1607 р. (за даними М. Вагнера)⁴, а не близько 1600 р. (за Польським Біографічним Словником). Остання дата викликає сумнів, оскільки його батьки одружилися тільки в 1606 р.⁵ Згідно з відомостями, що містяться в рукопису Юзефа Олександра Яблоновського "Raptularz domu", присвяченому історії власного роду, Я.С. Яблоновський народився в 1606 р. у с. Лучі – родинній маєтності Яблоновських⁶. Він закінчив єзуїтський колегіум у Львові, після чого певний час подорожував країнами Західної Європи⁷. Перебуванням в європейських країнах пояснюється й досконале знання Яном Станіславом Яблоновським іноземних

мов, що підкреслював Ю.О. Яблоновський⁸. Однак не лише студіювання мов (як сучасних Яблоновському, так і латини) та обов'язкових для дворян того часу наук, а й в цілому знайомство з пам'ятками старожитностей та науково-культурними традиціями Західної Європи мали значний вплив на подальші захоплення Яна Станіслава, в тому числі й на формування його бібліофільських пристрастей.

Згодом Я.С. Яблоновський, за родинною традицією, брав участь у війнах, зокрема 1624–1629 рр. зі шведами і татарами, а також з росіянами в 1632–1634 рр., здобувши чин ротмістра (1634)⁹. Свою громадську діяльність Я.С. Яблоновський розпочав на сеймі 1633 р. Особистий зв'язок магната з королем Владиславом IV визначив високий соціальний стан Я.С. Яблоновського, зміцнення позицій і зростання сфер впливу роду на українських землях Речі Посполитої. За слушним зауваженням історика Ю. Дзенгелєвського, в епоху короля Владислава IV вирішальною умовою для піднесення окремих представників шляхетських родів у воєводствах цього регіону було, передусім, почуття відповідальності за долю Речі Посполитої, саме тому за часів панування Владислава IV і за його підтримкою до суспільно-політичної еліти країни увійшли Яблоновські¹⁰. Я.С. Яблоновський був близьким до кіл прогресивного магнатства в сеймі, до якого належали його друзі – Якуб Собеський (пом. у 1646 р.), освічений гуманіст, бібліофіл, мандрівник, та Миколай Остророг (пом. у 1652 р.), маршалок посольського кола, блискучий оратор, гуманіст. Властивою для них була перевага інтересів держави над приватними, навіть шляхетськими вольностями¹¹; саме цей напрям у сеймі репрезентував й Я.С. Яблоновський¹². До близьких Я.С. Яблоновському осіб належали також і члени впливової аристократичної родини Сенявських герба “Лелива”: протягом певного часу він листувався з Миколаєм Сенявським (пом. у 1683 р.), волинським воєводою, польним коронним гетьманом¹³. До факторів, що сприяли зміцненню соціального статусу, слід віднести й шлюбно-родинні стосунки Я.С. Яблоновського. Близько 1633 р. він одружився з Анною Остророг (бл. 1600 р. – після 1648 р.) герба “Наленч”, дочкою Яна Остророга і його другої дружини Софії Заславської, завдяки чому заволодів маєтностями Остророгів. Зауважимо, що батько Анни Ян Остророг (1565–1622) був однією з яскравих постатей на зламі XVI–XVII ст. – познанський воєвода, казнодей, письменник, гуманіст, отримав ґрунтовну освіту в Страсбурзі, перебував в Англії, Франції, Італії, Швеції. Вихідець з лютеранської сім'ї, він приятелював з видатними вченими-езуїтами свого часу – Петром Скаргою, Яном Конарським та згодом навернувся до католицизму¹⁴.

Подальші етапи життя та діяльності Я.С. Яблоновського склалися так: спочатку він – королівський дворянин, підчаший польської королеви Цецилії Ренати – в 1638 р., маршалок посольського кола – в 1638 і 1640 рр., коронний мечник із 1642 р. – Я.С. Яблоновський залишив помітний слід

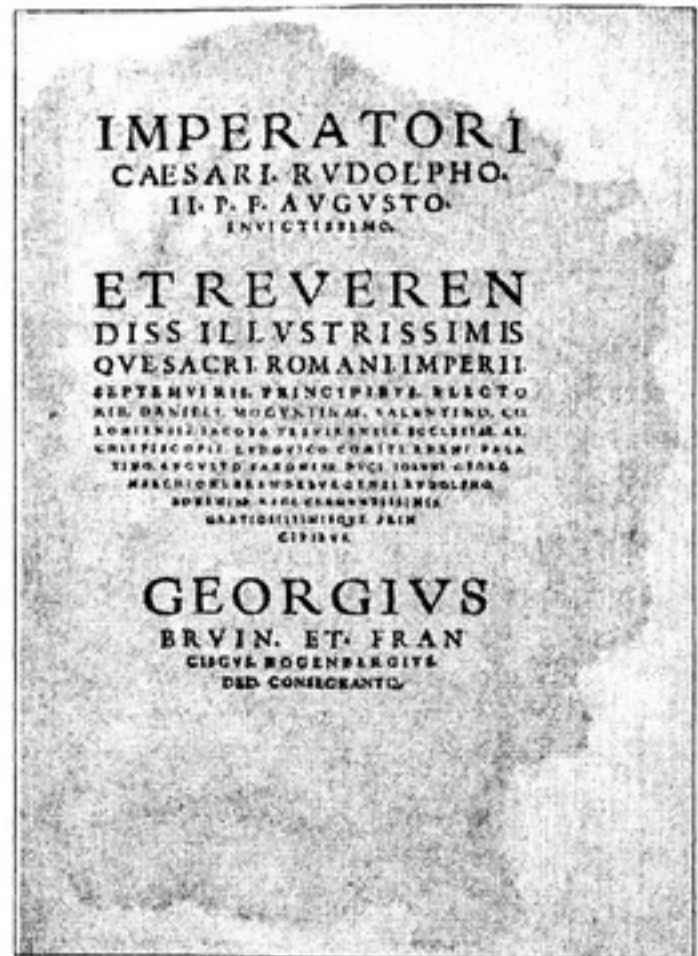

у політичній історії Речі Посполитої, особливо в період засідання польського сейму в травні 1647 р., коли запропонував новаторські політичні проекти про поправки до голосування, що викликало бурхливу негативну реакцію депутатів¹⁵.

Я.С. Яблоновський помер у червні 1647 р. у Варшаві (на думку сучасників, під впливом драматичних для нього подій останнього сейму) і був похований в костьолі єзуїтів у Львові. Зазначимо, що цей біографічний факт переконливо підтверджує духовну прихильність Я.С. Яблоновського до ордену єзуїтів. Ця духовна традиція підтримувалася і в наступних поколіннях роду, але підвалини її були закладені саме Я.С. Яблоновським. За даними Каспара Несецького, єзуїта, історика, геральдиста, він був, зокрема, благодійником єзуїтського колегіуму в Кам'янці-Подільському. Водночас К. Несецький відзначає, посилаючись на працю історика XVI ст. Симона Окольського "Russia Florida" (Львів, 1646), що він також був благодійником конвенту домініканців у Коломиї. Останній історичний факт пояснюється тим, що Коломия вважалася столицею Покуття, краю, де здавна розташовувалися величезні латифундії Яблоновських, і вплив цієї магнатської родини в різних сферах був досить великим, отже, зрозуміло, що Я.С. Яблоновський брав участь у найважливіших заходах духовного й культурного життя цього регіону¹⁶.

З особи Яна Станіслава вже в першій половині XVII ст. починаються літературно-гуманістичні традиції роду Яблоновських. Сам Я.С. Яблоновський був освіченим магнатом, мав ораторські здібності, про що свідчить його промова "Oratio salutatoria ad Regem Vladislaum IV nomine totius 3. Ordinis 1640", присвячена королю Владиславу IV¹⁷. До речі, впродовж досить бурхливої суспільно-політичної діяльності Я.С. Яблоновський залишив низку промов політичного змісту, які згодом Ю.О. Яблоновський згадував у бібліографічному творі "Museum Polonum" (Львів, 1752) (*Coll. Jabl. 185*), у рубриці, присвяченій працям прадіда¹⁸. Скоріше за все, враховуючи трепетне ставлення Ю.О. Яблоновського до історико-архівної спадщини представників власного роду, він не просто володів відомостями щодо промов свого предка, але й ретельно зберігав їх у фамільному архіві чи бібліотеці.

Постать Я.С. Яблоновського, державного діяча нового типу за часів Владислава IV, привертала до себе увагу як авторів-сучасників, так і польських історіографів наступних поколінь. Зокрема, заслуги Яна Станіслава поряд з іншими судьями Коронного Трибуналу прославив Ян Янсо́ніус, парох із Собкова, в своїх поезіях "Maiestas utriusque politicae ad Tribunal Regni deputatorum gentilitiis effigiata ceris humillimo submissionis obsequio adoratur" (Люблін, 1643)¹⁹. Криштоф Вціщліц, бакалавр вільних наук у Краківській Академії, присвятив йому свій твір "Rozsądek ... na rok Pański 1643", доданий з окремим титулом до друку розміром у 16° "Kalen-

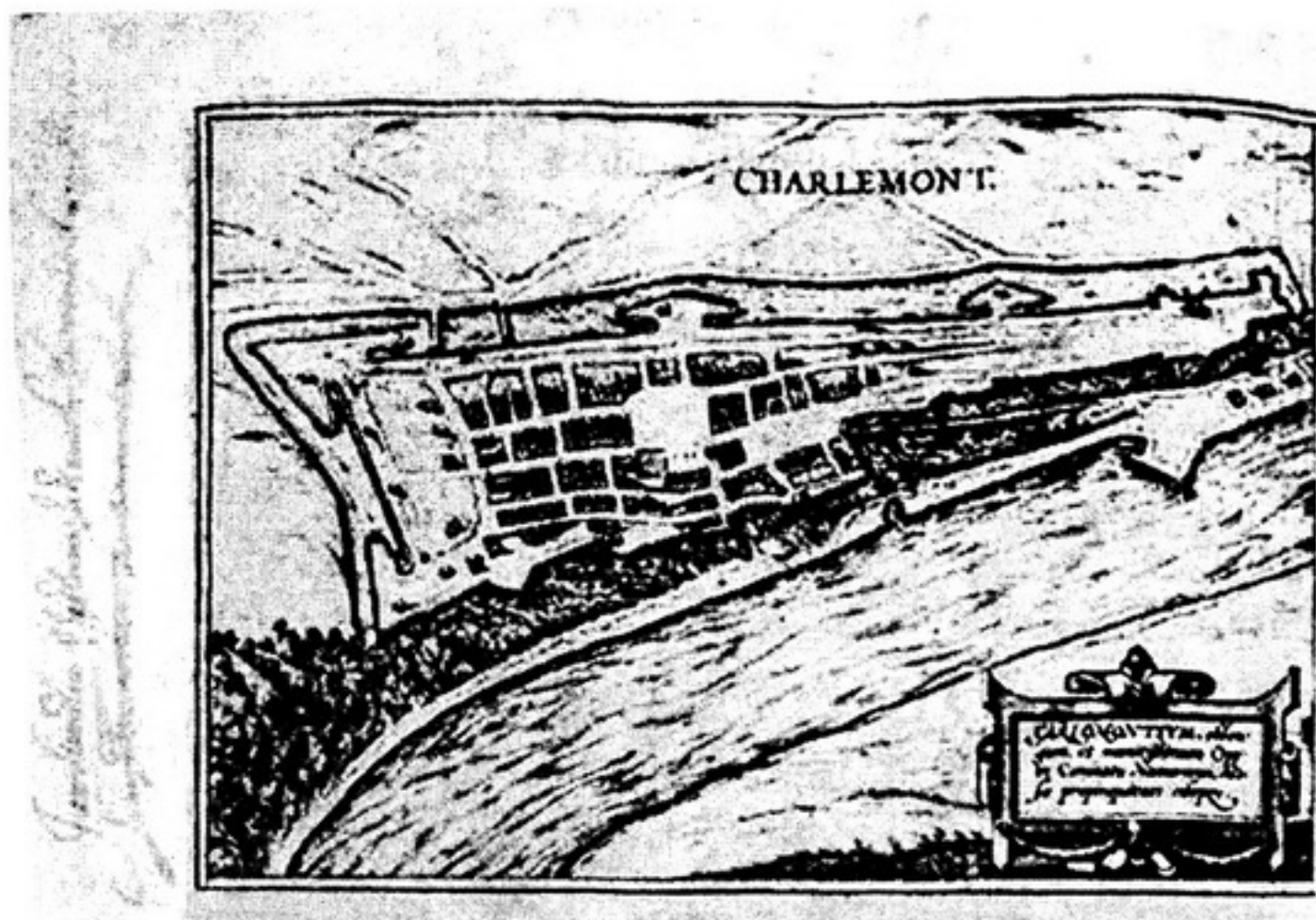
Титульний аркуш та присвята Рудольфу II, імператору Священної Римської імперії, у виданні Г. Брауна "Civitates orbis terrarum..." (Кельн, 1577).

ІУК НБУВ, ВСРВ, Р. 2087; Coll. Jabl. 175.

darz swiąt rocznych obrotów niebieskich ... na rok Pański 1643" (Краків, 1642)²⁰. Пізніше його політичні та громадянські чесноти були висвітлені польським істориком Павлом Потоцьким в екскурсі "Saeculum Bellatorum et Tohatorum seu Centuria Elogiorum Clarissimorum Virorum Polonorum et Lithuanorum" (Краків, 1702) (Coll. Jabl. 1088)²¹, присвяченому видатним вітчизняним діячам XVII ст.

Цілком закономірно, що риси Я.С. Яблоновського – польського аристократа-гуманіста першої половини XVII ст. – відбилися й на його бібліофільських нахилах. Нині у фондах НБУВ збереглося лише одне видання з космографії з власницьким записом Я.С. Яблоновського, що дозволяє пов'язати витoki родової бібліотеки з його особою²². Власне, це атлас у трьох книгах кельнського теолога Георга Брауна "Civitates orbis terrarum in aes incisae et excusae, et descriptione topographicas morale et politica illustrata..." (Кельн, 1577)²³, що оцінюється бібліографами як раритет. Фоліант оздоблений розкішними мідьоритами з видами і планами європейських міст роботи Франца Хогенберга та Симона ван дер Новеля. Видання за своїм друкарським і художнім рівнем перевершило популярну в XVI ст. "Cosmographie oder beschreibung aller lander" (Базель, 1550) Себастьяна Мюнстера, а мідні гравірувальні дошки для "Civitates" згодом були використані в інших відомих видавничих проектах²⁴. Отже, незважа-

Автограф Я.С. Яблоновського, корлівського дворянина, на маргінесі гравюри Франца Хогенберга та Симона ван дер Новеля у виданні Г. Брауна "Civitates orbis terrarum..." (Кельн, 1577). ІУК НБУВ, ВСРВ, Р. 2087; Coll. Jabl. 175.

ючи на те, що нині виявленим є лише один примірник-раритет із зібрання Я.С. Яблоновського, він яскраво свідчить про його бібліофільські інтереси.

Відповідно до тексту власницького запису, книга надійшла до Я.С. Яблоновського до 1638 р., коли він мав звання королівського дворянина. Судячи з суперекслібриса, вона раніше належала Станіславові Собоцькому (1556–1589) герба "Кораб", королівському постільничому, мальтійському кавалеру, командору костюлу Св. Іоанна Єрусалимського в Познані у 1586–1589 рр.²⁵ С. Собоцький, будучи високоосвіченою особою, володів латиною, німецькою, італійською мовами, досяг успіхів у вивченні історії, математики. У молоді роки він тривалий час перебував у закордонних подорожах у Туреччині, Іспанії, Італії, Нідерландах, Німеччині, Угорщині, на Мальті, де, очевидно, й був прийнятий до мальтійського ордену. С. Собоцький прославився також завдяки військовим заслугам й відданості королю, що відповідало кодексові честі польського шляхтича тієї доби²⁶. Імовірно, що така високоосвічена людина мала власну збірку книжок, оправи яких позначалися гербовим суперекслібрисом. Шлях надходження цього стародруку до зібрання Я.С. Яблоновського невідомий, але можна передбачити, що він потрапив до Яна Станіслава або в період його перебування в королівському оточенні, оскільки, як відомо, близьким до

цього середовища був й С. Собоцький ще за часів короля Стефана Баторія, або мігрування книжки здійснилося через познанський культурний осередок і пов'язане з одруженням у 1633 р. Я.С. Яблоновського з Анною Остророг – дочкою познанського воєводи, а С. Собоцький у Познані у 1586–1589 рр. виконував функції командора косяулу Св. Іоанна Єрусалимського.

Пізніше доля цього раритетного видання зі збірки С. Собоцького склалася так, що після приналежності Янові Станіславові його успадкував від батька до бібліотеки в Ляхівцях С.Я. Яблоновський²⁷, а від нього – через покоління – Ю.О. Яблоновський. Бібліографічний опис видання з літерою “L” (“Lachowse”) біля позиції зафіксований у каталозі “Bibliotheca Jablonoviana” (Лейпциг, 1755), укладеному німецьким бібліографом Фридеріком Сигізмундом Віцлебенем на замовлення власника Ю.О. Яблоновського²⁸. Отже, шлях видання переконливо підтверджує, по-перше, мігрування стародруку протягом XVI–XVIII ст. у збірках польських бібліофілів у межах Речі Посполитої, та, по-друге, спадкоємність в історії родової бібліотеки Яблоновських та провідну роль її фундатора – Яна Станіслава.

Висвітлюючи початковий етап родового бібліофільства за часів Я.С. Яблоновського, слід звернути увагу на ряд відкритих питань, розв'язання яких за браком документальних матеріалів, на жаль, є проблематичним і досліджується лише у контексті історико-книгознавчої реконструкції зібрання. До таких питань, необхідних для вивчення історії книгозбірні, відносяться час фундації бібліотеки, її місцезнаходження, кількість книжок, тематичний репертуар тощо.

У визначенні часу зародження бібліофільства Я.С. Яблоновського, тобто періоду існування бібліотеки, документальним свідомством залишається його єдиний власницький запис на сторінках видання із зібрання. Запис у книжці доводить, що вона належала Я.С. Яблоновському до 1638 р. (дати присвоєння звання підчашого королеви Цецилії Ренати), тобто маємо підстави вважати, що зацікавлення книжками в Я.С. Яблоновського проявилось з молодих років, тому й заснування родової бібліотеки гіпотетично можна датувати 20-ми – серединою 30-х років XVII ст.

У якому з численних маєтків Яблоновського розміщувалася бібліотека, – за браком даних в архівних джерелах складно з'ясувати. Проте можемо передбачити, що конкретне місцезнаходження збірки слід пов'язувати, передусім, з двома головними резиденціями – з с. Луча, успадкованим у 1615 р. за королівською згодою від батька Мацея Яблоновського²⁹, де здавна знаходилася родинна садиба, або з с. Перегінсько, наданим королівським привілеєм лише у 1638 р.³⁰ У цьому зв'язку зазначимо, що, оскільки час заснування бібліотеки відносимо до досить раннього біографічного періоду її власника – 20-х – середини 30-х років XVII ст., то збірка, очевидно, мала розташовуватися у с. Луча в Галицькій землі – єдиному маєтку Яблоновських, де на той період знаходився шляхетський двір³¹.

У випадку наступного можливого переміщення фоліанта з Лучі – кінця 30-х – середини 40-х років XVII ст., він міг би зберігатися й у Перегінську, де також був двір для родини. Очевидно, якщо у Перегінську й знаходилася бібліотека, то вона не мала спеціального приміщення. Про це свідчать пізніші дані, які наводяться польським дослідником Ф Марковським: план будинку та люстрації с. Перегінсько у 1661 і 1662 рр., за часів володіння Станіславом Яном – сином Я.С. Яблоновського³². Згідно з цим джерелом, навіть після реконструкції будинок був досить скромним типовим польським шляхетським двором епохи бароко зі східних рубежів Речі Посполитої. За відомостями названої люстрації, “у тім дворі покоїв є п’ять ...”, що, враховуючи потреби сім’ї, виключає можливість пристосування одного з нечисленних приміщень під бібліотеку³³. Отже, розміщення невеличкої за обсягом збірки у спеціальному покої не було доцільним, і, найвірогідніше, у середині XVII ст. вона знаходилася в шафах – “під рукою” у власника, в його покоях. Ймовірно, подібна відсутність спеціального бібліотечного приміщення була характерною також і для резиденції в Лучі (про яку даних не збереглося), оскільки архітектонічні особливості шляхетських маєтків біля прикордонних рубежів Речі Посполитої в XVII ст. були досить типовими та обумовлювалися, насамперед, оборонною функцією.

Щодо обсягу зібрання Я.С. Яблоновського у першоджерелах не збереглося жодної інформації, яка б проливалася світло на цей аспект. Таким чином, залишається лише передбачити її кількість, керуючись подібними даними стосовно обсягу бібліотек магнатів відповідного соціального стану в зазначений період. На підставі цих відомостей у першій половині XVII ст. магнатська бібліотека в середньому (не йдеться про значні фамільні збірки Потоцьких, Радзивілів, Сапег та ін.) налічувала щонайменш 200–300 томів³⁴.

Можемо припустити, що збірка Я.С. Яблоновського обіймала не більше цієї середньої кількості, а, ймовірно, була й меншою, оскільки навіть Ляховецька бібліотека його сина Станіслава Яна, заснована на підґрунті батьківської та поповнена, сягала за життя власника 346 бібліографічних позицій назв (за даними каталогу Ф.С. Віцлебена, де зафіксовані позиції видань до 1702 р. – року смерті Станіслава Яна)³⁵. Спробуємо на підставі даних каталогу Ф.С. Віцлебена приблизно змоделювати склад ляховецьких книжок до 1647 р., які могли належати Я.С. Яблоновському. Звичайно, подібна реконструкція на підставі виокремлення ляховецьких книжок за формальною хронологічною ознакою – до 1647 р. – має свої недоліки: наприклад, у певних випадках неможливо визначити, які з друків до 1647 р. належали Янові Станіславу, а які – його сину Станіславові Яну. Варто також пам’ятати, що у родовій бібліотеці, сформованій кількома поколіннями та розташованій у різних маєтках, мали місце процеси змішування книжок, тому виокремлення їх у каталозі XVIII ст. мало дещо формаль-

ний характер і, зрозуміло, не відображало, з якої збірки вони походять. Так, до речі, праця приятеля Яна Станіслава Якуба Собеського “Compendiariorum Chotinensis belli” (Гданськ, 1646)³⁶ та дослідження Д. Уффано “Archelia albo artilleria” у перекладі А. Цівіцького (Лешно, 1643)³⁷ за походженням, очевидно, пов’язані з іменем Яна Станіслава та пізніше в каталозі позначені літерою “Р”, що свідчить про їх зберігання у бібліотеці правнука Яна Станіслава – Ю.О. Яблоновського в Підгірцях, оскільки Підгорецька бібліотека у 40-х роках XVIII ст. була своєрідною творчою лабораторією Ю.О. Яблоновського, де знаходилися історичні джерела з родової успадкованої частини збірки. Однак, незважаючи на умовність, такий спосіб визначення складу збірки залишається єдиним можливим у зв’язку з відсутністю архівних матеріалів щодо бібліофільства Яна Станіслава. Отже, за тематикою його книжки охоплювали історію європейських держав – Франції (П. Емілія “De rebus gestis Francorum” (1569), Англії, країн Сходу (Прокопія “De rebus Gothorum, Persarum et vandalorum” (1653); історію Речі Посполитої, яка була представлена досить ґрунтовно (А. Гваньїні “Sarmatia Europaeae descriptio” (1631), Я. Гербурта де Фульштина “Chronica seu historiae Polonicae” (1609); географію, хронологію, космографію (П. Апіан, Птолемей). Зібрання також вмещувало праці класичних авторів (Максима, Тацита, Плутарха “Opuscula varia” (1531), Геродота, Ксенофонта, Юлія Цезаря з коментарями Альда Мануція), Ю. Ліпсія “Miscellanea epistolarum selectarum” (1605), філософські (Р. Гоглена “Lexicon Philosophicum” (1613), Р. Франсуа “Essay des Merveilles de Natur” (1629) та теологічні твори (біблії, Фома Аквінський, А. де Ескобар). Досить репрезентативними були розділи права, зокрема польського (М. Яскерського “Juris provincialis quod speculum saxonicum vulgo nuncupatum” (1602), Ф. Дреснера “Processus Judiciarius Regni Poloniae” (1601), А. Ліпського “Observationes de jure civilis et Saxonis” (1619); медицини (І.М. Савонароли “Practica major” (1561), І. Меркуріалі “Medicina practica” (1623); військового мистецтва (Ж. Жака “L’Art Militaire pour l’Infanterie” (1615), П. Караччіолло “La gloria del Cavallo” (1606), Д. Уффано “Archelia albo artilleria” у перекладі А. Цівіцького (1643). Вірогідно, що у бібліотеці зберігалися також і власні рукописи Я.С. Яблоновського, зокрема його промови у сеймі і вітальні промови, присвячені Владиславові IV. Таким чином, аналіз ляховецьких книжок (видань і рукописів) до 1647 р. та їхня тематика дають змогу стверджувати, що батьківська збірка Яна Станіслава максимально обмежувалася 192 томами³⁸.

Отже, на нашу думку, власне зі збірки Я.С. Яблоновського у 30-40-х роках XVII ст. почалися родові традиції колекціонування книжок, які згодом визначили особливості їх подальшого розквіту в бібліофільстві наступних поколінь Яблоновських.

Станіслав Ян Яблоновський.
Мідьорит Етьєна Пікарта з видання
Ф. д'Аврїля "Voyage en divers états
d'Europe et d'Asie" (Париж, 1692)
(публ. з "Wielka Encyklopedia
powszechna ilustrowana" (Warszawa,
1903, t. 31–32, s. 314).

1.2. Бібліотека

Станіслава Яна Яблоновського, краківського каштеляна, в Ляхівцях

Суттєву роль в історії родового зібрання відіграв Яблоновський Станіслав Ян на Яблонові та Острозі герба "Прус III" – йому належить створення ядра бібліотеки Ляховецького замку. Для висвітлення формування світогляду, літературних і наукових уподобань цієї особистості зупинимося на фактах біографії, передусім стосовно освіти.

С.Я. Яблоновський народився 3 квітня 1634 р. у родовому маєтку Лучі в сім'ї Яна Станіслава, коронного мечника, та Анни Остророг. Після ряду трагічних подій – смерті батька у 1647 р. і спалення селянами Лучі у 1648 р. – Станіслав Ян був відправлений до Кракова для навчання в університеті³⁹. Однак М. Вагнер,

дослідник військової діяльності С.Я. Яблоновського, справедливо вважає, що його краківські студії слід пов'язувати не з університетом, а з Новодворським колегіумом – середнім навчальним закладом гуманітарного профілю, де навчалися сини шляхти й магнатів (зокрема, родичі Станіслава Яна по матері – Остророги)⁴⁰. Навчання в Новодворському колегіумі тривало чотири – шість років: від класу граматики – до класу діалектики. За програмою в класі граматики вивчалися основи латини, біблійної історії, далі, в класі поетики, – класичні автори (Вергілій, Гораций, Клаудіан та інші), грецька мова, історія та математика; в класі риторики – промови Цицерона, старожитня історія, основи географії та катехізис; у класі діалектики продовжувалося вивчення ораторського мистецтва, яке доповнювалося й практичними навичками виголошення промов, історією, основами астрономії, логікою⁴¹. Однак, за даними М. Вагнера, освіта Станіслава Яна тривала до кінця 1648 – початку 1649 р. і обмежувалася двома-трьома півріччями, тому важко конкретно встановити, якого класу він досяг, очевидно, – класу граматики або поетики⁴².

Після початкового навчання в Кракові С.Я. Яблоновський, згідно зі звичаями виховання шляхетської молоді, був відправлений в подорож Європою в супроводі гувернера, ксьондза Яна Янсоніуса, який був близьким до родини Яблоновських ще за життя батька – Яна Станіслава⁴³.

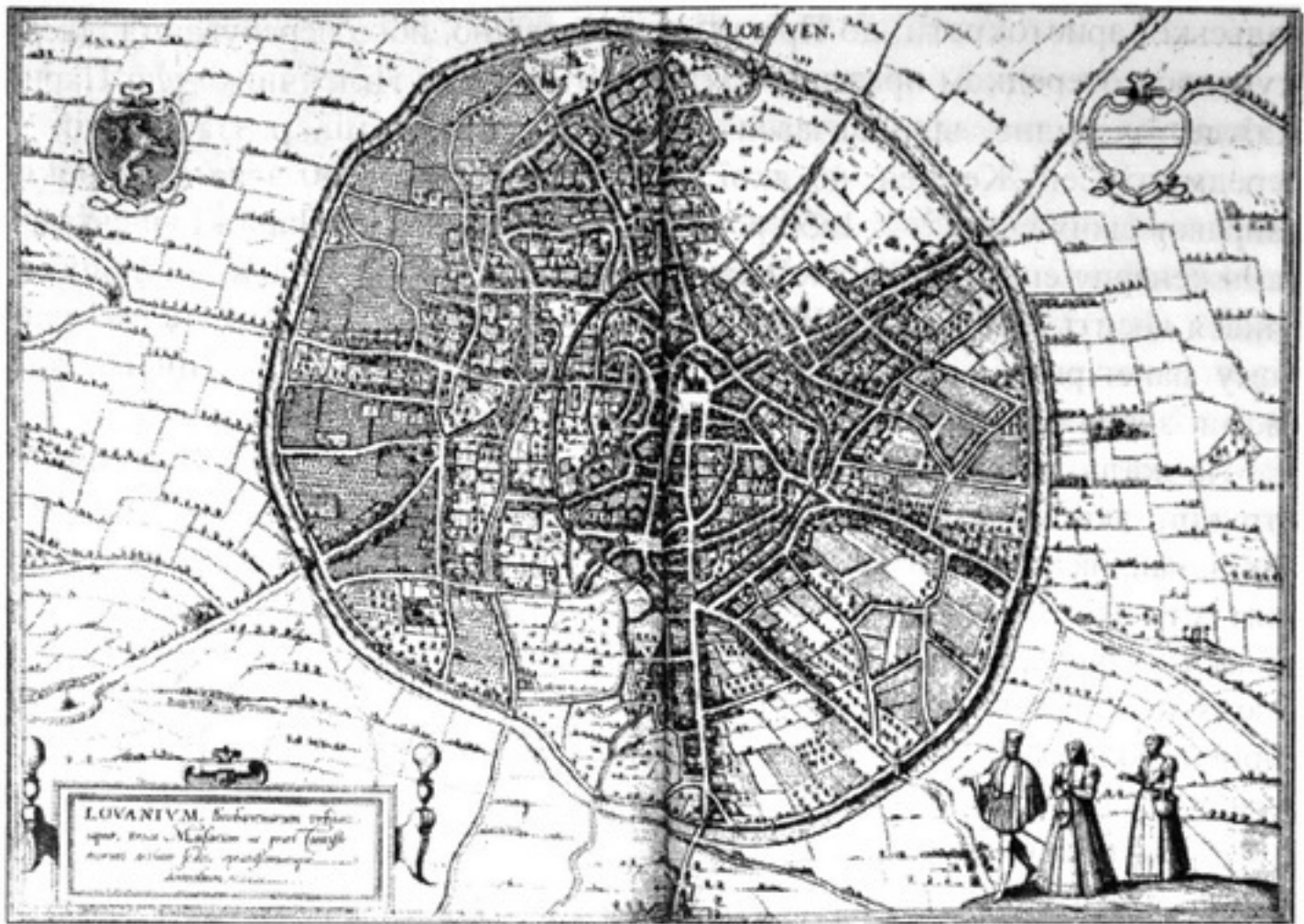
Маршрут закордонної подорожі Станіслава Яна був традиційним для

польської аристократії: до Праги⁴⁴, де, вірогідно, його перебування обмежувалося осередком пражських єзуїтів, потім через Німеччину – до Парижа, де, очевидно, він навчався у рицарській академії, розташованій у передмісті Сен-Жермен, до якої Станіслав Ян через 30 з лишнім років направив своїх синів⁴⁵. У 1650 р. Станіслав Ян вивчав у Парижі військову та інженерну справу і фортифікацію, математику та астрономію, причому вчився досить успішно; П. Жонсак, його біограф у XVIII ст., у властивій йому панегіричній манері стверджував, що молодий шляхтич вражав своїми знаннями професорів математики та астрономії⁴⁶.

На жаль, не збереглося щоденника подорожі Станіслава Яна або інструкції, яка, як правило, надавалася досвідченими батьками своїм дітям, такої, наприклад, як згодом сам Станіслав Ян, вже будучи великим коронним гетьманом, уклав для Станіслава Матеуша Ржевуського (1662–1728), хелмського старости – “Informacya J. Mści Panu Stanisławowi Rzewuskiemu Staroście Chełmskiemu iadącemu do cudzych krajów od J.W. Jmci Pana Jabłonowskiego H. W. K. 1682 A.”⁴⁷ З метою з’ясування фактів подорожі, власне Станіслава Яна зупинимося на згаданому документі детальніше. Інструкція, датована С.Я. Яблоновським 1 жовтня 1682 р. і написана у Львові, призначалася С. Ржевуському для закордонної подорожі, яку останній здійснив разом з синами Станіслава Яна – Яном Станіславом та Олександром Яном. Очевидно, С.Я. Яблоновський уклав подібну інструкцію також і для синів, проте, на жаль, вона не збереглася⁴⁸. Характерно, що гетьман вказував конкретний маршрут – спочатку слід було їхати до Праги, потім – до Парижа. В інструкції С.Я. Яблоновський визначає С. Ржевуському коло наук для навчання, очевидно, беручи до уваги власне ті дисципліни, якими сам опановував у молоді роки. С.Я. Яблоновський, рекомендуючи С. Ржевуському навчальний заклад, радив залишитися в Парижі, в рицарській академії, директором якої був на той час італієць Бернарді. Там спочатку С. Ржевуський мав оволодіти французькою мовою та мистецтвом танцю, а потім вивчати арифметику, геометрію, архітектуру, космографію, географію, мистецтво укладання мап⁴⁹.

Маршрут подорожі молодого С.Я. Яблоновського Європою також можна визначити завдяки рекомендованому Ржевуському детальному шляху, який, вірогідно, був добре відомим гетьману. Власні дорожні враження С.Я. Яблоновський радив Ржевуському записувати у щоденнику⁵⁰. Так, згідно з інструкцією, Ржевуському у період його перебування у Франції С.Я. Яблоновський пропонував протягом двох місяців також відвідати сусідні з Францією країни для оволодіння мистецтвом фортифікації: Англію, Голландію, Бельгію, Фландрію, а потім повернутися до Парижа. Освіту в Франції передбачалося завершити службою в королівських мушкетерах, де слід було вивчати артилерію та військово-морську справу⁵¹. На третій рік навчання він з Парижа рекомендував виїхати до Рима, потім –

План м. Лувен. Мідьорит Франца Хогенберга та Симона ван дер Новеля з видання Г. Брауна "Civitates orbis terrarum" (Кельн, 1577). ІУК НБУВ, ВСРВ, Р. 2087; Coll. Jabl. 175.

до Лоретто, далі – до Флоренції, Венеції, звідти – до Відня й на вітчизну – до Польщі. Ймовірно, що у молоді роки таким самим маршрутом із відвіданням згаданих міст й пролягав шлях С.Я. Яблоновського.

Водночас певне уявлення про пріоритети С.Я. Яблоновського у відборі дисциплін за часів закордонного навчання дають змогу отримати спогади Яна Станіслава, його старшого сина. Він відмічав, що в інструкції для навчання у Франції, яку С.Я. Яблоновський власноруч передав йому з братом Олександром Яном, батько заборонив їм навчатися танцю, фехтуванню, музиці та грі на музичних інструментах, чого брати притримувалися⁵². Маємо підстави вважати, що й сам Станіслав Ян у період навчання ігнорував ці заняття, що відповідало кодексу поведінки шляхтича-сармата середини XVII ст., для котрого в ту бурхливу епоху в історії Польщі актуальності здебільшого набували точні (математика, географія, астрономія) та військові (архітектура, фортифікація, артилерія, верхова їзда, морська справа) науки. Безперечно, пріоритетними залишалися й класичні дисципліни: теологія, філософія, історія, класична література.

Нарешті, перебування в Франції надавало змогу оволодіти французькою мовою. Природно, що літературні уподобання С.Я. Яблоновського формувалися під впливом тогочасних творів французьких авторів XVII ст. Так, єдині власні бібліофільські враження С.Я. Яблоновського, зафіксо-

вані в його документах, містяться в інструкції С.Я. Ржевуському: Яблоновський радив після оволодіння французькою мовою прочитати “Oeuvres” французького письменника Франсуа де Ламот ле-Вайє, опубліковані в п’яти невеличких томах у Парижі в 1680 р. Точні вихідні дані свідчать, що С.Я. Яблоновський, ймовірно, мав видання цього автора безпосередньо у власній збірці⁵³. За спостереженням С.Я. Яблоновського, твір ле-Вайє був своєрідним керівництвом, необхідним у придворному житті молодого аристократа⁵⁴.

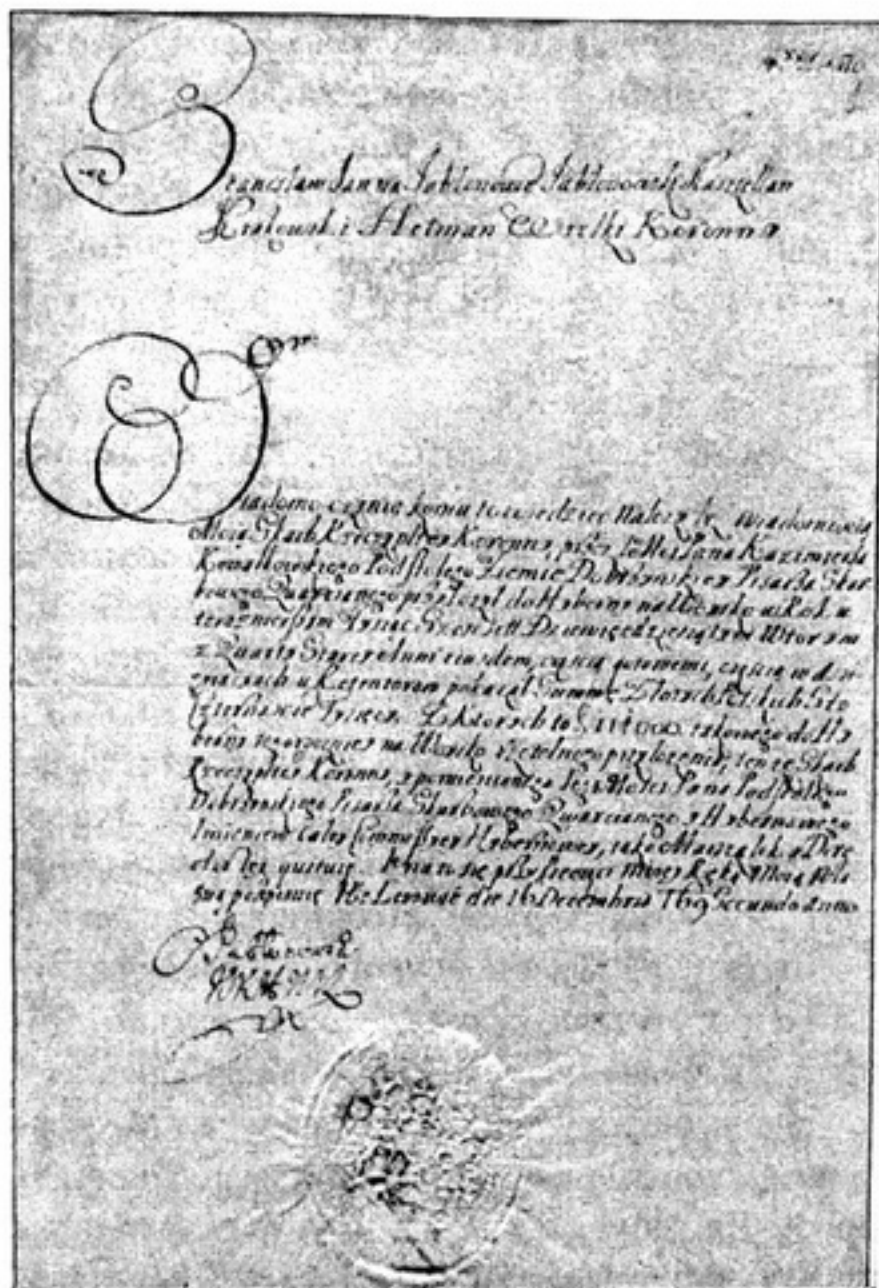
Читанню С.Я. Яблоновський надавав важливе значення: так, у переліку рекомендованих авторів, насамперед, як вказує С.Я. Яблоновський, – “наш” Мартін Крьомер (маючи на увазі, що той був фундатором вітчизняної польської історіографії) й, безперечно, праці класичних авторів – трагедії Сенеки, твори Лукіана, Вергілія, старожитніх істориків Лівія, Светонія, зокрема “Historiam Universalem” останнього⁵⁵.

Згідно з відомостями з епістолярію Томаша Перковича, на які звернув увагу М. Вагнер, С.Я. Яблоновський після Парижа навчався у Лувенському університеті (іспанські Нідерланди), що було надзвичайно популярним для польської молоді, вихованої в дусі католицизму⁵⁶. Зауважимо, що напередодні перебування С.Я. Яблоновського в Лувенському університеті в ньому викладав Генріх ПUTEАНУС, професор класичної філології (1574–1646). Очевидно, з перебуванням в Лувені пов’язане надходження до С.Я. Яблоновського видань творів учених Г. ПUTEАНУСА і М. ВЕРНУЛЕУСА (пом. у 1649 р.) Зазначимо, що саме в Лувені Станіслава Яна спіткало розчарування в гувернері Я. ЯНСОНІУСІ, який покинув там свого вихованця без грошей. Цей біографічний епізод мав психологічні наслідки, які згодом сформувалися у переконання про неспроможність “світського ксьондза” (на протилежність ксьондзам з кляшторів) виховувати дітей: за відомостями Т. Перковича у листі від 5 жовтня 1695 р. із Підкаменя, С.Я. Яблоновський, згадуючи на схилі життя лувенський інцидент, зробив такий висновок: “якщо б я мав десять синів, жодного з них ніколи не доручив світському ксьондзові”⁵⁷. Отже, протягом подорожі Західною Європою здійснювалося духовне, інтелектуальне та психологічне становлення молодого магната, що, в свою чергу, визначило його бібліофільські уподобання.

У 1651 р. С.Я. Яблоновський повернувся до Польщі, де в його біографії простежуються важливі етапи військової й суспільно-політичної діяльності: будучи спочатку великим коронним обозним і стражником, з 1664 р. він – руський воєвода, з 1676 р. – польний коронний гетьман, з 1682 р. – великий коронний гетьман, а з 1693 р. – краківський каштелян.

У цю бурхливу в історії Речі Посполитої епоху відбувається зростання й військової кар’єри С.Я. Яблоновського. Після повернення до Польщі в 1651 р. С.Я. Яблоновський служив під командуванням Стефана Чарнецького, був близьким соратником короля Яна III Собеського, брав участь

Автограф С.Я. Яблоновського, краківського каштеляна, великого коронного гетьмана. Львів, 16 грудня 1692 р. Печатка С.Я. Яблоновського під паперовою кустодією. ІР НБУВ, ф. XXIV, № 2510.

у шведській війні, у переможній битві з турецьким військом під Віднем у 1683 р., у походах до Угорщини і Молдови, а також у битвах проти козаків і росіян, татарсько-турецьких воєнних кампаніях, зокрема, очолив битву з турками за здобуття Кам'янець-Подільської фортеці в 1699 р.

У 1658 р. він одружився з Маріанною (з Казановських), дочкою брацлавського воєводи, та мав трьох синів – Яна Станіслава, Олександра Яна, Станіслава Кароля (останній був великим коронним обозним і помер молодим, у 1703 р.) і трьох дочок. Помер С.Я. Яблоновський у 1702 р. у Львові, де похований в костьолі єзуїтів⁵⁸.

Бібліотека С.Я. Яблоновського:

датування, місцезнаходження, вплив близького оточення на становлення духовних, наукових і бібліофільських інтересів гетьмана

У 1681 р. Станіслав Ян та Маріанна Яблоновські придбали маєток Ляхівці на річці Горинь у Кременецькому повіті Волинського воєводства⁵⁹. У Ляхівцях в оборонному дерев'яному замку на острові посеред озера у

Титульний аркуш і присвята С.Я. Яблоновському у виданні
 Т. Рутки "Defensio sanctae orthodoxae orientalis ecclesiae..." (Познань, 1678).
 Coll. Jabl. 1160.

80-х роках XVII – на початку XVIII ст. розміщувалася бібліотека С.Я. Яблоновського⁶⁰. Власник Ляховецької бібліотеки С.Я. Яблоновський успадкував літературні уподобання та наукові інтереси свого батька Я.С. Яблоновського, хоча сформував і власні – в галузі математики, малювання, архітектури, астрономії, військової справи, мистецтва⁶¹.

На пріоритетне ставлення Станіслава Яна до бібліотеки як до осередку просвіти значний вплив здійснили єзуїти, які взагалі сприяли зростанню авторитету бібліотек у магнатському середовищі XVII ст. С. Заленський, дослідник єзуїтства XVII–XVIII ст., підкреслює традиційну фінансову підтримку С.Я. Яблоновським єзуїтського колегіуму у Львові – як на будівництво, так і на видавничу діяльність⁶². Там друкувалися праці Яблоновських, він і члени його родини були поховані також у костьолі єзуїтів. Яблоновський розвивав особисті контакти з письменниками, фінансував видання їхніх творів, які, в свою чергу, присвячувалися своєму меценатові. Серед них – єзуїт, теолог і місіонер Теофіл Рутка (1623–1700), пристрасний поборник церковної унії, автор полемічних творів, духівник і надворний капелан гетьмана Яблоновського у 1676–1700 рр., який мав на нього великий вплив. Т. Рутка неодноразово присвячував твори гетьману та членам його родини⁶³, зокрема "Defensio sanctae orthodoxae orientalis ecclesiae..." (Познань, 1678). Інший історик та панегірист пізнього бароко, професор Краківського університету Станіслав Юзеф Бежановський (1628–

1693)⁶⁴ на честь обрання Яблоновського краківським каштеляном присвятив йому від імені Краківського університету панегірик “Clava Martis Sarmatici bellis victoriis” (Краків, 1693) (нетиповий для свого жанру – тринадцятиаркушевий: зазвичай обсяг панегіриків не перевищував 4–5 арк.)⁶⁵; письменник-єзуїт, теоретик мови Ян Квяткевич (1629–1703) присвятив Яблоновському полемічний твір “Fascinus e Luthero, Zvinglio, Calvino alisque haeresiarchis” (Оліва, 1673)⁶⁶; єзуїт Криштоф Станіслав Грущинський, перекладач релігійного твору Якуба Мерло “Raj duszy chrzescijańskiej” (Каліш, 1678), присвятив його Маріанні Казановській, дружині гетьмана; їй ж присвячений твір єзуїта Рудзького “Uspokojenie w Bogu ... Jablonowskiej hetmanowej korponej” (Львів, 1677). Кармеліт Адам Ангел Остророг (1652–1732), проповідник, перекладач з італійської на польську мову, автор теологічних творів, діяльність котрого пов’язана з кляшторами Познані, Кракова, Замостя, Львова⁶⁷, певний період перебував при дворі С.Я. Яблоновського – спочатку вихователем його синів і згодом – онука Юзефа Олександра. А. Остророг також присвятив Станіславу Яну твір “Gemma Carmeli pretiosa...” (Краків, 1674). З С.Я. Яблоновським його поєднували й бібліофільські уподобання: в хроніках чину босих кармелітів згадуються заслуги А. Остророга як бібліотекаря в поповненні кляшторної книгозбірні⁶⁸. Французький єзуїт-місіонер Філіпп д’Авріль присвятив гетьманові “Voyage en divers Etats d’Europe et d’Asie” (Париж, 1692). Він підкреслював його вченість, інтерес до математики та історії, описав організацію ним астрономічних спостережень разом з ученими-єзуїтами, підтримку зацікавлення науками його синів⁶⁹. Французький єзуїт Леонард Фрізон (1628–1700), який описав військові походи С.Я. Яблоновського в “Magni Polemarchi exreditio bellica” (Бордо, 1685), присвятив цей твір синам Станіслава Яна – Яну Станіславу та Олександру Яну. Підкреслюємо, що взаємні контакти з авторами розвивалися на основі меценатства гетьмана, що свідчить про близькість ідей їхніх творів до С.Я. Яблоновського. Закономірно, що більшість авторів походила з єзуїтського середовища та пропагувала у своїх творах цінності єзуїтської ідеології.

Духовні запити гетьмана були досить різнобічними. С.Я. Яблоновський цікавився актуальними для історії України XVII ст. питаннями полеміки навколо процесів церковної унії, яку він підтримував. За його дорученням єзуїт Томаш Перкович (1652–1720) – перекладач проповідницької літератури – займався новим повним перекладом трактату єзуїтського письменника Людвіка Маймбурга з французької на польську “Historia schizmy greskiej” (Замостя, 1698), про що містяться численні згадки у листах 90-х років XVII ст. Т. Перковича до А. Замойської, коронної підскарбіні⁷⁰. Зауважимо, що твори Л. Маймбурга щодо питання церковного “розколу” викликали жвавий інтерес у С.Я. Яблоновського – у його зібранні знаходилися три паризьких видання “Histoire des Croissades pour la delivrance de la Terre Sainte” (1685, 1672 та 1681 pp.) (Віцл. III, 156, 166).

Атаназій Кірхер.
Мідьорит з видання
А. Кірхера
"China monumentis ..."
(Амстердам, 1667).
Coll. Jabl. 496.

С.Я. Яблонівський також захоплювався історією та археологією. Однак цей інтерес реалізовувався знов-таки завдяки контактам з єзуїтськими вченими та під впливом їхньої ідеології на світогляд магнатів XVII ст. За дорученням С.Я. Яблонівського та від його імені єзуїт Криштоф Станіслав Грущинський, який перебував при дворі магната, на початку 70-х років XVII ст. листувався з німецьким єзуїтом-енциклопедистом Атаназієм Кірхером, якого неодноразово інформував про археологічні знахідки під час фортифікаційних розкопок у Підкамені, маєтку С.Я. Яблонівського, надсилав паперові моделі та малюнки знахідок. У свою чергу, С.Я. Яблонівський цікавився авторитетною думкою А. Кірхера з цього приводу⁷¹. На нашу думку, цей факт свідчить про пошуки Кірхером мецената з середовища польських магнатів⁷² і водночас вказує на стосунки С.Я. Яблонівського з А. Кірхером, характеризуючи його інтерес до особи та розвідок

Титульний аркуш і фронтиспіс видання А. Кірхера
 "China monumentis..." (Амстердам, 1667).
 Coll. Jabl. 496.

ученого. А. Кірхер у своїх наукових працях висвітлював такі різнобічні галузі, зокрема, як археологія (особливу цінність становили його дослідження в ієрогліфіці), фізика, математика, політичний лад держави – все це охоплювало також і сферу інтелектуальних інтересів С.Я. Яблоновського. Очевидно, саме тим обумовлена значна кількість видань цього автора у бібліотеці: в каталозі зафіксовано 15 бібліографічних позицій праць А. Кірхера⁷³. Таким чином, численні факти інтелектуальних контактів і науково-культурних ініціатив С.Я. Яблоновського дозволяють визначити широкий спектр його духовних інтересів.

На жаль, у першоджерелах не збереглося даних щодо існування бібліотеки за часів С.Я. Яблоновського. Цінним і єдиним архівним джерелом, де зустрічаються відомості про бібліотеку С.Я. Яблоновського, є лист К.С. Грущинського від 21 січня 1672 р. з Підкаменя до А. Кірхера у Рим⁷⁴. Аналіз тексту листа переконливо доводить, що особиста бібліотека Станіслава Яна існувала на початку 70-х років XVII ст., тобто ще до фундації бібліотеки в Ляховецькому замку.

У листі К.С. Грущинський згадує про користування бібліотекою, зокрема, виданням дослідження А. Кірхера, присвяченого географії, при-

родничій історії та культурі Китаю, що спиралося на наукові відкриття єзуїтів у XVII ст. Особливу увагу К.С. Грущинський звернув на гравюри китайських пам'яток. Ймовірно, у листі мається на увазі прижиттєве видання фундаментальної праці Кірхера "China monumentis, qua sacris qua profanis... illustrata" (Амстердам, 1667), опубліковане видавництвом Янсзон-Весберге, або йдеться про французький переклад цього твору, видрукуваний також в Амстердамі в 1670 р. (Донині у збірці збереглися ці фоліанти 1667 р. з численними мідьоритами, у двох примірниках, з яких один (*Coll. Jabl. 496*) має на форзаці акуратні помітки (можливо, К.С. Грущинського) із зазначенням сторінок, ілюстрованих гравюрами). Зауважимо, що інтерес до видання Кірхера був актуальним для читацької аудиторії Європи XVII ст. у руслі наукових відкриттів єзуїтських місіонерів у країнах Сходу. Водночас підкреслимо, С.Я. Яблоновський надавав доступ що до власної бібліотеки також й іншим особам – інтелектуалам, здебільшого – єзуїтам, наближеним до магнатського двору, зокрема, К.С. Грущинському.

Нарешті, з важливим висновком щодо функціонування бібліотеки Станіслава Яна до середини 80-х років XVII ст. (до заснування Ляховецького зібрання) пов'язане питання про місцезнаходження цього зібрання. В якій з резиденцій була розташована бібліотека, матеріалами котрої на початку 70-х років XVII ст. користувався Грущинський, – можливо, у Підкамені (звідкіля він інформував Кірхера) або у Львівській резиденції, – за браком архівних даних встановити не вдалося. Ймовірно, С.Я. Яблоновський задовго до заснування Ляховецької бібліотеки або вже після її заснування – тобто паралельно з нею – також мав збірку книжок у Львові. Оскільки у Львівському палаці розташовувалася головна резиденція гетьмана, де він проводив значну частину часу, – можливо, йому була необхідна підручна література й для військово-політичної діяльності, й для занять наукою (астрономією, математикою). У цьому зв'язку логічним є припущення щодо існування в Львові частини зібрання (це могли бути й книжки, перевезені з Ляхівців)⁷⁵, котрою він міг користуватися у періоди перебування в місті.

**Склад і обсяг Ляховецького зібрання
С.Я. Яблоновського (за каталогом Ф.С. Віцлебена)**

Склад зібрання С.Я. Яблоновського дає змогу змодельювати каталог, укладений у XVIII ст. Фридеріком Сигізмундом Віцлебенем, де зафіксовані позиції книжок (видань і рукописів) бібліотеки з Ляхівців, які позначені літерою "L". Щоправда, такий розподіл дещо умовний, оскільки зібрання Ляховецького замку, засноване С.Я. Яблоновським, включало також частину, успадковану від його батька, та книжки, придбані представниками двох наступних поколінь. Водночас слід враховувати те, що певні

бібліографічні позиції каталогу, позначені літерою “Р” (тобто з Підгорецького зібрання, яке було засноване у XVIII ст. Ю.О. Яблоновським, онуком гетьмана), пов’язані за походженням з постаттю саме С.Я. Яблоновського. Цей факт ілюструє процеси подальшого змішування зібрання, сформованого кількома поколіннями і розташованого у різних маєтках. Подібні позиції також враховувалися як приналежні до збірки С.Я. Яблоновського. Отже, за каталогом, де зафіксовані позиції видань до 1702 р. – року смерті С.Я. Яблоновського, його збірка сягала 346-ти бібліографічних позицій.

Щодо хронології видань, то очевидно, що бібліотека не була багата на видання епохи зародження книгодрукування – інкунабули. Значну частину складають стародруки XVI ст. – 72 позиції (серед них – чимало палеотипів). Основний же масив – це стародруки XVII ст. – 276 позицій, більшість – французькі видання. В мовному відношенні переважають твори латиною та французькою мовою. На підставі даних каталогу Ф.С. Віцлебена спробуємо визначити склад зібрання.

У збірці Станіслава Яна знаходилися латиномовні видання класиків Вергілія “Opera” (1665) (Віцл. I, 320)⁷⁶, “Novus Apparatus poeticus ex Virgile poematibus” (1657) (I, 320) та Плутарха “Vitae illustrium virorum” (1652) (I, 365); комедії Теренція “Comediae” (1649) (I, 318), поряд з якими Станіслав Ян мав і сучасні йому французькі переклади. Серед останніх – видання форматом у 12° перекладених Цезарем-Августиним Коста французькою мовою комедій Теренція “Comoedies” (1652) (II, 226), французький переклад Овідія “In Ibin” (Лейпциг, 1651) (I, 226) тощо. Не втрачав актуальності й щойно виданий французький переклад байок Езопа “Les Fables d’Esop” (1649) (III, 280), який належав Жану Бодуену, французькому письменнику та перекладачу античних авторів.

У Ляхівцях знаходилися французьке видання філософських творів ле-Вайє “Les Oeuvres petis ecrites en forme de Traites a diverses personnes” (1648) (II, 149), філософські праці Аристотеля у тогочасній інтерпретації Хризостома Явеллія “Questiones in metaphisica Aristotelis” (Ганновер, 1651) (IV, 31), французький друк “Artes Liberales et mentem veterum explicatae” (Ліон, 1658) (IV, 129) – енциклопедії про сім вільних мистецтв авторства Мартіана Капелли, латинського письменника, філософа V ст., видання творів англійського матеріаліста XVII ст. Томаса Гоббса – філософського трактату “Elementa philosophica de cive” (Амстердам, 1647) (IV, 106) та “Leviathan” (Амстердам, 1667) (IV, 94).

Історичні описи пам’яток різних держав репрезентують ілюстроване мідьоритами видання авторства ченця-августинця Сен-Марі де Ансельма “Le Palais de l’Honneur”, присвячене пам’яткам Франції (Париж, 1668) (I, 281), Італії – “Doze fructos de la mui antiqua” (1670) (I, 278), Греції авторства німецького філолога Йоганна Лауренберга “Description exacte et

Curieux de l'ancienne et nouvelle Grece" (1666) (I, 271). Зберігалися в бібліотеці й картографічні видання – оздоблені мідьоритами атласи XVI–XVII ст. та наукові твори з космографії, історико-статистичні та історико-географічні описи країн Європи, Сходу та Африки – "Histoire de Persie", Олферта Даппера "Description de l'Afrique" (Амстердам, 1676) (I, 251), Георга Брауна "Civitates orbis terrarum" (Кельн, 1577)(I, 273), виданий офіциною Яна Янсзона "Typus generalis Ucraniae sive Palatinatum Podoliae, Kiioviensis et Braczlaviensis terras" (Амстердам, 1658) (I, 273).

Дослідженню старожитностей присвячений невеличкий, у 12, друк твору теолога Бенедикта Бальдуїна "De Calceo antiquo et Julius Nigronus Clod. Salmasii et Alb. Rubenii" (Амстердам, 1667) (III, 11) та друк праці Йоганна Меурсія, голландського історика та філолога, з описанням пам'яток давньої Греції "Creta, Rhodos, Cyprus..." (Амстердам, 1675) (I, 91). Давній історії народів Європи – релігійним віруванням германців, галлів, бриттів і вандалів присвячений друк розвідки Еліаша Шеде "De diis Germanis, seu veterum Germanorum, Gallogum, Britannorum, Vandalorum" (Амстердам, 1648) (III, 77).

Частина стародруків висвітлювала історію країн Європи, зокрема Угорщини, авторства угорського історика Іоанна Наданія "Florus Hungaricus" (Амстердам, 1663) (III, 109), Флоренції – авторства знаменитого флорентійця, історика Нікколо Макіавеллі "Historia Florentina" (Гаага, 1658) (I, 119), Бельгії – праця нідерландського правника Гуго Гроція "Annales et historiae de rebus Belgicis" (Амстердам, 1658) (III, 151). Історико-політичному ладу Франції присвячений твір відомого французького правника XVI ст. Франсуа Готмана (Hotomannus) "Franco-Gallia" (Франкфурт, 1665) (III, 132). З історичною тематикою також пов'язані видання дослідження Йоганна Адольфа Брахелія "Historiarum nostri temporis" (1655) (II, 163), ілюстроване мідьоритами видання праці німецького історика, генеалога Габрієля Буцеліна "Historia Universalis" (Ульм, 1654) (III, 21), рідкісне ліонське видання двотомника праці французького історика П'єра Луве "Histoire des plus illustres Favoris anciens" (Ліон, 1667) (III, 21). Політичні питання висвітлюють праці німецьких авторів XVII ст.: історика, знавця старожитностей, єзуїта Йоганна Хокієра де Сурле "Thesaurus Politicorum Aphorismorum" (Майнц, 1649) та правника Георга Шонборна "Libri Politicorum" (1650) (IV, 138).

У зібранні були представлені й історичні трактати старожитних авторів – видання праць Полібія "Historia" (Амстердам, 1670) (III, 279), Тіта Лівія "Historiarum Libri" (Амстердам, 1665) (III, 223), історію Давнього Риму репрезентувала праця Флора, давньоримського історика, – компендіум праць Тіта Лівія "Regum Romanorum libri IV" (Ганновер, 1665) (IV, 68).

Оскільки С.Я. Яблоновський студіював архітектуру та мистецтво військової фортифікації, в Ляховецькій збірці містилося видання "Courts de

l'Architecture" (Париж, 1665) (II, 170) – трактат Франсуа Блонделя, французького архітектора першої половини XVII ст., який розробляв плани міст і фортифікаційних споруд. Перебуваючи у Франції, С.Я. Яблоновський наочно міг ознайомитися зі зразками будівництва цього інженера-фортифікатора. Крім друків, у збірці також зберігалися й рукописи, на жаль, описані досить приблизно: так, згідно з каталогом, у бібліотеці знаходився "манускрипт Фортифікації" (II, 174). У Ляхівцях зберігалися французькі фортифікаційні атласи "Atlas des vues des fortifications", "Atlas des diverses Places, Vues, plans..." (II, 172). З галузі архітектури згадаємо німецьке видання коментарів на фундаментальний трактат Вітрувія авторства італійського поета та вченого Бернардіно Бальді "De verborum Vitruvianorum significatione..." (Аугсбург, б.р.) (II, 183).

Військовій тематиці присвячені дослідження німецького інженера-фортифікатора Георга Рімплера "Von Festung Artillerie und der Infanterie mit drey Treffen in Bataille gestellet" (Нюрнберг, 1674) (IV, 175), спогади французького маршала Франсуа де Бассомп'єра "Memoires" (1666) (III, 136), видання "La Campagne Royale ou le Triomphe des Armees de S.A. Majeste 1667 et 1668" (III, 139). Військове мистецтво давніх римлян репрезентоване працею нідерландського ерудита, класичного філолога Клавдія Салмазія "De re militarii Romanorum" (Лейден, 1657) (IV, 51).

Оскільки С.Я. Яблоновський протягом усього життя захоплювався математикою, в збірці відклалися математичні видання: тригонометричні таблиці голландського математика XVII ст. Адріана Влакка "Tabulae Sinusum tangentium et secantium" (1660) (IV, 147), підручник з геометрії французького математика, члена Паризької Академії наук Жака Озанам "La Geometrie pratique" (Париж, 1674) (IV, 147), видання твору французького геометра Клода Мидоржа "Le Recreations Mathematiques" (1669) (IV, 147), фоліант авторства французького вченого-єзуїта Йоганна Цірманса "Disciplinae Mathematicae" (1640) (II, 170), перше видання праці польського математика Станіслава Сольського "Machina..." (Краків, 1663) (II, 181).

Варто відмітити у каталозі першу французьку універсальну бібліографію Філіппа Ляббе "Novaе bibliothecae specimen" (Париж, 1657) (I, 286). Серед паризьких друків С.Я. Яблоновського зберігалося прижиттєве видання творця французької трагедії П'єра Корнеля "Le Theatre" (Париж, 1664) (III, 236), а також його "Tragedie" (Брюссель, 1657) (III, 242). Знайшлося місце й творам іншого видатного французького драматурга – виданню Жана-Батіста Мольєра "Les oeuvres" (Амстердам, 1675) (III, 249). З белетристики було представлено видання славнозвісного в ту епоху історичного роману, що належав перу французької письменниці Мадлен де Сюдєрі "Clelie" (Париж, 1666) (I, 186).

У Ляховецькому зібранні містилося багато видань з полоніки. Історія Польщі була репрезентована творами Йоахіма Пасторія "Florus Polonicus ...

seu Polonicae historiae epitome” (Гданськ–Франкфурт, 1679) (III, 104), Павла Пясецького “Chronica gestorum in Europa singularium” (Краків, 1648) (I, 21), єзуїтського письменника Войцеха Кояловича “Historia Lithuaniae” (Гданськ, 1650) (I, 2045), історію козацьких війн викладено в праці Й. Пасторія “Bellum Scythico-Cosacium...” (Гданськ, 1652) (I, 181).

У Ляхівцях зберігався фоліант Августа Кордецького “Nova Gigantomachia” (Краків, 1655) (II, 167), твір історика Станіслава Кобержицького, що був переробкою твору А. Кордецького “Obsidio Clarmontanis Czestochoviensis” (Гданськ, 1659) (I, 181), також знаходилася його книжка “Historia Vladislai Poloniae et Sveciae principis”, присвячена королю Владиславу IV (Гданськ, 1654) (I, 180), праця Анджея Ліпського стосовно права “Practicae observationes ex jure civilis et saxonico collectae” (Гданськ, 1648) (I, 192).

Історію польського костюлу представляють видання, що висвітлюють минуле Тинецького кляштору, авторства бернардинця Станіслава Шигельського “Tinacia seu historia monasterii Tinicensis” (Краків, 1668) (I, 194). Теологічним питанням присвячені тогочасні видання творів польських авторів – краківське видання праці Станіслава Ожеховського “Idea Apocaliptica” (Краків, 1660) (IV, 16), Антонія Шульца “Orbis quod...” (1679) (II, 152), Яна Червецького “Theologia speculativa” (1662) (II, 43), Георга Іванека “Lilium Paradisi...” (1678) (II, 80), підручник аскетичної і містичної теології Хризостома Добросельського “Summarium asceticae et mysticae theologiae” (Краків, 1655) (IV, 20). У збірці знаходилися видання творів польського письменника Домініка Кохановського “Novus modus asserendae immaculatae Conceptionis” (Краків, 1659) (II, 54), єзуїта Каспара Дружбицького “Fasciculus exercitiorum et considerationum...” (1662) (II, 52).

У бібліотечному зібранні Яблоновських містилися праці, присвячені польським видатним діячам, у тому числі й власне Яблоновським, зокрема видання твору львівського каштеляна Анджея Максиміліана Фредро “Scriptores seu Togae et Belli nationum fragmenta” (1660) (III, 180). Отже, певна кількість творів зібрання була присвячена С.Я. Яблоновському та, ймовірно, дарувалася авторами до бібліотеки. Відповідно можна констатувати взаємозв'язок інтелектуального оточення С.Я. Яблоновського та складу його зібрання: Ляховецька бібліотека комплектувалася виданнями праць осіб, близьких Яблоновському, – Т. Рутки, Я. Квяткевича, Л. Фрізона та ін.⁷⁷ У збірці знаходилася низка творів, присвячених видатним діячам, військовим соратникам С.Я. Яблоновського, зокрема панегірики, що вславляють заслуги короля Яна III Собеського, сподвижником котрого він був, “Laurus prodroma ad Coronam, seu Carmen triumphale Victori Orientis Serenissimi Joanni III Poloniae Regia Polona Societ. Jesu, inter Prima Regni auspicia dedicatum” (б.м., 1674) (I, 164), а також Вінцентія Устжицького “Sobesciados sive de Laudibus Joh. M. Polonus Regiae” (1676) (III, 101),

Якуба Казимира Рубінковського, автора історичних панегіриків, у майбутньому – секретаря короля Августа II, “Janina zwycięskich Tryumfów Jana III” (I, 205). Крім того, зберігалися видання віршованих творів, актуальних за часів польсько-турецької кампанії, присвячених перемогам польської зброї над турками під Хотином “Classicum nieśmiertelney sławy J. W. Wodźów Korony i Wielkiego Xięztwa Litewskiego i wszystkiego onego Rycerstwa obóygą narodów otrąbioney po szczęśliwey i niesłychaney wiktoryi pod Chocimem dnia XI Listopada 1673 stylo panegyrico a Ouczystym Rytmem opisana dnia 20 Martii w Krakowie 1674” (I, 205) та під Віднем “Dzieło Boskie albo pieśni Wiednia wybawionego i inszych Transakcyi woyny tureckiej w Roku szczęśliwe rozpoczętey” (Краків, 1684) (I, 205).

Однак, крім творів популярної військово-патріотичної тематики, С.Я. Яблоновський цікавився інформацією з поточної періодики, яка охоплювала різні галузі суспільно-політичного і культурного життя, воєнних питань, що доводить, зокрема, його епістолярій з литовським підканцлером Станіславом Адамом Щукою, де йдеться про його очікування у Львові у 90-х роках XVII ст. французьких газет або щойно виданих авізів⁷⁸.

Книжки власної бібліотеки Станіслав Ян позначав гравійованим на міді екслібрисом із зображенням герба “Прус III” зі сплетеними під картушем гетьманськими булавами. Екслібрис (на жаль, його зразки не збереглися) був виконаний на високому графічному рівні наприкінці XVII ст. невідомим майстром⁷⁹. Сам гетьман мав художні здібності і був непоганим гравером: у 1806 р. його праонука Теофіла Сапега подарувала Кременецькій гімназії гравюри з батальними сценами, – деякі з них належали його різцю⁸⁰.

*Провенієнції на книжках С.Я. Яблоновського
як джерело дослідження шляхів комплектування
Ляховецького зібрання*

Важливу частину книжкової спадщини репрезентують збережені видання з бібліотеки С.Я. Яблоновського. Всього атрибутовано 8 томів: 6 – у колекції Яблоновських з відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ, 1 – з колекції “Regia” (там само), 1 – з відділу стародруків Бібліотеки Варшавського університету. Крім згаданих, ймовірно, існувала значно більша кількість томів С.Я. Яблоновського, серед них непідписані ним “чисті” примірники, які видається проблематичним ідентифікувати з його особою. До складу бібліотеки С.Я. Яблоновського належали також стародруки, які походили із зібрань осіб з близького оточення на що вказують їхні провенієнції. Збережені примірники, поряд з іншими джерелами (каталог Ф.С. Віцлебена, архівні матеріали), сприяють ретроспективному аналізу шляхів формування збірки.

Очевидно, частина книжок була успадкована Станіславом Яном від батька, що підтверджує раритет з космографії Г. Брауна “*Civitates orbis terrarum...*” (Кельн, 1577)⁸¹. Однак основа колекції сформувалася С.Я. Яблоновським за часів самотійного бібліофільства: він розширив, ймовірно, невелику збірку батька. Поповнення бібліотеки започатковане в його молоді роки, під час навчання, а також у період перебування за кордоном: відповідно комплектування літератури здійснювалося за проблемами, які цікавили на той час С.Я. Яблоновського.

Про традиційні зв'язки Станіслава Яна з представниками наукової думки Кракова, де він одержав освіту, свідчить його власницький запис на виданні з польської історіографії Мартіна Крьомера “*Polonia sive de origine et rebus gestis Polonorum*” (Кельн, 1589)⁸². До С.Я. Яблоновського книжка належала Мацею Кучанковичу, професору філософії Краківської Академії, автору низки творів, згодом – львівському нотарію, синдикату та генеральному секретарю у Львові, що доводить його власницький запис. Запис самого С.Я. Яблоновського, датований 1668 р., підтверджує існування його збірки у 60-ті роки XVII ст. – ще до фундації книгозбірні в Ляховецькому замку в 80-ті роки XVII ст. До цього ж періоду комплектування збірки під час діяльності С.Я. Яблоновського воєводою руських земель – 1664–1676 рр. – належить видання І. де Ла Пейрера з його автографом “*Præ-adamitæ sive exercitatio. Systema Theologicum*” (б.м., 1655) (*Coll. Jabl. 1677*), що також свідчить про бібліофільство С.Я. Яблоновського в доляховецький період.

Один із записів С.Я. Яблоновського цього ж періоду вміщений на маргінесі тексту збірки Овідія “*Tristium libri V. Fastorum libri VI. De Ponto libri IV*” (Краків, 1689) (*Coll. Jabl. 1492*). Таким чином, студії класичної літератури мали і практичний характер – у збірнику Овідія містяться нотатки С.Я. Яблоновського з теорії віршотворення, що пояснюється його захопленням поезикою.

Встановлено, що збірка С.Я. Яблоновського в основному містила тогочасні видання західноєвропейських друкарень XVII ст., серед яких – чимало французьких друків. Очевидно, С.Я. Яблоновський купував рідкісні старожитні та сучасні йому популярні видання, зокрема французькі, під час закордонних поїздок і військових походів. Дійсно, в Речі Посполитій середини XVII ст. книготоргівля західноєвропейськими друками ще тільки зароджувалася, тому значна їхня кількість у Ляховецькому зібранні свідчить про безпосередні контакти бібліофіла з іноземними книготорговцями та видавцями. Однак інтерпретація їхнього надходження у зв'язку з перебуванням С.Я. Яблоновського за кордоном є лише припущенням, тому що архівні джерела, які б свідчили про це, відсутні.

З огляду на провенієнції, бібліотека в Ляхівцях поповнювалася також виданнями, які раніше належали дворянам, переважно з військового

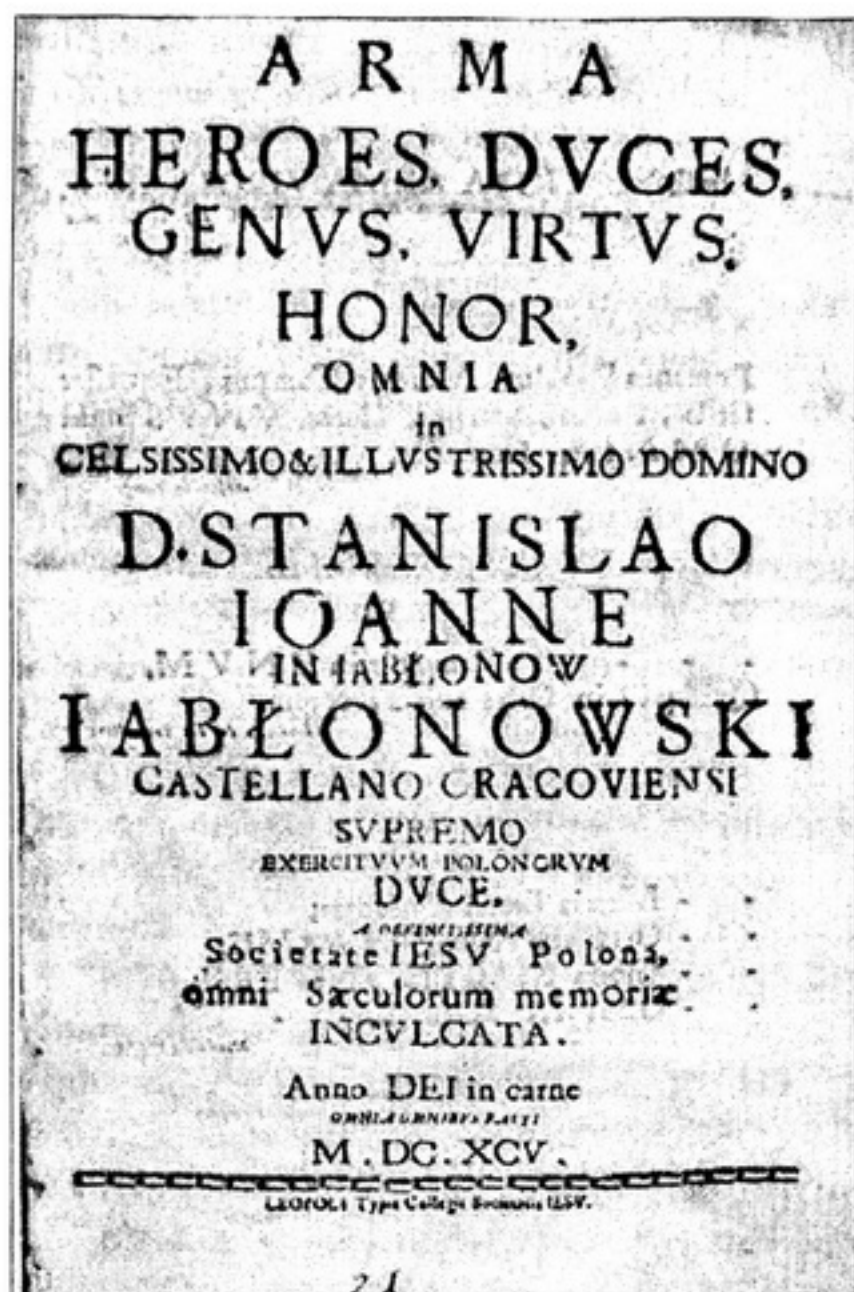
Герб Яблоновських.
Мідьорит Симона Марчевського
на шмуцтитулі видання
Т. Рутки "Defensio sanctae
orthodoxae orientalis ecclesiae"
(Познань, 1678).
Coll. Jabl. 1160.

середовища, та особам з найближчого оточення родини Яблоновських. Крім відомостей про джерела надходження до бібліотеки, ці примірники також є носіями інформації стосовно існування збірок бібліофілів XVII ст. Оскільки дарчі записи колишніх власників С.Я. Яблоновському на них відсутні, – встановити конкретні обставини їхнього надходження до зібрання проблематично, – не виключено, що С.Я. Яблоновський використовував їх для читання і згодом не повернув власникам. Так, до складу бібліотеки надійшла низка стародруків у 8-ми томах із зібрання Симона Ігнатія Гутовського, шляхтича з Галичини, який у 90-х роках XVII ст. супроводжував гетьмана, а згодом – і його синів в їхніх подорожах. Ці видання – XVII ст., з них один палеотип – базельський друк 1539 р. трактату Тіта Лівія "Decades tres cum dimidia..." (Pal. 973)⁸³. Палеотип має шифр колекції "Regia V, 1695b", який було надано в результаті переміщень, що відбувалися у книжковому сховищі Кременецького ліцею⁸⁴.

Інша група книжок Ляховецького зібрання – 6 томів – раніше належала Яну Міхалу Коссовичу, черниховському мечнику, нобілітованому в 1662 р. У 1682–1688 рр. він був вихователем синів гетьмана і супроводжував їх у закордонних подорожах⁸⁵. Очевидно, в цей період – 80-ті роки XVII ст. – книжки надійшли до збірки С.Я. Яблоновського. Всі видання Я.М. Коссовича – італійські, німецькі, голландські – XVII ст. Їхня тематика: історія,

Титульний аркуш панегірика
львівських єзуїтів
С.Я. Яблоновському "Arma
heroes, duces, genus, virtus, honor,
omnia in Celsissimo et Illustrissimo
Domino D. Stanislao Joanne in
Jablonow Jablonowski ..."
(Львів, 1695).
Coll. Jabl. 881 t.

риторика, італійська філологія, політика. Серед книжок, які належали вчителям синів та онуків С.Я. Яблоновського, є видання Вергілія Мальвецці "Il ritratto del privato politico christiano" (Мілан, 1636), його колишнім власником був вихователь-кармеліт А. Остророг (*Coll. Jabl. 1301*). Можливо, що від соратника по боротьбі з турками Анджея Потоцького, краківського каштеляна, коронного польного гетьмана, надійшло до С.Я. Яблоновського кельнське видання 1620 р. з його провенієнцією (*Coll. Jabl. 406*) (водночас зауважимо, що С.Я. Яблоновський був обраний краківським каштеляном одразу після А. Потоцького⁸⁶). Таким чином, зібрання частково укомплектовувалося книгами бібліофілів з оточення С.Я. Яблоновського, які походили з Галичини, Волині, Подолії.

Зрозуміло, С.Я. Яблоновський використовував й інші шляхи комплектування. Книжки надходили в дар від авторів, які присвячували твори С.Я. Яблоновському і членам його сім'ї. Так, у зібранні зберігаються панегірики С.Ю. Бежановського "Clava Martis Sarmatici bellis victoriis" (Краків, 1693) (*Coll. Jabl. 881s*), А. Остророга "Gemma Carmeli pretiosa..." (Краків,

1674) (*Coll. Jabl. 881i*), Т. Рутки “*Defensio sanctae orthodoxae orientalis ecclesiae*” (Познань, 1678) (*Coll. Jabl. 1160*) з гравійованим шмуцтитолом – зображенням герба Яблоновських на окремому аркуші, виконаним львівським гравером Симоном Марчевським у 1680 р.

У сучасному складі фонду привертає увагу бібліографічний раритет – панегірик, присвячений С.Я. Яблоновському львівськими єзуїтами у 1695 р. Стародрук “*Arma heroes, duces, genus, virtus, honor, omnia in Celsissimo et Illustrissimo Domino D. Stanislao Joanne in Jablonow Jablonowski...*” (Львів, 1695) (*Coll. Jabl. 881t*) входить до складу великого конволюта з 37 аллігатів. Друк, виданий латинською мовою у львівській єзуїтській друкарні форматом “*in folio*”, невеликий за обсягом і містить 43 нунумеровані аркуші. Сучасні бібліографічні дані свідчать, що три відомі на сьогодні збережені примірники цього твору знаходяться в польських бібліотеках⁸⁷. Каталог Я. Запаска та Я. Ісаєвича, на підставі якого встановлено місце знаходження видання, не фіксує його у фондах НБУВ, тобто виявлений примірник – єдиний в книгосховищах України⁸⁸.

Ляховецька бібліотека містила й видання, присвячені дружині С.Я. Яблоновського – Маріанні Казановській: переклад твору Я. Мерло “*Raj duszy chrzescijanskiej*” (Каліш, 1678) та єзуїта Рудзького “*Uspokojenie w Bogu ... Jablonowskiej hetmanowej koronnej*” (Львів, 1677).

Надходження певних видань до зібрання пов’язане з порідненням С.Я. Яблоновського з іншими магнатськими сім’ями через одруження дочок: Анни Катажини (1658–1727) з Рафалом Лещинським, коронним підскарбієм, ленчинським воєводою, та Ядвиги (1659–1692) з Яном Красинським, плоцьким воєводою. Завдяки цьому в зібранні були видання “*Urominek... Jana Bonawentury Krasinskiego i Jadwigi Jablonowskiej*” (б.м., б.р.) (*Coll. Jabl. 881j*) “*Alles Krasinius ... Stanislaum Bonifacium Krasinski*” (Краків, б.р.) (*Coll. Jabl. 881z*), “*Immortalitas Krasiniana ... Stanislao Bonifatio Krasinski, palatini Plociensi*” (Варшава, 1700) (*Coll. Jabl. 881vx*), друк твору Франтішка Антонія Запольського “*Mensae secundae...*” (Варшава, 1680) (*Coll. Jabl. 881x*), “*Pullus fortunae ducalibus...*” (Варшава, 1680) (*Coll. Jabl. 881w*), а також “*Illustrissimo D. Raphaeli Leszynski, palatinus Calissiensis...*” (Каліш, б.р.) (*Coll. Jabl. 881v*). Ці невеликі за обсягом видання є досить цінними у контексті дослідження полоніки періоду зламу XVII–XVIII ст. та реконструкції Яблоновіани.

Отже, підсумовуючи відомості щодо бібліофільства С.Я. Яблоновського, зазначимо, що його бібліотека, основи якої були закладені ще батьком Яном Станіславом, існувала вже в “доляховецький” період в одному з родинних маєтків (за джерелами – у 60-х роках XVII ст, але, вірогідно, первісні бібліотечні надходження походять ще з часів навчання); згодом, на початку 80-х років XVII ст., – знаходилася в Ляховецькому замку. Формування бібліофільських уподобань С.Я. Яблоновського здійсню-

валося під певним впливом представників єзуїтської ідеології, європейської та польської наукової думки XVII ст. Матеріали зібрання використовувалися не лише власником, а й особами з близького оточення. Таким чином, зібрання у Ляхівцях було типовим для польського магнатства на рубежі XVII–XVIII ст., оскільки ним були закладені традиції родового бібліофільства й колекціонування.

1.3. Бібліотека Яна Станіслава Яблоновського, руського воєводи, в Підкамені

Невід'ємну складову родового зібрання Яблоновських репрезентує комплекс книжок з бібліотеки в Підкамені дядька Юзефа Олександра – Яна Станіслава Яблоновського. Оскільки з особою Яна Станіслава пов'язаний суттєвий і досі недосліджений період розвитку традицій колекціонування книжок у родині Яблоновських, спробуємо у контексті здійснення комплексної історико-книгознавчої реконструкції родової бібліотеки висвітлити цю невідому сторінку в її долі.

Ян Станіслав Яблоновський (1669–1731), старший син гетьмана Станіслава Яна і Маріанни Казановської, письменник-мораліст, державний і політичний діяч. Освіту отримав в єзуїтському колегіумі у Львові, потім – у Празі, а в 1685–1687 рр. разом з братом Олександром Яном учився в єзуїтському колегіумі Людовіка Великого у Парижі. Після повернення до Польщі – великий коронний хорунжий (1687), волинський воєвода (1693), руський воєвода (1697), великий коронний канцлер (1706–1709). З 1694 р. одружений з Іоанною, маркграфинею де Бетюн (пом. 1744), яка походила з впливової французької аристократичної родини. Мав трьох синів: Яна Каєтана, Станіслава Вінцентія і Димитрія та дочок – Елеонору, Катажину, Маріанну. Був прихильником короля Станіслава Лещинського і за організацію політичних інтриг проти Августа II відправлений до фортеці в Кенігштайні (1713–1716), де провів час не дарма, виявивши свій письменницький дар (це період розквіту його літературної діяльності) і бібліофільські уподобання⁸⁹. Він був високоосвіченою людиною своєї епохи; згідно з родинними мемуарами Терези Яблоновської, володів французькою, італійською, вірогідно, іспанською мовами⁹⁰. У власній літературній творчості Я.С. Яблоновський користувався польською, французькою, німецькою, латиною. Особливий успіх у сучасників мали його переклади з французької мови, зокрема “Ezop powu polski” (Лейпциг, 1731), “Historya Telemaka...” (Сандомир, 1726), і оригінальний твір “Skrypuł bez skrypułu” (Львів, 1730), що надало йому змогу посісти почесне місце у польській літературі початку XVIII ст. За бібліографічними даними К. Естрейхера, зафіксовано 32 видання творів Я.С. Яблоновського⁹¹. Польський історик М. Лорет

охарактеризував особливості творчої натури Я.С. Яблоновського як “перехідний тип від сарматизму і бароко до покоління Станіслава Августа”⁹².

Протягом усього життя Я.С. Яблоновський мав традиційні для свого роду стосунки з орденом єзуїтів і деякими іншими духовними орденами в Польщі. Домінуючий вплив на формування світогляду Я.С. Яблоновського справив теолог-єзуїт Томаш Перкович, автор та перекладач французької релігійної літератури, який був його домашнім учителем і духовним наставником⁹³. Важко переоцінити значення для Яна Станіслава першокласної на той час єзуїтської системи освіти, яку молодий аристократ отримав у католицьких навчальних закладах – колегіумах Львова і Парижа. Пам’ятаючи меценатські заходи батька стосовно єзуїтського колегіуму у Львові, Ян Станіслав продовжував розвивати ці традиції⁹⁴. Так, будучи покровителем колегіуму, він замовив для його бібліотеки чудові книжкові шафи⁹⁵. У львівській єзуїтській друкарні в різні періоди творчості публікувалися власні праці Я.С. Яблоновського, зокрема “Zabawa Chreścianańska albo żywot zbawienny Pana Boga Naszego...” (1700), “Historya Obrazu Najświętszey Maryi Panny...” (1724), “Tractacik o Boskiey Opatrzności...” (1727) та ін. Нарешті зазначимо, що Я.С. Яблоновський, який помер у 1731 р., подібно до інших членів його родини, був похований у Львові, в костельній єзуїтів.

Я.С. Яблоновський зібрав цінну бібліотеку в родовому маєтку Підкамені у Рогатинському повіті (нині – смт. Підкамінь Бродівського району Львівської області)⁹⁶. Зберігся план садиби, де відмічена “чудова бібліотека”⁹⁷. Я.С. Яблоновський займався не лише наповненням виданнями Підкаменецької книгозбірні, а й приділяв належну увагу її інтер’єру та облаштуванню. Інтер’єр його домашньої бібліотеки був, безперечно, класичним для тієї епохи. Так, у щоденниковому запису за червень 1723 р. внутрішній вигляд бібліотечної зали планувався ним відповідно до символіки палацових інтер’єрів XVIII ст.: “У бібліотеці по колу розташувати балюстраду, де будуть міститися фігури геніїв, ... у центрі – земна куля в трьох пальцях Всевишнього”⁹⁸. Вхід до бібліотеки облямовувала інскрипція – сентенція з Ветхого Завіту: “Magnifice enim tractabat sapientia ut et sapientiam habens” (“У примноженні мудрості перебуває премудрість”)⁹⁹. Бібліотека була декорована архітектонічними дрібницями в стилі епохи, був у ній і науковий інструментарій, зокрема глобуси¹⁰⁰.

Відомості про бібліофільство Я.С. Яблоновського в архівних та друківаних джерелах фрагментарні й лаконічні. Зустрічаються прямі та опосередковані згадки у щоденниках про те, що він опікувався бібліотекою. Так, 2 квітня 1723 р. він провів ревізію та упорядкування книжок у Підкаменецькому замку: у щоденнику зазначено, що у цей день “укладав бібліотеку”¹⁰¹. Це підтверджується власноручним записом на рукописній книзі з риторики “Proloquium Rhetoricorum exercitiorum praxibus periodicis” (1667) (*Coll. Jabl. 336*) з фондів ІР НБУВ¹⁰² про виокремлення її з Підкаменецької бібліотеки у 1723 р., очевидно, того ж самого дня.

Я.С. Яблоновський був знавцем і цінителем книг, особливо – художньо оформлених. Із захопленням пише він у щоденнику що у Львові ксьондз де Ла Марс (очевидно, мається на увазі єзуїт Ян Ігнатій де Ла Марс (1659–1719), автор проектів інтер'єрів костьолу, казнодей у Львові в 1694–1697 рр.)¹⁰³, показував йому чудові естампи, ілюміновані в друках, мініатюри й інші раритети¹⁰⁴. Видання супроводжували його у мандрівках, переїздах з резиденції до резиденції, зокрема, з родового Львівського палацу¹⁰⁵ до Підкаменецького замку, про що часто згадується в його щоденниках¹⁰⁶.

Щодо кількісного складу книжок у бібліотеці, можемо припустити, що в 20-х роках XVIII ст. їх було набагато більше сотні. Так, запис у щоденнику за 1720 р. фіксує, що “на скрині залишається 10 книжок, а на шафі – 94 in Folio і брєвіарій”¹⁰⁷. Цілком імовірно, що це була лише частина бібліотеки.

Про приналежність до зібрання Я.С. Яблоновського свідчить низка видань з його рукописними власницькими записами, яка збереглася у фонді Яблоновських. Зазначимо, що вони, очевидно, були успадковані від Яна Станіслава племінником, пристрасним книголюбом Ю.О. Яблоновським, згодом їх побутування вже простежується у складі родового зібрання, значно збільшеного за обсягом і змістом саме Юзефом Олександром¹⁰⁸. Нині у збірці атрибутовано 30 томів (29 стародруків і 1 рукопис), які належали Я.С. Яблоновському, а також 1 том з автографом його дружини Іоанни Яблоновської та 1 том з колективним власницьким записом самого Яна Станіслава і його брата Олександра Яна. На виданнях збереглися власницькі записи, характерні для діяльності Я.С. Яблоновського під час перебування його на посадах: великого коронного хорунжого (книжки, придбані у 1687–1693 рр.); волинського воеводи (1693–1697); воеводи і генерала руського (1697–1731). Зауважимо, що крім НБУВ, книжки Я.С. Яблоновського також знаходяться і в бібліотеках Польщі, зокрема у Публічній бібліотеці м. Варшави є друк з полоніки С. Старовольського “*Monumenta Sarmatum*” (Краків, 1655)¹⁰⁹.

Низку виявлених книжок з Підкаменя складають стародруки другої половини XVI–XVIII ст. латиною (16 позицій), італійською (8), французькою (5), англійською (1), польською (1) та німецькою (1) мовами. Серед видань – праці польських історіографів, теологів, літераторів (Ян Длугош, Домінік Кохановський, Леонард Горецький, Антоній Венгжинович); італійських учених і поетів (П'єтро Бембо, Паскуале Караччіолло, Алессандро Тассоні, Нікколо Пінеллі). Заслуговує на увагу трактат італійського автора Паскуале Караччіолло про мистецтво верхової їзди “*La gloria del Cavallo*” (Венеція, 1589) (*Coll. Jabl. 332*). Виявлені також видання творів англійського теолога Джорджа Хаквілля, голландського медика Левіно Лемнія, німецьких авторів Йоганна Трітхейма, Людвіга Готтфріда. Варто відзначити видання німецького історика Людвіга Готтфріда “*Archontologia cosmica*” (Франкфурт-на-Майні, 1649) (*Coll. Jabl. 391*), ілюстроване мідьо-

ритами з видами європейських міст роботи відомого гравера XVII ст. Матеуса Меріана. Книжки опубліковані в друкарнях Венеції, Турина, Парижа, Модени, Ліможа, Лондона, Франкфурта-на-Майні, Лейпцига, Кельна, Страсбурга, Лейдена, Антверпена, Амстердама, Базеля, Праги, Гданська, Львова, Кракова. Серед них – видання визнаних західноєвропейських книговидавничих фірм Кристофа Плантена (Левіно Лемній “*De miraculis occultis Naturae Lib. IV*” (Антверпен, 1581) (*Coll. Jabl. 1214*); Ельзевірів (Арнольд Монтанус “*Quae exstant, cum selectis variorum commentariis*” (Амстердам, 1670) (*Coll. Jabl. 350*).

Таким чином, виходячи з аналізу видань з рукописними провенієнціями Яблоновського, кореспонденцій та щоденників, встановлено, що значне місце в його зібранні займала теологічна, богословсько-полемічна та інша релігійна література, в тому числі – релігійні поезії, що пояснювалося морально-релігійними поглядами власне Я.С. Яблоновського. Разом з тим значну частину складає наукова література з історії Речі Посполитої, всесвітньої історії, хронології, географії, космографії, математики, геральдики, генеалогії, белетристичні та популярні видання (календарі, промови, орації тощо)¹⁰. У бібліотеці були представлені й праці самого Я.С. Яблоновського.

Бібліотека Я.С. Яблоновського в Підкамені поповнювалася протягом усього життя бібліофіла. Якими були основні джерела та шляхи комплектування збірки в Підкаменецькому замку? Поряд з архівними та друківаними матеріалами джерелознавчу базу для висвітлення цього суттєвого аспекту колекціонерської діяльності становлять видання Я.С. Яблоновського.

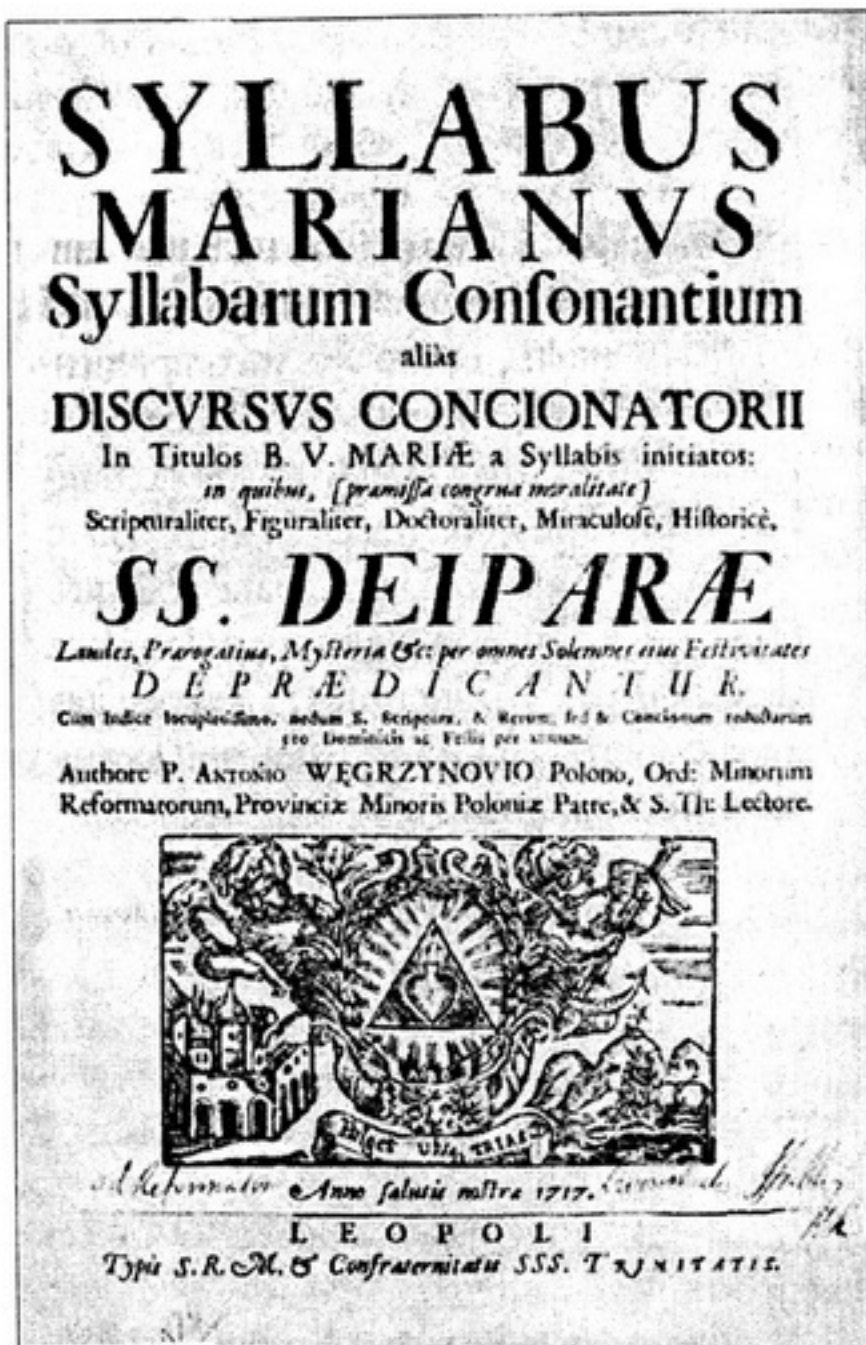
Первісне джерело комплектування зібрання було досить типовим для родових магнатських колекцій і для бібліофілів Яблоновських зокрема. Частину рукописних матеріалів Ян Станіслав успадкував від батька Станіслава Яна, коронного гетьмана, про що він пише у “*Dzienniku*” від 1 грудня 1695 р., коли батько відказав йому “акти і рукописи знаменитих польських мужів”¹¹.

Природно, збірка збагачувалася за рахунок власних творів Я.С. Яблоновського. Підкреслимо, що праці письменника, надруковані малими накладками, вважалися рідкісними навіть у ту епоху, тому їх не часто можна було знайти в інших польських приватних бібліотеках. Оскільки не збереглося жодного інвентаря або каталогу бібліотеки Я.С. Яблоновського, залишається відкритим питання, в якому обсязі в ній були присутні власні видання: чи то були обов’язкові авторські примірники, чи – що найбільш вірогідно – то було сховище друків власних праць, які автор викупив у розмірі частини накладу (таке згодом практикував з власними виданнями і Ю.О. Яблоновський) або цілого накладу¹². У кожному випадку вони не просто збагачували низку сучасних праць польського письменництва зламу XVII–XVIII ст. у збірці, а й додавали самобутності й унікальності колекції.

Підкаменецька бібліотека доукомплектовувалася також членами родини Я.С. Яблоновського. Власне коло читання мала його дружина Іоанна

Титульний аркуш
 видання А. Венгжиновича
 "Syllabus Marianus ..." (Львів, 1717)
 із записом Я.С. Яблоновського,
 руського воєводи,
 про надходження книжки в дар
 від львівських реформаторів.
Coll. Jabl. 878.

Яблоновська, про що свідчить її німецьке видання 3-ї і 4-ї частин "Chronica" Людвіга Готтфріда (б.м., 1638) з чудовими мідьборитами гравера Маттеуса Меріана (*Coll. Jabl. 375*). Зрозуміло, Іоанна, вихована на французькій літературі, також поповнювала бібліотеку французькими виданнями, оскільки дід Я.С. та І. Яблоновських був одним з найбільш галломанських у Речі Посполитій¹¹³. Книжки надходили від родичів: так, у березні 1721 р. богослужбову літературу – 15 книг великопісних молитов привіз Антоній Яблоновський¹¹⁴.

Збільшення зібрання відбувалося й під час перебування Я.С. Яблоновського за кордоном: видання купувалися у великих книготорговельних центрах. Вірогідно, видання збірки філософських праць французького науковця Франсуа де Ламот ле-Вайє "Oeuvres" (Париж, 1684) (*Coll. Jabl. 1229*) було придбане за кордоном (можливо, в Італії, тому що власницький запис – італійською мовою) братами Яном Станіславом і Олександром Яном Яблоновськими в період від 1687 до 1693 р.

Але й вдома – на Волині, у Галичині, бібліотека систематично укомплектовувалася новими виданнями. Інформацію про це містять щоденники, рукописні мемуари про Яблоновських¹¹⁵, а також дарчі записи на сторінках видань з фонду Яблоновських. Зростання бібліотеки здійснювалося за рахунок дарів приватних осіб і офірувань духовних інституцій. Судячи з дарчих записів, інтенсифікація цього процесу відзначається після 1697 р., тому що дарчі автографи адресовані Яблоновському в званні воєводи та генерала руських земель. У цей період надійшли в дар книги від реформатів львівського конвенту Св. Казимира: видання з теології “*Syllabus Marianus ... in titulos V. V. Mariae*” (Львів, 1717) авторства реформата Антонія Венгжиновича (*Coll. Jabl. 878*); францисканців: Антоній Сульч – письменник-францисканець Руської провінції міноритів подарував власний твір “*Orbis quod Vult, in objectis centrum scientiarum*” (Гданськ, 1682) (*Coll. Jabl. 1264*). До цього ж періоду відноситься дар невідомого – видання польського автора-єзуїта Анджея Дур’євського “*Pamiętka piezeszła*” (Краків, 1702) (*Coll. Jabl. 339*). 31 жовтня 1697 р. Я.С. Яблоновський отримав значну кількість – 100 томів з бібліотеки ксьондза Висоцького, найцінніші з яких містили рідкісні гравюри¹¹⁶. Крім релігійної, наукової, художньої літератури, до бібліотеки надходили публіцистичні новинки: 1 квітня 1697 р. площський біскуп (мається на увазі Анджей Хризостом Залуський) переказав Я.С. Яблоновському промови, друковані у Самборі¹¹⁷.

У дар надходили книжки й від світських осіб: так, від Альбрехта Конрада Фінкстена (1660–1735), графа, пруського фельдмаршала, таємного райці Королівства Польського і герцогства Саксонського¹¹⁸, Яну Станіславу був подарований конволют творів Іакова I, англійського короля “*Serenissimi et potentissimi Principis Jacobi Regis Angliae, Opera Regia*” (Франкфурт-на-Майні – Лейпциг, 1689) та Томаса Мора “*Opera omnia...*” (Франкфурт-на-Майні – Лейпциг, 1689) (*Coll. Jabl. 466*). Інтерес до історико-політичних проблем англійської монархії обумовлювався одруженням їхньої родички Марії Клементини Собеської з Іаковом Стюартом – претендентом на англійський престол. Джерело надходження видання дозволяє атрибутувати дарчий напис, зроблений не дарителем Фінкстеном, а рукою самого Я.С. Яблоновського, який зафіксував, від кого книга отримана в дар. У період після 1697 р. 15 книжок одержав Яблоновський від якогось пана Чайковського, що підтверджує маргінальний запис Я.С. Яблоновського на одному з видань (*Coll. Jabl. 1264*).

Судячи з провенієнцій, бібліотека Яна Станіслава поповнювалася також виданнями бібліофілів з найближчого оточення Яблоновських, які служили ще при дворі його батька – гетьмана С.Я. Яблоновського. Така низка книжок надійшла до Я.С. Яблоновського від Ієроніма Франгішка Жабоклицького, який, очевидно, походив з сім’ї Никодема Жабоклицького, каменецького каштеляна (пом. у 1706 р.), котрий у 90-ті роки XVII ст. був сподвижником С.Я. Яблоновського¹¹⁹. Вірогідно, їх надходження до

бібліотеки Я.С. Яблоновського можна датувати 1693–1697 рр., що доводять його власницькі записи даного періоду. Ця група книжок налічує 6 томів другої половини XVI–XVII ст.: п'ять видань італійською мовою з ілюстраціями опубліковані в друкарнях Італії (чотири – у Венеції; одне – в Падуї), та одне видання французькою мовою побачило світ у Парижі. Напевне, І.Ф. Жабоклицький придбав їх за кордоном, як свідчать два його маргінальних записи (одне видання придбане в Парижі, друге – в Антверпені). З подібного джерела надійшло і базельське видання XVI ст. творів популярного італійського філолога П'єтро Бембо (*Coll. Jabl. 240*). До Я.С. Яблоновського книга належала товаришу гетьманської панцерної хоругви, згодом галицькому підвоєводі Павлу Лодоровському, шотландцю за походженням¹²⁰. Таким чином, у засобах і джерелах комплектування літературою особових зібрань батька С.Я. та сина Я.С. Яблоновських відмічаються подібні тенденції: надходження видань від осіб з близького оточення.

На жаль, у листуванні Я.С. Яблоновського з провідними бібліофілами – Міхалом Казимиром Радзивілллом, великим Литовським канцлером, Юзефом Анджеєм Залуським, коронним референдарієм, та іншими інформація про придбання видань та бібліотеку зустрічається не часто. Лише у листі від 8 грудня 1722 р. до Яна Пшебендовського, великого коронного підскарбія, він просить надіслати йому поштою книжку – автор, назва і вихідні дані друку не наводяться – про польські сейми латиною, що подарував якийсь Боруцький¹²¹ (очевидно, йдеться про Людвіка Боруцького (пом. у 1731 р.), який відігравав значну роль у політичному житті куявської шляхти й був послом на елекційному сеймі у 1697 р.¹²²).

Матеріали Підкаменецької збірки використовувалися не лише власником: Я.С. Яблоновський надавав їх (у тому числі й власні твори) іншим особам за межі бібліотеки, про що свідчить щоденниковий список "Pożyczonego xięgi" від 10 лютого 1724 р.¹²³ Інколи виникали проблеми з їх поверненням. Так, у листі від 3 серпня 1722 р. до Ельжбети Сенявської, дружини краківського каштеляна, він просив її секретаря пана Діносського розшукати та відправити йому з бібліотеки в Бережанах, замку Сенявських у Галичині, власний рукопис Я.С. Яблоновського, що був позичений і не повернутий¹²⁴. З щоденників дізнаємося, що Я.С. Яблоновський активно розповсюджував свої твори й дарував їх не лише приватним особам, а й кляшторам¹²⁵. Бібліотека була добре відома і користувалася визнанням у бібліофілів. Під час підготовки абатом Жаном-Полем Біньоном (1662–1743), ученим та королівським бібліотекарем у Парижі, каталогу польських авторів у 1729 р., Ю.А. Залуський, славетний польський бібліофіл, просив у Я.С. Яблоновського каталог його бібліотеки з упевненістю, що знайде необхідні джерела для Ж.-П. Біньона¹²⁶. Отже, відомості про приватну збірку Я.С. Яблоновського викликали певний резонанс в інтелектуальному середовищі польської аристократії початку XVIII ст.

Особистість дядька Я.С. Яблоновського, його літературні смаки й твори мали значний вплив на формування Ю.О. Яблоновського-бібліофіла. Особливо це стосується поетичного твору "Skrypuł bez skrypułu" (Львів, 1730), який свого часу справив величезне враження на юного Яблоновського¹²⁷. Згодом у збірці вже славнозвісного колекціонера польського Просвітництва Ю.О. Яблоновського, згідно з каталогом Фридеріка Сигізмунда Віцлебена "Bibliotheca Jablonoviana" (Лейпциг, 1755), знаходилося чотири видання авторства Я.С. Яблоновського¹²⁸. Їх наявність у Ю.О. Яблоновського обумовлена бібліофільськими зв'язками між дядьком і племінником, який пишався родинними письменницькими традиціями і, зокрема, зберігав літературну спадщину дядька. Зрештою, виявлені у фонді вищезгадані 32 видання, що походили зі збірки дядька й мають його власницькі ознаки, також потрапили до книгозбірні Юзефа Олександра, де й залишаються протягом майже трьох століть у складі родової бібліотеки¹²⁹.

За свідченням Ю.О. Яблоновського, знайденим в його рукопису "Raptularz domu Jabłonowskich", по смерті власника бібліотека Я.С. Яблоновського в Підкамені разом з чудовою колекцією картин перейшла до його сина Дмитрія (1706–1788), ковельського старости, який найбільше серед спадкоємців опікувався батьківським зібранням¹³⁰. Проте і його старші сини – Станіслав Вінцентій (1694–1754), равський воєвода, та Ян Каєтан (1699–1764), брацлавський воєвода, також були бібліофілами і літераторами: в польських книгозховищах, зокрема в Бібліотеці Варшавського університету, зберігаються примірники друків з їхніми власницькими ознаками¹³¹.

Взаємозв'язки бібліотеки у Підкамені зі збіркою Юзефа Олександра у Ляхівцях простежувалися й після смерті Я.С. Яблоновського. У період підготовки до друку каталогу бібліотеки Ю.О. Яблоновського на початку 50-х років XVIII ст. у цих бібліотеках, що належали Юзефу Олександру і Дмитрію Яблоновським, здійснювалася звірка комплектності, встановлення місцезнаходження та упорядкування літератури, зокрема серії зарубіжної періодики й видань 70–90-х років XVII ст. ("Bibliothèque Universelle", "Journal des Sçavans", "Le Mercure Historique et Politique")¹³². Швидше за все, між Підкаменем і Ляхівцями існував книгообмін, на який вказує серед бібліотечних списків "Regestr xiąg do Podkamienia odesłanych", що свідчить про те, що Ю.О. Яблоновський користувався літературою з Підкаменя¹³³. І в 40–50-ті роки XVIII ст., виходячи з посилань в його бібліографічних працях, Ю.О. Яблоновський чудово орієнтувався в фондах Підкаменецької бібліотеки. Так, у творі "Ostafi po polsku, Eustachius po łacinie, Płacyd po świecku" (Львів, 1751) Ю.О. Яблоновський згадував неопубліковані праці, які зберігалися в Підкаменецькій бібліотеці¹³⁴, та склав повний бібліографічний перелік творів Я.С. Яблоновського з обох бібліотек¹³⁵. Таким чином, Ю.О. Яблоновський популяризував літературну спадщину дядька, який значною мірою сприяв становленню його письменницьких і бібліофільських зацікавлень.

Cański Jan, in proceptis Canticis moralia, Rybni Polonici Lat. 15 Polon. Danzici in 4to 1634.

Gyaker Paweł Soc. IESU, de Animi salute wieriam Polkam y Lacinkam w Kaldiu in 4. 1602.

Hadaiewicz Krzysztoff, Chet: Woskne 1. Droga Elkfultcia, y Procebruality Pańskogo napomnienia wyboru w Kralowie in 4to 1703. 2. Dzieło zbawienie to kst Epygrammata na Padya Chrystusowa w Lwowie in 4to 1700.

Herbour Felix Kastraliane Surochi, Stryz Ruski y incho Ego Inubeneve.

IABLONOWSKI Jan Wda Ruski 1. Zalowa Chrosciniska albo Zywa Zbawiony IEZUSA Chrystusa we Lwowie in 4to 1700. 2. Telemak Historia Syna Uliksosa w Sandonem in folio 1726.

3. Biblosa Obram Nayow Panny MARYI w Kościele Solalkhan cudowney ibid. in 4to 1724. 4. Etoposowy Sto y oia bajek kst w Tome drugim Biblioteka Polno Pastora w Lipsku in 8vo 1731. y w Serepsku powiatowaz odycyż wydany 1740. pierwsta tak z Manuskrypu. W wyd. Ruskiego przez Ino. Kędza Zaślubkiego Reficacalaza Koronnego. 5. Rebraye na ceteridiesci Dni polnych w Gdalsku in 4to 1714. 6. Traktat o Opratnosci Bolicy we Lwowie

(h)

in 8vo

in 8vo. 7. Manuscripta o S. Jacku Odrowątu w Bibliotece moicy Podhoreckey, 8. Mapa riemolnicza in 4to. 9. Inychy wiek niewydrukowanych w Bibliotece Podkamienckey.

IABLONOWSKI Jan Stanislaw Wda Ruski, 1. Uptowadzenie z Cioła Bukowany Wojtka Polskiego, we Lwowie in 4to 1746. 2. Sucko Let polakowch we Lwowie in 8vo 1746. 3. Inne Opera pod 1714 y w Pradze.

IABLONOWSKI Jan Kacran Xiqie Surocha Czochyalski waker Złotego Rupa 1. Effer, Judyth, Zuzanna, y Panna S. Xepi. wykie we Lwowie in 4to 1746. 2. Piosenka Isachow z drugo y nowego Testamenta wykich omie przypisana we Lwowie in 4to 1749. 3. M. S. de la Ferraine locenda.

IABLONOWSKI Jan Xate Stolnik Lat. 1. wiek z rucnych przyczyn y w rozmaitych Materiyach Wierlow in 8vo. in do druku ulozonych 2. Placyd po Swiecku, Eustachius po Lacinie, Ostafi po Polku, we Lwowie in folio 1751.

Jagodynski S. L. 1. Wybanienie Ruziera przed Krolewscem, Wladyslawem IV. przy Florencyi w Villa Imperiali 1645. Komedyja z tabicem, z muzyka, po Wlozku reprezentowana, na Polku lepyk przetlumaczono.

Список праць Я.С. Яблоновського з видання Ю.О. Яблоновського

“Ostafi po polsku, Eustahius po łacinie, Placyd po świecku...” (Львів, 1751).

Coll. Jabl. 1015.

Підсумовуючи відомості про Підкаменецьке зібрання Я.С. Яблоновського, зазначимо, що його склад був досить типовим для родових бібліотек польського магнатства Правобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. В історії розвитку родового зібрання Яблоновських виданням з Підкаменецької бібліотеки належить почесне місце у формуванні успадкованого ядра фамільного зібрання, яке отримало розквіт за часів Ю.О. Яблоновського в середині XVIII ст. Дослідження Підкаменецької бібліотеки свідчить про існуючу спадкоємність у бібліофільстві Яблоновських на зламі XVII–XVIII ст. і суттєву роль у цьому її власника – Я.С. Яблоновського.

1.4. Бібліофільство Олександра Яна та Теофіли Яблоновських

У 1702 р., після смерті С.Я. Яблоновського, маєток Ляхівці успадкував його середній син – Олександр Ян Яблоновський (1671–1723), буський староста з 1687 р., великий коронний хорунжий з 1693 р.¹³⁶ Відомості про рішення С.Я. Яблоновського стосовно залишення у спадок Ляхівців середньому сину О.Я. Яблоновському зустрічаємо ще в листі Т. Перковича

до А. Замойської зі Львова від 11 червня 1698 р.¹³⁷ Про особу О.Я. Яблоновського збереглися досить скупі відомості, що, певною мірою, пояснюється особливостями його характеру: він не відіграв будь-якої помітної політичної ролі в Речі Посполитій і не уславився в літературній творчості в період пізнього бароко, як його брат Я.С. Яблоновський. Будучи особою скоріше непублічною, він успадкував від батька військові здібності: був генеральним регіментарієм війська та користувався шаною і авторитетом у військовому середовищі¹³⁸.

Безперечно, О.Я. Яблоновський був високоосвіченою людиною й після початкового навчання в Львівському колегіумі єзуїтів разом з братом отримав освіту в єзуїтському коледжі в Парижі, куди їх направив батько в супроводі гувернера С. Гутовського з 1685 по 1687 р. Батько Станіслав Ян, приділяючи величезну увагу вихованню та освіті у формуванні світогляду магнатів, сам визначив маршрут закордонної подорожі й навчальний заклад – єзуїтський коледж Луї Великого, а також пріоритетні навчальні дисципліни. Також він супроводив синів власноручною виховною інструкцією “*Peregrinacja do cudzych krajów*” (на жаль, вона не збереглася)¹³⁹. Згідно з відомостями щоденника, Олександр Ян, перебуваючи за кордоном з 1684 по 1687 р., відвідав Францію, Англію, Італію, Іспанію. За твердженням Т. Яблоновської, в результаті закордонних студій Олександр Ян бездоганно оволодів французькою, італійською, німецькою мовами, а також латиною (якою, до речі, й був написаний його щоденник). Саме у Парижі він зайнявся астрономією, захоплення якою згодом передав синові Юзефу Олександрові. У Парижі він вивчав філософію, логіку, метафізику, риторику, історію, зокрема історію Франції. Також до сфери його наукових інтересів входила математика. Результатом його занять у цій галузі стала праця “*Theses mathematicae ex variis tractatibus propugnabuntur*”, яку разом з братом опублікував у Парижі в коледжі Луї Великого 1686 р., присвятивши її батьку – С.Я. Яблоновському¹⁴⁰. У жовтні 1686 р. цей опус вихованців коледжу Яблоновських представив патер – єзуїт Жак де Ла Баун, професор риторики. У коледжі брати Яблоновські підготували також працю з філософії “*Philosophicas Theses*”¹⁴¹. Отже, освіта юнака та формування світогляду, наукових, бібліофільських зацікавлень здійснювалися під цілеспрямованим впливом єзуїтських ідей XVII ст., що вважалося традиційним у родині Яблоновських.

Духовний зв'язок з батьком простежувався під час усього перебування за кордоном: за нотатками Олександра Яна у щоденнику – батько регулярно листувався з синами, керував їхніми заняттями, цікавився успіхами в науках, постійно повідомляв про важливі події. Так, у щоденниковому запису Олександра Яна за 26 листопада 1685 р. він згадує щойно одержаний лист від батька з радісними вістями про польські військові перемоги у Валахії¹⁴².

AUGUSTISSIMO
GALLIARUM
SENATUI
PANEGRICVS

*Dictus in Regio LUDOVICI MAGNI Collegio
Societatis JESU*

à JACOBO DE LA BAUNE, ejusdem Societatis
Sacerdote.

PARISIIS,
Ex Officina GABRIELIS MARTINI, viâ Jacobâ,
sub aureo Sole.

M. DC. LXXXV.
CUM PRIVILEGIO REGIS.

Johannes Michaelis de Silesia

Титульний аркуш панегірика
Ж. де Ла Бауна,
професора риторики в коледжі
Людовіка Великого
"Augustissimo Galliarum senatui
panegyricus" (Париж, 1685).
Coll. Jabl. 766.

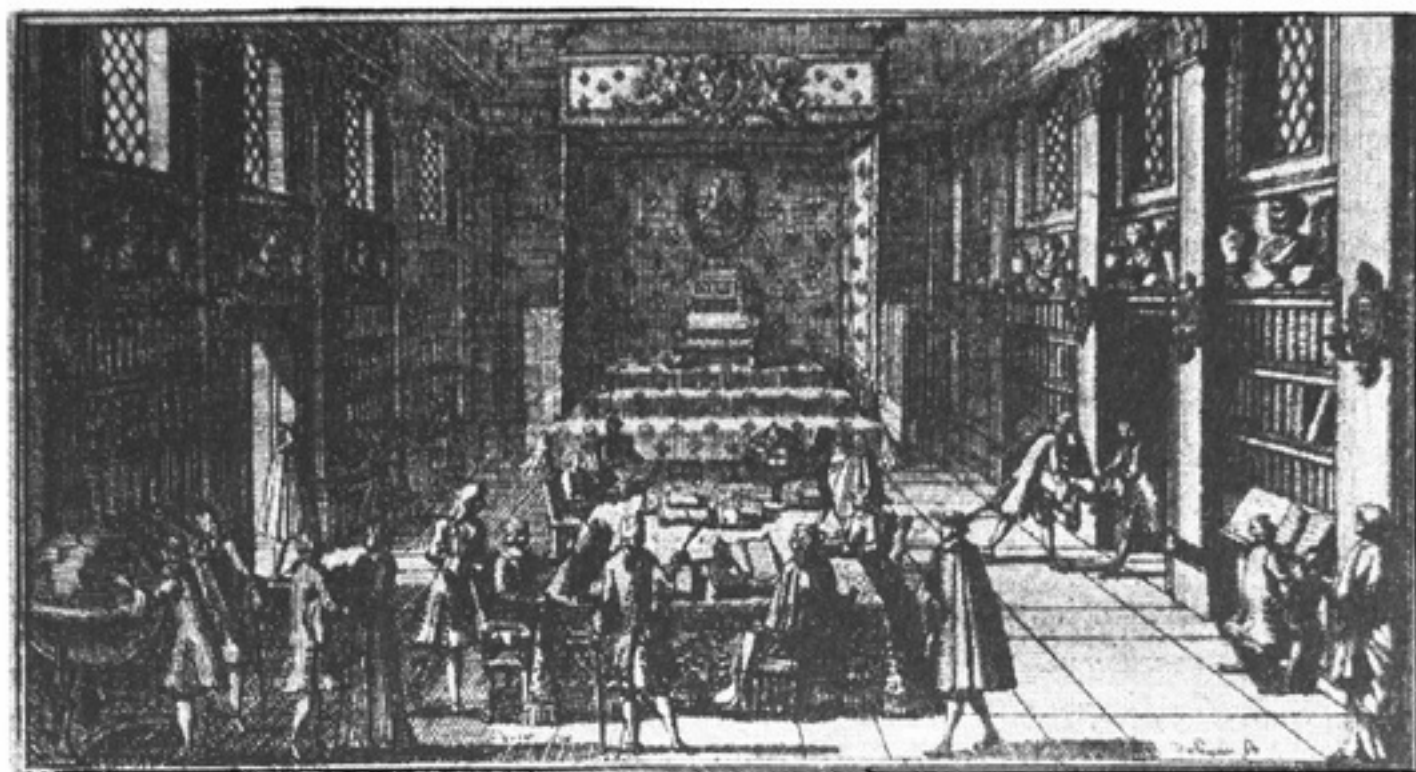
Гордість за перемоги польської зброї культивувався у близькому оточенні Яблоновських і, передусім, – у родинному колі. Військові здібності батька були певною мірою успадковані Олександром Яном; не випадково французький єзуїт Л. Фрізон присвятив синам гетьмана – його достойним спадкоємцям – твір про військову кампанію "Magni Polemarchi exreditio bellica" (Бордо, 1685). Однак не лише прихильність Олександра Яна до військових традицій, а і його наукові уподобання згодом спонукали Франтішка Невеського (пом. у 1734), астронома, доктора філософії, професора математики, ректора Львівської академії єзуїтів, присвятити Олександрові Яну популярне видання календаря "Kalendarz, z kluczem, prognostikami na r. 1717" (Львів, 1717). Олександр Ян Яблоновський був типовим представником епохи пізнього бароко; він пишався давнім походженням свого славного роду, вважав, як й інші члени сім'ї, що їхній рід з Пруссів Яблоновських походить від поморського князя Святополка. Ця думка пропагувався як власне Яблоновськими, так і в тогочасних творах, їм присвячених: так, на весільних урочистостях на честь його шлюбу

у червні 1698 р. промова Рафала Лещинського, батька короля Станіслава Лещинського, розпочалася зверненням до легендарного Святополка в особі О.Я. Яблоновського: “Sława tu książę Świętopełk w osobie Jmci Pana Chorażego koronnego”¹⁴³. Він листувався з відомими аристократами і монаршими особами своєї епохи, зокрема з Собеськими та Марією Лещинською¹⁴⁴.

О.Я. Яблоновський у 1698 р. одружився з Теофілою Сенявською, дочкою польного коронного гетьмана Миколая Сенявського, з давньої польської родини Сенявських, мав сина Юзефа Олександра і двох дочок – Маріанну Велопольську і Ядвигу Немиричову. Він помер у 1723 р. у Буську й похований, як і його родичі, у Львові, в костьолі єзуїтів¹⁴⁵.

З іменем Олександра Яна пов'язаний найменш “виразний” етап в історії родової бібліотеки. Дані щодо бібліофільства Олександра Яна представлені надзвичайно скупо. Окремі штрихи до портрета О.Я. Яблоновського-бібліофіла зустрічаються в архівних, бібліографічних, історико-літературних матеріалах, проте майже повна відсутність провенієнцій у книжках збірки дозволяє припустити, що бібліофільство Олександра і Теофіли Яблоновських, батьків Ю.О. Яблоновського, репрезентує період своєрідного затишшя у комплектуванні родової збірки.

Важливим документом стосовно формування бібліофільських зацікавлень молодого Олександра Яна є “Diariusz Alexandra Jabłonowskiego z robotu w Paryżu i podróży do Anglii 1684–1685” періоду перебування за кордоном у 1684–1687 рр. – документ, який походить з родинного архіву¹⁴⁶. Його аналіз суперечить оцінці Лукаша Голембіовського, бібліотекаря Порицького зібрання Тадеуша Чацького, який відзначив, що О.Я. Яблоновський, на той час – п'ятнадцятирічний юнак, “реліквії описував, а бібліотеки та інші заклади досить побіжно описав”¹⁴⁷. Навпаки, на сторінках щоденника Олександра Яна періодично зустрічаються згадки про відвідування відомих на той час європейських книгозбірень. Так, у Франції він ознайомився з раритетами бібліотеки абатства регулярних каноніків Св. Женеєви в Парижі¹⁴⁸. В Італії, після відвідування Ватиканської бібліотеки, він із захопленням згадував унікальні експонати – старожитні кодекси, біблії, китайські рукописи, вишукані манускрипти¹⁴⁹. В Мілані пише про цінні матеріали Амвросіанської бібліотеки, відкритої в 1609 р. для публічного використання¹⁵⁰. В Сієні згадує церковну бібліотеку¹⁵¹. В Англії він відвідав бібліотеку Оксфордського університету, яка в цей період, наприкінці XVII ст., налічувала 25 тис. томів, й відзначив раритети, серед них – грецький кодекс англійської королеви Анни Марії, оригінал латиною постанов Базельського собору, східні рукописи¹⁵². Він знайомиться з матеріалами бібліотеки Архієпископату в Кентербері, що містила 7 тис. томів¹⁵³. І це ще далеко не повний перелік бібліотек, згаданих О.Я. Яблоновським у щоденнику в період перебування за кордоном. Зрештою, навіть побіжне ознайомлення з багатствами цих провідних книгозбірень розвивало в О.Я. Ябло-

REGIÆ SCIENTIARUM ACADEMIÆ.

Королівські наукові студії. Гравірована заставка видання "Theses mathematicae..."
(Париж, 1686). Мідьорит Жана Долівара за рисунком Поля Севена.
Coll. Jabl. 766e.

новському бездоганний смак і сприяло засвоєнню традицій європейського бібліофільства.

Про надходження літератури до бібліотеки Ляховецького замку в період бібліофільства О.Я. Яблоновського фактично відомо мало. Передусім, зібрання поповнювалося працями авторства О.Я. Яблоновського та близьких йому осіб. Внаслідок навчання в паризькому єзуїтському коледжі Людовіка Великого у збірці відклалися типові видання праць з математики "Theses mathematicae" (Париж, 1686), які й дотепер зберігаються у фонді колекції Яблоновських (*Coll. Jabl. 766 d, e, f*).

Нині у фонді атрибутована лише одна книжка з його провенієнцією. На жаль, власницький запис О.Я. Яблоновського не персоніфікований, але зроблений ним спільно з братом Я.С. Яблоновським італійською мовою та датований 1693–1697 рр.¹⁵⁴ Він зафіксований на виданні праці французького філософа Франсуа де Ламот ле-Вайє (Париж, 1684) (*Coll. Jabl. 1229*). Сту-

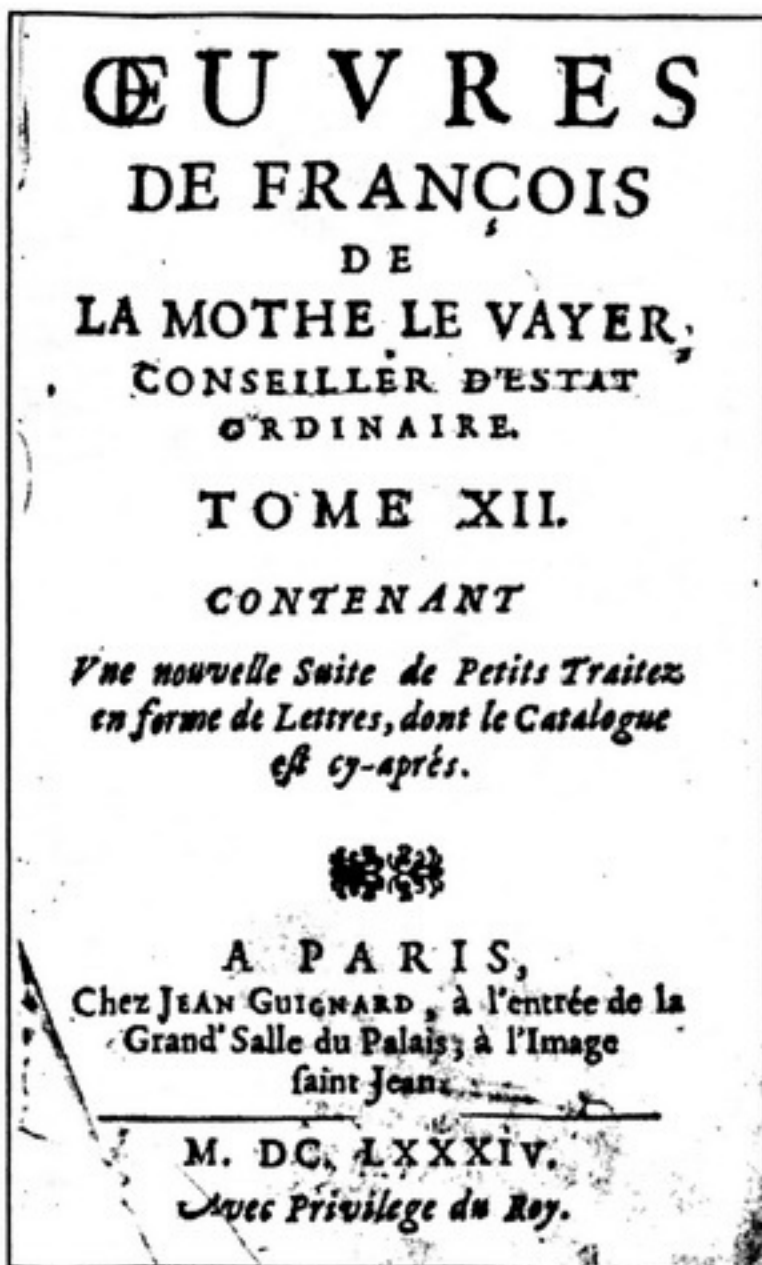

діювання цієї книжки свідчить не лише про знання О.Я. Яблонівським проблем сучасної філософської думки у Франції: згадаємо, що його батько Станіслав Ян вважав твори ле-Вайє “програмними” для формування молодих магнатів. Отже, зважаючи на авторитет батька, сини сприймали твори ле-Вайє як керівництво, необхідне в їхньому подальшому житті¹⁵⁵.

За каталогом Ф.С. Віцлебена, у Ляхівцях знаходився рукописний французький переклад О.Я. Яблонівського латинського рукопису з геометрії, створеного дослідниками Гойє та Бофором у 1666 р. – “Manuscript ad Geometriam pertinens lingua Lat. conscriptum a P. Gouye et a D. Beaufort traditum Alex. Jablonowski vexillifero Regni Poloniae lingua gallica. 1666 Manuscript ad Geometriam”¹⁵⁶.

Вірогідно, переклад був здійснений Олександром Яном ще у паризький період навчання у 1685–1687 рр., оскільки один з авторів праці – магістр Бофор – згадується у його щоденнику як викладач мистецтва фортифікації у коледжі Людовіка Великого¹⁵⁷. Другий рукопис О.Я. Яблонівського аналогічний за тематикою: “Manuscrit Giometrii przez J.W.JMcI Jablonowskiego Chorążego Wielkiego koronnego. 1682”¹⁵⁸. Зауважимо, що це – одна з учнівських робіт, що була створена дванадцятирічним Олександром Яном. Отже, ці дані дозволяють стверджувати не тільки про математичні здібності О.Я. Яблонівського, а й пояснюють наявність у бібліотеці математичної літератури. Згідно з відомостями д-ра Антонія Ю. (Ролле), О.Я. Яблонівський був автором праці, присвяченої руху небесних тіл, і серед матеріалів, успадкованих від нього сином, був рукопис дослідження О.Я. Яблонівського з астрономії на 135 сторінках¹⁵⁹.

Про наявність у О.Я. Яблонівського книжок релігійного змісту та про його духовні інтереси свідчить згадана в бібліотечних реєстрах його сина

Титульний аркуш
видання
Ф. де Ламот ле-Вайє
“Oeuvres” (Париж, 1684).
Coll. Jabl. 1229.

Юзефа Олександра рукописна “nabożna książka pisana Alexandra Jabłonowskiego in 8°”¹⁶⁰. Очевидно, ця книжка, названа в праці Ю.О. Яблоновського “Museum Polonum” (Львів, 1752) як “liber devotionum” – твір О.Я. Яблоновського¹⁶¹.

Природно, збірка у період володіння нею Олександра Яна поповнювалася й завдяки подіям приватного характеру: хрещенню, похованням, шлюбом, що призводили до поріднення з іншими магнатськими родами. Так, очевидно, з одруженням Олександра з Теофілою, уродженою Сенявською, пов'язане надходження до збірки друку, присвяченого Сенявським “Sideri Aureo... “ (б.м., б.р.) (*Coll. Jabl. 881o*)¹⁶².

Таким чином, у період приналежності Олександрові Яну родова бібліотека, скоріш за все, поповнювалася мало, головне за рахунок рукописів його авторства з математики та друкованих видань, друків з астрономії, релігійних видань, філософських праць. Не виключено, що до збірки у цей період надходила й частина літератури з військового мистецтва, оскільки служіння вітчизні було справою всього його життя. Незначне зростання фондів родової бібліотеки в Ляхівцях дозволяє припустити, що О.Я. Яблоновському для його студій вистачало видань, успадкованих від батька (зокрема друків з математики, астрономії, військового мистецтва), враховуючи, що зацікавлення обох співпадали. Водночас Ляховецька збірка з 1702 (рік смерті С.Я. Яблоновського) по 1723 р. (пом. Олександр Ян) продовжувала поповнюватися у дещо традиційний спосіб, за рахунок невеличких друків з приводу видатних подій у житті магнатів-сучасників – народження, хрещення, шлюбів, поховання тощо. Внаслідок цього залишилася низка друків, переважно з єзуїтських друкарень: зокрема, твори з приводу шлюбу Міхала Замойського з Ельжбетою Корибут Вишневецькою – від імені Пінського єзуїтського колегіуму “Nastae fulgurantes...” (Вільно, 1721) (*Coll. Jabl. 881g*) та Валентина Юзефа Вцісловського “Sangvis Regum Diadematibus” (Замостя, 1722) (*Coll. Jabl. 881h*); з приводу шлюбу Юзефа Огінського з Анною Корибут Вишневецькою – панегірики від імені Пінського єзуїтського колегіуму “Porta domus Regia signatoria magni cancellarii consignata gemma” (Вільно, 1721) (*Coll. Jabl. 881p*), “Słonce przed wrotami bramy Tryumfalnej” (1721) (*Coll. Jabl. 881*). У збірці були присутні публікації про пам'ятні події тогочасного життя костьолу, зокрема твори, присвячені беатифікації пошанованого представника Товариства Єзуїтів Св. Яна Франциска авторства єзуїтів Стефана Щанецького “Piegsza wedle Porządku Kościoła Świętego Zapowiedz Beatyfikacji B. Jana Franciszka Regis Societas Jesu” (Краків, 1716) (*Coll. Jabl. 881n*) та Яна Гзовського “Multiplex et summo etiam corona, sive conclusio ad primam B. Joannis Francisci Regis” (Сандомир, 1716) (*Coll. Jabl. 881m*). Таким чином, провідна функція Ляховецької бібліотеки у цей період – збереження її фондів.

Крім родового книжкового зібрання, О.Я. Яблоновський також збері-

гав інші сімейні реліквії, зокрема колекції зброї. Мемуаристка роду Яблоновських Тереза Яблоновська в рукопису “Skarbiec szlachiectwa” підкреслює, що особливо Олександр Ян в Ляховецькому замку дбав про пам’ятки військової слави свого батька – колекцію зброї, що через сторіччя надійшла у спадок до його онуки — Теофіли Сапеги, литовської крайчині, і разом з бібліотекою була перевезена до її резиденції Теофіполь¹⁶³.

Дружина Олександра Яна Теофіла Яблоновська (пом. у 1754 р.) також мала особисте коло читання, що вплинуло на формування світогляду її сина. Очевидно, вона була освіченою особою, відомою своїми релігійними переконанням, підтримувала особисті зв’язки з представниками духовного середовища: зокрема, листувалася з ксьондзом Костянтином Феліцієм Шанявським, краківським біскупом і прибічником Августа II¹⁶⁴. У цей період до зібрання надійшов друк К. Шанявського “*Idea vitae sacerdotalis ad usum dei diocesani*” (*Coll. Jabl. 881f*), виданий відомою краківською офіциною Франтішка Цезарія у 1721 р. Згодом Онуфрій Тачальський присвятив Теофілі вірші релігійного змісту “*Aula coelectstis...*” (Львів, 1741) й опублікував їх розміром у 8° в друкарні Павла Юзефа Гольчевського.

На жаль, книжок з провенієнціями Теофіли Яблоновської не збереглося. Вплив домашніх бібліотек аристократок на становлення особистостей їхніх синів – відомих діячів XVIII ст. у Європі епохи Просвітництва – підкреслював історик культури Ю.М. Лотман¹⁶⁵. Так, мати Ю.О. Яблоновського, яка за походженням належала до давнього аристократичного роду Сенявських, прищепила сину інтерес до занять генеалогією, з дитинства виховуючи зацікавленість у нього історичними коренями родин Сенявських та Яблоновських¹⁶⁶. Надалі, в період творчої зрілості, Ю.О. Яблоновський систематично черпав унікальні генеалогічні відомості з домашнього архіву, що знаходився у віданні матері. В 40-х роках XVIII ст. під час роботи над дослідженням “*Tabulae Jablonoviana*” (Амстердам, 1743) він у листах багаторазово просив матір переписати для нього документи домашнього архіву, надіслати з сімейного архіву генеалогію родів Шидловецьких, князів Слуцьких¹⁶⁷, Сенявських, Копильських¹⁶⁸. Власне Теофіла також цікавилася генеалогією, її думка була важливою для сина, тому він поспішав її першу ознайомити з розвідкою “*Genealogię pową Jch Mościów Radziwiłłów*”¹⁶⁹. Отже, поміж сином і матір’ю існували тісні духовні зв’язки та спільні інтереси в галузі польської історії та генеалогії.

За даними епістолярію початку 40-х років XVIII ст., Теофіла Яблоновська мала деякі власні книжки, котрими регулярно користувався Ю.О. Яблоновський¹⁷⁰. Юзеф Олександр був надзвичайно педантичним, намагаючись довго не утримувати позичені для студій книжки та рукописні джерела. Переконливо характеризує стосунки матері та сина з цього питання лист від 22 березня 1743 р., де йдеться про повернення істо-

ричного атласу: “Атлас у цілісності відсилаю для кредиту подальшої позики книжок”¹⁷¹. Ця нотатка Юзефа Олександра доводить, що він не уявляв власних наукових студій без регулярного звернення до таких необхідних йому джерел, якими були книжки та рукописи Теофіли Яблоновської.

Підсумовуючи, констатуємо, що гуманістична атмосфера роду Яблоновських визначила найвищий розквіт бібліотеки у період Юзефа Олександра та надзвичайну її колекційну і наукову цінність. Бібліотека та бібліофільство були невід’ємною частиною культурного життя магнатів Яблоновських – державних діячів, письменників, учених, меценатів XVII–XVIII ст.

Примітки

¹ Jabłonowski // Niesiecki K. Herbarz polski: W 10 t. / Wyd. J.N. Bobrowicz. – Lipsk, 1839. – Т. 4. – S. 415; Jabłonowscy h. Prus III // Boniecki A. Herbarz polski. Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich: W 16 t. – Warszawa, 1905. – Cz. 1, t. 8. – S. 107.

² Chwalewik E. Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. – Wrocław, 1955. – S. 106; Jabłonowscy // Encyklopedia wiedzy o książce. – Wrocław etc., 1971. – Kol. 1041.

³ Rodzina. Herbarz szlachty polskiej / Opr. S.H. Uruski. – Warszawa, 1908. – Т. 5. – S. 295.

⁴ Wagner M. Stanisław Jabłonowski (1634–1702). Polityk i dowódca. – Siedlce, 1997. – Cz. 1. – S. 32.

⁵ Cynarski S. Jabłonowski Jan Stanisław // Polski Słownik Biograficzny. – Warszawa etc., 1962–1964. – Т. 10/2, z. 45. – S. 220–221.

⁶ Rkps. B. Cz. 1162, k. 463.

⁷ М. Вагнер стверджує, що він супроводжував королевича Владислава Вазу у 1624–1625 рр. у його закордонній подорожі, проте у наведених посиланнях про це не йдеться, див.: Wagner M. Stanisław Jabłonowski (1634–1702). – Siedlce, 1997. – Cz. 1. – S. 32. Також Я.С. Яблоновський не згадується у документальній праці А. Пжибоща про подорож Європою Владислава Вази, в якій містяться прізвища польських дворян, які супроводжували королевича: Podróż królewicza Władysława Wazy do krajów Europy Zachodniej w latach 1624–1625 w świetle ówczesnych relacji / Opr. A. Przyboś. – Kraków, 1982.

⁸ Rkps. B. Cz. 1162, k. 492.

⁹ Cynarski S. Jabłonowski Jan Stanisław. – S. 220; Wagner M. Stanisław Jabłonowski (1634–1702). – S. 32.

¹⁰ Dziegielewski J. Postłowie na Sejmy czasów Władysława IV. – Warszawa, 1992. – S. 95.

¹¹ Ibid. – S. 131–132.

¹² Szajnocha K. Miecznik koronny Jabłonowski. Szkice historyczne. – Lwów, 1861. – Т. 3. – S. 153–171; Długosz J. Jakub Sobieski, 1590–1646. Parlamentarzysta, polityk, podróżnik i pamiętnikarz // Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia. – Wrocław, 1989. – N 11721. – S. 175–177.

¹³ Rkps. B. Cz. 5839, 15949.

¹⁴ Wielkopolscy Ostrorogowie / Opr. W. Dworzaczek, Jo. Dworzaczkowa, J. Dziegielewski i in. – Ostroróg, 1998. – S. 147.

¹⁵ Cynarski S. Jabłonowski Jan Stanisław. – S. 220.

¹⁶ Jabłonowski // Niesiecki K. Herbarz polski. – S. 417; див. про це “Russia Florida” (Львів, 1759), (Coll. Jabl. 988), арк. 114.

¹⁷ Estreicher K. Bibliografia polska. Stolecie XVI–XVIII : W 34 t. – Kraków, 1901. – Т. 18. – S. 341. – (Ser. 1–3).

¹⁸ Jabłonowski J. A. Muscum Polonum. – Leopoli, 1752. – F. 255.

¹⁹ Estreicher K. Bibliografia polska. – Т. 18. – S. 468–469.

²⁰ Estreicher K. Bibliografia polska. – Т. 32. – S. 270.

- ²¹ *Potocki P.* [Saeculum Bellatorum et Tohatorum seu Centuria Elogiorum Clarissimorum Virorum Polonorum et Lithuanorum]. – Cracoviae, 1702. – P. 412–416.
- ²² ІУК НБУВ, ВСПВ, Р. 2087. – *Coll. Jabl. 175.*
- ²³ Там само.
- ²⁴ *Książka naukowa dawna // Encyklopedia wiedzy o książce.* – Kol. 1275.
- ²⁵ Висловлюємо подяку за допомогу при атрибуції особи власника суперекслібриса польської дослідниці доктору Аліні Дзенчул, директору бібліотеки Королівського Замку у Варшаві.
- ²⁶ *Niesiecki K.* Herbarz polski. – Lipsk, 1841. – Т. 8. – S. 437–448; *Karwowski S.* Komandorya i kościół św. Jana Jerozolimskiego w Poznaniu. – Poznań, 1910. – S. 49–52; *Baranowski J., Libicki M., Rottermund A., Starnowska M.* Zakon Maltański w Polsce. – Warszawa, 2000. – S. 47.
- ²⁷ *Lachowce // Słownik geograficzny królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich: W 15 t.* – Warszawa, 1884. – Т. 5. – S. 53–54.
- ²⁸ *Witzleben F.S.* Bibliotheca Jablonoviana. – Lipsiae : Breitkopfia, 1755. – Vol. 1. – P. 273.
- ²⁹ *Jabłonowscy h. Prus III // Boniecki A.* Herbarz Polski. – S. 108.
- ³⁰ У 1637 р. королівським привілеєм від 18 жовтня Я.С. Яблоновському було пожалуване с. Перегінсько – фортеця з прилеглими угіддями, на яке також визнавали права базиліани на чолі з Григорієм Балабаном, трембовельським старостою. У суперечці за Перегінсько проявився рішучий військовий характер Я.С. Яблоновського, який здійснив збройний напад на Перегінсько, але Владислав IV скаргу Балабана відхилив, завдяки чому у 1638 р. ці володіння остаточно відійшли до Яблоновських. Див.: *Perehińsko // Słownik geograficzny królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich: W 15 t.* – Warszawa, 1886. – Т. 7. – S. 951–954.; *Markowski F.* Fortalicium w Perehińsku. Zabytek staropolskiego budownictwa na Pokuciu. – Stanisławów, 1938. – S. 6–7.
- ³¹ *Lustracja województwa Ruskiego. 1661–1665. Cz. 3. Ziemia Halicka i Chelmska / Wyd. Em. i K. Arłamowscy i W. Kaput.* – Wrocław, 1976. – S. 73–75.
- ³² *Markowski F.* Fortalicium w Perehińsku. Zabytek staropolskiego budownictwa na Pokuciu. – Stanisławów, 1938. – S. 22–23, 56.
- ³³ *Lustracja województwa Ruskiego, 1661–1665. Cz. 2. Ziemia Lwowska / Wyd. Em. i K. Arłamowscy.* – Wrocław, 1974. – S. 101–103.
- ³⁴ *Czapliński W., Długosz J.* Życie codzienne magnaterii polskiej w XVII wieku. – Warszawa, 1976. – S. 153–154.
- ³⁵ *Witzleben F.S.* Bibliotheca Jablonoviana. – Vol. 1. – 360 p.; Vol. 2. – 196 p.; Vol. 3 – 288 p.; Vol. 4. – 194 p.
- ³⁶ *Ibid.* – Vol. 1. – P. 185.
- ³⁷ *Ibid.* – P. 173.
- ³⁸ *Witzleben F.S.* Bibliotheca Jablonoviana. – Vol. 1–4.
- ³⁹ *Nowak T.* Jabłonowski Stanisław Jan // *Polski Słownik Biograficzny.* – Warszawa; Kraków, 1962–1964. – Т. 10/2, z. 45. – S. 232–239. – (Далі – PSB).
- ⁴⁰ *Wagner M.* Stanisław Jabłonowski (1634–1702). – S. 36.
- ⁴¹ *Targosz K.* Jana III Sobieskiego nauki i peregrinacje. – Wrocław, 1985. – S. 34–36.
- ⁴² *Wagner M.* Stanisław Jabłonowski (1634–1702). – S. 37.
- ⁴³ Я. Янсоніус вихваляв його в поезіях “*Maiestas utriusque politicae ad Tribunal Regni deputatorum gentilitiis effigiata ceris humillimo submissionis obsequio adoratur*” (Люблін, 1643): *Estreicher K.* Bibliografia polska. – Т. 18. – S. 468–469.
- ⁴⁴ За даними PSB, він навчався в Празі в університеті, однак М. Вагнер ставить під сумнів перебування С.Я. Яблоновського там, що видається нам цілком достовірним: *Wagner M.* Stanisław Jabłonowski (1634–1702). – S. 37.
- ⁴⁵ *Wagner M.* Stanisław Jabłonowski (1634–1702). – S. 38.
- ⁴⁶ *Jonsac P. de.* Histoire de Stanislas Jablonowski. – Leipsic, 1774. – Т. 1. – 186 p.; Т. 2. – 206 p.; Т. 3. – 182 p.; Т. 4. – 100 p.
- ⁴⁷ Бібліотека Варшавського університету: микр. 7210, Rps. B. U. V. D. zas. 92, k. 48–50v.
- ⁴⁸ Rkps. B. Cz. 1162, k. 633.
- ⁴⁹ Бібліотека Варшавського університету: микр. 7210, Rps. B. U. V. D. zas. 92, k. 48 v.
- ⁵⁰ *Ibid.*, k. 50.

⁵¹ Ibid., k. 49.

⁵² Rkps. B. Cz. 1162, k. 633.

⁵³ Франсуа де Ламот ле-Вайе (1588–1672) – представник скептичної традиції у французькій філософії, знавець історії, географії, літератури, придворний вихователь вищої аристократії та монарших осіб (Ламот ле-Вайе // *Энциклопедический словарь / Брокгауз и Ефрон.* – СПб., 1896. – Т. 33. – С. 302).

⁵⁴ Mikr. 7210, Rps. B. U. V. D. zas. 92, k.50 v. – Другу рекомендовану С.Я. Яблоновським книжку “*Secrete ad Curisionis*” атрибуувати, на жаль, не вдалося.

⁵⁵ Mikr. 7210, Rps. B. U. V. D. zas. 92, k. 49 v.

⁵⁶ *Czapliński W, Długosz J. Życie codzienne magnaterii polskiej w XVII wieku.* – Warszawa, 1976. – S. 26; *Targosz K. Jana III Sobieskiego nauki i peregrinacje.* – S. 190.

⁵⁷ Головний архів давніх актів у Варшаві: *Archiwum Główne Akt Dawnych* (далі – AGAD); *Archiwum Zamoyskich*, n.1380, s. 163–164. – (Далі – AZ).

⁵⁸ *Nowak T. Jabłonowski Stanisław Jan* // *PSB.* – Т. 10/2, z. 45. – S. 232–239.

⁵⁹ *Jabłonowscy h. Prus III* // *Boniecki A. Herbarz polski.* – S. 108; раніше – містечко Ляхівці Острозького повіту Волинського воєводства, нині – с. Білогір'я Білогірського р-ну Хмельницької обл. З цього приводу див.: *Lachowce* // *Słownik geograficzny królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich.* – Warszawa, 1884. – Т. 5. – S. 53–54; *Історія міст і сіл Української РСР. Хмельницька область.* – К., 1971. – С. 93–102.

⁶⁰ *Jabłonowscy* // *Encyklopedia wiedzy o książce.* – Kol. 1041.

⁶¹ *Nowak T. Jabłonowski Stanisław Jan* // *PSB.* – Т. 10/2, z. 45. – S. 232.

⁶² *Załęski S. Oo. Jezuici we Lwowie.* – Lwów, 1880. – S. 10, 26. За даними рукопису Ю.О. Яблоновського “*Raptularz opisu domu*”, Станіслав Ян був фундатором колегіуму у Львові: *Rkps. B. Cz. 1162, k. 36.*

⁶³ *Grzebień L. Rutka Teofil* // *PSB.* – Wrocław etc., 1991. – Т. 33/2, z. 137. – S. 203–204.

⁶⁴ *Barycz H. Bieżanowski Stanisław* // *PSB.* – Kraków, 1936. – Т. 2. – S. 91–93.

⁶⁵ *Dobrzyńska J. Drukarnie Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1674–1783* // *Z. naukowe Uniw. Jagiellońskiego.* – 1975. – [Т.] 405: *Prace historyczne*, z. 53. – S. 168–169.

⁶⁶ *Grzebień L. Kwiatkiewicz Jan* // *PSB.* – Wrocław etc., 1971. – Т. 16. – S. 351–352.

⁶⁷ *Wielkopolscy Ostrorogowie / Opr. W. Dworzaczek, Jo. Dworzaczkowa, J. Dziegielewski i in.* – Ostroróg, 1998. – S. 147.

⁶⁸ *Pidtypczak-Majerowicz M. Biblioteki i bibliotekarstwo zakonne na wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej w XVII–XVIII wieku.* – Wrocław, 1996. – S.78. – (Ser. *Acta universitatis Wratislaviensis; N 1815: Bibliotekoznawstwo*).

⁶⁹ *Tazbir K. Jan III Sobieski mecenas.* – Olsztyn, 1983. – S. 164.

⁷⁰ AGAD, AZ, n 1380.

⁷¹ *Targosz K. Polscy korespondenci Atanazego Kirchera i ich wkład w jego dzieło naukowe* // *Studia i materiały z dziejów nauki polskiej. Ser. A.* – 1968. – Z. 12. – S. 117–136.

⁷² Ibid. – S. 125.

⁷³ Зауважимо, що половина з них у XVIII ст. за часів онука – Юзефа Олександра надійшла до бібліотеки у складі збірки Д. Сальтена, завдяки чому з'явилися дублети.

⁷⁴ Зберігається у Бібліотеці Народовій у Варшаві: “*Eruditorum polonorum ad Athanasium Kircherum litterae ex authographis Coll[egii] Romani de scriptae*”: Rps. BN BOZ 1362, t. X., k. 9 v. – 10; mf. 26115.

⁷⁵ Відомо, що переїзд разом з книжками з однієї резиденції до іншої практикували його нащадки – син Ян Станіслав та онук Юзеф Олександр Яблоновські.

⁷⁶ Тут і далі вихідні дані цитуються за Ф.С. Віцлебеном; том каталогу Ф.С. Віцлебена позначається римськими цифрами, сторінка, де зафіксована бібліографічна позиція – арабськими.

⁷⁷ *Witzleben F.S. Bibliotheca Jablonoviana.* – Vol. 1. – P. 31, 158, 163; Vol. 2. – P. 72; Vol. 3. – P. 258.

⁷⁸ AGAD, *Archiwum Publiczne Potockich*, n 163, t. 1, k. 253; AZ n 1380, s. 302.

⁷⁹ *Grońska M. Exlibrisy: Wiadomości zebrane dla kolekcjonerów.* – Warszawa, 1992. – S. 29.

⁸⁰ ЦДІАК України, ф. 710, оп. 3, спр. 327, арк. 15.

⁸¹ ІУК НБУВ, ВСРВ, Р. 2087. – *Coll. Jabl. 175.*

⁸² Примірник зберігається в Бібліотеці Варшавського університету. – BUW, S.d. 612.197.

⁸³ Опис див.: Каталог палеотипов из фондов Центральной научной библиотеки им. В.И. Вернадского НАН Украины / Сост. М.А. Шамрай. – К., 1995. – С. 258, № 1344.

⁸⁴ ІР НБУВ, ф. I, № 6418а, арк. 132–138 зв.

⁸⁵ *Wagner M. Dwór hetmana Stanisława Jabłonowskiego w końcu XVII wieku // Zeszyty naukowe wyższej szkoły rolniczo-pedagogicznej w Siedlcach. – Siedlce, 1996. – N 45. – S. 31. – (Seria: Nauki humanistyczne. Historia; Z. 2).*

⁸⁶ *Sarniecki K. Pamiętniki z czasów Jana Sobieskiego / Opr. J. Woliński. – Wrocław, 1958. – S. 50.*

⁸⁷ *Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва : Кат. стародруків, виданих на Україні. – Л., 1981. – Кн. 1: (1574–1700). – С. 108, поз. 701.*

⁸⁸ Там само.

⁸⁹ *Gierowski J. Jabłonowski Jan Stanisław // PSB. – Т. 10/2, z. 45. – S. 221–223.*

⁹⁰ Biblioteka Ossolineum we Wrocławiu, Jabłonowska Teresa "Skarbiec szlachectwa". Rkps. 3427/1, t. III, cz. III, k. XXIII.

⁹¹ *Estreicher K. Bibliografia polska. – Т. 18. – S. 344–345.*

⁹² *Loret M. Życie polskie w Rzymie w XVIII wieku. – Rzym, 1930. – S. 43.*

⁹³ *Jabłonowski Jan Stanisław // Encyklopedia powszechna: W 28 t. / Nakład, druk i własność S. Orgelbranda. – Warszawa, 1863. – Т. 12. – S. 829.*

⁹⁴ *Załęski S. Oo. Jezuiti we Lwowie. – Lwów, 1880. – S. 26, 105.*

⁹⁵ *Różycki E. Książka polska i księgozbiory we Lwowie w epoce renesansu i baroku. – Wrocław, 1994. – S. 21. – (Seria: książki o książce).*

⁹⁶ *Podkamień // Słownik geograficzny królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich. – Warszawa, 1887. – Т. 8. – S. 406; Історія міст і сіл Української РСР. Львівська область. – К., 1968. – С. 169.*

⁹⁷ Rkps. B.Cz. 1151, k. 166.

⁹⁸ BOZ 814, k. 157.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Ibid., k. 171.

¹⁰¹ Ibid., k. 168.

¹⁰² ІР НБУВ, ф. XIV, № 6168.

¹⁰³ *De La Mars Jan Ignacj, ks // Encyklopedia wiedzy o Jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995 / Opr. L. Grzebień S.J. – Kraków, 1996. – S.122.*

¹⁰⁴ *Jabłonowski J.S. Dziennik. Cz. 1 (1694–1695) / Wyd. Wł. Chomętowski. – Warszawa, 1865. – S. 122.*

¹⁰⁵ На жаль, скупа документальна інформація дозволяє лише припустити, що в палаці Яблоновських у Львові, який слугував їм головною резиденцією за часів коронного гетьманства Станіслава Яна та був ґрунтовно перебудований і модернізований у 1722–1723 рр. Я.С. Яблоновським, також містилася бібліотека. Ця, на перший погляд, досить логічна версія ще вимагає нових фактичних даних для свого підтвердження.

¹⁰⁶ Rkps. BOZ 814, k. 138; *Jabłonowski J.S. Dziennik. Cz. 1 (1694–1695). – S. 91.*

¹⁰⁷ Rkps. BOZ 814, k. 88.

¹⁰⁸ Щодо питання про шляхи надходження видань Яна Станіслава до збірки Ю.О. Яблоновського див. виноску 39.

¹⁰⁹ *Katalog starych druków Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. Cz. 3. Polonika XVII wieku / Opr. J. Rudnicka. – Warszawa, 1976. – S. 344, poz. 1879. – (Prace Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy; N 10).*

¹¹⁰ Rkps. BOZ 814, k. 149.

¹¹¹ *Jabłonowski J.S. Dziennik. Cz. 1 (1694–1695). – S. 158.*

¹¹² Підстави для такого твердження містяться в довідково-бібліографічній літературі: так, у статті про Я.С. Яблоновського в енциклопедії С. Оргельбрандта згадується, що "рідкісність книжок Яблоновського пояснюється тим, що він друкував малу кількість примірників, або сам деякі твори знищив. "Важкі" сто примірників надрукував, а "Skrupul bez Skrupułu" (мається на увазі перше прижиттєве видання 1730 р. – С.Б.) сам викупив." (*Jabłonowski Jan*

Stanisław // Encyklopedia powszechna. – Т. 12. – S. 829). К. Естрейхер також зазначає, що перше видання “Ezop nowy polski” (Лейпциг, 1731) було видруковано у двохстах примірниках, а “Skrupul bez Skrupułu” автор прагнув знищити (*Estreicher K. Bibliografia polska. – Т. 18. – S. 344–345*).

¹¹³ Jabłonowski Jan Stanisław // Encyklopedia powszechna. – Т. 12. – S. 828.

¹¹⁴ BOZ 814, k. 117.

¹¹⁵ Biblioteka Ossolineum we Wrocławiu, Jabłonowska Teresa “Skarbiec szlachectwa”. Rkps. 3427/1, t. III, cz. III, k. XXIII.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Ibid., k. 56(28v.)

¹¹⁸ Allgemeine Deutsche biographie. – Leipzig, 1878. – Bd. 7. – S. 20.

¹¹⁹ Żaboklicki // Niesiecki K. Herbarz polski: W 10 t. – Lipsk, 1845. – Т. 10. – S. 9; згадки про Нікодема Жабоклицького є в щоденнику Я.С. Яблоновського: *Jabłonowski J.S. Dziennik. Cz. 1 (1694–1695). – S. 91*.

¹²⁰ *Wagner M. Dwór hetmana Stanisława Jabłonowskiego w końcu XVII wieku // Zeszyty naukowe wyższej szkoły rolniczo-pedagogicznej w Siedlcach. – Siedlce, 1996. – N 45. – S. 31–32. – (Seria: nauki humanistyczne. Historia; Z. 2).*

¹²¹ AGAD, AR, dz. V, t. 124, n 5705, k. 48.

¹²² PSB. – Kraków, 1936. – Т. 2. – S. 354.

¹²³ BOZ 814, k. 227.

¹²⁴ Rkps. B. Cz. 2706, k. 327.

¹²⁵ BOZ 814, k. 149.

¹²⁶ Rkps. BN, III, 3229, k. 38.

¹²⁷ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Dobrzyńska J. Józef Aleksander Jabłonowski. Praca doktorska. 1947. Maszynopis. – S. 12–13.

¹²⁸ *Witzleben F.S. Bibliotheca Jablonoviana. – Vol. 2.– P. 39, 85; Vol. 3.– P. 98, 100.* Згідно з каталогом, “Poem de Ester” (Львів, 1747) також належить Я.С. Яблоновському, що є помилковим твердженням, оскільки справжній автор – його син, Ян Каєтан Яблоновський (1699–1764), поет, чигиринський староста: *Witzleben F.S. Bibliotheca Jablonoviana.– Vol. 1. – P. 358; Jabłonowski Jan Kajetan // Bibliografia literatury polskiej. Nowy Korbut. – Warszawa, 1967. – Т. 5. – S. 8–9.* Був у зібранні також манускрипт Я.С. Яблоновського з геометрії: *Witzleben F.S. Bibliotheca Jablonoviana. – Vol. 2. – P. 173.*

¹²⁹ Визначити конкретний шлях надходження цих книжок від Я.С. Яблоновського до Юзефа Олександра досить проблематично через брак документальних даних. Проте можна передбачити такі достовірні способи надходження з бібліотеки у Підкамені до зібрання в Ляхівцях, як офірування книжок племінникові або використання їх для наукових студій Ю.О. Яблоновським, після чого вони могли залишитися в його приватному зібранні.

¹³⁰ Rkps. B.Cz. 1162, k. 603–604.

¹³¹ Видання з записом Я.К. Яблоновського, шифр од.зб.: 8.6.91/2; Станіслав Вінцентій позначав книжки гербовим суперекслібрисом “Прус III”, шифр од.зб.: 4.g. 14. 2.9.: опубл. *Cubrzyńska-Leonarczyk M. Polskie superekslibrisy XVI–XVII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Centuria druga. – Warszawa, 2001. – S. 228. – Tabl. 95.*

¹³² Rkps. B. Cz. 1144, k. 322–330.

¹³³ Ibid., k. 326.

¹³⁴ “Zbiór poetów polskich”: див. пункт 9 “Innych wiele niewydrukowanych w bibliotece Podkamienieckiej” у статті: *Jabłonowski Jan // Jabłonowski J.A. Ostafi po polsku, Eustachius po łacinie, Placyd po świecku... – Leopoli, 1751. – 99 k.*

¹³⁵ *Jabłonowski J.A. Museum Polonum.– Leopoli, 1752. – P. 88; “Zbiór poetów polskich” у статті: *Jabłonowski Jan // Jabłonowski J.A. Ostafi po polsku, Eustachius po łacinie, Placyd po świecku... – Leopoli, 1751.**

¹³⁶ *Gierowski J. Jabłonowski Aleksander Jan // PSB. – Т. 10/2, z. 45. – S. 213.*

¹³⁷ AGAD. AZ 1380, n 1380, s. 201–202.

¹³⁸ Rkps. B. Cz. 1162, k 588.

¹³⁹ Цей факт згадував Ян Станіслав Яблоновський, вже в свою чергу інструктуючи для

закордонної подорожі племінника – Юзефа Олександра Яблоновського, сина Олександра Яна (Rkps. B. Cz. 1162, k. 633).

¹⁴⁰ *Estreicher K.* Bibliografia polska. – Т. 18. – S. 341.

¹⁴¹ Rkps. B. Cz. 1152, k. 242–250.

¹⁴² Ibid., k.161.

¹⁴³ Rkps. B.Cz. 1162, k. 463.

¹⁴⁴ Bib. Rap., N 54.

¹⁴⁵ *Gierowski J.* Jabłonowski Aleksander Jan // PSB. – Т. 10/2, z. 45. – S. 213.

¹⁴⁶ Rkps. B. Cz. 1152.

¹⁴⁷ Ibid., k. 2.

¹⁴⁸ Ibid., k. 215.

¹⁴⁹ Ibid., k. 383.

¹⁵⁰ Ibid., k. 213.

¹⁵¹ Ibid., k. 353.

¹⁵² Ibid., k. 119v.

¹⁵³ Ibid., k. 129.

¹⁵⁴ Див. також підрозд. 6.3. “Провенієнції видань зібрання Яблоновських”.

¹⁵⁵ Див. підрозд. 1.2. “Бібліотека Станіслава Яна Яблоновського, краківського каштеляна, в Ляхівцях”.

¹⁵⁶ *Witzleben F.S.* Bibliotheca Jablonoviana. – Vol. 2. – P.190.

¹⁵⁷ Rkps. B. Cz. 1152, k. 265.

¹⁵⁸ *Witzleben F.S.* Bibliotheca Jablonoviana. – Vol. 2. – P. 173.

¹⁵⁹ *Dr Antoni J.(Rolle).* Jeden ze szczepów zasłużonego rodu. – S. 325.

¹⁶⁰ Rkps. B. Cz. 1144, k. 291.

¹⁶¹ *Jabłonowski J.A.* Museum Polonum. – Leopoli, 1752. – P. 68. – У виданні помилково надруковано номер сторінки, фактично на с. 86.

¹⁶² Цей друк, за даними з К. Естрейхера (t. 12, s. 143), очевидно належав Мартіну Анчовському і був виданий у Львові в 1680 р. Це видання – єдине в Україні.

¹⁶³ Biblioteka Ossolińskich we Wrocławiu, Teresa Jabłonowska “Skarbiec szlachectwa” Rkps. 3427, cz. IV, k. 111v.

¹⁶⁴ Лист від 10 грудня 1716 р. – Bib. Rap., 54., на жаль, не зберігся – він був знищений поряд із іншими матеріалами Рагперсвільської бібліотеки у Варшаві в період Другої світової війни.

¹⁶⁵ *Лотман Ю.М.* Беседы о русской культуре.– СПб., 1994.– С. 50.

¹⁶⁶ *Dr Antoni J. (Rolle).* Jeden ze szczepów zasłużonego rodu. – S. 326.

¹⁶⁷ AGAD, AR, dz. V, t. 124, n 5712, k. 5, 8–8 v.

¹⁶⁸ Ibid., k. 4–5.

¹⁶⁹ Ibid., k. 40–41.

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Ibid.

РОЗДІЛ 2

РОЗКВІТ ЗІБРАННЯ ЗА ЧАСІВ БІБЛІОФІЛЬСТВА ЮЗЕФА ОЛЕКСАНДРА ЯБЛОНОВСЬКОГО, НОВОГРУДСЬКОГО ВОЄВОДИ

2.1. Три бібліотеки Ю.О. Яблоновського (Ляхівці, Підгірці, Яблонів Литовський) та їх централізація в Ляхівцях

Найбільш важливий етап у розвитку родового зібрання Яблоновських пов'язаний з особистістю Ю.О. Яблоновського, завдяки збирацькій діяльності котрого культурологічна цінність бібліотеки значно зросла.

Оскільки історія зібрання є нерозривною з особою його власника, звернемося до цієї центральної постаті у долі книгозбірні, але попередньо торкнемося соціокультурної ситуації у Речі Посполитій, яка обумовила розквіт бібліофільства Ю.О. Яблоновського у XVIII ст. Роки творчої діяльності Ю.О. Яблоновського припали на складні часи в історії Речі Посполитої – добу правління Августа III Саксонського у 1733–1763 рр. У контексті важкої суспільної кризи, що характеризувалася децентралізацією, боротьбою магнатських угруповань, політичною нестабільністю, в 40–50-ті роки XVIII ст. відзначається ряд важливих змін у культурі, що свідчить про виток формування Просвітництва в Речі Посполитій. Дійсно, в той період у країні активізується діяльність у галузі освіти (відкриття у 1740 р. Collegium Nobilium, шкіл піярів у Варшаві), розвивається наукова періодика, літературна, видавнича діяльність (видання часопису “Acta Litteraria” в 1755–1757 рр., друкарні піярів та єзуїтів у Варшаві, зростання кількості книгарень). Важливою подією стало відкриття Публічної бібліотеки у Варшаві в 1747 р., заснованої братами Юзефом Анджеєм та Анджеєм Станіславом Залуськими. Провідна роль у реалізації прогресивних починань належала їх ініціаторам – діячам науки та культури – Ю.А. і А.С. Залуським, С. Конарському, Л. Міцлеру де Колофу, А. Вишневському¹. Очевидно, що ці зміни, зокрема відкриття для громадськості бібліотеки Залуських, мали певний вплив на розквіт бібліофільства в польському магнатському середовищі XVIII ст., де найбільш популярними були зібрання Потоцьких,

Юзеф Олександр Яблоновський.
Мідьорит Філіппа Ендліха,
з видання Ю.О. Яблоновського "Tabulae Jablonovianae" (Амстердам, 1743).
Coll. Jabl. 958.

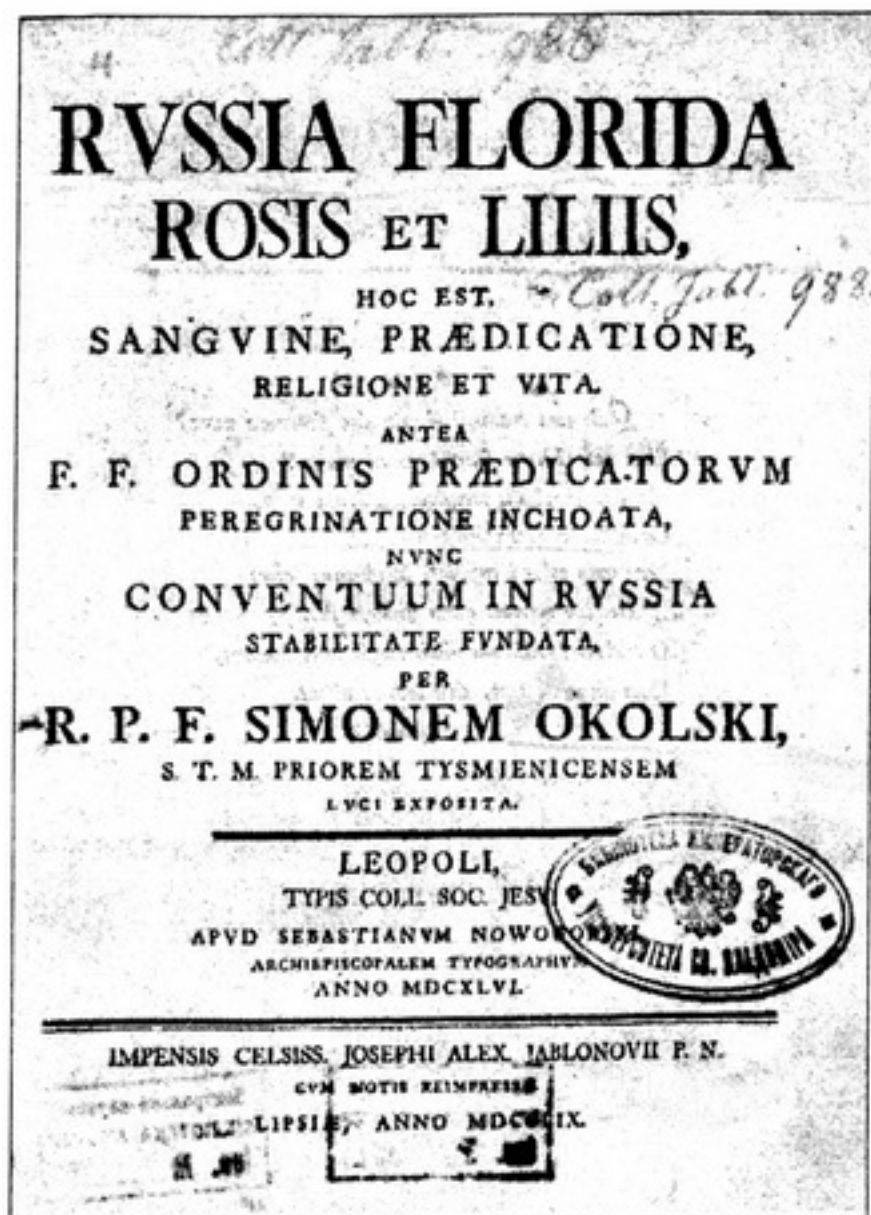
Радзивіллів, Сапег та ін. До таких самих соціокультурних явищ XVIII ст. відноситься й родова бібліотека Ю.О. Яблоновського, розташована на території східного пограниччя Речі Посполитої – на Волині та в Галичині. Як відзначає історик Я. Курковський, в Речі Посполитій першої половини XVIII ст. при ще недостатньо стабільному авторитеті Варшави як центру магнатські двори відігравали роль малих осередків культури². Характерно, що віддаленість від столиці не була в даному випадку фактором відчуження від явищ культури, навпаки, – в родових маєтках існували прекрасні бібліотеки, домашні музеї старожитностей, у невеликих друкарнях видавалися книжки, в салонах обговорювалися літературні новинки³. Але, на відміну від більшості бібліотек магнатських маєтків Волині, які мали скоріше регіональний характер, бібліотека Яблоновського, завдяки науково-творчій діяльності власника та його впливу на інтелектуальну еліту XVIII ст., набула загальнопольського значення і, таким чином, прирівнювалася до славнозвісних родових збірок Волині, Галичини, Литви – бібліотек Сапег у Кодні, Мнішків у Вишнівці, Радзивіллів у Несвіжі.

Нарешті зупинимося на біографії Ю.О. Яблоновського – власника збірки у цей період. Юзеф Олександр Яблоновський народився 4 лютого 1711 р. у Тихомлю на Волині, в сім'ї Олександра Яна, великого коронного хорунжого, і Теофіли Яблоновських. Початкове навчання Ю.О. Яблоновського відбулося вдома під керівництвом Ангела Остророга, кармеліта⁴, якого змінив єзуїт Купиньський⁵ (ймовірно, мається на увазі Шимон Купиньський, теолог у Львові в 1720–1727 рр.)⁶, а потім – Ігнатій Конарський. Освіту завершила закордонна подорож до Франції, Італії, Німеччини Голландії та Англії у 1729–1731 рр., що визначила новий етап у становленні духовних і бібліофільських інтересів Ю.О. Яблоновського, які на цей час охоплювали історію, філософію, географію, математику, астрономію, механіку⁷.

З поверненням Ю.О. Яблоновського у 1732 р. до Польщі починається його політична діяльність. У період боротьби за престол у Речі Посполитій він був прибічником короля Станіслава Лещинського, його секретарем та підскарбієм. У 1735 р. служив у французькій армії. Однак військова кар'єра не приваблювала Ю.О. Яблоновського: його інтереси зосереджуються на науковій творчості. На початку 1736 р. жив у Парижі, де займався математикою, географією, астрономією. Наприкінці 1736 – на початку 1737 р. він повертається до Польщі. У 1738, 1740 та 1750 рр. – посол у сейм від Волинського воєводства і Галицької землі.

У 1740 р. Ю.О. Яблоновський одружився з Кароліною Терезою з Радзивіллів, удовою Казимира Сапеги, генерала литовських військ, від якої мав сина Станіслава Божидара (пом. у 1743 р.), дочок Теофілу Стшежиславу (1743–1816), Анну Доброгневу, а також виховував дітей від першого шлюбу його дружини – Анну (1728–1800) і Міхала Сапег. Від дру-

Титульний аркуш праці
 С. Окольського
 "Russia Florida" (Львів, 1759),
 виданої коштом
 Ю.О. Яблоновського.
 Coll. Jabl. 988.

гого шлюбу з Франтішкою Воронежською в 1769 р. (Кароліна померла у 1765 р.) мав сина Августа Доброгоста Жеготу (1769–1799).

У 1743 р. Ю.О. Яблоновський отримав княжий титул від імператора Карла VII, у 1744 р. – нагороджений орденом Св. Губерта. В тому ж році Ю.О. Яблоновський – литовський стольник, а в 1755 р. – новогрудський воєвода. У 1756 р. у Парижі французьким королем Людовіком XV йому були вручені ордени Св. Михаїла та Св. Духа⁸. Після першого розподілу Польщі Ю.О. Яблоновський відмовився від Новогрудського воєводства⁹ та в 1768 р. переїхав до Лейпцига¹⁰, де здійснював наукову роботу в рамках заснованого ним товариства Societas Jablonoviana¹¹. Ю.О. Яблоновський помер 1 березня 1777 р.

В історії суспільної думки Речі Посполитої XVIII ст. Ю.О. Яблоновський залишив слід завдяки своїй багатогранній творчості, яка охоплювала історію, генеалогію, геральдику, нумізматику, теологію, тригонометрію, астрономію, географію, бібліографію, славістику¹², перекладацьку діяльність¹³ тощо. Важливу роль у розвитку польської культури відіграло меценатство Ю.О. Яблоновського: фінансування видань (наукового часо-

пису “Acta litteraria” Міцлера де Колофа у 1755–1757 рр.; атласу Речі Посполитої, укладеного Джованні Антоніо Ріцці-Занноні в 1772 р.), а також перевидання творів старопольських авторів¹⁴. Актуальною була ініціатива князя із заснування Наукового товариства в 1761 р. у Гданську¹⁵. В 1768 р. він переніс в Лейпциг фундуш для створення наукового товариства Societas Jablonoviana, яке було затверджене у 1774 р., а від 1771 р. видавав “Acta Societatis Jablonoviana”. Наукові заслуги Ю.О. Яблоновського отримали визнання: він був членом Академій в Болоньї, Падуї, з 1761 р. – членом Королівської Академії наук у Парижі, французької Академії написів та літератури (Academie des Inscriptions et de Belles Lettres), з 1762 р. – членом Аркадської академії в Римі¹⁶.

Розмах культурних ініціатив Ю.О. Яблоновського ставить його в один ряд з такими подвижниками польського Просвітництва і, до речі, бібліофілами, як Ю.А. та А.С. Залуські, С. Конарський, Ф. Богомолець. Характерні риси діячів епохи Просвітництва історик культури Ю.М. Лотман назвав терміном “енциклопедист”¹⁷, який можна екстраполювати й на польську інтелектуальну еліту того часу з її загальноєвропейськими пріоритетами. Отже, значний діапазон діяльності Ю.О. Яблоновського також дозволяє охарактеризувати його як енциклопедиста; відповідно й коло його духовних і бібліофільських зацікавлень віддзеркалює типовість його особистості як гуманіста і просвітника XVIII ст.

Зібрання Ю.О. Яблоновського розміщувалося у трьох князівських резиденціях – Ляхівцях, Яблонові Литовському і Підгірцях, котрі на початку 50-х років XVIII ст. він об’єднав у Ляховецькому замку. Кожна з цих бібліотек мала свої специфічні особливості, що виражалися у їх комплектуванні та функціонуванні.

Ляхівці

Найстарішим серед трьох бібліотек Ю.О. Яблоновського було його зібрання в Ляховецькому замку на Волині. Воно було засноване на початку 80-х років XVII ст. великим коронним гетьманом С.Я. Яблоновським у дерев’яному замку на острові посеред озера, добре укріпленому, який слугував одночасно й фортецею від татарських і козацьких наїздів¹⁸. Згодом замок та його бібліотека перейшли до сина Олександра Яна, а від нього – до Ю.О. Яблоновського. Наприкінці 40-х років XVIII ст. Ю.О. Яблоновський здійснив кардинальну перебудову й модернізацію Ляховецького замку за власними архітектурно-художніми уподобаннями. На зразок давніх оборонних замків палац знаходився на штучно насипаному протягом кількох років острові, серед великого ставу, створеного річкою Горинь. Палацовий ансамбль з парком був оточений фортифікаційними бастіонами з брамою у вигляді тріумфальної арки, облямованою мармуровою

латинською інскрипцією 1749 р., яка увіковічнила всіх володарів – від литовського князя Свидригайла до Ю.О. Яблоновського. До речі, над-замкову каплицю також прикрашала інскрипція 1751 р.¹⁹ Замкову браму з містечком з'єднувала дамба. Отже, перебудована резиденція набула вигляду розкішного п'ятикутного кам'яного палацу, однак зберегла й архітектурні елементи фортифікації епохи бароко²⁰.

Опис Ляховецького замку Ю.О. Яблоновський подав у праці “*Descriptio foundationis arcis Lachoviensis*” (Львів, 1751) – бібліографічному раритеті вже в ХІХ ст.²¹ Протягом кількох років власник займався оздобленням Ляховецького палацу, що доводить інскрипція над дверима палацу, датована через 6 років – у 1756 р.²² Після перебудови були створені сприятливі умови для розміщення великої бібліотеки: вона розташувалася в одному з п'яти боків палацу²³. Вхід до бібліотеки облямовувала інскрипція “*O sagum opus meum*” (“О, моє дороге творіння”), яка свідчила про трепетне ставлення власника до збірки²⁴. Колекції Ляховецького замку поповнювалися новими надходженнями внаслідок цілеспрямованих антикварних пошуків у різних країнах Європи, – не випадково їхнє походження стверджують початкові слова присвяти “*Na zamek Lachowiecki*”: “*Теп dom, ozdobiony z mnogich zbiorów świata...*” (“Цей дім, прикрашений багатьма зібраннями світу...”)²⁵.

Ляховецьке зібрання прийнято ідентифікувати з усією бібліотекою Ю.О. Яблоновського, поширюючи її склад на три зібрання. Однак історія бібліотеки Ляховецького замку під час володіння нею Ю.О. Яблоновським у ХVІІІ ст. розподіляється на два етапи, що мають свої відмінності: перший – до об'єднання на початку 50-х років ХVІІІ ст., другий – після придбання бібліотеки Д. Сальтена та об'єднання трьох зібрань.

Попередньо відзначимо, що дізнатися про склад Ляховецького та Підгорецького зібрань дають змогу каталог бібліотеки Ф.С. Віцлебена, укладений в середині 50-х років ХVІІІ ст., та бібліотечні списки того ж самого періоду²⁶.

Видання Ляховецької бібліотеки у каталозі Віцлебена, позначені літерою “L”, налічували в період до 1754 р. 447 позицій. До середини 1750-х років фонди Підгорецької бібліотеки (1100 поз.) перевищували Ляховецьке зібрання більш, ніж удвічі. Це пояснюється тим, що до цього часу Ляховецьку бібліотеку Ю.О. Яблоновський відвідував лише зрідка. Зростання її фондів у 30–40-х роках – початковому етапі активного бібліофільства Ю.О. Яблоновського, здійснювалося менш інтенсивно у порівнянні з Підгорецьким зібранням. Зібрання в Ляхівцях містило незначну кількість сучасних князеві видань – 35 позицій. Основний масив складали видання ХVІІ ст. – 276 позицій, що відображає її стан за часів володіння зібранням діда – С.Я. Яблоновського. Значну частину складають і видання ХVІ ст. – 72 позиції (серед них чимало палеотипів).

У тематичному репертуарі переважають видання грецьких та римських

editi, nec sine magnis sumptibus in ultimas has terras exportati, quilibet harum rerum non ignarus facile aestimabit. Inde est, quod in instructissimis Bibliothecis frustra illud quaeratur; e. g. in *Gundlingiana, Merciana*.

GE. NIGRINI *Papistische Inquisition und güldener Fließ der Römischen Kirchen.* 582.

In frequentia sunt ista: sed minus graua: nisi stomacho scriptoris, qui sileo infesto in aduersarios vitur.

IO. HVS et HIERONYMI Pragensis Historia et Monumenta. Norib. 558.

In *Sagittarii* Introd. in Hist. Eccles. T. II. p. 263. recte dicitur haec ipsam editionem rarissime occurrere; hinc b. no auspicio Lips. 1715. fol. recusat esse. In *Catal. du Freytag Meuschen*, p. 49. memoratur haec opera ob raritatem, cum difficultate inuentu essent, rursus prelis librariis excussa fuisse. Aestimatur ab *Vffenbachio* Ioachimico 12.

Wymiar Swiätobliwey Wielkości niedorosłych latami Stanistwa Kostki i Alojzego Gonzagi Kanonikowanych. 728. L.

EMINENTIA *Minimi et pusilli Ludowikowi Gonzalze i Stanistwowowi Kostce, konferowana przez Xięzka Jędrzeja Zaluskiego. Refer. Koronne.* 727. L.

IN QVARTO.

OMNIA ACTA in S. Concilio Trident. a D. 18. Ian. 1562. usque ad Dec. 4. 1563. Patav. 564.

Rarissimus omnino liber, primaeque omnium ediu.

PETRI SVAVIS Polani (Pietro Soave Polano per Ana-

Позиції книг
Ляховецької бібліотеки,
позначені літерою "L",
на сторінці каталогу
Ф.С. Віцлебена
"Bibliotheca Jablonoviana"
(Лейпциг, 1755).
З фондів Ягеллонської
бібліотеки у Кракові

класиків (Валерій Максим, Овідій), література з давньої, всесвітньої історії, теології. Значно менше, ніж у Підгорецькому зібранні, зустрічаються видання з польської історіографії, церковної історії XVII ст. Як і в Підгірцях, у складі зібрання були видання членів родини (наприклад, "Testament Politique de Jean Jablonowski" (1688) та близьких осіб (наприклад, твори Теофіла Рутки). У Ляховецькій бібліотеці широко представлена художня література: "Le Decameron" Д. Боккаччо (1538), "Icones Heroum bellica virtute illustrium" німецького поета Валентина Тіло (Базель, 1589), твори польських письменників пізнього бароко. Разом з тим там зберігалися і картографічні видання (атласи XVI–XVII ст.) та наукові твори з космографії, історико-статистичні та історико-географічні описання країн Європи, Сходу та Африки – "Histoire de Persie", Олферта Даппера "Description de l'Afrique" (1676), Г. Брауна "Civitates orbis terrarum" (Кельн, 1577), у тому числі "Typus generalis Ucraniae sive Palatinum Podoliae"²⁷. У Ляхівцях збиралася й наукова періодика, зокрема популярний в XVII ст. фран-

цузький часопис “Journal des Sçavans” та ін. Закономірним вважається значна кількість французьких видань, що було ознакою впливу культури Франції кінця XVII – початку XVIII ст. на польську аристократію.

Важливою складовою бібліотеки Ляховецького замку є рукописи з філософії, історії, математики, фортифікації, що свідчать про інтереси попередніх власників, зокрема С.Я. Яблоновського, коронного гетьмана, а також рукопис з геометрії французькою мовою О.Я. Яблоновського, коронного хорунжого.

Отже, незважаючи на спорадичне поповнення Ю.О. Яблоновським ляховецьких фондів, до середини 50-х років XVIII ст. вони мають музейно-антикварний характер: репрезентують ретельне зберігання колекції попередників, свідчать про уважне ставлення Ю.О. Яблоновського до родових бібліофільських традицій.

Підгірці

З трьох зібрань Підгорецьке, що розміщувалося у с. Підгірцях поблизу р. Стрий в Галичині (нині Замосцьке воєводство в Польщі), було найзначнішим²⁸. Підгорецьке зібрання знаходилося у палаці, модернізація якого була проведена Юзефом Олександром Яблоновським на початку 30-х років XVIII ст. Палац розташовувався в старовинному парку, його алеї прикрашали класичні статуї²⁹. Двері Підгорецького палацу, облямовані мармуровою інскрипцією, виходили в парк. З протилежного боку палацу його вузькі вікна, облямовані інскрипціями на мармурі з 1734 р., дивилися на р. Стрий³⁰. Поетичний опис Підгорецької резиденції є у творі, присвяченому Ю.О. Яблоновському уродженцем Підгірців, поетом Єжи Каролем Скопом “Podhagocensia” (Львів, 1754). Підгірцям належить особливе місце у творчому становленні Ю.О. Яблоновського як ученого. Їх князь відвідував дуже часто. За даними каталогу Ф.С. Віцлебена, де позиції з Підгірців позначені літерою “P”, а також за фрагментами рукописних реєстрів Підгорецької бібліотеки³¹ напередодні 1754 р. там значиться 1100 позицій. Активне поповнення бібліотеки здійснювалося до початку 50-х років XVIII ст. Найбільшою є кількість видань, сучасних Ю.О. Яблоновському – 498 позицій, хоча відзначається й 411 видань XVII ст., що свідчить про їхню популярність у першій половині XVIII ст. Стародруків XVI ст. – лише 19 позицій. Тоді ж у Підгірцях збираються цінні джерела з історії Польщі: серед них – рукописна хроніка Мацея Стрийковського 1326 р. і польська хроніка Бернарда Ваповського 1589 р.

Підгорецьке зібрання виконувало роль базового для наукової творчості Ю.О. Яблоновського у 30–40-х роках XVIII ст. Хоча у бібліотеці зберігалися й родові історико-генеалогічні матеріали, вона містила значну кількість сучасних надходжень видань місцевих друкарень (переважно

AENEAE SYLVII seu Pii II. Pontif. Max. Epistolar. *f. loc. et ann.*

Rarissima editio, in qua litterae huius Pontificis ad suum filium reperuntur.

ROCZNE dzieje Kościelne od Roku Pańskiego 1198. aż do lat naszych przez X. IANA KWIATKIEWICZA, Soc. Jesu, wydane w Kaliszu. 695. P.

ROK Pański Imocencyusza XIII. Ferdynanda III. dwudziesty, przez tegoż KWIATKIEWICZA. 646.

IN QVARTO.

MARCI AVRELII CASSIODORI Senatoris V. Cl. Opera omnia quae exstant, ex fide MS. auctiora et locupletiora, collatis etiam exemplaribus, tam veteribus, quam recens editis, cum Indice rerum et sententiarum. Genevae 650. P.

L'HISTOIRE du Vieux & du Nouveau Testament, representée avec des figures & des Explications edificantes tirées des Saints Peres, pour regler les mœurs dans toute sorte de conditions, dédiée à Mgr. le Dauphin par le Sieur de ROYOMONT. A Paris 667. P.

HISTORIA Życia Męczeństwa i Cudów S. Jana Nepomucena, Kanonika Pragskiego dla sakramentalnego s^{po}wiedzi sekretu nieprzekazanym Statkiem docho-

Позиції книг
Підгорецької бібліотеки,
позначені літерою "P",
на сторінці каталогу
Ф.С. Віцлебена
"Bibliotheca Jablonoviana"
(Лейпциг, 1755).

З фондів Ягеллонської бібліотеки
в Кракові

Львівської єзуїтської), що регулярно туди надсилалися. Найпізнішим в її складі було "Epistola ad Stanislaum Hosium" (Краків, 1754), зафіксоване в "Supplementum"³² – додатковому списку Підгорецької бібліотеки. Проте навіть і після згортання її основних функцій вона продовжувала спорадично поповнюватися.

У Підгорецькому зібранні переважали наукові видання з історії, генеалогії та права Речі Посполитої, історії польського права (зокрема, так зване "Volumina Legum", у 6 томах, видане Станіславом Конарським), а також літературні твори епохи бароко. Серед авторів – Казимир Коялович, Павел Щербич, Анджей Максиміліан Фредро, Лукаш Опалинський, Ян Кохановський, Вацлав Потоцький, Бартош Папроцький, Ян Максиміліан Кроликевич.

Значно репрезентована єзуїтська література: катехізиси, орації, псалтирі, молитовники, збірники проповідей, житій, частково переклади з латинської й французької мов польських авторів-єзуїтів XVII – початку XVIII ст., що друкувалися в кляшторних друкарнях Вільно, Львова, Кракова, Чен-

стохови, Замостя. Представлена й полоніка, опублікована за рубежем (наприклад, амстердамське видання 1703 р. “*Curia Pri Polonia*” Лукаша Опалинського).

У збірці знаходилася й західноєвропейська наукова література XVII–XVIII ст., надрукована в Амстердамі, Парижі, Лондоні, Лейпцизі, Нюрнберзі, що відображала дослідницькі інтереси князя в той період (зокрема, видання з математики: курс лекцій Жозефа де Молльєра “*Leçons de Physique*” (Париж, 1734), а також Жака Озанама “*Tables des sinus, tangentes et sécantes*” (Париж, 1685). Проте репрезентовані і художні твори західноєвропейських письменників бароко – Ж.-Б. Мольєра – три амстердамських видання 90-х років XVII ст. та сучасні твори французьких просвітителів – Вольтера та ін.

У Підгірцях зберігалися також твори авторів з оточення магнатів Яблоновських, у тому числі й єзуїтів, яких вони підтримували: Томаша Перковича, Яна Квяткевича та інших (деякі з присвятами членам родини Яблоновських), а також і самих Яблоновських – Яна Станіслава та Олександра Яна. Впродовж багатьох років Підгірці були сховищем власних праць Ю.О. Яблоновського (там зберігалися, наприклад, примірники “*Tabulae Jablonovianaе*”)³³. Таким чином, Підгорецька збірка функціонувала в 30–40-х роках XVIII ст. як основне базове начало для науково-творчих занять Ю.О. Яблоновського, своєрідна “бібліотека-робочий кабінет”.

Яблонов Литовський

Про зібрання Ю.О. Яблоновського в Яблонові Литовському Гродзенського повіту над р. Німаном (нині Ольштинське воєводство у Польщі) у період до поєднання бібліотек у середині 50-х років є мало даних³⁴. Воно розміщувалося у відбудованому князем чудовому палаці, оточеному парком з каналом³⁵. Ймовірно, будівництво (або модернізація) палацу здійснювалося дещо пізніше у порівнянні з Підгорецьким палацом – на початку 50-х років XVIII ст., про що свідчать мармурові написи у Яблоновському палаці, датовані 1750 р. В Яблонові Литовському, у палаці, крім бібліотеки (подібно до Ляховецької та Підгорецької резиденцій), також знаходилося зібрання портретного живопису, зокрема фамільні портрети поріднених з Яблоновськими польських і литовських гетьманів, що прикрашали т.зв. гетьманську залу³⁶.

Якщо в каталозі Ф.С. Віцлебена видання у Підгірцях та Ляхівцях фіксуються літерними позначками, то позиції видань з Яблонова не виділяються тому їх атрибуція ускладнюється. Знайдені нами архівні та друковані джерела не містять суттєвої інформації про склад бібліотеки, лише в листуванні до Ю.А. Залуського зустрічаються спорадичні згадки про її наявність³⁷.

Розміщення зібрання в трьох резиденціях вже в кінці 40 – на початку

50-х років стало перешкодою для наукових занять та видавничої діяльності Юзефа Олександра і його найближчого сподвижника – Ю.А. Залуського, про що перший постійно згадує в листах до останнього³⁸. Важко було орієнтуватися в місцезнаходженні книжок та, відповідно, користуватися ними: так, в архіві князя зустрічаються нотатки про труднощі у встановленні того, де саме перебувають твори С. Старовольського³⁹. Певний час бібліотека у Підгірцях ще виконує функції робочого кабінету Ю.О. Яблоновського, про що є згадки в кореспонденції князя до Ю.А. Залуського 1763 р.⁴⁰

На початку 50-х років у Юзефа Олександра виникає думка про необхідність об'єднання бібліотеки в найбільш зручному для нього місці. Придбання бібліотеки Д. Сальтена в 1752 р. і наступна підготовка каталогу Ф.С. Віцлебена остаточно вирішили питання про необхідність об'єднання бібліотек в одну резиденцію – Ляхівці. Почалася побудова спеціального приміщення для централізації зібрань. На період підготовки каталогу звірки, опису видань після придбання бібліотеки Д. Сальтена (у 1753 – на початку 1754 р.) фонди Ляховецької бібліотеки тимчасово закриваються для використання⁴¹. У листі до Ю.А. Залуського з Яблонова від 26 лютого 1753 р. читаємо про клопоти з облаштуванням бібліотеки⁴².

У зв'язку з тим, що князь отримував книжки великими партіями, а іноді набував й цілісні колекції, в його зібраннях зустрічалася певна кількість дублетів. Однак він не поспішав з їхнім продажем. Обумовлюючи винагороду для своїх помічників з редакційно-видавничих справ, він частіше пропонував їм гроші та цінні подарунки, аніж книжки, мотивуючи це тим, що “дублети в трьох бібліотеках мають своє місце”⁴³. Лише раз у кореспонденції Ю.О. Яблоновського зустрічається інформація про продаж дублетів Тацита в 1748 р. у Львові⁴⁴. Факт наявності дублетів у зібраннях відображений і в каталозі Ф.С. Віцлебена, де вони позначені літерами “P” та “L”. Закономірно, що після придбання бібліотеки Сальтена кількість дублетів збільшилася, що стало очевидним під час перевезення книжок у Ляхівці і підготовки каталогу⁴⁵.

Після концентрації трьох бібліотек у середині 50-х років XVIII ст. у Ляхівцях починається другий етап в історії родової збірки, коли вона набула значення фундаментальної і єдиної для її володаря. З цього часу поняття “бібліотека Яблоновського” стало ідентичним поняттю “Ляховецька бібліотека”.

Уже після переїзду Ю.О. Яблоновського до Лейпцига в 1768 р. управління маєтком було передане його небожу, Антонію Барнабі Яблоновському, познанському воеводі. Від того часу в зібранні збереглися два томи релігійних творів, виданих у Парижі в XVII ст. (*Coll. Jabl. 1716, 1046*). Але Антоній Барнаба досить рідко відвідував Ляхівці й був відомий скоріше політичними зацікавленнями, аніж бібліофільськими, тому й Ля-

ховецька бібліотека наприкінці 60 – на початку 70-х років XVIII ст. фактично була законсервована⁴⁶.

2.2. Джерела систематичних надходжень та шляхи поповнення бібліотечного зібрання. Колекція Данієля Сальтена

Формування зібрання Ю.О. Яблоновського ґрунтувалося на основі його родового ядра. Однак склад бібліотеки Ю.О. Яблоновського в кількісному і тематичному відношенні суттєво відрізнявся від збірки його предків, оскільки переважну більшість складала книжки особового зібрання. У зв'язку з цим проаналізуємо джерела та засоби комплектування бібліотеки Ю.О. Яблоновським, що сформували її як одну з непересічних на Волині XVIII ст.

Успадковані книжки

Первісне джерело і підґрунтя родової бібліотеки Ю.О. Яблоновського складав комплекс книг (стародруків та рукописів), успадкований від прадіда Яна Станіслава, великого коронного мечника, діда Станіслава Яна, великого краківського каштеляна, дядька Яна Станіслава, руського воєводи, батька Олександра Яна, великого коронного хорунжого.

Таким чином, успадковані книжки Яблоновських яскраво ілюструють родинні традиції бібліофільства, їх спадкоємність і свідчать про характер колекціонування власників на різних етапах існування бібліотеки.

Праці авторства Ю.О. Яблоновського

Важливе місце у складі бібліотеки займали власні праці Ю.О. Яблоновського – яскравої творчої індивідуальності польського Просвітництва XVIII ст. До об'єднання трьох частин зібрання в середині 50-х років XVIII ст. вони зберігалися переважно в Підгорецькій бібліотеці, а після централізації – в бібліотеці Ляховецького замку.

У каталозі Ф.С. Віцлебена зазначені 7 творів Ю.О. Яблоновського, серед них – переклади історичних праць Роллена, а також рукописи. Якщо врахувати, що на момент підготовки до публікації каталогу побачили світ 8 творів князя (без урахування промов), можна констатувати, що бібліотека містила майже всі твори власника. Але праці Ю.О. Яблоновського публікувалися й після 1755 р., відповідно ними поповнювалася бібліотека. Згідно з каталогом 1755 р., у зібранні зберігалися також три рукописи Яблоновського: два – з геометрії і тригонометрії та третій – опис його подорожей⁴⁷. Серед видань Яблоновського знаходились такі раритети, як: “L' Empire des Sarmates...” (Галле, 1742), “Heraldica” (Львів, 1742, 1752), “Museum Polonium” (Львів, 1752; Ельблонг, 1766), “De astronomiae ortu...” (Львів,

Титульний аркуш видання
Ю.О. Яблоновського
“Tabulae Jablonovianae”
(Амстердам, 1743).
Coll. Jabl. 958.

1760), “Tabulae Jablonovianae” (Амстердам, 1743; Нюрнберг, 1748), “De motu telluris variorum...” (Львів, 1760; Рим, 1763)⁴⁸.

Деякі з них друкувалися малим накладом і користувалися великим попитом у читачів. До речі, “Tabulae Jablonovianae” вже після амстердамського видання в 1743 р. стала бібліографічною рідкістю, за неї платили по 20 дукатів, і видання, незважаючи на високу ціну, було предметом захоплення бібліофілів наступної епохи⁴⁹. В зібранні також зберігалися видання, опубліковані з ініціативи князя (Симон Окольський. “Russia Florida” (Львів, 1759) (*Coll. Jabl. 988*).

Зазначимо, що видання авторства Ю.О. Яблоновського надходили до бібліотеки в значній кількості примірників, тобто в розпорядженні князя фактично знаходилася чимала частина накладу. Свідченням тому є дані списку видань Ю.О. Яблоновського в колекції, укладеного вже в бібліотеці Кременецького ліцею⁵⁰. Згідно з ним у колекції містилася величезна збірка Яблонівіани; понад 7 позицій видань репрезентовані в кількості 100 та більше примірників.

У сучасному складі фонду збереглася значна низка видань творів Ю.О. Яблоновського, які, очевидно, становлять авторську частину накладу, деякі з них – у кількох десятках (іноді не розрізаних) примірників. Це, зокрема: “Heraldica” (Львів, 1742, 1752) (*Coll. Jabl. 1690–1691–1789; 1790*,

1791–1850), “L’ Empire des Sarmates...” (Галле, 1742; Нюрнберг, 1748) (*Coll. Jabl. 1593, 1594–1689*), “Museum polonum” (Львів, 1752) (*Coll. Jabl. 1853–1953*), “De astronomiae ortu...” (Львів, 1760) (*Coll. Jabl. 1481, 1482–1592*), “De motu telluris variorum...” (Львів, 1760) (*Coll. Jabl. 1423, 1424–1480*) тощо. Зазначимо, що серед примірників двох видань твору Ю.О. Яблоновського “Tabulae Jablonovianaе” (Амстердам, 1743, Нюрнберг, 1748) (*Coll. Jabl. 955–961, 883, 985, 1004*) присутнє перше рідкісне його видання, опубліковане в Амстердамі у 1743 р., частину накладу котрого, як вказує К. Естрейхер, було знищено автором⁵¹. Іноді стародруки (“Museum polonum” (Львів, 1752) (*Coll. Jabl. 1851*)) містять авторську коректуру, що надає їм додаткової цінності. Отже, й донині у книгосховищі НБУВ унікальність збірки визначається, передусім, завдяки концентрації у ній величезного комплексу друків Яблоновіани – як за різноманітністю репертуару бібліографічних позицій видань за тематикою, так і за кількістю примірників.

Видання про Ю.О. Яблоновського і присвячені йому та членам його сім’ї

Поряд з суто Яблоновіаною – творами власника, джерелом поповнення фондів бібліотеки були видання про Ю.О. Яблоновського, а також присвячені йому та його сім’ї. За часів володіння бібліотекою Ю.О. Яблоновським сформувалася велика кількість таких видань різних авторів.

Особливе місце серед Яблоновіани займає твір про рід Яблоновських Юзефа Анджея Залуського “Anecdota Jablonoviana”, написаний з використанням документів родинного архіву Яблоновських та інших джерел. Перше видання 1751 р. витримало доповнення і переробку у перевиданнях 1752 і 1755 рр.⁵² Бібліотека князя мала кілька примірників “Anecdota”⁵³. Бібліографічною рідкістю, перлиною Яблоновіани стало видання Ф.С. Віцлебена “Bibliotheca Jablonoviana” (Лейпциг, 1755) – чотиритомна праця, що зберігалася в Ляховецькій бібліотеці⁵⁴.

Основна ж частина видань – це опубліковані малим накладом брошури: ювілейні, вітальні промови, оди, панегірики на честь князя. Серед них заслуговують на увагу рукописи, присвячені князю і членам його родини. До них відносяться рукописні житія святих з панегіричною присвятою, подаровані на день іменин у 1745 р. його дочці Теофілі поетом Мартіном Обнинським (*Coll. Jabl. 899*), а також рукописний панегірик на іменини князя, створений в Странібабах у 1765 р. Станіславом Вінцентієм Яблоновським (1694–1754), його двоюрідним братом, літератором (*Coll. Jabl. 898*)⁵⁵. Зазначимо, що у бібліотеці Чарторийських у Кракові в архівних матеріалах Яблоновських також відклалися панегірики на честь членів родини Ю.О. Яблоновського – дочок Анни Доброгнєви і Теофіли Стшежислави авторства Войцеха Якубовського⁵⁶, або дружини Кароліни Терези,

зокрема “Koncert na fest imienin J.O. Xiężnej Jmci Jabłonowskiey Wojewodziny Nowogrodzkiej”, створений 4 листопада 1755 р. у Завалові паном Солтиком, вісліцьким каштеляном⁵⁷.

Авторами багатьох творів на честь князя були відомі діячі науки і культури XVIII ст. У 1759–1760 рр. Карл Андреас Бель, бібліотекар та професор поезії Лейпцизького університету, присвятив Ю.О. Яблоновському панегірики, які вихваляли “пастора Аркадії” і “опору лейпцизьких наук”. Значну частину примірників (17 од.) отримав князь до власного зібрання (*Coll. Jabl. 197–215*). У 1769 р. у Лейпцизі побачило світ видання “Celsissimo S.R.J. Principi Jablonovio Palatino Novogrodiensi, Reliqua, Principem Juventis inter musas Lipsicas die IV Aug. MDCCLXIX”, яке поряд з творами інших авторів містило оду видатного історика та філолога Євгенія Булгаріса “Jablonovio” грецькою мовою. Наукові досягнення князя звеличували вчений Ян Даніель Хоффманн у 1761 р. та лікар Христіан Сендель у вітальній промові Ю.О. Яблоновському в Гданському фізичному товаристві 19 березня 1766 р. (*Coll. Jabl. 1224*). З перебуванням князя в Римі в 1761 р. як члена римської Аркадії під псевдонімом Аргісто Калідіо пов’язані панегірики італійських діячів Аркадії Джузеппе Мореї та П. Паскуалоні (Рим, 1763), ода абата Гаєтано Бертоллі (Рим, 1762). У збірці Ю.О. Яблоновського містилася елегія, присвячена йому французьким публіцистом Сезаром Пиррисом де Варієм (Phyghys de Varille Cesar), видання оди Павла Дзидовського (1759), Жозефа Пінгета (1761) та інших, вірші й переклади панегіриків польською мовою піяра Мартіна Мошенського (1769), генерала-бригадира французької армії Войцеха Якубовського (1761).

Автори вихваляли не лише добродієності Ю.О. Яблоновського, а й присвячували твори описам його резиденцій. Серед останніх – видання поеми Єжи Кароля Скопа, польсько-латинського поета, про підгорецькі маєтності мецената “Podchorocensia” (Львів, 1754), цінне з точки зору джерелознавчої інформації про Підгірці, а також рукописний панегірик Ляховецькому замку німецького автора Христіана Ерінфріда Спрінгсгута “In arcem Lachowies...”⁵⁸. Визначним пам’яткам Новоградського воєводства присвячений твір Юзефа Пазовського “Novogrodecum ducum Novogrodensium” (Львів, 1759), який знаходився у зібранні.

Серед переважно постичних панегіриків – видання від імені не лише приватних осіб, а й інституцій як знак вдячності благодійнику. Саме такими є опубліковані у Вільно в 1755, 1756, 1757 рр. панегірики єзуїтського колегіуму в Новоградку. Видання 1757 р. містить, крім панегірика князеві, оду на честь в’їзду його дружини Кароліни Терези Яблоновської до Новоградку. До цієї групи належать іменинні поздоровлення на день Св. Юзефа від львівських босих кармелітів (б.м., б.р.), краківського єзуїтського колегіуму (Краків, б.р.), за підписом “Х.Е.К., ректор школи піярів”⁵⁹.

Характерно, що деякі з них, як і праці Ю.О. Яблоновського, були ре-

Панегірики єзуїтського колегіуму в Новоградку
 на честь Юзефа Олександра та Кароліни Терези Яблоновських. Вільно, 1757.
Coll. Jabl. 912-927.

презентовані значною кількістю примірників, фактично частиною накладу що свідчить про контакти власника книгозбірні з авторами або видавцями. Згідно зі списком кременецького періоду⁶⁰, творів Яблоновіани (про нього та присвячених йому й родині) у колекції нараховується 15 позицій видань. Кількість низки видань – понад 100 примірників. Деякі з них й донині зберігаються у фонді у зв'язках по декілька книжок. Ці дані свідчать, що книгосховище князя сконцентрувало велику кількість Яблоновіани, яка значною мірою вплинула на формування індивідуального і самотнього характеру зібрання.

Дари

1. Дари академічних інституцій, організацій, наукових товариств. Ю.О. Яблоновському – члену закордонних академій – надсилалися поточні видання академічних установ, з якими він підтримував наукові контакти. Одним з джерел надходження наукової літератури було французьке академічне середовище. З Королівської Академії наук у Парижі, членом

ACADEMIE FRANÇOISE.	
1744	maieur des Ordres du Roy, Chancelier des Ordres Royaux de S. Louis & de S. Lazare, Honoraire de l'Acad. des Belles-Lett. de l'Acad. de Berlin, à l' Arsenal.
1745	Gretier, de l'Académie de Berlin, rue Courtauvillau, au L. Amiens.
1749	Le Maréchal Duc de Belleisle, Ministre & Secrétaire d'Etat au Département de la Guerre, rue de Bourbon, F. & G.
1749	De Vauveal, Evêque de Reims, Maître de la Chapelle-Musique du Roy, rue de Grenelle S. Germain.
1750	Le C ^{te} de Billy, Brigadier des Armées du Roy, & Cochéron.
1751	De Buffon, de l'Académie Royale des Sciences, Intendant du Jardin Royal des Plantes, au Jardin du Roy.
1751	Le Comte de Clermont, Prince du Sang, en son Palais Abbat.
1754	De Bougainville, ancien Secrétaire perpétuel de l'Académie des Inscriptions, rue des bons Enfants.
1754	D'Alembert, de l'Acad. Royale des Sciences, de la Société R. de Londres, de celle de Berlin, de l'Académie des Belles-Lettres de Suède, & de l'Institut de Bologne, rue Michel-Cornte.
1755	De Châteaubren, au Palais Royal.
1755	L'Abbé de Bollimon, rue d'Enter S. Michel.
1755	De Malvin de Montazet, Archevêque de Lyon.
1757	Seguier, Avocat Gén. au Parlement, rue d'Anjou, au Marais.
1758	De la Carne de Sainte-Palaye, de l'Académie des Belles-Lettres, cul-de-sac de Menars.
1749	Brunet, <i>Impriear de l'Académie</i> , au Palais.
ACADEMIE ROYALE	
<i>des Belles-Lettres.</i>	
ACADÉMICIENS HONORAIRES, MESSIEURS,	
1711	L' E. Duc de Saine-Aignan, Chevalier des Ordres du Roy, de l'Académie Française, rue S ^e Anois.
1716	Le Comte de Maurepas, Ministre d'Etat, Commandeur des Ordres du Roy, rue de Grenelle, F. S. G.
1741	Le Comte de Caylus, à l'Orangerie des Thuilleries.
1741	De Lamoignon, Grand-Croix, Prévôt, Maître des Cérémonies de l'Ordre Royal & Militaire de S. Louis, Honor. Président à Mortier Honor. rue & barrière de Grenelle.
1744	Le Duc de Nivernois, Chevalier des Ordres du Roy, Grand d'Espagne, rue de Tournon.
1749	Le Comte d'Argenson, Ministre d'Etat, rue des bons Enf.
1751	Bignon, Commandeur, Prévôt & Maître des Cérémonies des Ordres du Roy, de l'Académie Française, Maître des Requêtes, bibliothécaire du Roy, à la Bibliothèque.

ACADEMIE ROYALE, &c.	
1711	Henault, Président Honoraire en la 1 ^{re} Chambre des Enq. Sarmentaire de la Maison de la Reine, de l'Acad. Française, des Acad. Royales de Nancy, de Berlin, & de Suède, rue S ^e Honoré, vis-à-vis les Jacobins.
1716	Le Marquis de Paulmy d'Argenson, Ministre d'Etat, Commandeur des Ordres du Roy, Ministre des Ordres de S. Louis & de S. Lazare, de l'Académie Française, & de celle de Berlin, à l' Arsenal.
1717	Le Comte de Saint-Florentin, Ministre & Secrétaire d'Etat, Chancelier des Ordres du Roy, rue de la Ville-Évêque, Faubourg S ^e Honoré.
ACADÉMICIENS PENSIONNAIRES, MESSIEURS,	
1711	Hardion, de l'Académie Française, Gardien des Livres du Cabinet du Roy, à Versailles, & à la Bibliothèque du Roy.
1714	L'Abbé de Fontenay, Docteur en Théologie, rue S ^e Anois, vis-à-vis la rue Villedo.
1715	L'Abbé Sallier, de l'Académie Française, de l'Académie de Berlin, Professeur Royal pour l'Hébreu, Gardien de la Bibliothèque du Roy, à l'Hôtel de la Bibliothèque du Roy.
1716	Falconet, Médecin de la Faculté de Paris, & Médecin Consultant du Roy, rue Traversière.
1714	De Faurcemagne, de l'Académie Française, Sous-Gouverneur de M ^{te} le Duc de Chartres, au Palais Royal.
1714	De la Carne de Sainte-Palaye, de l'Académie Française, cul-de-sac de Menars.
1717	Bonamy, Historiographe de la Ville de Paris, rue S ^e Antoine, près la rue de Fourcy.
1717	L'Abbé Vetry, Professeur Royal en Langue Grecque, & Inspecteur du Collège Royal, au Collège Royal.
1719	De la Naure, de la Société Royale de Londres, rue d'Anjou, Faubourg S ^e Honoré.
1711	L'Abbé du Resnel, Abbé de Septfontaines, de l'Académie Française, cul-de-sac S. Thomas du Louvre.
1748	Le Beau, ancien Professeur d'Eloquence en l'Université de Paris, Professeur au Collège Royal, Secrétaire ordinaire de M ^{te} le Duc d'Orléans, <i>Secrétaire principal de l'Académie</i> , rue S. Jacques, vis-à-vis le Pelletier.
1716	Bouchardon, Sculpteur ordinaire du Roy, & Dessinateur de l'Académie, au vieux Louvre.
ACADÉMICIENS ASSOCIÉS, MESSIEURS,	
1718	Melot, Gardien de la Bibliothèque du Roy, à la Bibliothèque du Roy.
1749	L'Abbé Lebeuf, Place de Cambour.
1741	L'Abbé de la Bletterie, Professeur d'Eloquence au Collège Royal, rue S ^e Antoine, près la rue de Fourcy.

Маргінальні позначки Ю.О. Яблоновського на сторінках видання
 "Almanach Royal" (Париж, 1759).
 Coll. Jabl. 36.

якої з 1761 р. був князь, він періодично одержував наукові видання⁶¹. У фонді збереглося французьке видання "Almanach Royal" (Париж, 1759) (Coll. Jabl. 36) у видавничій оправі з брунатної телячої шкіри із золотим тисненням корінцем. Том помальований позначками Яблоновського біля імен членів Академії – близьких до нього вчених, серед них – Жан-Жак Бартелемі, президент Академії. До надходжень кінця 50 – початку 60-х років XVIII ст. з Королівської Академії варто віднести видання з гравюрами, кресленнями і таблицями "Histoire de L'Academie Royale de sciences" (Париж, 1762) (Coll. Jabl. 687), що містило огляд академічної діяльності в різних галузях за 1757 р., а також дві брошури – промови в Королівській Академії наук її членів – Шарля-Марі де Лакондаміна та Клода-Анрі Вателе у 1761 р. (Coll. Jabl. 1355, 768). Посередницькі послуги в забезпеченні Яблоновського спеціальною літературою надавав Жан-Поль де Фуші (1707–1788) – астроном, секретар Королівської Академії наук у Парижі. У 1762 р. він переслав з Парижа том видання Академії за 1756 р., а також власну працю "Eloges de Academiciens de L'Academie Royale des sciences" (Париж, 1761), про що повідомляв князя в листі з Парижа від 8 серпня

Титульний аркуш видання
збірника промов "Oratio saecularis..."
(Гданськ, 1754) із записом
Ю.О. Яблоновського про надходження
книжки в дар від Гданського магістрату.
Coll. Jabl. 879.

родознавчого товариства. Від Гданського магістрату були подаровані Ю.О. Яблоновському два ювілейні збірники промов і актів (*Coll. Jabl. 3; Coll. Jabl. 879*), опубліковані в Гданську в Йоганна Шрейбера, видавця Гданського сенату та гімназії. Зазначимо, що стосунки з представниками гданської влади були взаємовигідними, оскільки ім'я Ю.О. Яблоновського зустрічаємо серед офіродавців книжок до бібліотеки Гданського сенату⁶³.

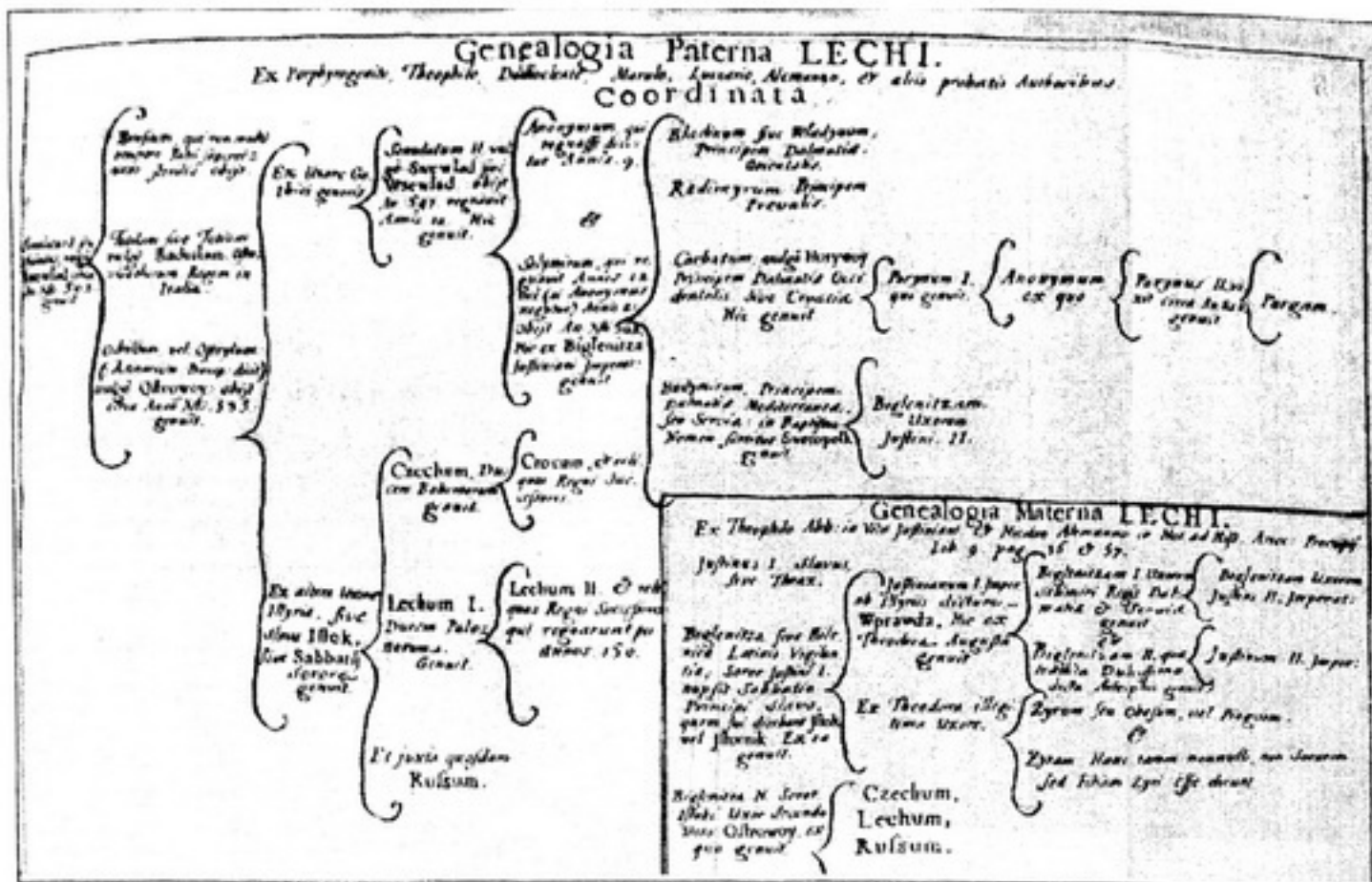
2. *Дари авторів.* Польські та іноземні автори-сучасники передавали до бібліотеки власні твори. Серед них – надіслана Ю.А. Залуським, коронним референдарієм, у 1749 р. "Kantata królowy", яка, згідно з К. Естрейхером, була перекладом Залуського "Moderacja w honorze" твору Пасквіні⁶⁴. У бібліотеці Яблоновського знаходилися рукописи авторства ще одного його близького сподвижника – Станіслава Конарського, про що міститься інформація в листі князя до Ю.А. Залуського від 27 серпня 1763 р. з Ляхівців⁶⁵. До речі, фундаментальна праця "Leges et Statuta Regni Polonia" (1732), видана С. Конарським, також зберігалася в Підгорецькій бібліотеці⁶⁶. Ймовірно, надсилав князеві свої праці й Станіслав Клечевський. До надходжень "поствіцлебенівського" періоду – після публікації ката-

1762 р.⁶² Останнє згадане видання і донині знаходиться у зібранні Яблоновських (*Coll. Jabl. 824*).

Іншим інтелектуальним центром Європи XVIII ст., з якого регулярно надходили видання, був Лейпциг. Звідти Ю.О. Яблоновському передавалися щойно видані примірники наукового часопису "Acta eruditorum", редактованого його колегою Карлом Андреасом Белем. У них рекламувалися також праці самого Ю.О. Яблоновського. До подібних надходжень відносяться "Acta litteraria" (*Coll. Jabl. 917–918*) – періодичні наукові часописи, опубліковані за фінансування Ю.О. Яблоновського Лаврентієм Міцлером де Колофом (1711–1778), музикознавцем, лікарем, істориком, видавцем та книготорговцем, у 1755–1757 рр..

Крім наукових інституцій, Ю.О. Яблоновському надходили в дар видання також від адміністративної влади Гданська, де він у 60-х роках XVIII ст. заснував фондуш для місцевого при-

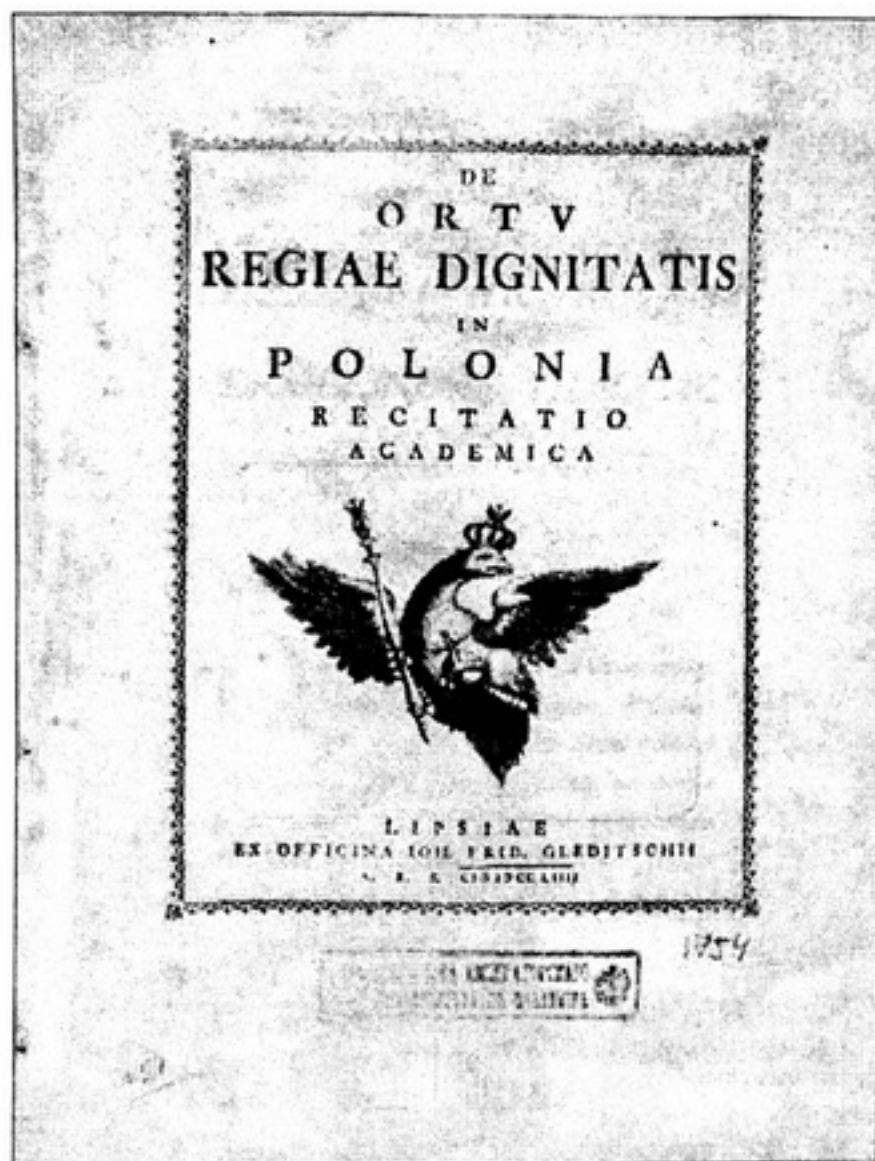

Родовід Леха.
 Генеалогічна таблиця з рукопису С. Ключевського
 "Lechus historiae Poloniae restitutus".
 IP НБУВ, ф. XIV, № 7167, арк. 18.
 Coll. Jabl. 746.

логу Віцлебена в 1755 р. – належать твори С. Ключевського. У фондах й досі знаходиться його видання "Institutionis politico-religiosa" (1758) (Coll. Jabl. 1169). В останній біографічний період Ю.О. Яблоновського в бібліотеці зберігався рукописний автограф С. Ключевського, присвячений історії Польщі, заснований на підтриманій Ю.О. Яблоновським концепції історичної достовірності особи Леха – "Lechus historiae Poloniae restitutus" (Кременець, 1773) (Coll. Jabl. 746)⁶⁷.

У 1739 р. популярний французький історик Шарль Роллен надсилав з Парижа останні видання власних праць, які у той період перекладав польською мовою Ю.О. Яблоновський⁶⁸. Свої твори надсилав Яблоновському також великий французький просвітитель Франсуа-Марі Аруе Вольтер, на що звернула увагу дослідниця Я. Добжинецька⁶⁹.

У 1753–1754 рр., у період підготовки каталогу бібліотеки саксонським бібліографом та нумізматом Фридеріком Сигізмундом Віцлебенем, до збірки влилися видання його авторства – "Dissertatio iuridica" (Галле, 1740), "Dissertationem Historicam trium antiquorum numismatum Plautillae" (Галле, 1740), а також твір з цікавої для Яблоновського теми – античної нумізматики "Selecta numismata Graeca" (Лейпциг, 1754). Тим самим 1754 р. можна датувати дар Йоганна Готтліба Бьоме (1717–1780), саксонського

Титульний аркуш видання
Й.Г. Бьоме
“De ortu Regiae dignitatis in
Polonia recitatio academica”
(Лейпциг, 1754) – дар автора
бібліотеці Ю.О. Яблоновського.
Coll. Jabl. 455.

історіографа, професора Лейпцизького університету, котрий передав до бібліотеки князя власний твір “De ortu Regiae Dignitatis in Polonia Recitatio Academica” (Лейпциг, 1754) (*Coll. Jabl. 455*). Не виключено, що звідти ж до бібліотеки надійшли оди А.С. Залуському (Вроцлав, 1750) (*Coll. Jabl. 294*), що належали перу його брата Йоганна Еренфріда Бьоме (1723–1778), який опублікував низку літературних та історико-правових джерел.

У період перебування князя в Лейпцизі до Ляховецької бібліотеки, незважаючи на закінчення систематичного поповнення її фондів, спорадично продовжували надходити книжкові дари авторів. Так, до цього періоду належить подарований 19 лютого 1773 р. у Мюнхені автором де Ваубрієрсом через посередництво лейпцизького професора Христіана Августа Клодіуса авторський примірник дослідження, присвяченого теорії драматургії “Dissertation succincte et méthodique sur Le poëme dramatique” (Нюрнберг, 1767) (*Coll. Jabl. 536*). Мюнхенського професора де Ваубрієреса об'єднувало з князем лейпцизьке товариство Societas Jablonoviana, засноване Ю.О. Яблоновським, що свідчить про надходження дарів авторів з його наукового оточення в Лейпцигу у 70-х роках XVIII ст.⁷⁰ До речі, посередником при передачі дару також був секретар товариства Societas Jablonoviana Х.А. Клодіус.

3. *Дари приватних осіб.* Зібрання укомплектовувалося новою літературою завдяки дарам і посередницьким послугам різних осіб. Регулярно здійснювалися надходження матеріалів від учених, пов'язаних з Яблоновським творчими контактами. Неодноразово надходили книги в дар від Ю.А. Залуського, серед них твори польських авторів, наприклад, вірші Юзефа Єпіфанія Мінасовича, поета, перекладача і публіциста⁷¹. В 1753 р. Ю.А. Залуський подарував до бібліотеки переклад сатири: авторство, точна назва та вихідні дані видання в листі не вказані⁷². Однак, незважаючи на відсутність бібліографічних даних видання, відмітимо, що згідно з каталогом Ф.С. Віцлебена в бібліотеці містилося 5 томів сатир, популярних у просвітницькій літературі XVIII ст.

Імовірно, внаслідок не лише наукових зв'язків, а й родинних з боку дружини Ю.О. Яблоновського Кароліни та її брата Міхала Казимира Радзивілла до збірки потрапили два видання XVIII ст.: французьке видання розміром у 12° “Retraite spirituelle pour un jour chaque Mois” (Париж, 1706) (*Coll. Jabl. 1749*) з екслібрисом Радзивіллів, а також невеличке видання львівської єзуїтської друкарні “Princeps de principibus Michail Radziwil... caritaneus premisliensis” (Львів, 1720) (*Coll. Jabl. 881e*). Князь на знак подяки за покровительство єзуїтам одержав у дар від Міхала Келпша, ректора Варшавського колегіуму єзуїтів, видання єзуїтської друкарні у Варшаві, зокрема, новий календар, судячи з його листа з Варшави 11 січня 1762 р.⁷³

Відрізнялися щедрістю книжкові дари від іноземних учених і представників духовенства. Ю.О. Яблоновському офірували, переважно, наукові видання, які становили інтерес для його досліджень, а також раритети, що підтверджують такі факти: наприкінці 60 – на початку 70-х років XVIII ст. Йоганн Христофор Мюллер, німецький бібліотекар, передав Ю.О. Яблоновському твір Абрахама Френцеля “De originibus linguae Sorabicae” (Бауцен, 1693, 1695; т. 1–2) і видання історіографічної праці Христіана Готтфрида Хоффманна “Scriptores regum Lusaticarum” (Лейпциг–Бауцен, 1719)⁷⁴. Допомагаючи у славістичних розвідках князя, на початку 70-х років XVIII ст. К.А. Бель передав йому видання твору німецького вченого і видавця Ернольда Лінденброга “Scriptores Rerum Germanicarum. Septentrionalium” (Гамбург, 1706), де містилася хроніка слов'ян⁷⁵. Згідно з даними польського орієнталіста Я. Рейхмана, Больтц, професор Кенігсберзького університету, подарував Ю.О. Яблоновському арабський рукопис⁷⁶. Також з пруським регіоном пов'язаний за походженням дар невідомого, актуальний для полоністичних студій князя, – офіруваний в Торуні рукопис праці Еразма Гличнера (хроніка Польщі), “починаючи від Земомисла”⁷⁷.

Князеві дарували видання й під час його закордонних подорожей. Так, у 1754 р. Каєтан, абат старійшого цистерціанського кляштору Оссега у Богемії, передав Ю.О. Яблоновському, який на той час перебував у Чехії, вірогідно, у Теплице, у 5-ти милях від Оссега, видання морально-історич-

ного твору Яна Флоріана Хаммершмідта “*Prodromus Glorіae Pragenae...*” (Прага, 1723) (*Coll. Jabl. 412*).

Переписування матеріалів

Фонди бібліотеки зростали не лише внаслідок надходження видань, а й шляхом переписування джерел. Їх копіювання для бібліотеки здійснювалося в тому випадку, якщо була відсутня можливість придбання оригіналів. Як правило, Ю.О. Яблоновський для поточної роботи користувався послугами постійних переписувачів.

Практикувалося копіювання фрагментів, витягів⁷⁸, рідкісних видань і цілісних рукописів. Інколи він сам шукав переписувачів для копіювання матеріалів власної бібліотеки для близьких колег, зокрема для Ю.А. Залуського в 1751 р. була замовлена рідкісна історична хроніка з його зібрання⁷⁹.

Наприкінці 50 – на початку 60-х років XVIII ст., вірогідно, на замовлення Ю.О. Яблоновського, італієць Джузеппе Бланхіні, пресвітер конгрегації ораторії з Верони, переписав з кодексів бібліотеки Ватикану шість рукописних томів (IP НБУВ, ф. I, № 5878–5887) (*Coll. Jabl. 900–909*) і підніс їх князеві в дар⁸⁰. Згідно з дарчим записом, Д. Бланхіні був особисто пов'язаний з Ю.О. Яблоновським стосунками “клієнт-меценат”, оскільки, судячи з листа 1769 р. Джузеппе Муселлі, архієпископа капітули в Вероні, завдяки посередництву князя після смерті прелата Бланхіні його книги і рукописи за заповітом були передані капітулу в Вероні⁸¹.

Придбання літератури

1. Придбання літератури в книгарнях і видавничо-книготоргових фірмах. Систематичним джерелом збільшення збірки була купівля партій книжок і поодиноких видань. Серед співвітчизників Ю.О. Яблоновський за купував видання у популярних книготорговців і видавців Варшави XVIII ст. Він мав відомості (на підставі каталогів книгарні) стосовно літератури зі складу книгарні, розташованої у Марівілі, районі Варшави, у книгаря німецького походження Криштофа Богуміла Николаї (пом. у 1770 р.). Ю.О. Яблоновський в листі до Ю.А. Залуського 1746 р. рекомендував замовити у нього берлінський календар, який згодом князеві надіслав Петр Теппер, варшавський банкір⁸².

У Варшаві в Лаврентія Міцлера де Колофа, науковця, видавця і книготорговця епохи Просвітництва, Ю.О. Яблоновського цікавили не тільки наукові часописи, які він фінансував, але й інші актуальні на той час видання. Реалізуючи видавничі проекти Ю.А. Залуського, Міцлер де Колоф розпочав низку публікацій старопольських письменників XVI–XVII ст.⁸³ Саме до цього напряму діяльності належить придбаний друк

польського історика XVI–XVII ст. Симона Старовольського “*De Clagatoribus Sarmatiae*” (Варшава, 1758) з передмовою Міцлера, присвячений Ю.А. Залуському (*Coll. Jabl. 1928*).

Вірогідно, що Яблоновський підтримував стосунки з варшавським видавцем і книготорговцем Міхалом Грьоллем (1722–1798), який, крім суто видавничої діяльності, торгував друками знаних фірм Парижа, Амстердама, Лейпцига, Вроцлава. Висвітленню зв'язків Ю.О. Яблоновського з М. Грьоллем, ймовірно, сприяв би аналіз їхньої кореспонденції з фондів Рапперсвільської бібліотеки, на жаль, знищеної під час Другої світової війни⁸⁴.

Таким чином, у Варшаві Ю.О. Яблоновський купував сучасну польську літературу Просвітництва, наукові та популярні масові видання, періодику. Але у столичних книгарів ним були придбані й цінні західноєвропейські стародруки. Так, картографічне видання “*Atlas minor*” Герарда Меркатора, опубліковане відомою фірмою Янсзон-Весберге в Амстердамі в 1634 р., Яблоновський придбав у Варшаві 4 червня 1749 р., про що свідчить його маргінальний запис (*Coll. Jabl. 894*).

Особисту збірку князь збагачував також видавничою продукцією друкарень, розташованих на українських землях. Так, купувалися видання зі Львова, опубліковані в друкарні єзуїтського колегіуму, а їх передавання здійснювалося через його префекта Алоїзія Гродзького⁸⁵. До речі, низка праць самого Ю.О. Яблоновського – “*Szachownica*” (1742), “*Heraldica*” (1742, 1752), “*Ostafi po polsku...*” (1751), “*Museum polonum*” (1752, 1754), “*Dodecas ducum Martis Poloniae*” (1754), “*De motu telluris...*” (1760) – надрукована у видавництвах Львова: єзуїтського колегіуму, Яна Філіповича, Павла Юзефа Гольчевського, Св. Трійці та ін. Нарешті, стабільне співробітництво автора в 40–60-х роках XVIII ст. з львівськими видавцями свідчить про налагоджені контакти з місцевими книгарнями.

Ю.О. Яблоновський був пов'язаний з книжковим ринком Торуні, Гданська, Кенігсберга, закупаючи літературу в значних видавничо-книготоргових фірмах. У середині XVIII ст. прусські та поморські книгарні здійснювали посередництво у розповсюдженні західноєвропейських видань і виконували роль плацдарму для їх наступної міграції до Речі Посполитої. В Торуні князь придбав літературу в книгарні Самуеля Янсзона Мьоллера⁸⁶. Самуель Янсзон Мьоллер (пом. напередодні 1751 р.) – видавець, книготорговець – походив зі славетної династії нідерландських книговидавців Янсзонів-Весберге. С. Янсзон Мьоллер до 1744 р. очолював видавничо-книготоргову фірму в Торуні, придбану ним у 1732 р. по смерті Йоганна Христовоффа Лаурера. Згідно з оцінкою друкарні Лаурера в монографії І. Іманської, присвяченій історії видавничої справи, зазначається, що “його книгарня репрезентувала джерело відомостей, особливо для знавців історії права і польської літератури”⁸⁷. Мьоллер же власною діяльністю розвивав традиції свого попередника⁸⁸. Ю.О. Яблоновського цікавили польські та іноземні видання, присвячені історії, праву Польщі та Пруссії. Так, згідно зі

списком “*Connotacia statutów w Toruniu u Samuela Janzona Bibliopola*” з першої половини 40-х років XVIII ст. у ньому наводяться 18 назв історіографічних та правознавчих видань: хроніка Павла Пясецького, статуту Гербурта де Фульштина, Станіслава Кожуховського, твори Казимира Завадського, Лукаша Гурницького та ін.⁸⁹ Згадані книжки Ю.О. Яблоновський розпорядився надіслати до Варшави, відповідно транспортування літератури з книгарень Помор'я до власних резиденцій реалізовувалося транзитом через столицю.

Збірку князь поповнював, купуючи книжки в книгарнях Гданська – центру культурної, наукової та видавничої діяльності в середині XVIII ст. Як свідчить невеликий список книжок, укладений після 1754 р., Ю.О. Яблоновський придбав їх у вдови Весберге⁹⁰. Марія Ельжбета Коомен (Комен) – вдова Йоганна Весберге, гданського видавця та книготорговця, очолювала книгарню до 1768 р. Книгарня Весберге продавала літературу з Західної Європи бібліофілам поза межами Гданська⁹¹. Це підтверджує список, який містить 6 франкомовних видань, переважно сучасних авторів 40 – початку 50-х років XVIII ст., опублікованих в Амстердамі, Лондоні, Парижі, Утрехті. Серед творів – зразки популярної в епоху Просвітництва літератури – “*Satyres*” (1749) Антіоха Кантемира, “*L' Histoire generale de Pologne*” (1754) П'єра-Жозефа Соліньяка. Кожному виданню відповідає запропонована ціна, всього за цю невелику партію було заплачено 34 флорини.

Значний видавничо-книготорговий осередок середини XVIII ст., де Ю.О. Яблоновський зауповував літературу, репрезентував Вроцлав. У цей період інтенсивну видавничо-книготоргову діяльність здійснювала відома фірма династії Корнів, якою керував її засновник Ян Якуб Корн (1702–1756), а з 1762 р. – його син Вільгельм Готтліб Корн (1739–1806). Хоча список партії книжок з Вроцлава⁹² недатований, – він належить до 1755 р., оскільки видання зареєстровані в каталозі Ф.С. Віцлебена. У списку – 18 стародруків та рукописів; зафіксовані вони, на жаль, досить приблизно: авторство часто не вказано, назви скорочені, як правило, вихідні дані та дані про формат відсутні⁹³. Але, незважаючи на стислі відомості, ймовірно, що видання могли бути придбані в книгарні Корна, котра спеціалізувалася на продажу подібної літератури. Важливо, що біля кожної книжкової позиції зазначена її ціна, завдяки чому список акумулює фактичну інформацію стосовно книжних цін у Вроцлаві – значному книготорговому ринку Нижньої Сілезії. Так, найбільш висока ціна поставлена за видання “*Theatre d' Italie*” – 50 талерів, дорого оцінене ілюстроване видання з історії військового мистецтва Франції – “*Histoire militaire de Louis XVI avec plans de batailles*” – 40 талерів. Тематично превалює література з історіографії Речі Посполитої (М. Меховський “*Chronicon Poloniae*”, С. Окольський “*Orbis Polonus*”, А.Х. Залуський “*Epistola familiares regni Poloniae*”) та Чехії (Б. Бальбін “*Miscellanea regni Bohemiae*”). Серед книжок – твори класиків (Пліній, Платон), дослідження з нумізматики (паризьке видання

“Imperatorum Romanorum numismata”), кабалістики (Пісторій “*Artis cabbalistica scriptores*”). Варто виділити згадану працю А.Х. Залуського в 4-х томах: позиція супроводжується цікавим коментарем про те, що рукопис 5-го тому А.Х. Залуського з бібліотеки Ю.О. Яблоновського коштував князеві 250 дукатів. У списку чимало раритетів: інкунабул Енея Сільвія (Пія II) “*Epistola*” (Лувен, 1493), альдіна – друк Плінія “*Historia naturalis*” славетної венеціанської фірми Альда Мануція. Характерно, що ціни за книги вказані і в талерах, і в дукатах.

Активізація комплектування зібрання відбувалася в періоди закордонних подорожей князя. Так, у 1748 р., їдучи до Нюрнберга, він зупинився у Празі, де придбав рідкісні чеські стародруки історіографа Бартоломея Папроцького “*Stambuch slezsky*” (Брно, 1609), “*Diadochos*” (Прага, 1602), “*Speculum Moravicus*”, 3, 4, 5 томи⁹⁴.

Значні закупки літератури здійснювалися під час поїздок Ю.О. Яблоновського по Саксонії, коли він перебував у Галле, Лейпцизі, Нюрнберзі. Він намагався систематично відвідувати щорічні книжкові ярмарки, які організовувалися восени та навесні у Лейпцизі. Так, у 1754 р., він переправив звідти до Польщі велику партію – декілька десятків тюків закуплених книжок, про що сповіщав Ю.А. Залуському в листі від 26 листопада 1754 р. з Петркова⁹⁵. Крім видань, в Лейпцизі купувалися й рукописи: в 1756 р. – 2-й том Анджея Максиміліана Фредро “*Viri consilii seu togati*”⁹⁶.

Під час перебування в Галле 26 серпня 1756 р. Ю.О. Яблоновський придбав партію книжок, котру доручив перевезти до Польщі унтер-офіцеру Філіппу фон Шреттеру. Згідно зі списком літератури, укладеним 27 серпня 1756 р., було закуплено 15 видань XVI–XVIII ст.: німецьких, пруських, поморських та французьких⁹⁷. До речі, останнє паризьке видання “*Le Noblesse Militaire ou le Patriote Française*” – зовсім свіже – 1756 р. За другим списком “*Libri nonnulli historiam Regni Polonia illustrantes*” цієї угоди від 26 серпня 1756 р. князь придбав: in F – 6 творів, in 4° – 8, in 12° – 5⁹⁸ – разом 21 твір. Тематика праць – “полоніка” в широкому значенні – охоплює історію, генеалогію, географію, право Польщі, Пруссії, Помор’я, Курляндії. Серед них зустрічаються і досить рідкісні, наприклад, твір Станіслава Любомирського; є серед придбаного й 4 рукописи.

Очевидно, частину літератури князь закупив у Франції, в Парижі, де періодично проживав, плідно займаючись дослідженнями. Але відомості стосовно французьких джерел комплектування в архівних матеріалах відсутні. Тому передбачити французьке походження деяких видань можна лише гіпотетично, логічно співставивши їх тематику із зацікавленнями Ю.О. Яблоновського у певні періоди. Очевидно, до періоду студій у професора Жозефа де Молльєра в Парижі в 1736 р. належить надходження його курсу лекцій з фізики в двох томах “*Leçons de Physique*” (Париж, 1734), які знаходилися у Підгорецькому зібранні⁹⁹. Серед паризьких надходжень Ю.О. Яблоновського слід відзначити і два томи праць французь-

кого математика Жака Озанама – “*Traité d’arithmétique, Traité de trigonométrie*” (б.м., б.р.) (*Coll. Jabl. 1496–1497*), а також його практичний посібник “*Tables de sinus, tangentes, et secantes*” (б.м., б.р.) (*Coll. Jabl. 1467*), який надійшов до Ю.О. Яблоновського після 1744 р., про що свідчить його автограф у книзі. До бібліотечних придбань з Франції можна віднести книжки зі списку, де ціна вказана в екю – монеті, яка була в грошовому обігу у Франції тієї епохи¹⁰⁰. За даним списком, складеним з 16-ти книжкових позицій XVII–XVIII ст., за картографічне видання Ж.-Б. д’Анвілля – так зване “*La Geographie*” (точна назва та вихідні дані не вказані) у 7 томах було заплачено 60 екю. У списку твори класики: візантійські і давньоримські історики (Пліній, Евтропій, а також двотомне “*Bysantici Historici scriptoris*” (Париж, 1648; 1649), історія Польщі (Я.Т. Спренгер), біографічна оповідь Ейнгарда “*Vita et gesta Caroli Magni*”. Оскільки видання відсутні в каталозі Ф.С. Віцлебена, їх придбання можна датувати вже після 1755 р. Отже, в “поствіцлебенівський” період 1755–1777 рр. продовжувалися процеси комплектування бібліотеки. Списки сприяють реконструкції її складу у цей час відносно до тематики і змісту придбаних видань.

2. *Передплата.* Ю.О. Яблоновський, подібно до багатьох бібліофілів, використовував різноманітні шляхи для збагачення збірки. В Європі у XVIII ст. набула поширення така форма книжної торгівлі, як передплата. Князь активно вдавався до неї під час подорожей по Німеччині, Франції, Італії, водночас підтримуючи видавничі ініціативи. В 1748 р., перебуваючи в Нюрнберзі, він придбав через передплату за 25 гульденів видання у 3-х томах “*Novo scriptores Hungaria*”¹⁰¹. Через передплату князь збирався отримати видання друкарень Швеції і був внесений до списку передплатників, про що його повідомляв Луї де Гесс, шведський королівський радник¹⁰².

У Речі Посполитій в епоху Просвітництва ця форма книготоргівлі також набула популярності. Серед польських друків з бібліотеки Ю.О. Яблоновського – “*Volumina legum*”, виданий С. Конарським у друкарні піярів у Варшаві, а також науковий часопис під редагуванням Міцлера де Колофа “*Acta litteraria*” були опубліковані за допомогою передплати.

3 *Придбання літератури на аукціонних торгах.* Одним з провідних засобів збільшення бібліотеки було придбання на аукціонних торгах як цілих колекцій, так і їхніх фрагментів. Найзначнішою в історії зібрання Ю.О. Яблоновського слід вважати купівлю на аукціонних торгах в Кенігсберзі в 1752 р. бібліотеки Данієля Сальтена, професора Кенігсберзького університету¹⁰³.

Інший вагомий набуток для бібліотеки – це фрагмент збірки Стефана Ваги. У 1753 р. у Кенігсберзі відбувся продаж книжок С. Ваги, пруського бібліофіла, доктора і професора права. Цінність його бібліотеки визначалася бездоганим добром дорогих видань¹⁰⁴. В основному їх репрезентували сучасні твори XVIII ст., особливий інтерес становили цінні друки класиків, опубліковані у Франції, Англії та Голландії¹⁰⁵. Ще за життя, в

1753 р., С. Вага оголосив про продаж книжок на аукціоні¹⁰⁶. Ймовірно, напередодні Ю.О. Яблоновський, зацікавлений в наступному аукціонному продажі, одержав реєстр книг “*Ex bibliotheca auctionis D. Waga Regiomonti*” з 161-го тому, укладений на підставі аукціонного каталогу¹⁰⁷. Зберігся список книжок і цін на них, зроблений 28 серпня 1753 р. у Кенігсбергу А. Вебером (до речі, досить некомпетентно, з помилками в авторських іменах) і завірений нотаріусом Ідельбрандтом¹⁰⁸. У списку реєструється 56 книжкових позицій, зафіксованих у скороченому вигляді (як правило, вказане авторство, без назв і вихідних даних), на загальну суму 839 пруських злотих, що складає 1678 польських злотих. Своєю дорогою ціною вирізнялися видання Йоганна Георга Гревія “*Thesaurus antiquitatum Romanorum*” (350 пруських злотих), німецьке ілюстроване видання “*Theatrum Europaeum*” (180), цінними також були твори Симона Окольського (31) і Наталіса Олександра (57). Список завершувався проханням про якнайшвидшу резолюцію князя, тому що інші бібліофіли теж намагалися купити видання¹⁰⁹. Судячи з каталогу Ф.С. Віцлебена, Ю.О. Яблоновський придбав згадані книги.

Вірогідно, в цей же період мало місце ще одне суттєве надходження до збірки: згідно з недатованим списком – 500 видань, придбаних у Кенігсберзі Яном Осецьким, довіреною особою Ю.О. Яблоновського за його розпорядженням¹¹⁰. Оскільки вони наявні в каталозі Ф.С. Віцлебена, датувати їх купівлю можна серединою 50-х років XVIII ст. Видання у списку репрезентовані лаконічно, без вихідних даних. За тематичним змістом виокремлюється література з історії, теології, генеалогії, нумізматички, бібліографії, художні твори тощо. Серед їхніх авторів зустрічаються пруські вчені: Михаїл Лілієнталь, Михаїл Хойновіус та ін. У списку міститься поряд з друками один манускрипт¹¹¹. Оскільки партія книжок досить велика, можливо – це частина певного кенігсберзького зібрання, придбаного на аукціонних торгах.

Отже, варто відмітити, що для придбання, передачі та транспортування книжок для своєї бібліотеки Ю.О. Яблоновський користувався посередницькими послугами різних осіб: видавців, книжкових агентів, фінансистів, осіб з найближчого оточення, а також нарочних і фурманів, які допомагали в транспортуванні.

Таким чином, аналіз контактів Ю.О. Яблоновського в середині XVIII ст. з видавцями, книготорговцями, засновниками аукціонів дозволяє визначити джерела систематичного поповнення бібліотеки. Надходження значної частини літератури пов'язане з культурно-видавничими осередками Речі Посполитої. Важливе значення мали й закордонні джерела систематичних придбань, зокрема два регіони: Прусько-Поморський (Кенігсберг, Торунь, Гданськ), а також Саксонія (Лейпциг, Нюрнберг, Галле). Спорадичний характер поповнення властивий Нижній Сілезії (Вроцлав) та Богемії (Прага). Стосовно надходжень з книгарень Парижа, – кореспонден-

ція більше свідчить про дари та поодинокі придбання, ніж про регулярні зв'язки з паризькими видавництвами.

*Колекція Данієля Сальтена: історія придбання
та роль у складі бібліотечного зібрання Ю.О. Яблоновського*

Найзначнішим придбанням бібліотеки Ю.О. Яблоновського (у 1752 р.) була колекція Данієля Сальтена (1701–1750), шведа за походженням, представника пієтизму і професора теології університету Альбертіна у Кенігсберзі, автора ряду праць¹¹². Д. Сальтен народився 6 березня 1701 р. в сім'ї шведського пастора у селі поблизу Уппсали. У 1724 р. Д. Сальтен переїздить до Німеччини, в Галле, до університету, який був на той час осередком пієтизму в Пруссії. З 1729 р. – магістр, інспектор латинських шкіл в Галле. Незабаром професор логіки та метафізики й інспектор Collegium Fridericana в Кенігсберзі. В 1731 р. – ректор кафедральної школи та професор теології Альбертіни – університету в Кенігсберзі, в 1733 р. – доктор, автор численних праць, представник пієтизму на теологічному факультеті¹¹³. Д. Сальтен помер 29 січня 1750 р. у Кенігсберзі¹¹⁴.

Бібліотека Д. Сальтена (22 тис. томів) була найбільшим приватним зібранням Східної Пруссії, широко відомим у Європі середини XVIII ст. Однак він уславився не лише як власник-аматор великої приватної бібліотеки Кенігсберга. Сучасники відзначали його високий науково-бібліографічний рівень і своєрідний фаховий підхід до справи колекціонування. За Георгом Христофором Писанським (1725–1790), істориком та бібліографом Пруссії, Д. Сальтен був чудовим знавцем книг свого часу¹¹⁵. Його ґрунтовні бібліографічні розробки високо оцінює Михаїл Лілієнталь (1686–1750), прусський теолог, видатний бібліограф, бібліофіл¹¹⁶: за його даними, Д. Сальтен підготував додатки, анотації та коректуру до публікації бібліографічного видання каталогу Йоганна Войта “Catalogum historico-criticus librorum rariorum” (Гамбург, 1742).

Зібрання Д. Сальтена містило стародавню та сучасну літературу з різних галузей науки. Найбільш фундаментально були репрезентовані тематичні розділи теології, всесвітньої історії, історії Пруссії, юриспруденції, політики. Велику цінність складала 300 біблій, рідкісні стародруки та рукописи східними мовами (сирійською, арабською, персидською, вірменською, давньоєврейською)¹¹⁷. Унікальною частиною зібрання були давньолатинські манускрипти, значна кількість інкунабулів, зокрема твір “Officia” Марка Туллія Цицерона, надрукований у Майнці, в друкарні Йоганна Фуста, в 1465 р.¹¹⁸ Бібліотека Сальтена містила не лише багату бібліографію Пруссії, а й примірники та цілісні фрагменти з колишніх зібрань прусських бібліофілів. Серед них – такі видатні діячі та вчені Альбертіни в Кенігсберзі кінця XVII – початку XVIII ст., як Андреас Хедіо, Самуель Стримезій, Йоганн Крейцер,

Давид Бльозінг, Михаїл Лілієнталь, Христіан Габріель Фішер, Михаїл Хойновіус та ін. У зібранні відклялися й примірники з публічних зібрань Кенігсберга, насамперед, давньої бібліотеки магістрату в Старому місті – Альтштадті. Вірогідно, ці видання та фрагменти колишніх збірок були придбані завдяки особистим контактам Д. Сальтена під час його викладання в Альтбертіні та на аукціонах у Кенігсберзі.

Після смерті Д. Сальтена бібліотека була виставлена на аукціон. У 1751 р. у відомому кенігсберзькому видавництві Йоганна Генріха Гартунга (1699–1756) вийшов каталог найціннішої частини зібрання “*Bibliotheca Danielis Salthenii libri rariores et rarissimi*”, який містив, при форматі у 8°, 632 сторінки та покажчик авторів (Кенігсберг, 1751) (*Coll. Jabl. 2073, 2075–2077, 2077*)¹¹⁹. Каталог складався з 12-ти тематичних розділів і 3202-х позицій. В ньому наводився короткий опис: автор; назва (іноді видозмінена); вихідні дані (місце і рік); бібліографічні коментарі. Разом з тим частина рідкісних видань і рукописів була описана загалом – скоріш за все, не було відповідних фахівців. Надзвичайно важливими є коментарі рецензійно-бібліографічного характеру з посиланням на літературу та орієнтовні ціни¹²⁰.

У цей період у Кенігсберзі був також виданий аукціонний каталог у п'яти томах у 8° значної за обсягом залишеної частини зібрання Д. Сальтена (із вилученням книжок “*rariores et rarissimi*”) (*Coll. Jabl. 266–270*), де за форматно-систематичним принципом оголошувалися дати продажу партій книг протягом 1751–1752 рр. За даними каталогу, до продажу на торгах у Кенігсберзі було призначено: першу партію з історико-філологічних видань in F та у 4° від 1-го до 3032-го тому – на 7 червня 1751 р.; на жаль, тематика та обсяг другої партії не встановлені, оскільки цей том у зібранні відсутній; третю партію з юридичних, медичних та філософських видань – за номерами бібліографічних позицій 6127–7982 – на листопад 1751 р. Далі, до наступного продажу, були репрезентовані книжки малого формату – у 8° та менші. Так, четверта партія – історико-філологічні видання за номерами 7983–13164 – була призначена на торги з 17 січня 1752 р. та в наступні дні; п'ята партія – теологічні видання за номерами 13165–16489 – мала продаватися, починаючи з 16 лютого 1752 р.; шоста партія – юридична, медична та філософська література за номерами 16490–18370 – з 13 березня 1752 р. Зауважимо, що збережений примірник цього аукціонного каталогу також вважається бібліографічним раритетом (*Coll. Jabl. 266–270*): за даними історика прусських бібліотек Я. Тонделя, нині в польських книгосховищах виявлений лише один том з цього видання¹²¹.

Зрозуміло, що для Ю.О. Яблоновського найцікавішою була саме колекція раритетів бібліотеки Сальтена. Очевидно, він попередньо ознайомився з аукціонним каталогом з 3202-х книжок “*rariores et rarissimi*”. У листі з Яблонова від 10 липня 1752 р. до Ю.А. Залуського князь повідомляв про

BIBLIOTHECÆ
 VIRI,
 CVM VIVERET,
 SVMMÆ REVERENDI, ATQVE
 EXCELLENTISSIMI,
 DANIELIS
 SALTHENII,
 S. S. THEOLOGICÆ DOCTORIS
 ET PROFESSORIS ORDINARIJ,
 SCHOLÆQVE CATHEDRALIS
 RECTORIS,
 LIBRI,
 AD
 OMNE LITERARVM GENVS
 SPECTANTES,
 RARIORES ET RARISSIMI,
 VNI,
 SI DEO ITA VISVM FVERIT,
 EMPTORI TRADENDI.

REGIOMONTI BORSSORVM
 STABRO JOH. HENR. HARTVNGI. MDCCL.

SVPPELLEX
 INSTRUCTISSIMA,
 TVM MAGNI PRETIJ,
 TVM PRÆSTANTIVM OPTIMÆQVE NOTÆ,
 IN QUOLIBET SCIENTIARVM GENERE,
 LIBRORVM,
 QVOS MAGNO SVMPTV,
 MAIORI AVTEM INDVSTRIA,
 CVM VIVERET, COLLEGIT
 VIR MAXIMÆ REVERENDVS ATQVE
 EXCELLENTISSIMVS
 DANIEL SALTHENIVS,
 S. S. THEOL. DOCTOR ET PROFES-
 SOR ORDINARIVS,
 SCHOLÆQVE CATHEDRALIS
 R E C T O R
 VIGILANTISSIMVS,
 PVBLICÆ AVCTIONIS LEGI
 SVBJICIENDA
 DIEQVE VII. JUNII A. C.
 PARATA PRO PECVNIA
 DISTRAHENDA.

REGIOMONTE BORVSS. MDCCL.

JOANNES HENRICI HARTVNGI
 STABRO

TOMI PRIMI
 BIBLIOTHECÆ
 SALTHENIANÆ
 PARS III
 IVRIDICO - MEDICO-
 PHILOSOPHICA.
 DIE MENSIS NOVEMB. I. ET SEQVENT,
 HVIVS ANNI CIO MDCCCLJ.
 SOLENNI AVCTIONIS LEGE
 DISTRAHENDA
 I N A E D I B V S
 B. P O S S E S S O R I S
 in det Magisterrgabr.

REGIOMONTE BORVSS.
 LITTE RIS HARTVNGI
 BIBLIOTHECA P. H. SALTHENII
 VERBODEN TE VERKOPEN

TOMI SECUNDI
BIBLIOTHECÆ
SALTHENIANÆ

PARS II.
THEOLOGICA
PUBLICO AUCTIONIS RITU
ANNO MDCCLL. D. XVI. FEBR. Spt.
HORIS LOCOQUE CONSUETIS
PLUS LICITANTIBUS
VENALIS.

REGIOMONTI BORUSS.
LITERIS MART. EBERH. DORNIL

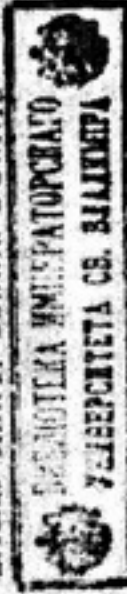
TOMI SECUNDI
BIBLIOTHECÆ
SALTHENIANÆ

PARS III.
ET ULTIMA
JURIDICO - MEDICO-
PHILOSOPHICA,

QUÆ
DIE XIII. MART. ET SEQUENT.
HUJUS ANNI MDCCLII.
HORIS LOCOQUE SOLITIS
PUBLICÆ VENUM EXPONETUR.

REGIOMONTI BORUSS.

LITERIS MART. EBERH. DORNIL

BIBLIOTHECÆ
SALTHENIANÆ
TOMVS SECVNDVS,
LIBROS,

EX OMNI THEOLOGICÆ, JURIS, MEDICI-
NÆ, PHILOSOPHIÆ, HISTORIARVM AC
PHILOGIÆ AMBITV,
LECTISSIMOS.

IN OCTAVO ET MINORI FORMA
P A R S I.

HISTORICO-PHILOGICA
DIE XVII. JAN. & seqq. MDCCLII.

I N A E D I B V S
B. P O S S E S S O R I S

in der Dragstrasse,
PLVRIMVM PRETII OFFERENTIBVS
ADJVDICABITVR.

REGIOMONTE BORVSS.
LITTERIS HARTVNGIANIS.

29-34. Титульні аркуші томів аукціонного каталогу бібліотеки Д. Сальтена. Кенігсберг, 1751-1752.
Coll. Jabl. 266-270.

свої найближчі плани – протягом кількох тижнів відвідати спочатку Гданськ, а потім Кенігсберг¹²². Можливо, що, перебуваючи в Гданську, розташованому неподалік від Кенігсберга, князь, попередньо зорієнтувавшись у складі збірки за каталогом, остаточно вирішив її придбати. Під час перебування в Кенігсберзі в серпні – вересні 1752 р. Ю.О. Яблоновський і купив збірку¹²³.

На відміну від поширеної думки про дату купівлі Ю.О. Яблоновським бібліотеки Д. Сальтена у 1753 р.¹²⁴, ми вважаємо, що князь придбав це зібрання вже в серпні – вересні 1752 р.¹²⁵. Про це свідчить його лист до Ю.А. Залуського з Яблонова від 9 жовтня 1752 р., в якому повідомляється про те, що він їздив до Кенігсберга і Гданська, і, між іншим, згадується про придбання зібрання під час перебування у Кенігсберзі як про здійснений факт: “... Кенігсберг, де купив бібліотеку Сальтена”¹²⁶.

Згідно з каталогом, колекція рідкісних книжок Д. Сальтена була придбана Яблоновським повністю. Важливим джерелом, що висвітлює фактичні дані стосовно ціни на конкретні видання, є збережений кошторис “Taxa Biblioteki”¹²⁷. Для спрощення процедури продажу на аукціоні оцінювання зібрання здійснювалося так: з 3202-х позицій 258 були оцінені кожна окремо; у списках на придбання ціни на книжки наводилися в талерах і пруських злотих (1 пруський злотий дорівнював 1 флорину, що у XVIII ст. становило близько 2 польських злотих). За 175 книжних позицій було заплачено 1536,5 талерів, що відповідає 4609,15 пруських злотих, за 83 позиції – 1736 пруських злотих¹²⁸. Всього ж було запропоновано 6345 пруських злотих і 19 грошей за 258 оцінених окремо видань. Ціна за інші 2944 позиції аукціонного каталогу була по 6 флоринів (або 6 пруських злотих) за кожен, що в цілому склало 17664 пруських злотих. Отже, сума за 3202 томи бібліотеки Д. Сальтена складала 24009 пруських злотих, або 48008 польських злотих¹²⁹.

При визначенні ціни орієнтирами були бібліографічні анотації до позицій. Найдорожче оцінювалися наукові, особливо багатотомні, видання: за твори німецького історика, філософа Самуеля Пуфендорфа запропоновано 48 талерів; англійського вченого-енциклопедиста Роберта Флудда – 63 талери; І. Палатія – 90 пруських злотих (це, зокрема, відповідає бібліографічному посиланню на “Alegemeines europäisches Bücherlexikon” (Лейпциг, 1742–1758) Т. Георгі; історика церкви Наталіса Олександра – 100 пруських злотих¹³⁰. Винятково висока ціна була запропонована за видання Варінуса Фаворинія “Dictionarium totius linguae Graecae commentarius” (Базель, 1538–1541)¹³¹ – 240 пруських злотих і лондонське видання “Critici Sacri” у 9 томах – 372 пруських злотих¹³². Як згадувалося, у зібранні знаходився комплекс рідкісних та цінних біблій, атрибутувати котрі, на жаль, досить важко, оскільки в реєстрі цін “Taxa Biblioteki” книжкові позиції представлені вкрай лаконічно: “Biblia Sacra” або “biblia sacra latina”

або “*biblia belgica*”. Проте можна скласти уявлення про цінність релігійної літератури на прикладі оцінки біблій по 45 прусських злотих¹³³.

Новий власник провів ретельну інвентаризацію придбаного зібрання, здійснив звірку книг з шифрами каталогу Сальтена, а також тих, які були залишені в Кенігсберзі (121 том), що свідчить про чітку організацію обліку бібліотеки Яблоновського в цілому¹³⁴. Копії результатів звірок були зроблені й для зберігання в особистому архіві Ю.О. Яблоновського. Під час звірок було виявлено й ряд недоліків каталогу Сальтена: наприклад, відсутність 20 латинських книг, невідповідність реєстрам, позиції, надруковані двічі, тощо¹³⁵.

Проблеми транспортування з Кенігсберга на Волинь такого значного масиву книжок та його висока вартість спричинили до досить довгого поетапного перевезення. У лютому 1754 р. зібрання ще не було повністю перевезене, про що зазначається в листі Ю.О. Яблоновського до Ю.А. Залуського від 16 лютого 1754 р. зі Львова: “З Кенігсберга понад 1300 книжок везуть мені, дивовижно цікавих”¹³⁶.

Після перевезення збірки Д. Сальтена її первісне розміщення здійснилося не лише в Ляховецькому замку, а й у Підгірцях, про що свідчить один з реєстрів Підгорецької бібліотеки “*Register Bibl[iothecae] Podhor[ecensis] ex tripli quadrupli*” з шифрами сальтенівських видань¹³⁷. Цей реєстр був укладений під час підготовки каталогу Віцлебена та мав нотатку французькою мовою “треба ввести, оскільки їх немає” (мається на увазі залучення позицій до каталогу бібліотеки Ю.О. Яблоновського). Незабаром збірка Д. Сальтена зайняла своє місце в Ляховецькій бібліотеці. Отже, колекція Сальтена була не лише найбільшим, а й найціннішим придбанням за всю історію бібліотеки Яблоновських, яке збагатило її рідкісними виданнями та рукописами, що й підтверджує каталог Ф.С. Віцлебена, надрукований в 1755 р.

Примітки

¹ Див. про контакти Ю.О. Яблоновського з цими діячами у підрозд. 3.2. “Листування Ю.О. Яблоновського як джерело з історії княжої бібліотеки. Епістолярій Ю.О. Яблоновського з Ю.А. Залуським”.

² *Kurkowski J.* Warszawskie czasopisma uczone doby Augusta III // *Rozprawy z dziejów nauki i techniki.* – Warszawa, 1994. – Т. 2. – S. 30.

³ *Ibid.*

⁴ Див. про нього у підрозд. 4.1 “Бібліотека – творча лабораторія Ю.О. Яблоновського”.

⁵ *Dobrzyniecka J.* Józef Aleksander Jabłonowski, k. 23.

⁶ *Kupiński Szymon (1674–1752)* // *Encyklopedia wiedzy o Jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995 / Opr. L. Grzebień S.J.* – Kraków, 1996. – S. 347.

⁷ *Biblioteka Ossolineum we Wrocławiu, Rkps. 3427/I, k. 116.*

⁸ *Lipiński T.* *Życiorys księcia Joz. Alex. Jabłonowskiego* // *Biblioteka Warszawska.* – Warszawa, 1846. – S. 317–319.

⁹ *Rkps. B. Cz. 1162, k. 379.*

- ¹⁰ *Waniczkówna H.* Societas Jablonoviana // Nauka polska. – 1930. – T. 13. – 195 s.; *Kolanowski Z.* Societas Jablonoviana // Mówią wieki. – 1967. – R. 10, N 8. – S. 8–13.
- ¹¹ *Starzeński M.* Kartki z pamiętnika // Biblioteka Warszawska. – Warszawa, 1911. – T. 3. – S. 414–415.
- ¹² Список його творів див.: *Jablonowski Józef Aleksander* // Bibliografia literatury polskiej. Nowy Korbut. – Warszawa, 1967. – T. 5. – S. 10–11.
- ¹³ *Ibid.* – S.11.
- ¹⁴ *Wołyński A.* Książęta Jabłonowscy w literaturze // Tygodnik Ilustrowany. – Warszawa, 1880. – T. 10, N 246. – S. 204.
- ¹⁵ *Kurdybacha Ł.* Józef Aleksander Jabłonowski a “Die Naturforschende Gesellschaft” // *Kurdybacha Ł.* Stosunki kulturalne polsko-gdańskie. – Gdańsk, 1937. –T. 2. – S. 63 –76 – (Studia Gdańskie).
- ¹⁶ *Roszkowska W.* Polacy w rzymskiej Arkadii, (1699–1766) // Pamiętnik Literacki. – 1965. – Z. 3. – S. 68–69, 78.
- ¹⁷ *Лотман Ю.М.* Беседы о русской культуре. – С. 259.
- ¹⁸ *Dunin-Karwicki J.* Z zamglonej i niedawno minionej przeszłości. Wołyńskie opowiadania historyczne. – Warszawa, 1901. – S. 132.
- ¹⁹ Rkps. B. Cz. 1145, “Lechodunensia”, p. 3.
- ²⁰ *Aftanazy R.* Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – 2-e wyd. – T. 5: Województwo Wołyńskie. – Wrocław etc., 1994. – S. 204–205.
- ²¹ *Ibid.* – S. 205, 207.
- ²² Rkps. B. Cz. 1145, “Lechodunensia”, p. 3.
- ²³ *Dr Antoni J.(Rolle).* Jeden ze szczepów zasłużonego rodu. – S. 339.
- ²⁴ Rkps. B. Cz. 1141, k. 174.
- ²⁵ Rkps. B. Cz. 1145, k. 640.
- ²⁶ Rkps. B. Cz. 1144.
- ²⁷ Згадується картографічне видання, опубліковане в Амстердамі у Яна Янсзона в 1658 р.
- ²⁸ Опис Підгорецької резиденції наводить уродженець Підгірців, поет Єжи Кароль Скоп у творі “Podhorecensia” (Львів, 1754), присвяченому Ю.О. Яблоновському.
- ²⁹ *Aftanazy R.* Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. Województwo Ruskie. Ziemia Przemyska i Sanocka. – 2-e wyd. prejrzone i uzupełnione. – Wrocław etc., 1996. – T. 8. – S. 188.
- ³⁰ Rkps. B. Cz. 1145, k. 651.
- ³¹ Rkps. B. Cz. 1144.
- ³² *Ibid.*, k. 287.
- ³³ Rkps. BN III 3249, k. 136–137.
- ³⁴ Słownik geograficzny królestwa polskiego. – Warszawa, 1882. – T. 3. – S. 348; *Aftanazy R.* Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. Województwo Trockie. – 2-e wyd. prejrzone i uzupełnione. – Wrocław etc., 1994.– T. 3.– S. 48. Місцезнаходження третьої бібліотеки – в Яблонові Литовському – не слід плутати з Яблоновим поблизу Галича, – також резиденцією князя. Так, Барбара Лейтнер, автор статті “Jablonowski Józef Aleksander” в “Słownik Pracowników książki Polskiej”, помилково вказує на локалізацію бібліотеки в Яблонові поблизу Галича (SPKP.– S. 351). Факт розміщення цієї бібліотеки саме в Яблонові Литовському підтверджується листуванням Ю.О. Яблоновського з Ю.А. Залуським, наприклад, від 10 липня 1752 р., де мова йде про придбання книжок для “третьої бібліотеки моєї в Яблонові Литовському” (Rkps. BN III 3252, k. 113–113v.).
- ³⁵ *Dobrzyńska J.* Józef Aleksander Jablonowski, k. 120.
- ³⁶ Rkps. B. Cz. 1145, “Lechodunensia”, p. 38.
- ³⁷ Rkps. BN III 3252, k.113–113v.
- ³⁸ Rkps. BN III 3250, k 141–142; 3253, k. 125–126.
- ³⁹ Rkps. B. Cz. 1141, k. 204.
- ⁴⁰ Rkps. B. Cz. 1162, k. 87.
- ⁴¹ Rkps. BN III 3254, k. 149.
- ⁴² Rkps. BN III 3253, k. 126.
- ⁴³ Rkps. BN III 3255, k. 99.
- ⁴⁴ Rkps. BN III 3248, k. 104v.
- ⁴⁵ Rkps. B. Cz. 1144, k. 330.
- ⁴⁶ *Wereszycka H.* Jablonowski Antoni Barnaba // PSB. – T. 10/2, z. 45. – S. 216–218.

- ⁴⁷ *Witzleben F.S.* Bibliotheca Jablonoviana. – Vol. 1 – P. 174, 285.
- ⁴⁸ Видання наводяться на підставі списку творів Ю.О. Яблоновського з фондів Кременецького ліцею: ЦДІАК України, ф. 710, оп. 3, спр. 330, арк. 32–33.
- ⁴⁹ *Rudnicka J.* Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741–1932). – Warszawa, 1967. – S. 86.
- ⁵⁰ ЦДІАК України, ф. 710, оп. 3, спр. 330, арк. 32–33.
- ⁵¹ *Estreicher K.* Bibliografia polska – T. 18. – S. 353–354.
- ⁵² Див. також підрозд. 3.2. “Листування Ю.О. Яблоновського як джерело з історії княжої бібліотеки. Епістолярій Ю.О. Яблоновського з Ю.А. Залуським”.
- ⁵³ ЦДІАК України, ф.710, оп. 3, спр. 315, арк. 7 зв.–16 зв.
- ⁵⁴ Rkps. BN III 3258, k.109.
- ⁵⁵ IP НБУВ, ф. I, № 5877, 5875.
- ⁵⁶ Rkps. B. Cz. 1145, k. 117–118, 120.
- ⁵⁷ Rkps. B.Cz.1145, k.113.
- ⁵⁸ Rkps. B.Cz. 1145, k. 643.
- ⁵⁹ Згідно з К. Естрейхером, вірогідно, це Едмунд Келчевський, обраний провінціалом у 1771 р.– *Estreicher K.* Bibliografia polska.– T. 18.– S. 355.
- ⁶⁰ ЦДІАК України, ф. 710, оп. 3, спр. 330, арк. 32–33.
- ⁶¹ Там само.
- ⁶² Rkps. B. Cz. 845, k. 17–19.
- ⁶³ Biblioteka Gdańska Polskiej Akademii Nauk / Praca pod red. M. Babis, Z. Nowaka. – Wrocław etc., 1986. – S. 22.
- ⁶⁴ Rkps. BN III 3249, k.134–134v.
- ⁶⁵ Rkps. BN III 3263, k. 122.
- ⁶⁶ *Witzleben F.S.* Bibliotheca Jablonoviana. –Vol. 1. – P.156.
- ⁶⁷ IP НБУВ, ф. XIV, № 7167.
- ⁶⁸ BOZ 147, k. 123–124.
- ⁶⁹ *Dobrzyniecka J.* Józef Aleksander Jabłonowski, k. 141.
- ⁷⁰ *Lipiński T.* Medale za rządów Stanisława Augusta. Miscellanea numizmatyczne // Biblioteka Warszawska. – Warszawa, 1847. – T. 3. – S. 214.
- ⁷¹ Rkps. BN III 3255, k. 104v.
- ⁷² Rkps. BN III 3252, k. 29.
- ⁷³ Rkps. B. Cz. 1142, k.277.
- ⁷⁴ Rkps.B. Cz. 1161, k. 37–37v.
- ⁷⁵ Rkps. B. Cz. 845, k. 227.
- ⁷⁶ *Reychman J.* Orient w kulturze polskiego Oświecenia. – Wrocław, 1964. – S. 73.
- ⁷⁷ Rkps. B. Cz. 1162, k. 89–89v.
- ⁷⁸ Rkps. BN III 3267, k. 95.
- ⁷⁹ Rkps. BN III 3251, k. 118.
- ⁸⁰ IP НБУВ, ф. I, № 5878–5887.
- ⁸¹ Rkps. B. Cz. 1156, p. 435.
- ⁸² Rkps. BN III, 3246, k. 117; 3247, k. 9–9v.
- ⁸³ *Mitzler de Kolof* // Encyklopedia wiedzy o książce. – Kol. 1548–1550.
- ⁸⁴ Bib. Rap. 54, Rkps. 1675–1786. list. 30, kart 54.
- ⁸⁵ Rkps. BN III 3261, k.68–68v.
- ⁸⁶ Rkps. B.Cz. 1160, k.149.
- ⁸⁷ *Imańska I.* Obieg książki w Prusach Królewskich w XVIII wieku. – Toruń, 1993. – S. 43.
- ⁸⁸ Ibid. – S. 42.
- ⁸⁹ Rkps. B. Cz.1160, k.149.
- ⁹⁰ Rkps. .B. Cz 1144, k.217.
- ⁹¹ *Imańska I.* Obieg książki w Prusach Królewskich w XVIII wieku. – S. 26–27.
- ⁹² Rkps. B. Cz. 1144, k.213.
- ⁹³ Ibid.
- ⁹⁴ Rkps. BN III 3248, k. 107.
- ⁹⁵ Rkps. BN III 3254, k. 156.

- ⁹⁶ Wołyński A. Książęta Jabłonowscy w literaturze. – S.204.
- ⁹⁷ Rkps. B. Cz. 1144, k. 243.
- ⁹⁸ Ibid., k. 221–223.
- ⁹⁹ Witzleben F.S. Bibliotheca Jablonoviana. –Vol. 4. – P. 145.
- ¹⁰⁰ Rkps. B. Cz. 1142, k. 849.
- ¹⁰¹ Rkps. BN III 3248, k. 107.
- ¹⁰² Rkps. B. Cz. 845, k. 215.
- ¹⁰³ Див. підрозд. 2.2 даної праці – “Джерела систематичних надходжень та шляхи поповнення бібліотечного зібрання. Колекція Данієля Сальтена”.
- ¹⁰⁴ Pisanski G.Ch. Entwurf einer preussischen Literärgeschichte in uier Büchern. – Königsberg, 1886. – S. 515.
- ¹⁰⁵ Ibid.
- ¹⁰⁶ Ibid.
- ¹⁰⁷ Rkps. B. Cz. 1144, k. 239–242.
- ¹⁰⁸ Ibid., k. 229 –230.
- ¹⁰⁹ Ibid.
- ¹¹⁰ Ibid., k. 311–320.
- ¹¹¹ Ibid., k. 311.
- ¹¹² Salthenius Daniel // Biographiskt Lexicon öfver namnkunnigre Svenska män Trettonde Bandet. – Uppsala, 1847. – S. 284–286.
- ¹¹³ Serczyk J. Albertyna. Uniwersytet w Królewcu. (1544–1945). – Olsztyn, 1994.– S. 66.
- ¹¹⁴ Pisanski G. Ch. Entwurf einer preussischen Literärgeschichte in uier Büchern. – S. 475; Hoffmann F.L. Daniel Salthenius // Erinnerung an preussische Bibliographen und Litterarhistoriker, Bibliophile und Besitzer merkwürdiger Bücher–sammlungen [Serapeum]. – S. 39.
- ¹¹⁵ Pisanski G.Ch. Entwurf einer preussischen Literärgeschichte in uier Büchern. – S. 682–683.
- ¹¹⁶ Ibid. – S. 683.
- ¹¹⁷ Ibid. – S. 513.
- ¹¹⁸ Позиція 811 у каталозі: *Bibliothecae Danielis Salthenii libri rariores et rarissimi*. – P. 167; Hoffmann F.L. Daniel Salthenius // Erinnerungen an preussische Bibliographen und Litterarhistoriker, Bibliophile und Besitzer merkwürdiger Bücher–sammlungen [Serapeum]. – Leipzig, 1869. – N 3. – S. 41.
- ¹¹⁹ Hartungowic // Encyklopedia wiedzy o książce. – Kol. 861.
- ¹²⁰ Про структуру та особливості каталогу Д. Сальтена див.: Tondel J. Książka w dawnym Królewcu Pruskim. – Toruń, 2001. – S. 147–153.
- ¹²¹ Tondel J. Książka w dawnym Królewcu Pruskim. – S. 137, 196.
- ¹²² Rkps. BN III 3252, k. 113–113v.
- ¹²³ Ibid., k. 115–116v.
- ¹²⁴ Leytner B. Jabłonowski Józef Aleksander // SPKP. – S. 351.
- ¹²⁵ Rkps. BN III 3252, k. 115–116v.
- ¹²⁶ Ibid.
- ¹²⁷ Rkps. B. Cz.1144, k. 257–266.
- ¹²⁸ Ibid., k. 266.
- ¹²⁹ Ibid.
- ¹³⁰ Ibid., k. 257–266.
- ¹³¹ *Bibliothecae Danielis Salthenii libri rariores et rarissimi*. – P. 192.
- ¹³² Rkps. B. Cz. 1144, k. 257– 266.
- ¹³³ Ibid., k. 264.
- ¹³⁴ Ibid., k. 331–336.
- ¹³⁵ Ibid., k. 333–337.
- ¹³⁶ Rkps. BN III 3254, k. 149.
- ¹³⁷ Rkps. B. Cz. 1144, k. 215.

РОЗДІЛ 3

ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ КНИЖКОВОГО КОЛЕКЦІОНУВАННЯ Ю.О. ЯБЛОНОВСЬКОГО

3.1. Каталог бібліотеки Ф.С. Віцлебена: історія створення, структура і джерелознавче значення

Новою віхою в історії бібліотеки Ю.О. Яблоновського було видання її каталогу Ф.С. Віцлебенем. На той період факти публікації каталогів бібліотек, особливо якщо вони не виконували функцій публічних, траплялися досить зрідка. Зрозуміло, в своєму намірі видати каталог бібліотеки Ю.О. Яблоновський керувався намаганням культивування родового бібліофільства як вираження аристократичних захоплень, що відповідало духу епохи¹. Але публікація каталогу планувалася Ю.О. Яблоновським, насамперед, з метою презентації для певних кіл читацької аудиторії інформації про власне зібрання – це сприяло його рекламі серед інтелектуальної еліти Європи XVIII ст. і водночас підвищувало престиж роду Яблоновських.

Приблизно в 1753 р. Ю.О. Яблоновський доручив укладання каталогу своїх трьох зібрань Фридеріку Сигізмунду Віцлебену. Ф.С. Віцлебен – уродженець м. Кверфурта в Німеччині, бібліограф з Галле, автор досліджень, присвячених нумізматичним старожитностям². Залучення Ю.О. Яблоновським Ф.С. Віцлебена до упорядкування бібліотеки – це приклад культурного співробітництва з представником саксонської інтелектуальної еліти в Речі Посполитій XVIII ст.³ Ймовірно, Ф.С. Віцлебен був близьким до культурного оточення Яблоновського, він часто навідувався до Варшави, що формувалася як центр польського Просвітництва⁴. Як відзначав згодом сам Ф.С. Віцлебен у присвяті до каталогу, йому доводилося раніше користуватися матеріалами бібліотеки князя, тобто вона не була невідомою для укладача⁵.

При підготовці генерального каталогу були складені рукописні реєстри трьох зібрань⁶. Основний обсяг підготовчих робіт було закінчено до літа 1754 р.⁷ Далі для каталогу укладалися рукописні доповнення – “Supplementum ad Catalogum generalem”. Так, один з “Supplementum”, датований 2 груд-

BIBLIOTHECA IABLONOVIANA

ACCEDUNT PASSIM SCHOLIA QUAE INVENTORUM
MENSURA OPERUMQUE REI LIBRARIAE PRAESENTIORA
MAGIS QUAE DECLARANT

L I P S I A E
E X O F F I C I N A B R E I T K O P F I A
1 7 5 5

Титульний аркуш каталогу
Ф.С. Віцлебена
"Bibliotheca Jablonoviana"
(Лейпциг, 1755).
З фондів
Ягеллонської бібліотеки
у Кракові

ня 1754 р., включав 6 позицій: переважно щойно видані німецькі друки 1754 р., у тому числі – два дослідження з нумізматики Ф.С. Віцлебена, а також твори XVII ст.⁸ Напередодні виходу в світ генерального каталогу в архіві князя існував реєстр книг, придбаних згодом, які не увійшли до каталогу. На жаль, від нього зберігся лише титульний аркуш "Regestr nabytych xiąg nie wchodzący w katalog, aby wszedł"⁹.

У червні 1754 р., від'їжджаючи з дружиною на води до Карлсбада і Теплице, Ю.О. Яблоновський збирався звідти до Лейпцига, де й перебував до жовтня 1754 р.¹⁰ У Лейпцизі він здав до друку в книговидавничу фірму Йоганна Готтліба Імануїла Брейткопфа (1719–1794), де в XVIII ст. активно публікувалися праці польських авторів¹¹, низку своїх творів, серед яких й каталог бібліотеки¹². Вони планувалися до видання коштом Ю.О. Яблоновського.

У 1755 р. у лейпцизькому видавництві Брейткопфа побачив світ каталог – друк форматом в 4° – "Bibliotheca Jablonoviana". Видання було декороване заставками та віньєтками в стилі рококо. Каталог складається з чотирьох томів: 1-й том містить 360 сторінок, 2-й – 196, 3-й – 288 і 4-й том – 194 сторінки¹³. Текст відкриває присвята укладача Ю.О. Яблоновському, датована 16 жовтня 1755 р., у ній також згадуються громадські та літе-

ратурні заслуги інших видатних членів родини. Систематизація бібліографічних позицій здійснена згідно зі структурною основою каталогу збірки Д. Сальтена. Вибір за зразок каталогу Д. Сальтена був раціональним рішенням, що зумовлювалося не тільки його високим науковим рівнем, але й, значною мірою, компонуванням ідентичними бібліографічними позиціями.

Каталог складений з тематичних розділів, у ньому дотримано форматний принцип систематизації видань, номери позицій не вказані. За нашими підрахунками, каталог містить близько 6350 позицій. Їхній аналіз свідчить, що, крім друків, зареєстровано майже 40 рукописів, в тому числі пергаменних. Схема опису бібліографічних позицій в каталозі така: 1) автор (іноді авторство не вказано); 2) назва (найчастіше – в скороченому чи видозміненому вигляді); 3) місце видання (рідко вказане видавництво, зокрема, тільки якщо видання – продукція славетних друкарських фірм); 4) дата видання; 5) літерні позначки належності до частин зібрання (біля книжок Ляховецької бібліотеки – позначка “L”, Підгорецької бібліотеки – “P”; разом зафіксовано 1547 літерних описів¹⁴); 6) бібліографічні коментарі, на яких зупинимося докладніше. Описи рукописів, як правило, виокремлені серед друкованих позицій.

Достоїнством каталогу є позиції, цікаві з книгознавчої точки зору, та бібліографічні коментарі латиною, виділені курсивом. Вони позначають ступінь рідкості книжок (“*liber rarissimus*”, “*liber valde rarum*”, “*editio per rara*” тощо) з посиланням на авторитетні в першій половині XVIII ст. довідково-бібліографічні джерела. Іноді вказується вартість видань. Ф.С. Віцлебеню залучено широкий науково-бібліографічний апарат XVI–XVIII ст., а саме: видання авторства Конрада Геснера, Йоганна Альберта Фабріціуса, Теофіля Георгі, Йоганна Войта та ін. Однак, зіставляючи рецензійно-бібліографічні відомості каталогу Віцлебена з каталогом Сальтена, зауважимо, що, як правило, вони продубльовані з попереднього, сальтенівського каталогу. Позиції власне родової частини бібліотеки Ю.О. Яблоновського коментуються досить нечасто, зокрема, рідкісний рукопис п'ятого тому авторства Анджея Хризостома Залуського “*Epistolarum*” (Віцл. I, 153). З іншого боку, Ф.С. Віцлебен не повторив огріхів сальтенівського каталогу, коли деякі позиції були надруковані двічі¹⁵.

Видання каталогу бібліотеки князя викликало резонанс серед бібліофілів і вчених Європи. Цьому сприяла організація реклами каталогу, розгорнута в наукових виданнях, близьких за духом Ю.О. Яблоновському. Так, уже в 1755 р. у бібліографічному дослідженні Яна Данієля Яноцького “*Lexicon derer itztlebenden Gelehrten in Polen*”, опублікованому у варшавському журналі “*Acta litteraria*” під редакцією Лоренца Міцлера де Колофа, з'явилася згадка рекламно-рецензійного характеру стосовно щойно виданого каталогу¹⁶. Реклама каталогу була опублікована і в липневому номері за 1756 р. лейпцизького наукового часопису “*Acta Eruditorum*”, котрий на той час редагував К.А. Бель¹⁷. Згодом про збірку Ю.О. Ябло-

 ORDO ET TITVLI VOLVMINIS I BIBLIOTHECAE IABLONOVIANAE <hr/> IN FOLIO ET QVARTO	
I. Antiquitates Reique Diplomaz. et Numismat. Scriptores.	Pag. 3
II. Historiae Vniuersalis Scriptores.	18
III. 1) Generalia Historico-Ecclesiastica et Miscellanea	25
2) Patres et Scriptores Ecclesiastici.	48
3) Concilia, Synodi, Colloquia, item Acta et Vitae Sanctorum Martyrum et aliorum.	64
4) Reformationis Ecclesiae monumenta.	80
IV. 1) Historici Graeci veteres et recentiores.	87
2) Historiae Romanae Scriptores.	91
3) Imperatores Romano-Germanici.	97
4) Germanica Generalia.	104
5) Ger-	

ORDO ET TITVLI VOL. I	
5) Germanica Specialia, Bohemica, Saxonica etc.	Pag. 115
6) Brandenburg-Pontifica cum annexa.	117
7) Danica, Norwegica, Suecica, Lituonica.	133
8) Historiae Polonicae Scriptores.	139
9) Russica, Hungarica.	159
10) Italica et Heluetica.	115
11) Lusitanica, Hispanica, Gallica.	221
12) Britannica.	234
13) Belgica.	238
14) Orientalia, Asiatica, Africana, Americana.	147
15) Varia Historica.	259
V. Geographici, Chronologici, Genealogici, Heraldici.	269
VI. Historico-Literaria.	285
VII. Grammatici, Philologi, Critici, Auctores Classici Latini.	303
VIII. Auctores Graeci et ad Graecam linguam pertinentia.	334
IX. Scriptores in LL. Orientalibus.	342
X. Lexica, Florilegia et Loci communes.	347
XI. Oratores et Poetae recentiores.	356

BIBLIO-

Зміст I тому каталогу
 Ф.С. Віцлебена "Bibliotheca Jablonoviana" (Лейпциг, 1755).
 З фондів Ягеллонської бібліотеки у Кракові

новського стало також відомо зі сторінок досить популярного і першого в Європі наукового часопису "Journal etranger", опублікованого в Парижі за лютий 1757 р.¹⁸ Отже, склад читацької аудиторії каталогу Ф.С. Віцлебена певною мірою визначався напрямом журналів, які його рекламували, а серед читачів згаданих рецензійно-наукових видань були і вчені, і бібліотекарі, і літератори, і аристократи – постійні відвідувачі світських салонів.

Після публікації каталог став бібліографічною рідкістю, його намагалися придбати польські та іноземні книголюби, які зверталися до Ю.О. Яблоновського з цього питання. Показовими є взаємовідносини такого бібліофіла, як Ю.А. Залуський, котрий прохав у князя два страхових примірники каталогу, необхідні для виявлення в Публічній бібліотеці позицій-дезидерат, а також для власної діяльності¹⁹. Очевидно, Ю.О. Яблоновський, в даному випадку, не володів достатнім комплектом примірників, що стало причиною багаторічних настійливих прохань Ю.А. Залуського²⁰. Розв'язання питання епістолярій приховує, однак ці факти свідчать про рідкість видання і активний читацький попит на нього в сучасників.

Таким чином, видання каталогу мало наукове значення як для долі власне родового зібрання Ю.О. Яблоновського, так і для бібліофілів та

BIBLIOTHECA IABLONOVIANA.

I.
ANTIQUITAT. REIQVE DIPLO-
MAT. ET NUMISM. SCRIPTORES.

IN FOLIO.

O. GEORG. GRAEVII *Theaurus Anti-
quitarum Romanarum. Trai. ad Rhen. 694.*

*Voll. XII. c. f. Opus rarum et pretiosum, teste Monach.
Biblioth. p. 180.*

A. B. HENR. de SALLENGRE *Nouus Theaurus
Antiquitarum Romanar. Hag. Com. 716. Voll. III.*

A 2

I A C.

Заставка в стилі рококо
у I томі каталогу
Ф.С. Віцлебена
“Bibliotheca Jablonoviana”
(Лейпциг, 1755).
З фондів
Ягеллонської бібліотеки
у Кракові

фахівців з різних галузей науки і культури XVIII ст. Це значення ще більше зростає нині, коли вже минуло два століття, оскільки цей каталог є важливим джерелом документальної інформації про бібліотеку Ю.О. Яблоновського середини 50-х років XVIII ст. та, зокрема, єдиною підставою для аналізу трьох зібрань, що існували до централізації. Каталог характеризує склад зібрання того часу і виявляє значні відмінності від сучасного фонду; встановлено, що нині відсутні видання творів класиків літератури епохи бароко (Корнель, Расін, Мольєр), письменників Просвітництва та класицизму (Лафонтен, Бомарше, Руссо, Буало), а також наукових трактатів авторів XVI–XVIII ст. (Монтень, Лейбніц, Ньютон), що пояснюється змінами складу бібліотеки в кременецький період. Джерелознавча цінність каталогу характеризується тим, що він є базовим для дослідження як конкретного складу видань зібрання середини XVIII ст, так і актуальних питань книжкової культури тієї епохи взагалі, адже, за образним ствердженням британського книгознавця Д. Пеарсона, “завдяки ним (каталогам. – С.Б.) ми “бачимо” колекцію в цілому”²¹.

3.2. Листування Ю.О. Яблоновського як джерело з історії княжої бібліотеки. Епістолярій Ю.О. Яблоновського з Ю.А. Залуським

Друге суттєве джерело вивчення бібліофільства Ю.О. Яблоновського – його епістолярій, аналіз якого не лише сприяє відтворенню історичного контексту функціонування бібліотеки, а й дозволяє простежити деякі аспекти формування складу бібліотечного фонду та його обігу.

У кореспонденції Ю.О. Яблоновського вражає різноманітність наукової тематики: нумізматики, генеалогія, геральдика, історіографія, релігія, література, славістика, науково-видавнича діяльність і, природно, колекціонування книг. Судячи з епістолярію різних років, вимальовується широка картина контактів князя з польськими і європейськими книготорговельними, видавничими та науковими центрами: Парижем, Падуєю, Віттенбергом, Лейпцигом, Галле, Дрезденом, Берліном, Кенігсбергом, Стокгольмом, Ганновером, Прагою, Карлсбадом, Варшавою, Гданськом, Торунню, Львовом, Вільно тощо²². Багатогранні науково-видавничі зв'язки з кореспондентами, як правило, налагоджувалися під час подорожей князя Польщею та іншими країнами Європи. Ю.О. Яблоновський – член декількох академій, учений-просвітник, меценат – володів ситуацією у культурно-науковому житті Європи, прямо пов'язаною з книговидавництвом та бібліофільством, сам брав у ньому діяльну участь, привозив з поїздок партії нових книг, видавав та перевидавав польські пам'ятки історії й культури.

Спробуємо простежити роль науково-культурного оточення Ю.О. Яблоновського в Польщі і за кордоном, визначити – під чий вплив у різні періоди здійснювалося формування його особистості як науковця та бібліофіла. Біографи Ю.О. Яблоновського (А. Волинський, д-р Антоній Ю. (Ролле) підкреслюють значний вплив на формування його творчого світогляду, літературних і бібліофільських смаків Станіслава Конарського (1700–1773) – видатного публіциста, реформатора та педагога, члена ордену піярів, засновника Collegium Nobilium у Варшаві²³. Згідно з даними А. Волинського, Ю.О. Яблоновський та С. Конарський під час спільних мандрів у 30-х роках XVIII ст. Францією, Голландією, Німеччиною відвідували бібліотеки та академічні заклади, колекціонували книжки та уважно стежили за науковим і літературним життям²⁴. Вплив цього діяча польського Просвітництва на Ю.О. Яблоновського виражався ще й в тому, що саме С. Конарський звернув його увагу на збірник документів з історії польського права, “Leges et Statuta Regni Polonia” (так зване “Volumina legum”), опублікований в 6 томах 1732–1739 рр., завершений в 1782 р. Це фундаментальне видання було здійснене під патронатом С. Конарського у варшавській друкарні піярів. Згідно з каталогом Ф.С. Віцлебена, збірник “Leges et Statuta Regni Polonia” зберігався у фондах Підгорецької бібліотеки. С. Конарський цікавився працями самого Яблоновського: в недатовані

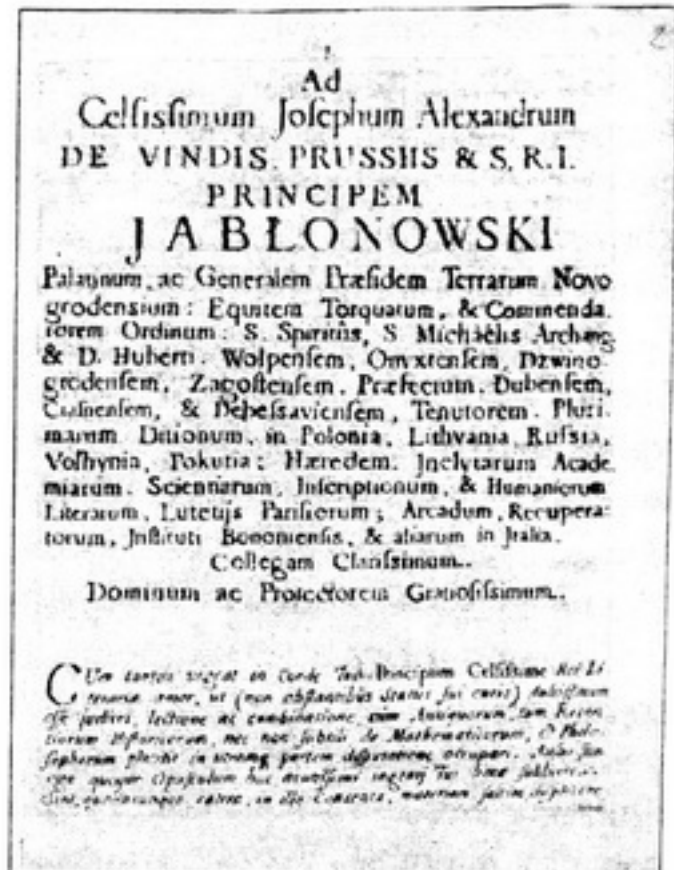
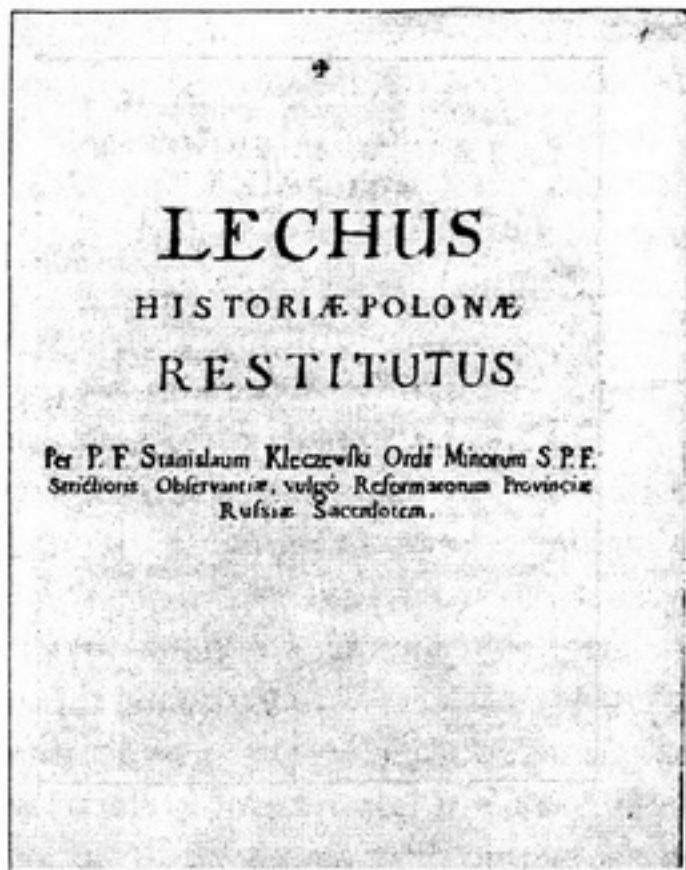

ному листі він прохав його надіслати свій рукопис²⁵. Подібно до Ю.А. Залуського, С. Конарський допомагав Яблоновському в публікації та продажу його власних творів²⁶. Про довір'я Ю.О. Яблоновського до С. Конарського свідчить його згадка в листі до Ю.А. Залуського 2 лютого 1755 р. з Ляхівців про те, що лише йому він міг доручити оригінали власних рукописів (йшлося про "Tabulae Jablonovianae")²⁷.

Творче співробітництво поєднувало князя з бібліофілом Олексієм Ожгою. О. Ожга (1712–1771) – з 1762 р. – провінціал піярів у Варшаві, автор численних панегіриків і релігійних творів. Він сприяв проекту Ю.О. Яблоновського з фундації Гданського наукового товариства в 1761 р., в якому брали участь представники законів єзуїтів, театинів та піярів²⁸. О. Ожга своїми творами повинен був доповнювати і готувати матеріали для досліджень князя. Так, він уклав "Sentenciarz mow publicznych na sejmach, trybunalach i rozrzedach" і видав "Zbiór polskich wierszy"²⁹. Спільним для обох було бібліофілство: Ожга володів цінною бібліотекою, що містила близько 2 тис. томів, переважно з теології, і згодом офірував її колегіуму піярів у Варшаві. У 1762 р. він одержав доступ до бібліотеки Ю.О. Яблоновського в Ляховецькому замку³⁰.

Тема бібліофілства, а також пов'язані з нею історико-генеалогічні розшуки домінують у кореспонденції 40 – початку 60-х років XVIII ст. між Яблоновським і князем Міхалом Казимиром Радзивілллом, званим "Рибенько" (1702–1762), віленським воєводою та Великим Литовським гетьманом, братом дружини Яблоновського Кароліни. М.К. Радзивілл був меценатом, фундатором єзуїтської друкарні в Несвіжі, власником родового Несвізького архіву (400 фоліантів документів), багатой книгозбірні (20 тис. томів), нумізматичних і природничих колекцій в Несвізькому замку. З ним Ю.О. Яблоновський ділився колекціонерськими турботами: писав йому 25 серпня 1745 р. із Завалова стосовно труднощів з придбанням для бібліотеки видання Яна Гербурта де Фульштина, опублікованого в єзуїтській друкарні в Замості, очевидно, маючи на увазі "Statuta Regni Poloniae" (Замостя, 1597)³¹. Його Ю.О. Яблоновський повідомляв у листі від 1 березня 1762 р. із Завалова про завершення дослідження стосовно гетьманів, пересилав власні щойно видані праці³². М.К. Радзивілл, як і Ю.О. Яблоновський, жваво цікавився історією власного роду і для написання цієї розвідки ініціював активні пошуки в радзивіллівських архівах³³. У руслі дослідження згаданої проблеми він обмінювався з князем генеалогічними відомостями про польські роди, необхідними для праці над "Tabulae Jablonovianae", надавав йому з родового архіву в Несвіжі унікальні акти державно-правового значення – Реєстри книг Метрики Великого Князівства Литовського³⁴.

Ймовірно, завдяки посередництву М.К. Радзивілла, Ю.О. Яблоновський підтримував листування з бібліотекарем і хранителем зібрань Несвізького

Титульний аркуш і присвята Ю.О. Яблоновському в рукопису С. Клечевського “Lechus historiae Polonae restitutus”. IP НБУВ, ф. XIV, № 7167, арк. 1–2. Coll. Jabl. 746.

замку Станіславом Махницьким, який був членом “Читацької Асоціації” Ю.А. Залуського. Враховуючи сприяння Ю.О. Яблоновського в організації Гданського наукового товариства, а також його колекціонерські пристрасті, саме йому С. Махницький в листі з Несвіжу від 16 квітня 1769 р. запропонував посередництво в продажу зібрання Гданському товариству з правом первісного відбору експонатів, які могли б зацікавити князя³⁵.

Традиційними для Ю.О. Яблоновського були науково-видавничі та культурні взаємини з представниками ордену єзуїтів. Характерно, що деякі з власних праць (“Heraldica” (1742, 1752), “De motu telluris...” (1760), “Museum Polonum” (1752) князь опублікував саме в друкарні єзуїтів у Львові, а через її префекта Алоїзія Гродзького реалізувалися надходження до Ю.О. Яблоновського як окремих видань, так і партій накладом³⁶. Ю.О. Яблоновський підтримував стосунки також з варшавськими єзуїтами, котрі в 1762 р. пересилали йому видання власної друкарні³⁷, з єзуїтами Краківського колегіуму³⁸, а в період, коли він займав посаду новогрудського воєводи (особливо у 1555–1557 рр.), контактував з єзуїтами колегіуму з підвідомчого йому Новогрудка.

Крім контактів з представниками єзуїтів і піярів, Ю.О. Яблоновський підтримував зв'язки зі Станіславом Клечевським (?–1789), видатним діячем Руської провінції реформатів, розташованої на Волині та в Галичині. С. Клечевський, гвардіян Кременецького конвенту, автор праць з історії, теології, філології, був кореспондентом князя і надсилав йому свої праці,

HERALDICA

To jest

OSADA KLEYNOTOW RYCERSKICH

y wiadomość Znáków Herbownych dotąd w Polsce nie objaśniona,

PRACĄ y WYNAŁAZKIEM

JOZEF ALEXANDRA

XIAZĘCIA z PRUSSOW,

Ná Jáblonowie y Láchowcách, HRABI ná Lisiance y Záválowie,

BARONA ná Podhorcách,

JABŁONOWSKIEGO,

STOLNIKA W. X. L.

Sądowego Ziemi Buskiej,

Wolpińskiego, Korsunskiego, Dźwinogradzkiego, Zagofskiego, Onyxtenskiego,

STAROSTY

á Rákáncińskiego y Ławaryskiego

DZIERŻAWCE,

KAWALERA

ORDERU RYNSKIEGO,

Ustawami Náuki powszechnie przyjętey

OKRYSŁONA.

Inne do tego przydatki Rzeczy Starożytnych do Domów
Szláchetnych należących,

*Ná kilka Traktátow podzielone: Powtornie przedrukowana, poprawiona
y przyczyniona. Roku 1752.*

Wc LWOWIE w Drukárni J. K. M. Coll: Soc: JESU.

в тому числі й рукописні, про що свідчить автограф С. Клечевського “*Lechus historiae Poloniae restitutus*” 1773 р., який зберігався в бібліотеці князя³⁹. Ідея цього дослідження, надрукованого в Оломоуці у 1774 р., була актуальною для Ю.О. Яблоновського через те, що розвідка присвячувалася історіографічній проблемі прищестя до Польщі Леха, у вірогідності чого князь не сумнівався та підтримував ініціативи у розробці даної гіпотези⁴⁰.

Діяльність Яблоновського-мецената з підготовки до публікації в середині 50-х років XVIII ст. “*Acta litteraria Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae*” – одного з перших варшавських наукових часописів – поєднала його з Лаврентієм Міцлером де Колофом (1705–1770) – уродженцем Саксонії, доктором філософії, медицини, польським історіографом і видавцем. На фінансування періодичного часопису князь запропонував 36 дукатів. Єдина принципово важлива умова полягала в тому, щоб матеріали були опубліковані латиною, а не німецькою мовою, як планував Міцлер. Князь наполегливо протидіяв німецькомовній версії видання “*Acta litteraria*”, мотивуючи свою позицію тим, що для польської культури традиції побутування латини історично міцні, водночас як видання німецькою мовою обмежувало б читацьку аудиторію Речі Посполитої XVIII ст. При виборі мови мав значення також особистий момент – князь не володів німецькою, про що він досить гостро висловлювався Ю.А. Залуському в листі від 8 червня 1755 р. з Грабовей⁴¹. Позиція мецената відіграла вирішальну роль – “*Acta litteraria*” публікувалися Міцлером де Колофом від 1755 до 1757 р. у Лейпцизі та Варшаві латиною. Примірники часопису за 1755–1757 рр. з присвятою Ю.О. Яблоновському, що містять його записи та рукописні закладки, збереглися й донині (*Coll. Jabl. 917–918*).

Для Ю.О. Яблоновського характерними були контакти з лейпцизькими вченими колами впродовж тривалого часу, починаючи від періоду перебування в Саксонії в 1754 і 1756 рр. Одним з представників саксонської інтелектуальної еліти був Карл Андреас Бель (1717–1782) – професор філософії, поезії, бібліотекар університету в Лейпцизі. Основною рисою Беля-бібліотекаря була його наукова діяльність. Ю.О. Яблоновський високо оцінював ерудицію бібліотекаря, систематично звертався до послуг К.А. Беля стосовно консультацій при вивченні джерел з власної колекції. В свою чергу, К.А. Бель намагався розшукати для князя необхідну бібліографічну інформацію. Вони обговорювали видавничі новинки, допомагали один одному в бібліографічних та історіографічних розвідках, а також обмінювалися виданнями, зокрема потрібними князеві джерелами зі славістики⁴². При тому бібліотекар Лейпцизького університету особисто підтримував зв'язки з іншими діячами науки та повідомляв князя стосовно їх матеріалів: наприклад, у листі від 20 квітня 1763 р. – про манускрипт вченого-бенедиктинця Матуріна-Вейссера Лакроза і видання

Ramus

ACTA LITTERARIA

REGNI POLONIAE
ET
MAGNI DUCATUS LITHVANIAE

A. MDCCLV.

PUBLICATA.

TRIMESTRE PRIMVM.

CVM SERENISSIMI REGIS POLONIARVM PRIVILEGIO.

VARSAVIAE ET LIPSIAE.

TYPIS MIZLERIANIS.

WIS

з колекції Жан-Жака Бартелемі (1716–1795), французького ерудита, археолога та нумізмата. На пропозицію К.А. Беля, книгами, які зацікавили князя, він міг користуватися через його посередництво⁴³. К.А. Бель консультував князя з питань атрибуції рідкісних книжок та рукописів і навіть визначав їхню приблизну вартість. У недатованому листі, вірогідно до 1760 р., на замовлення князя К.А. Бель атрибутував цінний, раніше не опублікований манускрипт зі славістики корніюльського автора Вьорля (Wärl). Згідно з оцінкою К.А. Беля, “це буде клейнод серед ваших манускриптів. Якщо можна оцінити його, то він коштує 50 німецьких екю, і це не кінцева ціна”⁴⁴. Також К.А. Бель інформував Ю.О. Яблоновського про наукові видання, які могли його зацікавити⁴⁵.

Отже, фактично К.А. Бель був і книжним агентом, і бібліографічним консультантом, і автором замовлених князем дисертацій, і рекламодавцем його праць у науковій періодиці. За різноманітні послуги Ю.О. Яблонов-

ський неодноразово надавав К.А. Белю фінансову підтримку⁴⁶. Останній, будучи впродовж двох років редактором наукового часопису "Acta Eruditum", у 1756 р. анонсував праці Ю.О. Яблоновського, тим самим рекламуючи їх в європейських учених колах⁴⁷. Пізніше, на початку 70-х років XVIII ст., він став членом заснованого князем в Лейпцизі наукового товариства Societas Jablonoviana і був його сподвижником у програмних дискусіях, зокрема з проблем слов'янської історії.

Окрім К.А. Беля, з середовища професійних бібліотекарів Німеччини для Яблоновського здійснював книгознавчо-бібліографічні консультації Йоганн Христофор Мюллер. У недатованому листі, принагідно від 1769–1773 рр., він, на підставі подвідомчої йому бібліотеки, сповіщає інформацію про переданий до бібліотеки князя твір Абрахама Френцеля "De originibus linguae Sorabicae" (Бауцен. – Т. 1–2; 1693, 1695), а також про передане видання Христіана Готфріда Хоффмана "Scriptores regum Lusaticarum" (Лейпциг–Бауцен, 1719)⁴⁸. Й.Х. Мюллер також запропонував Ю.О. Яблоновському дисертацію (назва і вихідні дані не зазначені) Йоганна Готфріда Гейслера, теолога, філолога, ректора Готської гімназії, якщо сам автор не надіслав князю її примірник. Таким чином, поза консультаціями Й.Х. Мюллер надавав послуги і в розшуках нової літератури для збірки Яблоновського.

Посередницькі послуги Ю.О. Яблоновському стосовно придбання рукописних матеріалів, консультації в їх оцінці також надавав Христіан Вітте, професор університету в Галле. Так, у недатованому листі⁴⁹ Х. Вітте запропонував князеві купити в нього манускрипт, званий ним "Raitensteiniano", вартістю 60 талерів. У випадку, якщо князь не згодиться, Х. Вітте, щоб стимулювати його до придбання, мав намір продати рукопис Антуану Фридеріку Бюшінгу (Büsching), відомому географу та історику. Заповзятливий Х. Вітте мав ще й третій варіант: пожертвувати рукопис Електоральній бібліотеці в Дрездені, сподіваючись в обмін одержати книги з її дублетів. Вірогідно, що князь так і не придбав цей манускрипт. Деякий час він знаходився в Ю.О. Яблоновського, оскільки, судячи з наступного листа Х. Вітте, він просив його повернути для надання манускрипту Електоральній бібліотеці⁵⁰. Таким чином, історія цього нездійсненого придбання розкриває роль попередніх посередницьких контактів і консультацій, які часом супроводжували процеси комплектування бібліотеки Ю.О. Яблоновського.

Серед кореспондентів Ю.О. Яблоновського з Німеччини особливе місце належить Христіану Вольфу (1679–1754) – філософу-ідеалісту, систематизатору та коментатору вчення Лейбніца, професору університету в Галле. Роль центрів раціоналістичної думки Саксонії для формування витоків Просвітництва в Речі Посполитій, зокрема філософії Вольфа, підкреслював історик Юзеф Гієровський⁵¹. Будучи автором ґрунтовних праць з філософії, логіки, психології, фізики, Х. Вольф справив значний

вплив на прогресивні європейські уми середини XVIII ст., зокрема Міцлер де Колоф називав його своїм духовним учителем. Листи Х. Вольфа до Ю.О. Яблоновського свідчать про органічний синтез наукових та бібліофільських інтересів. Судячи з листів до князя з Галле від 15 травня 1743 р. і 24 квітня 1744 р., Х. Вольф ділився з ним планами в процесі роботи над дослідженням “*Jus Naturae methodo scientifica pertractatum*”, надрукованим у Лейпцизі та Франкфурті-на-Майні в 1740–1748 рр.: він повідомляє про підготовку 4-го тому “*Jus Naturae...*” і обіцяє надіслати князеві примірник⁵².

Консультативну допомогу Ю.О. Яблоновському з Ганновера надавав Йоганн Генріх Юнг (1715–1799), придворний бібліотекар та історіограф герцогського дому Брауншвейг-Люнебурга впродовж 40 років, доктор правознавства, автор праць з історії та права. Судячи з листа Й.Г. Юнга з Ганновера до Лейпцига від 6 жовтня 1768 р., Ю.О. Яблоновський запропонував написати йому дисертацію на підставі праці Лейбніца про мораль та звичаї давніх франків⁵³. У своєму листі Й.Г. Юнг обговорює з князем цю тему, розроблену Георгом Еккардом у “*Leges Francorum Salicae et Ripuariae*” (Франкфурт – Лейпциг, 1720) і “*Commentarii de rebus Franciae Orientalis et Episcopatus Wirceburgensis*” (Вюрцбург, 1729). Й.Г. Юнг рекомендував Ю.О. Яблоновському прочитати ці книжки, котрі повинні бути у всіх бібліотеках і книгарнях Лейпцига. Згодом, вже після смерті князя, в 1780 р. у Ганновері Й.Г. Юнг опублікував 5 том “*Origines guelficae*”, також присвячений темі, котра порушувалася в кореспонденції двох учених.

Ю.О. Яблоновський залучав до співробітництва науковців різноманітної духовно-світоглядної орієнтації. Інтерес становить маловідомий факт особистих польсько-грецьких контактів у середині XVIII ст. – приклад взаємодії представника візантійської культурної традиції та Ю.О. Яблоновського. Як видно з кореспонденції Ю.О. Яблоновського, допомогу в текстологічних розвідках класичних творів (зокрема, стосовно пояснення місць в “Діалозі” Платона та їх тлумачення, а також конкретних видань класиків) надавав йому Євгеній Булгаріс (1716–1806), знавець мов, історик, перекладач, автор низки праць і, що важливо, бібліотекар імператриці Катерини II⁵⁴. Судячи з недатованого листа, князь передав йому цитату давньогрецькою мовою з проханням до Є. Булгаріса ідентифікувати її. Згідно з Є. Булгарісом, вона містилася на 101 сторінці твору Платона “Софіст”, виданого базельською друкарнею Йоганна Вальдера 1534 р., крім того, Є. Булгаріс переклав цитату з оригіналу латиною. В листі міститься й інша бібліографічно-книгознавча інформація: Є. Булгаріс пише про значення Діонісія Галикарнаського, повідомляє про повне видання творів цього автора, рецензує двотомне видання лейпцизької фірми Георга Вейдманна 1691 р.⁵⁵ Однак їхні стосунки не обмежувалися історико-філологічними і бібліографічними консультаціями. В 1769 р. у Лейпцизі було опубліковане “*Celsissimo S.R.J. Principi Jablonovio...*” з одою Булга-

ріса “Jablonovio” на честь князя, якого він згодом називав “мій меценат”. Відомо, що в середині 60-х років XVIII ст. Є. Булгаріс перебував у Лейпцизі і “завів назавжди вчене та дружнє листування” з багатьма вченими Лейпцизького університету, як писав про те митрополит Євгеній (Є. Болховітінов)⁵⁶. Таким чином, взаємовплив Яблоновського і Булгаріса можна інтерпретувати в світлі близькості їх до лейпцизьких академічних кіл і, зокрема, спільної праці у публікаціях “Acta Societatis Jablonoviana”.

Підкреслимо, що бібліофільські уподобання Ю.О. Яблоновського були залучені до гнучкої системи взаємодії з його різноплановими дослідницькими інтересами, особливо зазначимо нерозривність його бібліотечних та археографічних розшуків. Серед осіб, які допомагали в бібліотечно-архівних роботах, були представники різних соціальних груп: монархи, аристократична знать, духовенство. Запити вчених розсилалися безпосередньо до правлячих осіб для їх наступних розпоряджень стосовно організації пошуків. Так, згідно з листом від 28 вересня 1769 р. зі Шверіна до Лейпцига, Фридерік, герцог Мекленбурга, доручив придворним архіваріусам віднайти в архівосховищах, за запитам Ю.О. Яблоновського з його листа від 7 липня 1769 р., необхідні князеві відомості⁵⁷.

У 1763 р. за археографічною інформацією з польської історії Ю.О. Яблоновський звертався до певного французького ченця з абатства в Клюні з проханням стосовно матеріалів місцевої бібліотеки⁵⁸. Будучи недовго в Клюні, Ю.О. Яблоновський здійснював розшуки в багатій бібліотеці, а бібліографічну інформацію за складом її фондів згодом брав з каталогу “Bibliotheca Cluniacensis” (Париж, 1614)⁵⁹. Судячи з кореспонденції, ченець надсилав князеві витяги щодо історії Польщі з клюнійської хроніки⁶⁰. До речі, полоністичні дослідження дуже цікавили Ю.О. Яблоновського; ґрунтовні розвідки проводилися ним упродовж багатьох років: наприкінці 60-х років XVIII ст. допомогу в розшуках джерел про Леха надавав Міхал Вельгорський (пом. у 1790 р.) – уродженець Волині, великий литовський кухмістр, дипломат, діяч Радомської та Барської конфедерацій. Як згадується в його листі від 29 жовтня 1769 р., він, за дорученням Ю.О. Яблоновського, разом з префектом бібліотеки Залуських – єзуїтом (мається на увазі ксьондз Стефан Вульфферс, який працював у 1765–1769 рр.) здійснював розшуки в бібліотеці Залуських у Варшаві, сподіваючись знайти в стародавніх історіографів посилення на вірогідність існування Леха, а інформацію пересилав князеві⁶¹.

Суттєвою рисою співробітництва вченого були традиційні для родини Яблоновських зв'язки з інтелектуальним середовищем Франції.

Ю.О. Яблоновський листувався з Гаспаром Реалом де Курбаном (1682–1752) – французьким публіцистом, радником французького короля, автором фундаментальної праці “La Science du gouvernement”. Це дослідження, написанню якого Г. Реал де Курбан присвятив понад 30 років, було

опубліковано в Парижі в 8 томах протягом 1751–1764 рр. У ньому Реал досліджував різні типи державного правління в старожитньому та тогочасному європейському суспільстві, різновиди права, а також вмістив значну за обсягом бібліографію за темою⁶². Зрозуміло, що ці питання були актуальні для обох кореспондентів: як свідчить лист Реала де Курбана з Парижа від 5 серпня 1739 р.⁶³, його втішало, що Ю.О. Яблоновський проводив по 12–13 годин на добу над дослідженням, оскільки певні типи державно-політичного ладу могли бути використані й в умовах Речі Посполитої. Водночас у листі згадувалися й поточні проблеми тогочасної Європи: зокрема, політична ситуація між Іспанією та Англією, король Франції та ін.

Наукові та бібліофільські інтереси поєднували Ю.О. Яблоновського з Шарлем Ролленом (1661–1741), професором, ректором Паризького університету, президентом Французької Академії наук у Парижі, членом якої в 1761 р. був обраний князь. Ю.О. Яблоновський захоплювався творами цього популярного історика і педагога сучасності та перекладав твори Ш. Роллена з французької на польську мову. Так, йому належав переклад твору Ш. Роллена з історії Сходу. Згідно з даними Я. Добжинецької, яка досліджувала документи знищеної Рапперсвільської бібліотеки, Ш. Роллен у листі до князя від 2 жовтня 1739 р. з Парижа прохав про переклад власної праці “Histoire Romaine”⁶⁴. Судячи з листа Ш. Роллена до Ю.О. Яблоновського з Парижа від 7 серпня 1739 р., він був задоволений, що його праці завдяки перекладам князя розповсюджуються в Польщі і “можуть принести користь нації”, тому він хотів ознайомити князя з правками до нового паризького видання “L’Histoire Ancienne”, щоб той вніс відповідні зміни в польський текст. У ході досліджень з історії сарматів Ю.О. Яблоновський звертався до Ш. Роллена за допомогою, і той порекомендував йому за консультанта Жан-П’єра Терцієра, члена Академії написів і літератури в Парижі⁶⁵, котрий згодом поповнив коло наукових кореспондентів Ю.О. Яблоновського. Очевидно, Ш. Роллен надсилав князеві свої останні видання⁶⁶. Згідно з каталогом Ф.С. Віцлебена, на середину 50-х років XVIII ст. збірка Яблоновського містила такі праці Ш. Роллена, як видання в оригіналі, присвячене орієнталістиці – “Histoire moderne des Chinois des Japonois des Indien...” (Париж, 1744)⁶⁷, а також два видання (в 4^о і у 8^о) польських перекладів князя історичного твору “Dziejopis starożytny” – т. 1 (Люблін, 1743).

Французькі фахівці цінували розробки та досвід Ю.О. Яблоновського в певних наукових галузях – не лише в слов’янській історіографії, а й в географії, картографії тощо. При укладанні праці з географії листування з Ю.О. Яблоновським намагався налагодити Жозеф-Нікола Деліль (1688–1768), член Королівської Академії наук у Парижі, знаний географ, астроном, директор Паризької обсерваторії, укладач атласів, і, між іншим, бібліофіл⁶⁸. Це спонукало Ж.-Н. Деліля звернутися за посередництвом з

цього приводу до месьє Жиро, секретаря французького посольства у Польщі в листі від 9 квітня 1761 р.⁶⁹

Окреслюючи коло кореспондентів, з якими Ю.О. Яблоновського об'єднувало творче співробітництво, і визначаючи його взаємозв'язок зі сферою бібліофільства, констатуємо, що це були провідні науковці Просвітництва, духовні ієрархи та ченці, відомі представники аристократії й неznані нині історичні особи, розглянуті в контексті книжкової культури XVIII ст. Деякі вчені – кореспонденти князя (К.А. Бель, Й.Г. Юнг, Й.Х. Мюллер, Є. Булгаріс), згідно з тенденціями епохи, були водночас бібліотекарями духовних та світських інституцій. В результаті аналізу епістолярію виокремлено такі основні сфери взаємодії Яблоновського з діячами науки та культури XVIII ст., так чи інакше пов'язаними з бібліофільською тематикою: надходження та придбання літератури для бібліотеки; книгообмін і використання (позика) бібліотечних матеріалів; наукові консультації; бібліографічні та архівні пошуки; видавниче співробітництво; меценатство та благодійна діяльність; спільна діяльність у наукових інституціях і товариствах; рецензування; присвята творів один одному; перекладацька діяльність. Отже, культурні контакти становили багатоаспектну, часом взаємопереплетену структуру. Завдяки особистим стосункам здійснювалося надходження видань до бібліотеки князя й книгообмін, водночас широко використовувалися джерела його зібрання.

Книга в епістолярію Ю.О. Яблоновського з Ю.А. Залуським

Величезна кореспонденція князя Ю.О. Яблоновського з Юзефом Анджеєм Залуським (1702–1774), коронним референдарієм, київським біскупом, засновником Публічної бібліотеки у Варшаві, є цінним джерелом, що дозволяє розглянути контакти двох видатних бібліофілів польського Просвітництва, їхню науково-творчу та видавничу діяльність і порушити питання, пов'язані із комплектуванням магнатської бібліотеки цього періоду.

Листи Ю.О. Яблоновського до Ю.А. Залуського зберігаються у фондах Бібліотеки Народової у Варшаві й охоплюють період від 1743 до 1773 р. Нечисленні, але важливі для розуміння стосунків цих діячів фрагменти їхнього епістолярію нині знаходяться у Бібліотеці Чарторийських у Кракові⁷⁰. Маргіналії Ю.А. Залуського на листах Ю.О. Яблоновського до нього, а іноді – чернетки відповідей в тексті або по краях значно підвищують їх джерелознавче значення, відтворюють атмосферу творчого діалогу кореспондентів.

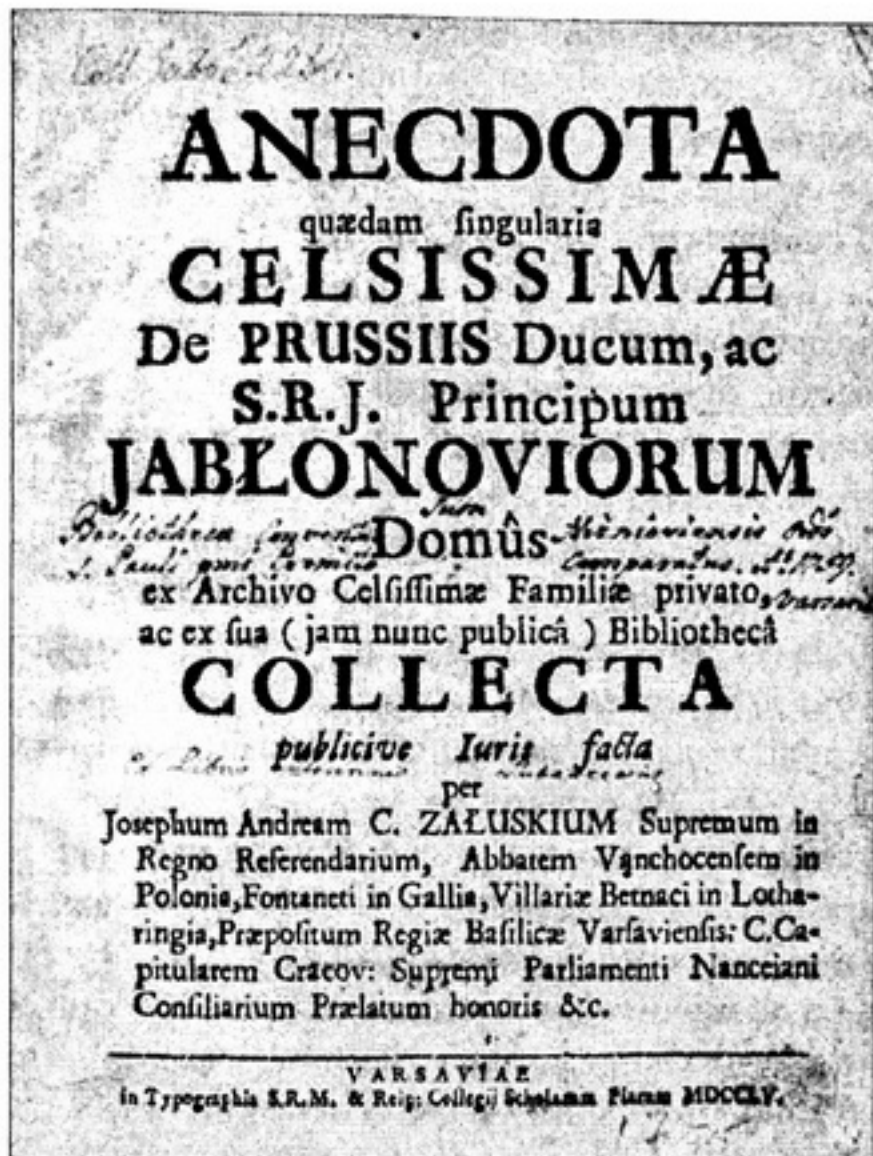
Бібліотека Яблоновського та бібліофільство є одним з основних лейтмотивів листування, пов'язаного з багатоаспектними науковими, видавничими та меценатськими уподобаннями князя. Збірка Яблоновського не була типовою для часу, коли домінували твори класиків – просвітників XVIII ст., як, наприклад, бібліотека Адама Чарторийського, Ігнатія По-

тоцького, Ігнатія Красицького і короля Станіслава Августа Понятовського. Бібліотека Ю.О. Яблоновського – це самобутня колекція наукового та антикварно-бібліографічного характеру, а її склад відображає багатогранну сферу інтересів власника й виходить за межі літератури XVIII ст. Це ріднить її з бібліотекою його сподвижника Ю.А. Залуського.

Зв'язок Ю.О. Яблоновського та Ю.А. Залуського ґрунтується на духовній єдності та спільній діяльності в різних галузях, зокрема в сфері бібліофілства. Ю.О. Яблоновський був одним з учасників видавничих проєктів Залуського. Він підтримував глобальний проєкт, представлений в брошурі “*Programma litterarium ad bibliophilos, typothetas et bibliopagos, tum et quosvis liberalium artium amatores*” (1732), що передбачав видання бібліографії, публікацію документальних джерел та енциклопедій і де напям “*Bibliotheca polono-litteraria*” правив за основу⁷¹. Найціннішим джерелом для реалізації цього проєкту була бібліотека Яблоновського. Як свідчить каталог Ф.С. Віцлебена, в складі зібрання знаходився примірник друку “*Programma litterarium*” (1732)⁷². Ю.А. Залуський залучає Ю.О. Яблоновського також до читацького товариства, проєкт якого був опублікований Залуським у 1744 р. – “*Projekt assocyacyu kilkunastu lub kilkudziesat uczonych lub w czytaniu nowo wychodzących w cudzych krajach siekawych lukubracji kochających się osób*”. Читацька асоціація діяла в період 1748–1755 рр. і була представлена групою шляхетних кореспондентів (до 15 членів), які обмінювалися книжками⁷³. Ю.О. Яблоновський і Ю.А. Залуський ретельно стежили за всіма виданнями авторів, що потрапляли до кола їхніх інтересів, допомагали один одному в збиранні інформації про видання, маючи знайомство з самими авторами, як, наприклад, з Готфрідом Ленгніхом (1689–1774), представником інтелектуальних кіл Гданська, істориком і правознавцем⁷⁴.

Певну частину видань своєї бібліотеки, переслідуючи мету створення антології старопольських письменників, Ю.О. Яблоновський отримав за допомогою Ю.А. Залуського⁷⁵. Але їхнє листування є одночасно й обміном думками, дружніми порадами, допомогою в пошуках книжок. Велику увагу кореспонденти приділяли польській художній літературі, зокрема поезії, листування містить в тому числі й літературну критику⁷⁶. Ю.А. Залуський надсилав Ю.О. Яблоновському, зважаючи на його інтереси, зразки творів раннього польського Просвітництва (наприклад, поезії Ельжбети Дружбацької, ліричним даром якої захоплювався князь, драматичні твори, переклади сатиричних творів тощо)⁷⁷.

У свою чергу, відомо, що й Ю.О. Яблоновський з щедрістю, без обмежень, надавав цінні матеріали своєї бібліотеки Ю.А. Залуському, зокрема рідкісні видання та рукописи (наприклад, польський рукопис XVII ст, який Ю.А. Залуський атрибував як твір Веспазіана Коховського; унікальний примірник видання львівського правника та бібліофіла Павла

Титульний аркуш
видання Ю.А. Залуського
"Anecdota quaedam singularia
celsissimae De Prussis Docum, ac
S.R.J. Principum Jablonoviorum
domus ex archivo Celsissimae
Familiae privato..."
(Варшава, 1755).
Coll. Jabl. 2284.

Щербича з його власноручними маргінальними записами тощо)⁷⁸. Бібліотека князя слугувала для Ю.А. Залуського джерелом з історії польських родів й, передусім, самих Яблоновських. У 1752 р. князь пересилає йому єдиний примірник твору єзуїта Л. Фрізона "Magni Polemarchi expeditio bellica Jablonovium" (Бордо, 1687), присвяченого військовим походам С.Я. Яблоновського, який Ю.А. Залуський передрукував у своєму дослідженні з історії роду Яблоновських "Anecdota Jablonoviana" (1752), та інші праці, необхідні для вивчення історії роду⁷⁹.

Вражають енциклопедичні знання князя та його здібність пам'ятати про численні рукописи і книжки в різних бібліотеках, архівах, приватних колекціях, знання про котрі він набував під час поїздок. З сумом зауважував він Ю.А. Залуському відносно занедбаності археографічних досліджень польських рукописів у той період: "Мало в нас ці справи люблять, ще менше знають"⁸⁰. Він консультував Ю.А. Залуського під час спільної праці та підготовки першої польської бібліографії "Biblioteka historyków, rawników, polityków". Дані про видання та рукописи, що зберігаються в різних бібліотеках та зібраннях, які зустрічаються в листуванні, становлять великий інтерес для джерелознавців та археографів.

Ю.А. Залуський був одним з небагатьох духовно близьких друзів

Ю.О. Яблоновського, якого він завжди хотів бачити в себе⁸¹. Так, чекаючи приїзду коронного референдарія до Ляховецького замку, він з гордістю пише не лише про свою бібліотеку, а й згадує різноманітні колекції домашнього музею⁸².

Важливо відзначити, що процес поповнення новими виданнями бібліотек Яблоновського та Залуського здійснювався на взаємовигідній основі. Протягом декількох років Ю.О. Яблоновський обов'язково надсилав для Варшавської Публічної бібліотеки примірники видань своїх робіт. Причому часто видання Ю.О. Яблоновського надходили Ю.А. Залуському в двох примірниках: для бібліотеки та для кабінету коронного референдарія⁸³. Каталог власної бібліотеки в 1755 р. швидко перетворився на бібліографічний раритет: вже в 1758 р. Ю.А. Залуський просить знайти каталог для фондів Варшавської бібліотеки, і князь в 1761 р. обіцяє виділити страхові примірники. Для Ю.А. Залуського він надсилає два примірники своїх видань та видань, які він фінансував або підтримував⁸⁴. Ю.О. Яблоновський допомагає розміщувати рекламу наукових праць Ю.А. Залуського в провідному лейпцизькому журналі "Acta Eruditorum", редактором котрого був його приятель К.А. Бель, що, безумовно, сприяло зміцненню наукового авторитету Залуського за кордоном⁸⁵.

Кореспонденція насичена подробицями щодо підготовки Ю.О. Яблоновським славнозвісного генеалогічного видання "Tabulae Jablonovianae". Книга базувалася на різноманітних джерелах: основою були рукописи родового архіву Яблоновських, але використовувалися також і численні документальні джерела з магнатських і кляшторних архівів, бібліотек⁸⁶. Ю.А. Залуський допомагав князю матеріалами з історії Польщі, що зберігалися в його бібліотеці, надсилав необхідні книжки. За сприяння в цьому виданні вдячний князь пообіцяв своєму приятелю в подарунок годинника⁸⁷. На початок вересня 1748 р. князь із Чехії відправляється до Нюрнберга, де дуже задоволено віддає "Tabulae" з додатками для публікації в друкарню, як писав він Ю.А. Залуському в листі від 16 вересня 1748 р. з Нюрнберга⁸⁸.

Епістолярій містить згадки навіть про такі характерні риси культурного життя тієї епохи, як, наприклад, читання в дорозі протягом численних мандрів. Так, плануючи поїздку за кордон у 1748 р., князь у листі просить у Ю.А. Залуського для читання в дорозі "Fraszki" Морштина, дослідження К. Йордана "De originibus slavicus" (Відень, 1745), твір гданського історика Готфріда Ленгніха і розраховує в цей період закінчити рукопис про гетьманів, що був надісланий Ю.А. Залуському на апробацію. Тоді його захопила тема про гетьмана С.Я. Яблоновського, і він звертається до Залуського з проханням допомогти в розшуках матеріалів у його бібліотеці, зокрема про військові баталії. На 1751 р. рукопис про діда, коронного гетьмана С.Я. Яблоновського, був підготовлений та надісланий 21 березня Ю.А. Залуському⁸⁹.

Ю.А. Залуський і Ю.О. Яблоновський мали й спільні видавничі проекти,

Титульний аркуш з маргінальними позначками Ю.А. Залуського з видання М. Лілієнтала "Vollständiges Thaler-Gabinet" (Кенігсберг–Лейпциг, 1735).

Аркуш рукописного Корану з печаткою А.С. Залуського на маргінесі. XVII ст. ІР НБУВ, ф. 74, № 6. Coll. Jabl. 2345–7.

одним з перших стає хроніка Башка (Baszko Godzysław) – польського літописця XIII ст., який продовжив та доповнив хроніку Богухвала. В листуванні відображений творчий процес надзвичайно копіткої археографічної підготовки видання, вирішення спірних питань⁹⁰. Князь дуже турбувався про хід видання. Він пише 20 березня 1749 р., що на видання Башка в друкарні єзуїтського колегіуму було передбачено 40 червоних злотих⁹¹. 8 лютого 1750 р. Ю.О. Яблоновський рекомендує написати Ю.А. Залуському присвяту до видання Башка, що вийшло друком у Варшаві в 1752 р.⁹² У випадках спільної участі в публікації, як це було, наприклад, з "Anecdota Jablonoviana", Ю.О. Яблоновський пропонує Ю.А. Залуському 50 примірників накладу, якими він міг розпорядитися за власним бажанням. У знак подяки за роботу над версією "Anecdota Jablonoviana" у 1752 р. Ю.О. Яблоновський обіцяє київському біскупу цуг коней⁹³.

У науково-видавничій діяльності Ю.А. Залуського брали участь й члени сім'ї Яблоновського. Так, він залучає до перевидань дружину – Кароліну Яблоновську, яка була захоплена ідеєю перевидання твору Олексія Бака-

новського “*Questiones theologi canonico-morales*” (Вільно, 1731)⁹⁴, а також її дочку від попереднього шлюбу – Анну Пауліну Яблоновську (1728–1800) – уроджену Сапегу, дружину брацлавського воєводи Яна Каєтана Яблоновського, авторку економічних праць, діячку Барської конфедерації, власницю чудової бібліотеки⁹⁵. А. Яблоновська і Ю.А. Залуський планували відкрити серію польських пам'яток публікацією унікального рукопису, що зберігався в Ляховецькій бібліотеці⁹⁶.

У бібліотеці князя зберігалися власні видання Ю.А. Залуського з його екслібрисом та маргіналіями (*Coll. Jabl. 587*), а також його брата – Анджея Станіслава Залуського (1695–1758), краківського біскупа і співзасновника Публічної бібліотеки у Варшаві, який бував на Волині в Ляхівцях⁹⁷. Деякі з цих книжок надзвичайно цінні, наприклад, східний рукопис Корану з печаткою А.С. Залуського (*Coll. Jabl. 2345–7*)⁹⁸.

Отже, огляд листування Ю.О. Яблоновського із Ю.А. Залуським розкриває процеси багатоаспектної діяльності князя, джерела надходжень до бібліотеки, бібліофільські уподобання, роль зібрання Яблоновського як його наукової бази, творчі взаємозв'язки в контексті розвитку польського Просвітництва.

Примітки

¹ Rkps. BN III 3254, k.148.

² Про нього див.: *Saxo Ch. Onomasticon literarium. – Trajecti ad Rhenum: Apud G. Paddenburg et filium, 1790. – P.VII. – P.25.*

³ *Gierowski J.U źródeł polskiego Oświecenia // Wiek XVIII. Polska i świat, Księga poświęcona Bogusławowi Leśnodorskiemu. – Warszawa, 1974. – S. 48–49.*

⁴ *Dr Antoni J.(Rolle) Jeden ze szczepów zasłużonego rodu. – S. 357.*

⁵ *Witzleben F.S. Dedicatio // Bibliotheca Jablonoviana.*

⁶ Підготовчі матеріали до них див.: Rkps. B.Cz. 1144.

⁷ У червні 1754 р. Ю.О. Яблоновський виїхав за кордон. Про це див.: Rkps. BN III 3254, k. 152.

⁸ Rkps. B. Cz. 1144, k.339.

⁹ Rkps. B.Cz. 1158, k. 289.

¹⁰ Rkps. BN III 3254, k. 152–156.

¹¹ *Breitkopf // Encyklopedia wiedzy o książce. – Kol. 333.*

¹² *Ibid.*

¹³ Примірник зберігається в Ягеллонській бібліотеці в Кракові, шифр: VJ 6010 II.

¹⁴ Ця цифра не означає, що решта позицій належала до придбаної “сальтенівської” частини зібрання Яблоновських. Яскравим прикладом тому є позиція опису рукопису без літерних позначок з описанням подорожі Ю.О. Яблоновського: *Witzleben F.S. Bibliotheca Jablonoviana. – Vol. 1. – P. 285.*

¹⁵ Номери відповідних позицій зафіксовані в обліковій бібліотечній документації: Rkps. B. Cz. 1144, k. 333–337.

¹⁶ *Janozki J.D. Lexicon derer itzlebenden Gelehrten in Polen // Acta Litteraria Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae. Trimestrum secundum. – Varsaviae; Lipsiae, 1755. – P. 119.*

¹⁷ *Josephi Alexandri S. R. I. Principis Jablonovii Operum // Acta Eruditorum. – Lipsiae, 1756. – N 7. – P. 385–392.*

¹⁸ *Journal Etranger. – Paris, 1757. – Fevrier. – P. 22.*

- ¹⁹ Rkps. B. Cz. 1145, k. 647; Rkps. BN III 3258, k. 109; 3261, k. 62; Rkps. B. Cz. 1162, k. 85v, 87.
- ²⁰ Rkps. BN III 3258, k.109; 3261, k.62; Rkps. B. Cz. 1162, k. 85v, 87, 93.
- ²¹ Pearson D. Provenance research in book history: A handbook.– London, 1994.– P. 171.
- ²² Див. значну за обсягом кореспонденцію Ю.О. Яблоновського, що зберігається в фонді Бібліотеки Чарторійських у Кракові.
- ²³ Wołyński A. Książęta Jabłonowscy w literaturze: – S. 156; *Dr Antoni J. (Rolle). Jeden ze szczerów zasłużonego rodu.* – S. 309–415.
- ²⁴ Wołyński A. Książęta Jabłonowscy w literaturze. – S. 156.
- ²⁵ Rkps. B. Cz. 1153, k. 65. Дата в листі не вказана, але в публікації кореспонденції С. Ко-нарського він датований квітнем 1764 р.: *Listy Stanisława Konarskiego (1733–1771) / Zebrał i oprac. J. Nowak-Dłużewski.* – Warszawa, 1962. – S. 114.
- ²⁶ Rkps. BN III 3248, k. 98; 3249, k.134.
- ²⁷ Rkps. BN III 3255, k. 101–101v.
- ²⁸ Kurdybacha L. Józef Aleksander Jabłonowski a “Die Naturforschende Gesellschaft”. – S. 67.
- ²⁹ ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України, ф. 103, № 427 / IV d.
- ³⁰ Rkps. B. Cz. 1136, t. 124, k. 87–89.
- ³¹ AGAD, AR., dz. V, t. 124, n 5712, k.128.
- ³² Ibid, k 61, 125, 134.
- ³³ ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України, ф. 103, №430 / IV d.
- ³⁴ AGAD, AR, dz. V, t. 124, n 5712, k. 122, 128.
- ³⁵ Rkps. B. Cz. 1156, k. 471.
- ³⁶ Rkps. BN III 3261, k. 68–68v.
- ³⁷ Rkps. B. Cz. 1142, k. 277.
- ³⁸ Дар краківських єзуїтів – *Coll. Jabl. 996.*
- ³⁹ ІР НБУВ, ф. XIV, N 7169.
- ⁴⁰ С. Клечевський – автор рецензії, що була опублікована у виданні історіографічної пра-ці Яблоновського “*Lechi et Czechi vindiciae*” (Лейпциг, 1775) на цю тему.
- ⁴¹ Rkps. BN III 3255, k. 1087.
- ⁴² Rkps. B. Cz. 845, k. 227.
- ⁴³ Ibid., k. 29.
- ⁴⁴ Ibid., k. 47.
- ⁴⁵ Ibid., k. 223.
- ⁴⁶ Rkps. B. Cz. 1162, k. 335.
- ⁴⁷ Josephi Alexandri S. R. I. Principis Jablonovii Operum // *Acta Eruditorum.* – P. 385–392.
- ⁴⁸ Rkps. B. Cz. 1161, k. 37–37v.
- ⁴⁹ Rkps. B. Cz. 845, k. 35–38.
- ⁵⁰ Ibid., k. 41.
- ⁵¹ Gierowski J. U źródeł polskiego Oświecenia. – S. 48–49.
- ⁵² Rkps. B. Cz. 845, k. 247, 315.
- ⁵³ Rkps. B. Cz. 1156, k. 439–441.
- ⁵⁴ Rkps. B. Cz. 1142, k. 727–729.
- ⁵⁵ Ibid.
- ⁵⁶ Болховитинов Е. Словарь исторический о бывших в России писателях духовного чина греко-российской церкви. – М., 1995. – С. 91.
- ⁵⁷ Rkps. B. Cz. 1156, k. 395.
- ⁵⁸ Rkps. B. Cz. 1163, k. 377–380v.
- ⁵⁹ Ibid., k. 375.
- ⁶⁰ Ibid., k, 377–380v.
- ⁶¹ Rkps. B. Cz. 1170, k. 437.
- ⁶² *Nouvelle Biographie Generale par Firmin Didot Frere.* – Paris, 1862. – Т. 41. – P. 793.
- ⁶³ BOZ 147, k. 130–131.
- ⁶⁴ Bib. Rap. 54, Paris 2. IX. 1739 – цит. за: *Dobrzyniecka J. Józef Aleksander Jabłonowski*, k. 60.

- ⁶⁵ BOZ 147, k. 123–124.
- ⁶⁶ Ibid.
- ⁶⁷ *Witzleben F.S.* Bibliotheca Jablonoviana. – Vol. 3. – P. 162.
- ⁶⁸ Французская книга в России в XVIII в.: Очерки истории. – Л., 1986. – С. 43.
- ⁶⁹ Rkps B.Cz. 1137, k.67–68.
- ⁷⁰ Rkps B.Cz. 1162.
- ⁷¹ *Witzleben F.S.* Bibliotheca Jablonoviana.– Vol.1. – P. 290.
- ⁷² Ibid.
- ⁷³ *Kozłowski J.* Szkice o dziejach biblioteki Załuskich. – Wrocław etc., 1986. – S. 83–88.
- ⁷⁴ Rkps. BN III 3244, k. 66.
- ⁷⁵ Rkps. BN III 3247, k.9–9v.
- ⁷⁶ Rkps. BN III 3253, k.125–126.
- ⁷⁷ Rkps. BN III 3252, k. 29; 3247, k.13v.
- ⁷⁸ Rkps. BN III 3251, k.107–120; *Zaluski J.A.* Biblioteka historyków, prawników, polityków i innych autorów polskich lub o Polsce piszących / Wyd. J. Muczkowski. – Kraków, 1832. – S. 57, 110.
- ⁷⁹ Rkps. BN III 3252, k. 113–113v.
- ⁸⁰ Rkps. BN III 3250, k. 135.
- ⁸¹ Rkps. BN III 3259, k. 21.
- ⁸² Ibid, k. 23v.
- ⁸³ Ibid.
- ⁸⁴ Rkps.BN III 3258, k. 109; 3261, k. 62–63.
- ⁸⁵ Rkps. BN III 3268, k. 22.
- ⁸⁶ Rkps. BN III 3248, Ibid, 3249.
- ⁸⁷ Rkps. BN III 3251, k. 111.
- ⁸⁸ Rkps.BN III 3248, k. 107–108.
- ⁸⁹ Rkps. BN III 3250, k. 135–142.
- ⁹⁰ Rkps.BN III 3246, k. 113–117; 3247, k. 9–9v; I3248, k. 105–105v.
- ⁹¹ Rkps. BN III 3248, k. 98v.
- ⁹² Rkps. BN III 3250, k. 135.
- ⁹³ Rkps. BN III 3252, k. 107v, 115v, 121v.
- ⁹⁴ Rkps. BN III 3254, k. 154; 3248, k. 98.
- ⁹⁵ Rkps. BN III 3263, k. 103, 109; *Wittig W.* Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku. – Warszawa, 1903. – S. 37–38.
- ⁹⁶ Rkps. BN III 3263, k. 109; 3267, k. 91–92.
- ⁹⁷ Rkps. BN III 3255, k. 99; Rkps. B. Cz. 1160, k. 815.
- ⁹⁸ IP НБУВ, ф. 74, № 6.

РОЗДІЛ 4

БІБЛІОТЕКА Ю.О. ЯБЛОНОВСЬКОГО ТА ЇЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНЕ ЗНАЧЕННЯ

4.1. Бібліотека – творча лабораторія Ю.О. Яблоновського

Визначаючи культурологічне значення зібрання, спробуємо простежити роль родової бібліотеки для її власника – Ю.О. Яблоновського. Книжкова колекція Ю.О. Яблоновського, яка поповнювалася протягом усього життя, слугувала спочатку потребам учня, згодом – творчій діяльності науковця. Захоплення книжками виніс він з батьківської оселі, де спочатку навчався під керівництвом ксьондза-кармеліта Ангела Остророга. Очевидно, під його опікою зародився в Ю.О. Яблоновському потяг до творчості. Через багато років згадка про заняття з першим наставником надихала діяльність князя: так, він писав Ю.А. Залуському 23 березня 1749 р. з Вольпи про спільну працю в юному віці з ксьондзом Остророгом над метрикою Саронського, знову повернувшись до неї в зрілі роки¹. В 1755 р. у присвяченому дружині збірнику молитов “Nagody pańskie” Ю.О. Яблоновський на стор. 315 умістив “Rytm do S. Bobolego” А. Остророга, а у 1760 р. князь у співавторстві з ним видав “Piśmo święte w ogarnieniu”². В книгознавчій літературі відомостей про бібліофільство А. Остророга не збереглося, однак, безумовно, він, промовець і теолог, володів підручною бібліотекою і сприяв формуванню бібліофільських уподобань свого вихованця. Так, нині у фонді Яблоновських зберігається стародрук Вергілія Мальвещі “Il ritratto del privato politico christiano” (Мілан, 1636) (*Coll. Jabl. 1301*) з власницьким записом А. Остророга, зробленим у Львові в 1689 р.

Наступний період перебування Ю.О. Яблоновського в Львівському єзуїтському колегіумі характеризується сплеском інтересу до історії власного роду, його коренів – захопленням, модним серед магнатів тієї епохи. Тоді в нього визначився інтерес до генеалогії та геральдики після видання гербовника “Kogona polska...” (Львів, 1728–1744) львівського вченого-єзуїта Каспара Несецького, якому він надавав матеріали з історії власного роду³. Згодом, очевидно, не всі відомості щодо генеалогії родини в ґрунтовній

L'EMPIRE
DES
SARMATES,
AUJOURD'HUI
ROYAUME
DE POLOGNE

AVEC
DES REMARQUES SUR D'AUTRES
ANCIENS PEUPLES

PAR
JOSEPH ALEXANDRE PRINCE
PRUSS. DE JABLONOW

ET DE LACHOWCE,
COMTE DE ZAWALOW ET LISIANKA,
BARON DE PODHORCE

JABLONOWSKI.
GRAND - PANETIER DE LITUANIE,
GOUVERNEUR DE BISK, KORSUN, ET WOCPA,
CHEVALIER DE L'ORDRE PALATIN.

NUREMBERG,
CHEZ GEORGE CHRISTOPHE LOCHNER,
ANNO MDCCXLVIII

Титульний аркуш видання
Ю.О. Яблоновського
"L'Empire des Sarmates..."
(Нюрнберг, 1748).
Coll. Jabl. 1593.

праці К. Несецького задовольняли Ю.О. Яблоновського, що спонукало його підготувати авторові зауваження "Notata do x-dza Niesieckiego", щоб той "так само, як і Браницьких, нехай розпише Яблоновських", а також надати йому інформацію про діда – С.Я. Яблоновського⁴. Очевидно, в цей період він почав здійснювати генеалогічно-геральдичні розвідки, використовуючи родинні архівні матеріали, що, в свою чергу, підтримувало його інтерес до манускриптів і старовинних кодексів⁵.

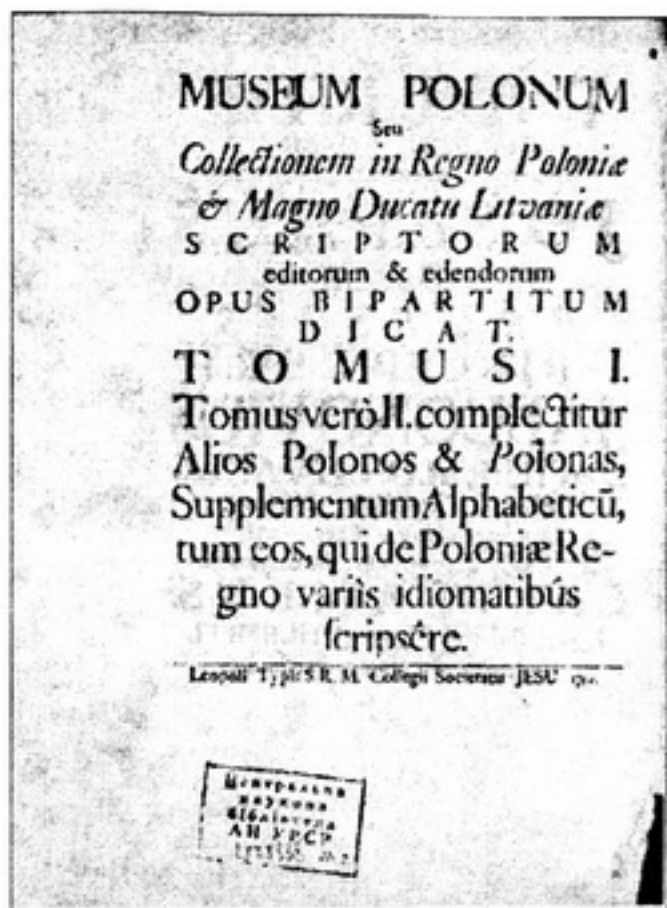
Юзеф Олександр продовжив інтенсивні наукові заняття в період подальшого навчання 1729 р. у Парижі. Його зацікавлення не обмежувалися лише науками гуманістичного профілю: історією, філософією, але охоплювали й такі віддалені галузі, як географія, математика, астрономія, механіка. Особливо Ю.О. Яблоновський відзначав лекції магістра Жозефа де Молльєра, професора Королівської Академії наук, філософа, фізика і математика, чиї курси лекцій він вивчав у цей та наступні періоди перебування в Парижі. Саме в паризький період найбільш виразно проявилася різнопланова специфіка його інтересів, що ініціювала й відповідну тематику творів, які вивчалися. Отже, коло читання Ю.О. Яблонов-

ського – майбутнього вченого, що почало формуватися в роки юнацтва, репрезентоване науковою літературою з математики, географії, історії, генеалогії, творами релігійного змісту тощо.

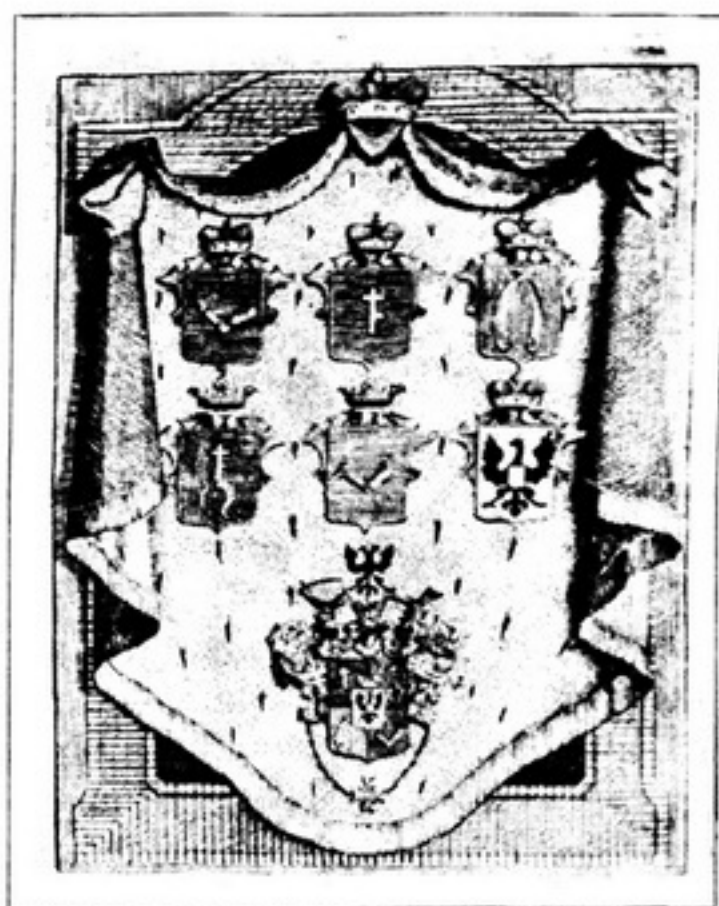
У наступні роки провідною науковою галуззю, що визначила напрям творчого становлення Ю.О. Яблоновського, була історія слов'ян. Однією з важливих праць, присвячених цій темі, стала *“L’Empire des Sarmates aujourd’hui Royaume de Pologne”* (Галле, 1742). Цікавий примірник першого видання з необрізаними полями та авторською коректурою в тексті зберігається в Бібліотеці Чарторийських, у ньому друковані сторінки чергуються з авторським рукописним текстом (загалом 579 стор.)⁶. Як відомо, пізніше праця неодноразово перевидавалася та доповнювалася: цей примірник віддзеркалює хід авторської думки Ю.О. Яблоновського з удосконалення та доопрацювання первісного тексту. Перше видання не випадково автор присвятив родичеві своєї дружини М.К. Радзивіллою, також не байдужому до історико-генеалогічних студій (текст присвяти зберігся в рукописному варіанті)⁷. У цьому дослідженні він також критично аналізує роботи іноземних авторів з проблем польської історіографії і вказує на їхні недоліки, особливо гостро характеризує твір французького географа та дипломата Жана-Батіста Аудиффрета *“Histoire géographique”* (1689–1694). У процесі створення цієї праці Ю.О. Яблоновський користувався друком Ж.-Б. Аудиффрета з власної збірки⁸. Інколи тон критики Ю.О. Яблоновського вирізнявся полемічною неприпустимістю. Під час підготовки другого видання, що з’явилося в Нюрнберзі в 1748 р., князь виступив гостро та саркастично, – він пише про це Ю.А. Залуському: “читав чеських авторів... які сильно і часто порочать Польщу і славу поляків, дивуюся, що й досі ніхто не відповів цим виродкам”⁹. Полемізуючи з питань польської історії з чеськими вченими, князь намагався дати своїм опонентам “міцну репліку” в одному з розділів *“L’Empire des Sarmates...”*¹⁰. Крім видань Ж.-Б. Аудиффрета, Ю.О. Яблоновський протягом роботи над *“L’Empire des Sarmates...”* звертався до творів чеського історіографа-езуїта XVII ст. Богуслава Бальбіна: три з них, а також щойно видана праця Каспра Йордана *“De originibus slavicus”* (Відень, 1745), згідно з каталогом Ф.С. Віцлебена, зберігалися в бібліотеці князя¹¹. У згаданому фоліанті творів Б. Бальбіна *“Epitome historica regum Bohemiarum”* (Прага, 1677), *“Epitomes regum Bohemiarum”* (Прага, 1673) (*Coll. Jabl. 102*), що й тепер знаходиться у зібранні, на стор. 166–171 збереглися маргіналії власника – коментарі історичного змісту.

Учений широко використовував матеріали особистого зібрання під час створення іншого твору з “полоніки” – *“Museum Polonum”* (Львів, 1752). До речі, текст назви на другій сторінці титулу *“Patriae reipublicae literariae Sarmatis”* зберігся в рукопису 1748 р.¹² Цей друк, присвячений Ю.А. Залуському, містить значну бібліографію праць польських письменників,

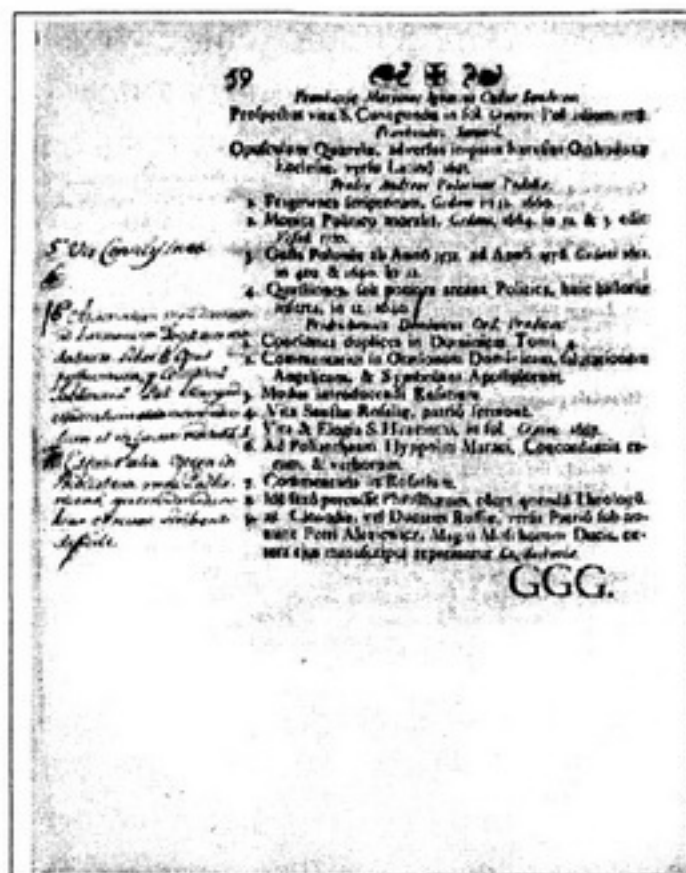
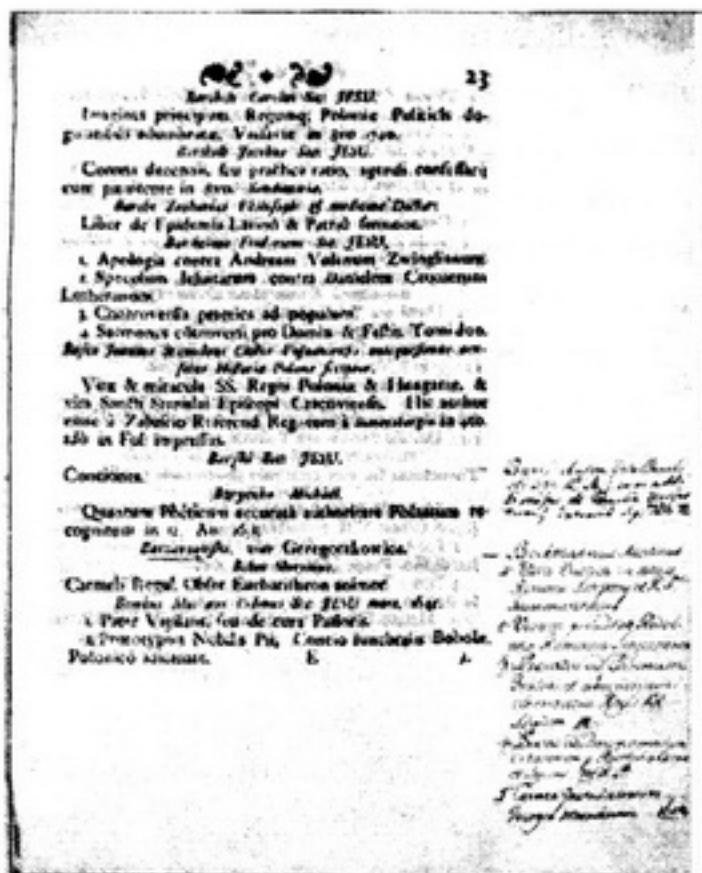
Титульний аркуш видання
 Ю.О. Яблоновського
 "Museum Polonum" (Львів, 1752).
 Coll. Jabl. 1855.

Герб князя Юзефа Олександра Яблоновського
 на гравірованому шмуцтитулі видання
 Ю.О. Яблоновського "Museum Polonum"
 (Львів, 1752). Coll. Jabl. 1855.

істориків, учених. В алфавітному списку давніх і сучасних авторів наводяться друки, рукописи їхніх праць і, що найцінніше, вказуються книго-сховища. Вагомі джерелознавчі відомості про них зафіксовані в самому тексті, а саме зазначені твори (як правило, рукописні пам'ятки), що зберігалися в бібліотеці Ю.О. Яблоновського. Показово, що ці матеріали походять з бібліотеки в Підгірцях, інші книгосховища (Ляхівці, Яблонов Литовський) Яблоновським у тексті не згадуються. Серед авторів книжок XVI–XVIII ст., які зберігалися в Підгорецькій бібліотеці та внесені автором до тексту у вигляді бібліографічних позицій, – Еліаш, генеральний провінціал чину реформатів, Анджей Максиміліан Фредро, Петр Кохановський, Арнольд Миліус, Бартоломей Папроцький, Теофіл Рутка, Ян Станіслав Яблоновський¹³.

Цінну фактичну інформацію стосовно редагування "Museum Polonum" містить унікальний авторський примірник першого видання (Coll. Jabl. 1851) з маргіналіями Ю.О. Яблоновського – бібліографічними відомостями, які доповнюють список авторів. Останні правки в тексті можуть бути датовані приблизно 1755 р., про що свідчить лейпцизьке видання цього періоду, введене як бібліографічна позиція¹⁴. Згодом учений залучив цю коректуру до тексту при підготовці другого видання "Museum Polonum" (Ельблонг, 1766). Зіставлення репертуару авторів з каталогом Віцлебена й сучасним складом зіб-

Сторінки примірника видання Ю.О. Яблоновського "Museum Polonum" (Львів, 1752) з маргінальними записами автора.
Coll. Jahl. 1851.

рання Яблоновських свідчить, що це дослідження базувалося на матеріалах багатой колекції "полоніки" з фондів, переважно, Підгорецької бібліотеки. Таким чином, визначається практичний характер бібліотеки в Підгірцях для науково-бібліографічної діяльності Ю.О. Яблоновського та доводиться, що під час свого існування вона була базовою для досліджень.

Мотивацією творчої діяльності Ю.О. Яблоновського був інтерес до історії власного роду, котрий він культивував у своїх працях, а також у роботах колег-однодумців, таких, як "Anecdota Jablonoviana" Ю.А. Залуського¹⁵. Суттєвим, свого роду програмним у цьому напрямі, став твір Яблоновського "Tabulae Jablonovianae" (Амстердам, 1743; Нюрнберг, 1748), названий ним у листуванні "Genealogia"¹⁶. Згідно зі свідченнями самого автора в передмові до "Tabulae", він працював над ним 25 років. Для дослідження князь почав збирати матеріали ще в юнацтві: основою слугували рукописи родового архіву Яблоновських¹⁷. Книга базувалася на 96 різноманітних джерелах і містила відомості про 370 польських фамілій та близько 100 ілюстрацій. Яблоновський використовував документи й друковані джерела особистої бібліотеки, насамперед, – друки давніх і сучасних польських авторів з історії та генеалогії, з котрих він робив виписки, твори Каспара Несецького, Бартоломея Папроцького, Симона Окозького, Мартіна Бельського, Миколая Рея, Вацлава Потоцького¹⁸. Відомості бралися і з рукописних пам'яток бібліотеки¹⁹. Зразками для генеалогічно-

геральдичних досліджень слугували також західноєвропейські джерела: видання з англійської геральдики (назва, авторство та вихідні дані не вказані), фундаментальна праця німецького геральдиста Йоганна Зібмахера (Siebmacher) "Das grosse und vollständige anfangs" (Нюрнберг, 1734), а надіслану Ю.А. Залуським книжку з німецької геральдики князь називав стислою методикою, яка рясніє цікавими деталями²⁰. Характерно, що навіть у кореспонденції Яблоновський не лише обмежувався інформацією про роди, а й в окремих випадках, наприклад, для опису герба роду Залуських, звертає увагу на геральдичні деталі²¹.

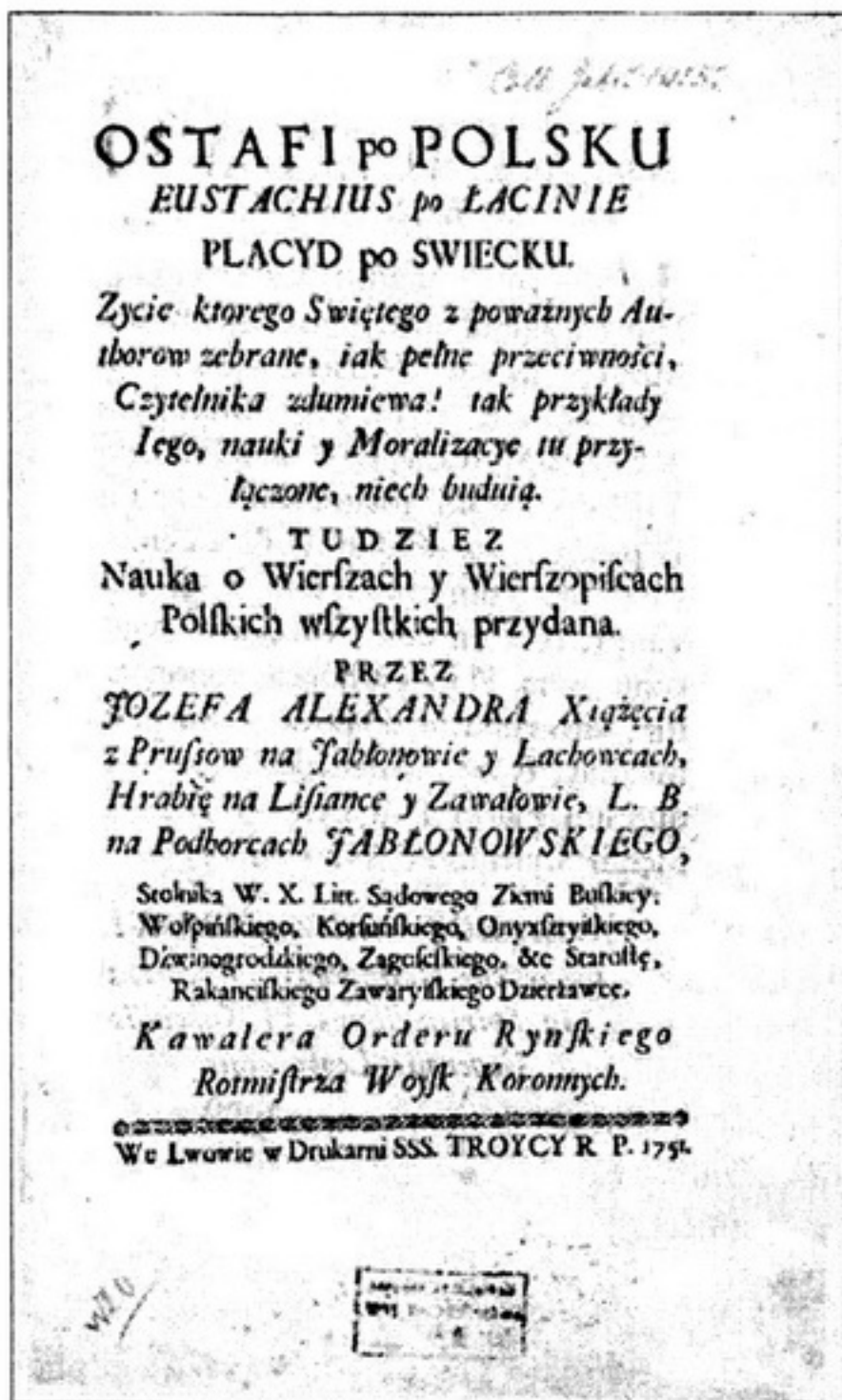
При написанні "Tabulae Jablonovianaе" Ю.О. Яблоновський звертався до документів з магнатських, кляшторних, костельних архівів і бібліотек, розташованих на території Речі Посполитої та за кордоном: з вроцлавського кляштору Св. Ельжбети, кляштору з Рави, з кафедрального собору в Празі, із зібрання Ю.А. Залуського тощо²².

Після першого амстердамського видання Ю.О. Яблоновський планував публікацію другого – у Нюрнберзі. Збираючись за кордон для підготовки другого видання у 1748 р., князь сподівався провести подорож за читанням. Під читанням малася на увазі не просто розважальна белетристика, а твори, що ретельно підбиралися, оскільки Яблоновський систематично працював під час мандрів і, до речі, досить плідно. Свідомством цього є факт, що придбані в подорожі книжки він використовував як джерела при написанні "Tabulae Jablonovianaе". Намічаючи поїздку на серпень 1748 р., князь детально продумує працю в умовах подорожі: по-перше, замовляє Ю.А. Залуському книжки для читання у дорозі; по-друге, планує закінчити рукопис з історичної теми про гетьманів (ідеться про "Dodecas ducum Martis Poloniae" (Львів, 1754)²³; рукописний автограф 1748 р. зберігається в Бібліотеці Чарторийських²⁴), надісланий Ю.А. Залуському на апробацію, а також просить його допомогти в пошуках відповідних матеріалів у його бібліотеці²⁵.

Шлях Ю.О. Яблоновського за кордон пролягав традиційним для поляків транзитним маршрутом – через Моравію. Тут, у Празі та в Оломоуці, для нього видалася можливість спілкуватися з чеськими дослідниками, брати участь у наукових диспутах, обговоренні загальних проблем славістики: особливо гостро розгорнулася дискусія з єзуїтами про Св. Войцеха, гнезненського архієпископа²⁶ (до речі, оригінал рукопису Ю.О. Яблоновського про Св. Войцеха з авторськими маргіналіями "Dissertatio de S. Adalberto" зберігся до сьогодні²⁷). І, природно, Ю.О. Яблоновський уважно студіював твори чеських письменників, серед них – книгу автора Павла Крістіана з Колдина "Prawa mestka kralowstwy ceskeho" (Прага, 1579, 1582). У Празі князь придбав для бібліотеки рідкісні друки, переважно авторства Бартоломея Папроцького – "Stambuch slezsky" (Брно, 1609), "Diadochos" (Прага, 1602), "Speculum Moravia" – третій, четвертий і п'ятий томи, а також "Herby gycerstwa morawskiego"²⁸. Як відзначалося, ці твори вчений залучив до "Tabulae"²⁹, що свідчить

Титульний аркуш видання
Ю.О. Яблоновського
"Ostafi po polsku, Eustachius po łacinie, Placyd po świecku..."
(Львів, 1751).
Coll. Jabl. 1015.

про продовження праці з текстом рукопису "Tabulae Jablonovianae" в дорозі до Нюрнберга.

На початку вересня Ю.О. Яблоновський з Чехії відправився до одного із значних видавничо-книготорговельних осередків – Нюрнберга. В німецьких друкарнях порівняно з польськими того часу автора приваблювали високий рівень техніки друку, швидкість опублікування, якість паперу та графічного оформлення і відносна дешевизна друку. В Нюрнберзі він дешево віддав для публікації "Tabulae Jablonovianae" з додатками у вигляді чотирьох реєстрів, присвяти та передмови³⁰.

Ключова роль особистого зібрання князя проявилася у процесі його роботи над дослідженням "Ostafi po polsku, Eustachius po łacinie, Placyd po świecku..." (Львів, 1751). Як пише сам Ю.О. Яблоновський у "Synopsis życia eustachiuszowego", передмову та основу твору склало римоване життя Остафія,

віднайдене серед рукописів власної колекції, яке було доповнене та літературно перекладене. Згідно з даними К. Естрейхера, при написанні “Ostafi po polsku...” Ю.О. Яблоновський використовував також праці Іоанна та Михаїла Мансіні, Луї Морера, Йосифа Флавія³¹, чії твори зберігалися в бібліотеці³².

Для початку видання Ю.О. Яблоновський залучив “Opisanie albo dysertacya pierwsza o wierszach i wierszopiscach polskich”, котре базується значною мірою на творах польських літераторів з особистого зібрання. Цей історико-критичний огляд польських поетів XVI–XVIII ст., таких, як Бартоломей Папроцький, брати Кохановські, Ян Анджей Морштин, Станіслав Любомірський, Вацлав Потоцький, Войцех Станіслав Хросциньський, Юзеф Анджей Залуський, Ельжбета Дружбацька. Серед літераторів він згадує й представників власного роду, що сприяло популяризації їхньої творчої спадщини: Яна Станіслава Яблоновського, Станіслава Вінцентія Яблоновського, Яна Каєтана Яблоновського. Обгрунтовуючи художні критерії поетичної творчості та визначаючи їхню специфіку, Ю.О. Яблоновський виступає за довершеність вірша, поширення польської лексики. Автор, який сам брав участь у мовних полеміках періоду зародження Просвітництва в Польщі, попереджає стосовно залучення макаронізмів, тобто, на його думку, твір повинен відповідати тим літературним критеріям, які сучасні дослідники відзначають у текстах самого Ю.О. Яблоновського та поетів польського Просвітництва³³. Аргументуючи свої літературні погляди, автор спирається на приклади з праць старопольських письменників XVII ст.: Лукаша Гурницького, Яна Квяткевича, Криштофа Опалинського та ін. Ця значна збірка польських поезій містилася в домашній бібліотеці. Ю.О. Яблоновський зупиняється також на рукописних літературних пам'ятках і вказує місця їхнього зберігання. Заслуговують на увагу відомості про праці з бібліотеки князя, наприклад, стосовно рукопису Вацлава Потоцького “Metamorphoses”. Інформацію з цього питання у виданні містить ще один бібліографічний список польських поетів “Zbiór poetów polskich przez Jmci Xiędza Załuskiego Referendarza koronnego in 1732. Posłany potym Michałowi Trocowi do Lipska teraz od Authora tey Xięgi obficiej...”. Підкреслюємо, що в ньому, подібно до “Museum Polonium”, згадана, як книгосховище “полоніки”, саме Підгорецька бібліотека. У її фондах, згідно з Ю.О. Яблоновським, знаходилися цінні літературні матеріали Веспазіана Коховського, рукопис Яна Яблоновського про Св. Яцека Одрвонжа, “Raposza” Бартоломея Папроцького (Краків, 1575), збірка коротких жартівливих оповідань – фацецій, популярних в епоху Відродження³⁴. Ці дані, виявлені в тексті, дозволяють констатувати залежність діяльності науковця від джерел його бібліотеки при підготовці літературно-бібліографічного і поетичного розділів “Ostafi po polsku...”. Як відзначалося, аналогічний засіб використання – їхнє внесення до тексту у вигляді бібліографічних позицій – зафіксований і в “Museum Polonium”,

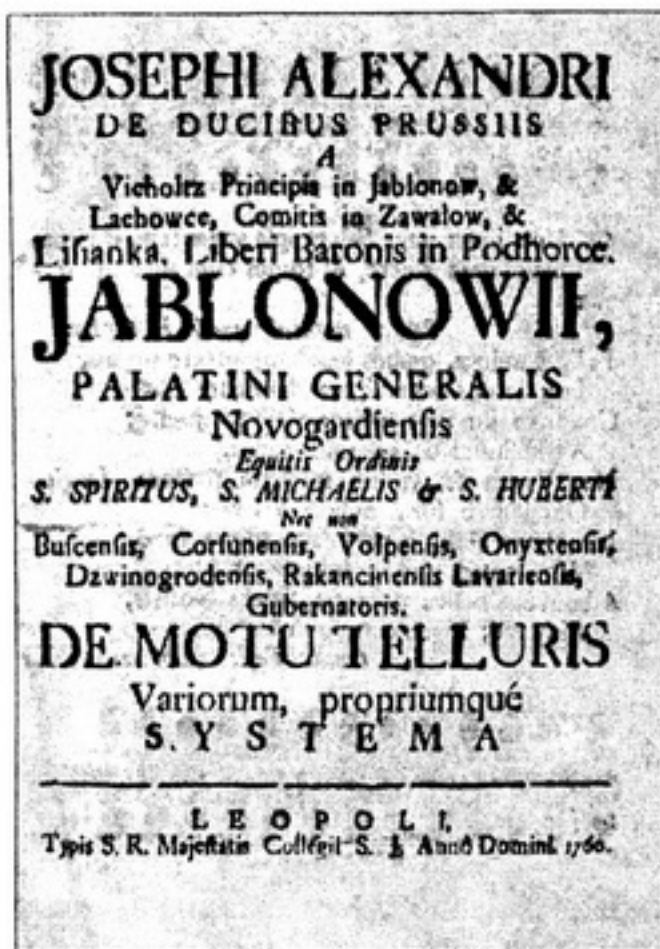
Мідьборити Якуба Лабінгера з видання Ю.О. Яблоновського "Heraldica" (Львів, 1752).
Coll. Jabl. 1790.

що сприяло введенню їх до наукового обігу та розвитку джерелознавчих досліджень тієї епохи.

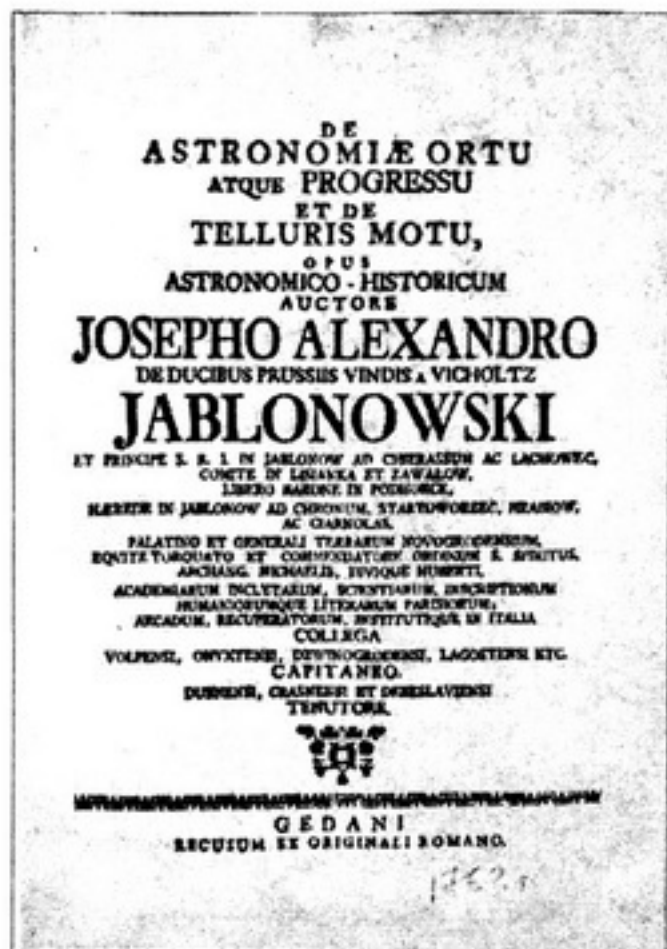
В історико-літературних і бібліографічних працях ("Museum Polonum", "Ostafi po polsku...") Ю.О. Яблоновський широко використовував відомості з різних архівів і бібліотек Речі Посполитої у XVIII ст. Деякі з цих спорадичних даних розпорошені в його листах, які свідчать про енциклопедичну здібність князя орієнтуватися у джерелах: фіксувати історичні документи, цінні стародруки, рукописні твори, звертаючи увагу на палеографічні деталі, характер письма в документі тощо. Цінність для археографів містять також відомості про місцезнаходження архівалій, які супроводжують історико-бібліографічний огляд старопольських авторів "Wyrażenie co JWXze wojewoda Nowogrodzki sądze o autorach w Zawadskim na końcu zebranych dla xiężny Wojewodziny Braclawskiej wiadomości", а також "Reflexye na Projekt JoXcia Jmci wojewody Nowogrodzkiego o Historyach Polskich"³⁵.

Заслуговують на увагу для висвітлення поглядів Ю.О. Яблоновського-бібліофіла його міркування стосовно бібліотечних зібрань XVII–XVIII ст. Його думки не були неупередженими, що частково обумовлено почуттям бібліофільської конкуренції, а частково – несприйняттям особистостей власників некатоліцької релігійної орієнтації, що, в цілому, було нетиповим для князя, відомого своєю релігійною толерантністю до колег-протестантів. Характеризуючи бібліотеку гданського вченого Самуеля Йоахіма Гоппе (Norpius), Ю.О. Яблоновський радив Ю.А. Залуському не захоплю-

Титульний аркуш видання
Ю.О. Яблоновського
"De motu telluris..." (Львів, 1760).
Coll. Jabl. 1423.

Титульний аркуш видання
Ю.О. Яблоновського "De astronomiae ortu
atque progressu et de telluris motu ..."
(Гданськ, 1763). *Coll. Jabl. 1481.*

ватися нею і протиставляв у кількісному та структурному відношенні власну Підгорецьку бібліотеку³⁶.

Взаємозв'язок досліджень Ю.О. Яблоновського зі складом зібрання простежується також у його діяльності в сфері геральдики. Цій темі присвячене дослідження "Heraldica" (Львів, 1742), згодом там само перевидане (у 1748 і 1752 рр.) та ілюстроване численними мідьоритами відомого львівського гравера Якуба Лабінгера. Дослідження за структурою складалося з розділів – "трактатів" про шляхетські імена, герби, титули та інші ознаки польських шляхетських родів, що відображає й чорновий рукописний варіант дослідження Ю.О. Яблоновського³⁷. Праця ґрунтувалася на джерелах магнатських, кляшторних архівів, на матеріалах власної бібліотеки тощо. Підмогою в роботі слугували фонди його архіву, зокрема документи князів Острозьких 1584 р. Одним з авторів, до праць котрого він систематично звертався, був Бартоломей Папроцький, польський історик, генеалог. Яблоновський читав і студіював його друки з власної збірки "Gniazdo spoty" (Краків, 1578), "Herby rycerstwa polskiego" (Краків, 1584), "Ogród krolewski" (Прага, 1599), "Diadochos" (Прага, 1602). Серед авторів, на історико-генеалогічні праці котрих посилався і їх цитував Ю.О. Яблоновський в "Heraldica", були: Мартін Крьомер, Ян Гербурт

де Фульштин, Лукаш Папроцький. Яблоновський творчо використовував статuti польського права Миколая Залязовського, Ієроніма Ласького, Фердинанда Янушовського, Миколая Хвальковського, що зберігалися у бібліотеці. Ю.О. Яблоновський наводить у тексті відомості про окремі роди з гербовника польського історика та геральдиста Симона Окольського "Orbis Polonus" (Краків, 1641), що також знаходився у фондах зібрання. Свою працю вчений створював у контексті загальноєвропейських історико-генеалогічних досліджень. Допоміжними матеріалами з колекції для нього слугували видання римських класиків – Тіта Лівія, Гая Корнелія Тацита, вчених XVI ст.: французького автора Фульгерія – "Francorum Hierusalem Peregrinantium", італійського історика Франческо Гвіччардіні – "La historia d'Italia" (Венеція, 1583), німецького дослідника Ієроніма Хеннінгеса "Theatrum genealogicum" (Магдебург, 1598). Учений посилався в "Heraldica" на значно репрезентовані у збірці друки істориків XVII–XVIII ст. – Атаназія Кірхера, Христіана Гарткноха, а також на популярне видання літератора Нікола Гевелія "Atlas historique" (Амстердам, 1735). Таким чином, згідно з каталогом Віцлебена, коло творів, використане у "Heraldica", охоплює видання з фондів бібліотеки.

Яблоновський-дослідник звертався до історії астрономії в працях, що були написані на захист геліоцентричної системи Коперника. Перша робота з цієї теми – "De motu telluris..." (Львів, 1760), друга – "De astronomiae ortu atque progressu et de telluris motu, opus astronomico-historicum" (Рим, 1763; Гданськ – Рим, 1763). Автор присвятив її папі Климентію XIII, а 20 січня 1763 р. особисто подарував³⁸. У Римі князь клопотав про вилучення праць Коперника із списку творів, заборонених католицькою церквою "Index librorum prohibitorum", які були в ньому з 1616 р. Захоплення астрономією мало родинні корені: нею цікавилися і дід – С.Я. Яблоновський, і батько – О.Я. Яблоновський, який прищепив любов до цієї науки Юзефу Олександрові. Останній продовжив астрономічні студії в період навчання в Парижі та звертався до них у наступні роки. Заняття астрономією мали систематичний характер: збереглися результати його спостережень за Місяцем, Сонцем, кометами³⁹. Відповідно, протягом усього життя поповнювався розділ у бібліотеці, присвячений астрономії. В колекції містилися друки творів Джордано Бруно "Artificium perorandi" (Франкфурт, 1612), "Acrotismus" (Віттенберг, 1588), Йоганна Кепплера "Harmonices mundi" (Лінц, 1619), "Ad Vitellionem paralipomena" (Франкфурт, 1604), "Strena seu de nive sexangula" (Франкфурт, 1611), Марії Кунітіо "Urania proposita" (Франкфурт, 1654) та ін.⁴⁰ Коло читання Ю.О. Яблоновського складали видання праць популярних у XVII ст. польських учених: Яна Гевелія, астронома, – "Machinae Coelestis" (Гданськ, 1673) та "Selenographia sive Lunae descriptio" (Гданськ, 1647) з титульним аркушем роботи гданського гравера Ієремії Фалька і картами Місяця, укладеними Гевелієм, а також друк історика та астронома Ста-

ніслава Лубенецького “Theatrum cometicum” (Амстердам, 1667)⁴¹. Здається парадоксальним той факт, що в бібліотеці, згідно з каталогом Ф.С. Віцлебена, були відсутні твори Миколая Коперника, адже відомо, як приваблювала князя геніальна особистість його співвітчизника⁴². Однак рукопис Ю.О. Яблоновського до дослідження “De motu telluris” поряд з цитатами інших авторів містить й витяги з праць Миколая Коперника, що дозволяє припустити, що князь мав та використовував друки Коперника в праці⁴³. Роботи Ю.О. Яблоновського з астрономії не становили наукової цінності, скоріше їм властиві інші завдання – здобути прихильність Ватикану до ідей Коперника. Як й інші грані діяльності Ю.О. Яблоновського, ця є цікавою з точки зору її взаємозалежності з фаховими виданнями бібліотеки, до котрих він звертався. Причому, в процесі еволюції творчості Ю.О. Яблоновського його авторський стиль удосконалювався, праці оптимально укомплектовувалися джерелами і посиланнями, що підтверджується в листі до Ю.А. Залуського 4 травня 1761 р. з Гневошова⁴⁴.

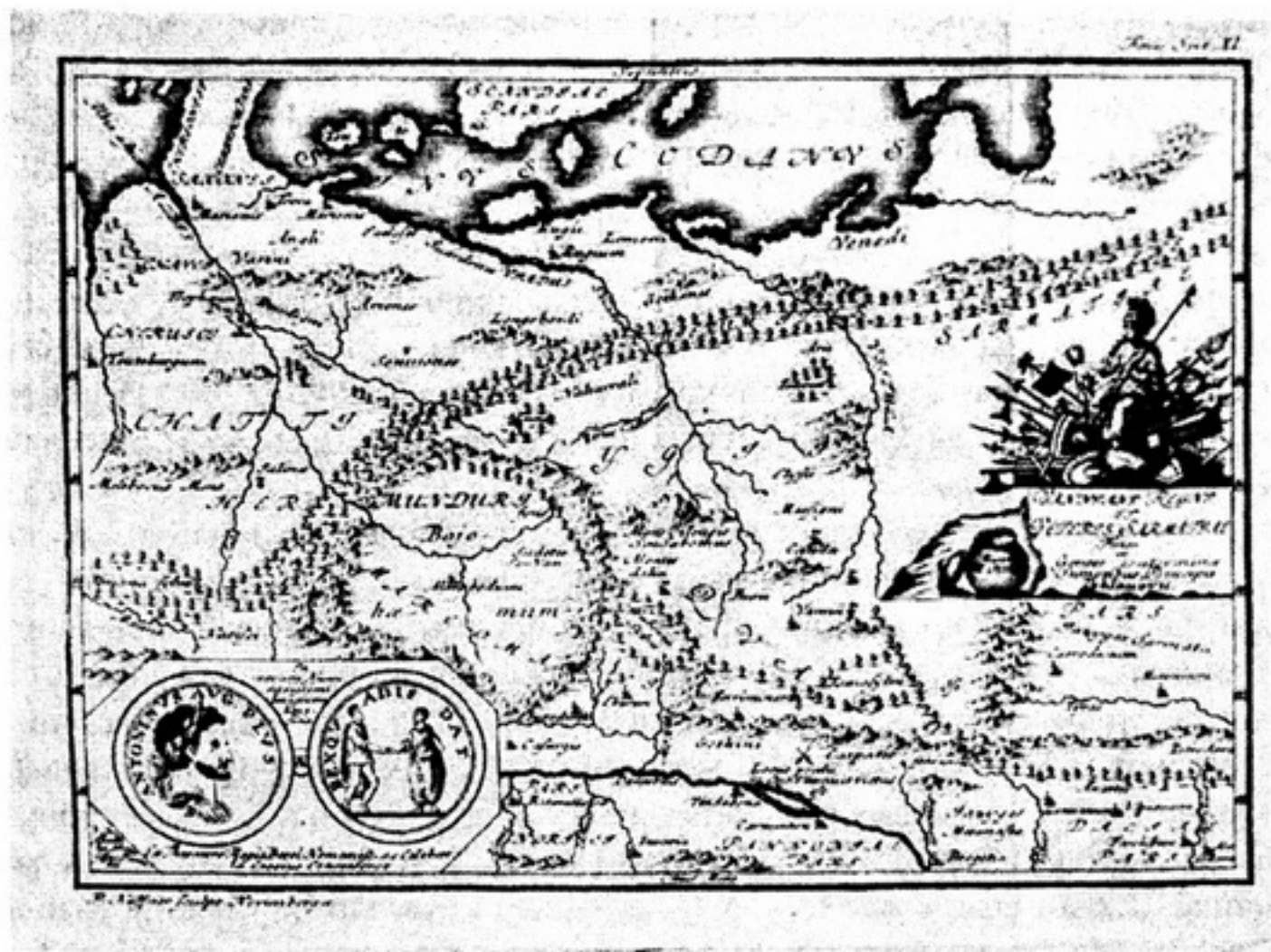
Як благодотворний вплив власних книжок на творчі проекти Яблоновського можна інтерпретувати його задуми стосовно публікації каталогу “Bibliotheca Jablonoviana” (Лейпциг, 1755). Без сумніву, наявність у зібранні значної кількості друкованих каталогів різних бібліотек та музеїв спричинила до опублікування каталогу, укладання якого Ю.О. Яблоновський довірив німецькому бібліографові Ф.С. Віцлебену. Судячи з наведеної в ньому інформації, князь приділяв значну увагу тогочасним бібліографічним покажчикам, довідникам, енциклопедіям, бібліотечним каталогам рідкісних стародруків і рукописів, каталогам книжкових аукціонів. Питання комплектування власної колекції бібліографічною літературою постійно згадуються і в епістолярію Ю.О. Яблоновського. Так, він просив Ю.А. Залуського надіслати йому каталог манускриптів з позначенням особливо рідкісних позицій⁴⁵. Згодом до зібрання надійшло видання Яна Данієля Яноцького “Specimen catalogi codicum manuscriptorum Bibliothecae Zaluscianae” (1752), що було внесено до каталогу Ф.С. Віцлебена поряд з позиціями інших каталогів таких славнозвісних бібліотек, як так звані Бодлеана, Туана, Кордезіана та ін. Внаслідок придбання збірки Сальтена цей тематичний розділ значно розширився, водночас у ньому відклалися і такі бібліографічні пам'ятки, як власне публікації двох аукціонних каталогів зібрання Д. Сальтена, безперечно використані Ю.О. Яблоновським для кваліфікованої атрибуції власних книжок. Виняткової актуальності ця бібліографія набула в період підготовки Ф.С. Віцлебеном каталогу зібрання Ю.О. Яблоновського. Всього в складі зібрання князя, згідно з інформацією каталогу Ф.С. Віцлебена, налічувалося понад десяток каталогів публічних і приватних бібліотек Європи.

Проводячи паралелі між творчістю власника і виданнями з бібліотеки, згадаємо про взаємовплив перекладацької діяльності Ю.О. Ябло-

новського і оригіналів перекладених авторів, що зберігалися в його збірці. Так, Ю.О. Яблоновський підготував польський переклад сентенцій та максім Абрагама-Нікола Амело-де-ля-Гуссе, Йоханна Турессона Оксенстерни та інших авторів в “Ustawy i zdania przesiwko wynikajacym w siecu ludzkim zagazom” (Львів, 1741; Варшава, 1741). Як зазначено в каталозі Ф.С. Віцлебена, три твори А.-Н. Амело-де-ля-Гуссе і один Й.Т. Оксенстерна знаходилися у фондах зібрання⁴⁶. Подібна тенденція прослідковується і в інших фактах його перекладацької діяльності: князь переклав на польську мову історіографічні дослідження Ш. Роллена “Dziejoris starozytny” (Люблін, 1743), і, відповідно, в каталозі Віцлебена зафіксовані видання цього автора⁴⁷.

Проливають світло на особливості інтелектуальної діяльності Яблоновського й спорадична інформація з кореспонденції, й численні нотатки, витяги, чернетки праць, цитати з видань, що займають значне місце в архівних джерелах з фондів Бібліотеки Чарторийських. Завдяки ним встановлено, до яких авторів він звертався в різні періоди, і водночас співставляється наявність цих книжок у бібліотеці. Серед них зафіксовані видання праць античних класиків (Овідій, Ювенал), польських авторів – переважно історіографічного змісту (Мартін Крьомер, Ян Длугош, Станіслав Ожеховський, Бартоломей Папроцький, Каспар Несецький, Мацей Догель). Важливими також є нотатки вченого з видань досліджень, що ілюструють течії європейської суспільної думки. Наводяться витяги із зазначенням сторінок з праць французького історіографа Жака-Огюста де Ту “*Librum Italicum de coronation*” (так подає назви праць Ю.О. Яблоновський), низки творів теолога Жозефа Скалігера, французького публіциста Жана Бодена “*Libet de republica*”, німецького вченого Герарда Воссія “*Historia latinis*”, а також з трактатів німецького теолога Вольфганга Лазіуса, нідерландського правника Гуго Гроція “*Prolegomena*”, Андреаса Целларія “*Novissima Descriptio Regni Poloniae et Magni Ducis Lithuaniae*” та ін. Коло вивчення охоплювало також друки досліджень XVII–XVIII ст.: французького письменника Есприта Флешієра “*L’histoire de Theodosie le Grande*”, а також знаменитого просвітника Франсуа-Марі Аруе Вольтера “*Le temple de Amitie*”⁴⁸. Авторитетним історіографічним джерелом слугували томи популярного амстердамського видання “*Theatrum Europaeum*” – з них Ю.О. Яблоновський отримував інформацію з різноманітних проблем, у тому числі і стосовно військової діяльності діда С.Я. Яблоновського⁴⁹. Збереглися витяги Ю.О. Яблоновського з видань з історіографії Угорщини⁵⁰. Про увагу науковця до проблем внутрішньополітичної боротьби в Росії свідчать відомості про Омеляна Пугачова з “*Journal Encyclopedique*” за 1774 р.⁵¹ В окремих випадках Ю.О. Яблоновський посилається на вихідні дані цитованих видань, але частіше наводить лише авторство чи авторство та назву, інколи видозмінені. Співставлення репертуару іденти-

Карта старожитньої Сарматії, гравірована Паулем Кюффером, з видання Ю.О. Яблоновського "L'Empire des Sarmates ..." (Нюринберг, 1748).
Coll. Jabl. 1593.

фікованих видань з позиціями каталогу Віцлебена, а також сучасним складом фонду доводить, що, як правило, цитувалися книги з власної бібліотеки.

До початку 70-х років XVIII ст. – лейпцизького періоду досліджень Ю.О. Яблоновського з проблем славістики – відносяться нотатки з видань Августа Людвіга Шльоцера "Historia Universae" (Галле, 1771), а також звернення до праць авторів – членів товариства Societas Jablonovianaе в Лейпцизі Теофіла Сігера, Станіслава Клечевського, Готтліба Бенедикта Шираха, Йозефа Добнера, Венцеслава Прокопія Духовського та ін. У той період в архіві відклалися рукописні варіанти дослідження (полеміка з "Dissertatio de Lecho" А.Л. Шльоцера) про історичне походження поляків Ю.О. Яблоновського "O Lechu i Czechu"⁵², неодноразово доповненого й перевиданого⁵³. Отже, навіть в останні роки життя князь не припиняв своїх наукових розшуків. На жаль, досить важко простежити факти використання бібліотечних одиниць у творчості вченого в цей останній лейпцизький період життя. Це пояснюється тим, що книжки, придбані після 1755 р. – дати публікації каталогу Ф.С. Віцлебена, вже не відображені у ньому, тобто ускладнюється факт встановлення прина-

лежності згаданих у праці джерел до бібліотеки вченого. В цьому зв'язку привертає увагу посилання Ю.О. Яблоновського в першому виданні “*Lechi et Czechii...*” (Лейпциг, 1771) на унікальний рукопис, так званий “*De rebus Slavicis*” корніольського автора Вьорля, цінність якого атрибутував свого часу К.А. Бель⁵⁴. Ця згадка у виданні (на арк. 175) важлива як пряме посилання автора на рукописне джерело з власної бібліотеки: “*De rebus Slavicis*” – рукописний автограф Вьорля з моєї бібліотеки”⁵⁵.

Природно, що зібрання, а саме його географічні і картографічні матеріали, відіграло певну роль у ґрунтовному зацікавленні Ю.О. Яблоновського картографією. В зібранні представлений науковий доробок найвизначніших німецьких і фламандських географів Себастьяна Мюнстера, Абрахама Ортелія, Філіппа Клювера, а також видання польського автора, сучасника Ю.О. Яблоновського – Владислава Олександра Лубеньського “*Świat we wszystkich swoich częściach...*” (Вроцлав, 1741). Зрозуміло, що цей комплекс матеріалів був використаний у написанні його власних творів: зокрема, в другому виданні “*L’Empire des Sarmates aujourd’hui Royaume de Pologne*” (Нюрнберг, 1748) була вміщена карта старожитньої Сарматії, детально ритована відомим нюрнберзьким гравером Паулем Кюффнером⁵⁶. Як відомо, первісні задуми Ю.О. Яблоновського щодо видання мапи Польщі відносяться до 40-х років XVIII ст. Архівні джерела також відображають зв’язок власних матеріалів з його картографічними студіями; зберігся “*Regestr Marr niżej wuagażonych*”⁵⁷, який є списком мап і планів європейських міст і країн (у тому числі Польщі та України). Він налічує 96 позицій видань, опублікованих у XVII–XVIII ст. видатними друкарськими підприємствами – такими, як Йоганна Баттиста Хоманна, Герарда і Леонарда Валків, Лаврентія Якобі та ін. Отже, в результаті тривалої підготовки давнього проекту публікації мапи Польщі, розпочатої ще картографом Ф. Чаккі, побачила світ “*Carte de Pologne divisee par provinces et palatinats*” (Париж, 1772) італійського картографа Джованні Баттісто Антоніо Рицці-Занноні з його присвятою меценатові Ю.О. Яблоновському.

Не всі праці князя були опубліковані: в чернетках збереглися начерки досліджень про королівство Тракія⁵⁸, про хенетів⁵⁹, про козаків⁶⁰, про Туреччину⁶¹ та інші, які допомагають визначити авторські задуми.

Рукописні матеріали Ю.О. Яблоновського дають уявлення про нереалізовані плани автора. Його як дослідника приваблювало й історичне минуле України–Русі. Очевидно, він планував здійснити розвідку з цієї теми, що доводять спорадичні нотатки вченого, зокрема список православних єпископів, митрополитів та ієрархів церкви з різних джерел “до руської дисертації”⁶². Ю.О. Яблоновський робив виписки з конкретних видань, причому, подаючи скорочену назву праці, вказував точні вихідні дані і формат, як, наприклад, реквізити видання форматом у 8° письменника-базиліаніна Ігнатія Кульчинського “*Specimen Ecclesiae Ruthenicae*” (Рим, 1733), тобто, вірогідно, автор мав цей друк під рукою, у власній збірці⁶³.

Універсальним проблемам польської та французької історії було присвячене неопубліковане дослідження про відносини Польщі та Франції “Les rapports entre les royaumes de la France et de la Pologne”⁶⁴. Збережені в рукопису чернетки, розпорошені в різних місцях, засвідчують масштаб задуму цього історичного дослідження. Згідно з планом-проспектом, воно за обсягом мало налічувати загалом 900 стор. і складатися з 10 частин у трьох томах. Перший том, форматом у 4°, повинен був складатися з 350 стор., другий том – з 200 стор., третій – з 570 стор.⁶⁵ Ці конкретні дані передбачають, що праця у чорновому варіанті була написана Ю.О. Яблоновським. Дійсно, чорнові нотатки автора з цієї тематики розсіяні в різних джерелах з його архіву⁶⁶. Згідно з нотатками вченого, при його підготовці він використовував велику кількість літератури, на жаль, конкретні дані видань, тобто авторство, точна назва, вихідні дані, як правило, в його посиланнях не наведені повністю проте, репертуар згаданих творів здебільшого співпадає з позиціями видань каталогу Віцлебена. Праця ґрунтувалася на таких книжках, наявних у збірці: Філіппа Кловера “*Germania antiqua geographiae*” (Віцл. I, 108), Страбона “*Annales de Tacyte*”, “*Liber de situ, moribus et populis Germaniae*”, Транквілла Светонія “*Vie De Tibere*”, “*Vie d’Augusto*”, (I, 93; III, 71), Юлія Цезаря “*Commentarii de bello Gallico*” (III, 66), Йоганна Георга Еккарда “*Annales*” (I, 108), Яна Дубравського “*Historia regni Bohemicozum*” (I, 117; III, 84); не бракувало й сучасних видань, наприклад, праць французьких учених: просвітителя Франсуа-Марі Аруе Вольтера “*Dans son precis sur les slaves et les samates*”, історика П’єра-Жозефа Соліньяка “*L’Histoire generale de Pologne*” (Амстердам, 1751)(III, 106), паризьких академічних видань “*Memoires de L’academie des Belles Lettres*”, “*Histoire de L’Academie des Belles Lettres*”. У процесі створення розвідки студіювалася також історична, генеалогічна, географічна література з полоніки: в списку авторів – М. Крьомер, В. Коялович, М. Бельський, С. Сарницький, С. Окольський, Я. Длугош, В. Лубеньський та ін. Отже, в написанні цього ґрунтовного дослідження князь здебільшого користувався фаховою літературою своєї книгозбірні⁶⁷.

Свідченням плідного використання Ю.О. Яблоновським книжок є також його маргінальні записи та коментарі на сторінках видань, що зберігаються в фонді. Деякі з них, проаналізовані в контексті архівних матеріалів Ю.О. Яблоновського, проливають світло на хід авторської думки. Так, вищезгаданий рукопис “*Wyrażenie co JWXze wojewoda Nowogrodzki sądze o autorach w Zawadskim na końcu zebranych dla хиєзны Wojewodziny Брацлавskiej wiadomości*”⁶⁸ посилається на К. Завадського, і, дійсно, у фонді зберігся стародрук Казимира Завадського “*Historia arcana*” (Франкфурт, 1699) (*Coll. Jabl. 1382*), що містить наприкінці список “*Scriptores de rebus poloniae*”, де можна ледь розібрати рукописні коментарі Ю.О. Яблоновського про польських авторів під назвою “*Wyrażenie co W[ojewó]da Now[ogródzki] sądzi o tych authorach*”.

Конкретно визначаючи локалізацію бібліотеки Ю.О. Яблоновського як місця досліджень у різні періоди відзначимо, що на початку 50-х років XVIII ст. її фонди були зосереджені у Ляховецькому замку. До того вона також розміщувалася в Яблоніві Литовському і в Підгірцях, де в середині 30 – на початку 50-х років XVIII ст. функціонувала як базова для вченого. Напевно, незначна за обсягом частина підручної літератури, що за традиціями епохи розміщувалася в кабінеті власника, була і в інших резиденціях. Варто згадати звичай Ю.О. Яблоновського читати і працювати в дорозі – книжки супроводжували його під час подорожей з однієї резиденції до іншої. Таким чином, завдяки книжкам, розташованим у віддалених маєтках, і центральній об'єднуючій особистості їх власника, створювався своєрідний культурний простір: Ляхівці, Підгірці, Яблонів Литовський, Завалів, Буськ, Вольпа, Чарноляс⁶⁹.

Після концентрації трьох зібрань у Ляхівцях бібліотека стала улюбленим місцем для Ю.О. Яблоновського: там можна було читати давніх і сучасних авторів, працювати над новими творами та писати листи приятелям-однодумцям⁷⁰. Ніде князь не відчував такого творчого запалу, як вдома, у Ляхівцях: "...Як на шість місяців виїжджаючи з Польщі, залишаємо Музу", – метафорично писав він з Лейпцига про Вітчизну⁷¹. Саме Ляховецька бібліотека в 50–60-х роках стала творчою лабораторією для науковця.

Підсумовуючи відомості про характер родового зібрання, відзначимо його поліфункціональність, де домінантою є практичне використання бібліотеки власником з науковою метою. Реалізація цієї ключової функції на базі власної бібліотеки здійснювалася Яблоновським-ученим у таких аспектах його діяльності, як творче використання методологічного, евристичного характеру допоміжних джерел у власних працях; літературне переповідання і доповнення рукописних пам'яток з бібліотеки з метою публікації; перевидання рідкісних старопольських друків; публікація польських історичних пам'яток з власної рукописної колекції; критика сучасних авторів, чий видання зберігалися у бібліотеці; переклади Ю.О. Яблоновського оригінальних творів інших авторів; внесення до текстів власних творів у вигляді бібліографічних позицій, серед інших, і джерел з бібліотеки (переважно рукописних пам'яток) із зазначенням місця зберігання.

У зв'язку з останнім аспектом використання зауважимо, що особливе значення для діяльності науковця мали матеріали з полоніки з фондів Підгорецької бібліотеки, яка до централізації зібрання виконувала роль базової. Відзначаючи перевагу дослідницьких інтересів Ю.О. Яблоновського до старопольських пам'яток з бібліотеки, зазначимо, що водночас він користувався різноманітними працями давньої та сучасної літератури європейських авторів, яка також була вагомою складовою збірки.

Склад бібліотеки свідчить про її самобутність, багатогранні інтереси Ю.О. Яблоновського, який визначив універсальність та різноманітність її

фонду, його антикварно-бібліографічний характер завдяки наявності рідкісних та цінних стародруків, переважання наукових видань над художньою літературою і белетристикою. Таке комплектування фондів обумовило важливу концептуальну роль бібліотеки як творчої лабораторії і робочого кабінету Ю.О. Яблоновського-науковця. Результати взаємозв'язку зібрання та його власника отримали найбільш цілісне і об'єктивне відображення в оригінальній науково-творчій спадщині Ю.О. Яблоновського.

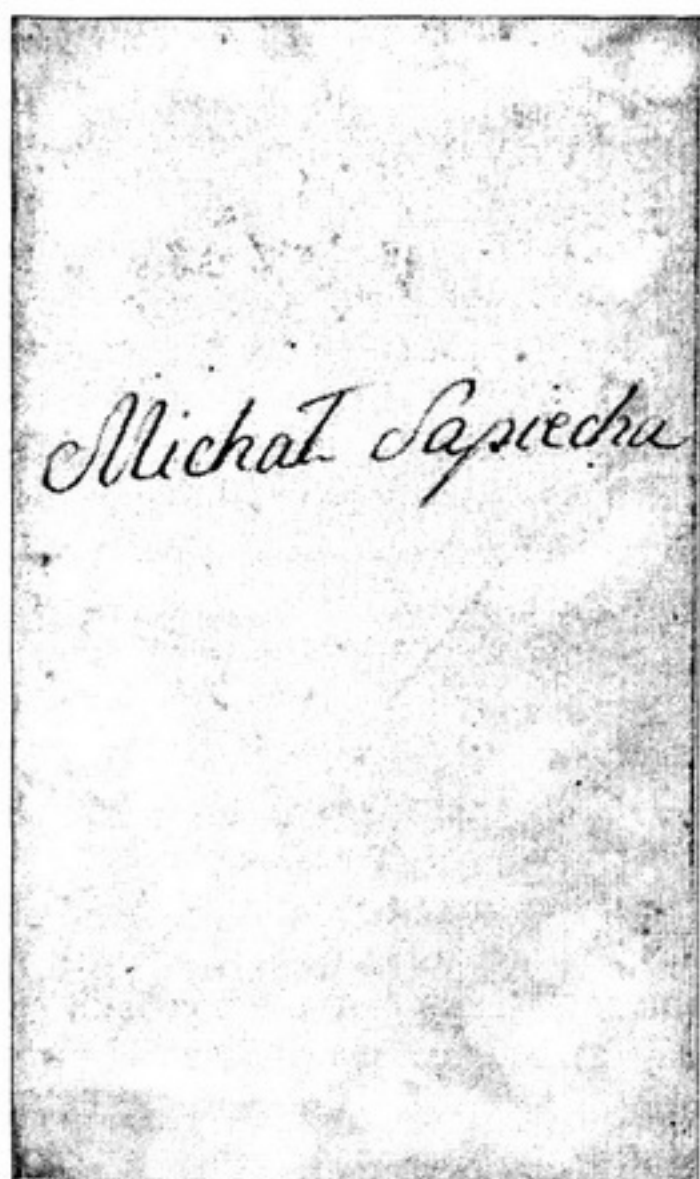
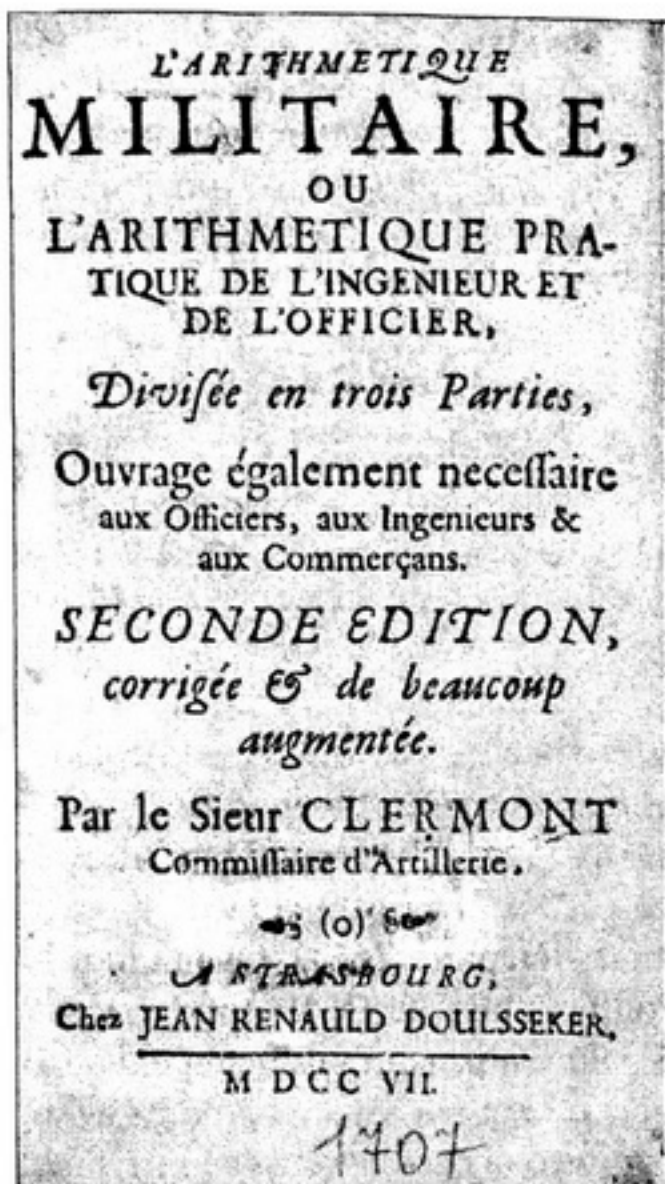
4.2. Бібліофільство членів родини Ю.О. Яблоновського

Дружина Ю.О. Яблоновського Кароліна Тереза Яблоновська (пом. у 1765 р.), освічена аристократка, дочка Кароля Станіслава та Анни Радзивілів, як і її чоловік, мала власне коло читання. За відомостями з її листування, читацькі зацікавлення Кароліни Яблоновської охоплювали популярну в XVIII ст. літературу: теологічні та морально-богословські видання, молитовники, широко розповсюджені у той час фразки, улюблене читання – календарі з астрологічними прогнозами, різноманітні словники з економіки, сільського господарства тощо. Подібно до чоловіка, вона купувала книжки для членів своєї родини, як свідчить її лист від 29 січня 1764 р. до Ю.О. Яблоновського, де вона сповіщає про придбання “непоганих фразечок”⁷². К.Т. Яблоновська не стояла осторонь поточних бібліофільських турбот чоловіка, знала про його втрати та поповнення де-зидерат у зібранні: в листі від 1 липня 1764 р. згадувала, що Ю.О. Яблоновський відкупив втрачену книжку з бібліотеки⁷³.

Особливо теплі духовні і родинні зв'язки поєднували К. Яблоновську з її братом, князем Міхалом Казимиром Радзивіллою, маршалком генеральної конфедерації, якому вона надсилала богослужбові видання, календарі, а також різноманітні виписки господарчо-побутового характеру з довідкової літератури (зокрема, спосіб лікування лихоманки з “*Dictionnaire Economiq̄ue*”)⁷⁴. За відомостями з її листа братові від 18 лютого 1757 р. з Ляхівців, дві книжки, які Ю.О. Яблоновський спочатку призначав, очевидно, дружині (“кожна молитвочка не без цікавості”), вона надіслала М.К. Радзивіллою та його дружині Анні⁷⁵.

Листи Кароліни Яблоновської до Ю.А. Залуського свідчать про її велике зацікавлення діяльністю чоловіка і, навіть, особисті ініціативи щодо втілення видавничих проектів Залуського та Яблоновського. Так, за даними з листа від 4 березня 1754 р. з Буська відомо, що К. Яблоновська захопилася ідеєю перевидання певної книжки, т. зв. “*En Qvestiones*” (авторство і точна назва не наведені). У листі йдеться про працю Олексія Бакановського “*Quaestiones theolog. canonico-morales*” (Вільно, 1731), яка, незважаючи на її перевидання в Вільно в 1731 р., мала в читацьких колах за бібліографічний раритет. К. Яблоновська запропонувала здійснити публі-

Титульний аркуш і запис Міхала Сапєги на форзаці видання
 Клермона "L'arithmetique militaire" (Страсбург, 1707).
 Coll. Jabl. 416.

кацію Ю.А. Залуському разом з Ю.О. Яблоновським (Estr. 1731). Ініціативу дружини підтримав й власне Ю.О. Яблоновський, пропонуючи коронному референдарію відкрити цю невеличку за обсягом книжку присвятою Кароліні Яблоновській⁷⁶. Вибір К. Яблоновською для перевидання зазначеного твору морально-релігійного змісту яскраво ілюструє її бібліофільські зацікавлення. Показовим є й те, що Ю.О. Яблоновський у 1755 р. присвятив дружині власний твір також релігійної тематики, який поряд з джерелами історико-апокрифічного змісту включав псалми, перекладені молитви з латинської, французької, іспанської "Nagody Pańskie, powab i rokam chreścijańskiego człowieka, do zbioru obfitych łask Boskich..." (б.м., 1755)⁷⁷.

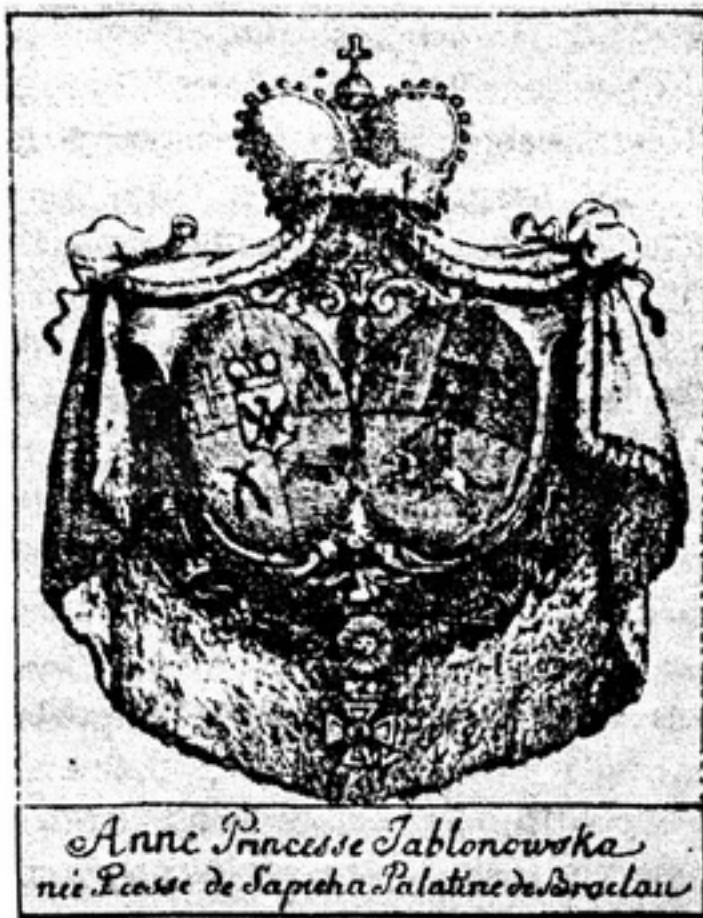
За відсутності чоловіка К. Яблоновська розпоряджалася бібліотекою замку. Так, 18 липня 1764 р. Ян Ходкевич, полковник королівських військ, у листі з Базалії особисто звернувся до Кароліни Яблоновської з проханням від імені генерала князя Дашкова стосовно надсилання йому для читання французьких військових та історичних книг⁷⁸. К. Яблоновська

категорично відмовила Я. Ходкевичу, мотивуючи це тим, що бібліотека запечатана⁷⁹. Однак, згідно з інтерпретацією цього факту в її листі до чоловіка від 19 липня 1764 р., виникає сумнів, чи щиро була названа причина відмови. Ймовірно, що головну роль тут відіграло неприхильне ставлення К. Яблоновської до генерала Дашкова: це доводить її згадка, що він “слава Богу, від’їхав”⁸⁰.

На жаль, книжки з власницькими ознаками К. Яблоновської в зібранні донині не збереглися. У бібліотеці Яблоновських містилися також видання, що належали Міхалу Сапезі – сину К. Яблоновської від першого шлюбу Кароліни Терези з Казимиром Каролем Сапегою, онікштинським і вольпинським старостою, генералом литовської артилерії. Нині збереглися лише два томи (*Coll. Jabl. 368* і *Coll. Jabl. 416*) форматом у 8° з його власницькими записами на форзаці – “Michał Sapieha”, зробленими розгонистим дитячим почерком, які дають змогу визначити читацькі уподобання сина К. Яблоновської. Обидві книжки французькою мовою: перша – з теорії військової справи авторства комісара французької артилерії де Клермона “L’ Arithmetique Militaire” (Страсбург, 1707), друга книжка містить два друки також військової тематики “Le parfait capitaine” і “De L’Interest des princs et Estats de la Chrestiente” (обидві – Париж, 1667). Очевидно, ці видання надійшли до бібліотеки після одруження Ю.О. Яблоновського. Зауважимо, що духовні інтереси дітей К. Яблоновської від попереднього шлюбу не були чужими для Ю.О. Яблоновського: він займався їхнім вихованням, турбувався про успіхи в науках, приділяючи особливу увагу читанню. Таке тепле ставлення засвідчує і його присвята пасербам “P. Alexandrowi Staroście Pińskiemu i Michału Staroście Onyxteńskiemu Sapiehom z serca ukochanym paserbom”, вміщена у власному творі “Szachownica dla łatwiejszego roęcicia nauki heraldicznej w grę zabawną obrocona” (Львів, 1742)⁸¹.

Духовна близькість якнайбільше пов’язувала князя з його пасербицею Анною Пауліною Яблоновською з Сапег (1728–1800), дружиною брацлавського воєводи Яна Каєтана Яблоновського, активною діячкою Барської конфедерації, відомою як “княгиня на Коцьку та Семятичах”. А. Сапега була старшою донькою від першого шлюбу Кароліни Терези з Казимиром Каролем Сапегою. А. Сапега була блискуче освічена, володіла кількома іноземними мовами, змолоду займалася питаннями сільського господарства, була авторкою найвідомішого в Польщі XVIII ст. твору з економіки “Ustawy powszechne dla dobr moich rządców” (Семятичи, 1783–1785)⁸². Її книгозбірня пристрасної бібліофілки у кілька тисяч томів містила історичну, філософську, суспільно-політичну, класичну літературу, белетристику, фахові природничі, сільськогосподарські польські та іноземні видання, серед них відзначалося й чимало рідкісних друків⁸³. Книжки книгозбірні А. Яблоновська позначала власним екслібрисом у двох варіантах, створеним після 1768 р. ельзаським гравером Ж.-М. Вейссом⁸⁴. У своєму маєтку, у Семятичах на Підляшші, крім бібліотеки, зібрання монет і гра

Екслібриси Анни Пауліни Яблоновської, мідьорит Жана-Мартіна Вейсса
(публ. з вид. В. Віттига "Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku". – Warszawa, 1903. – S. 173).

вор, музейних старожитностей, А. Яблоновська також заснувала кабінет природничої історії – одну з найзначніших збірок у Європі XVIII ст. – та домашню друкарню, де публікувала власні праці з економіки, переклади та господарські формуляри⁸⁵. Салон і бібліотеку А. Яблоновської в Семятичах у різні часи відвідували видатні польські науковці, письменники, історики (Станіслав Сташиц, Ігнатій Красицький, Адам Нарушевич, Франтішек Карпінський) та монархи (польський король Станіслав Август Понятовський, австро-угорський імператор Йозеф II, російський імператор Павло I з дружиною Доротою Віртемберзькою)⁸⁶. Анна Яблоновська, розуміючи значення унікального музейно-бібліотечного комплексу, який вона бажала офірувати Польщі, у листі від 26 червня 1792 р. навіть прохала у короля Станіслава Августа про протекцію для свого зібрання у маєтках Коцьку і Семятичах⁸⁷. Однак доля не пошкодувала зібрання: після смерті власниці бібліотека та збірка були виставлені на торги, придбані імператором Олександром I і, відповідно, потрапили до Санкт-Петербурга, де їх включили до складу фондів Публічної бібліотеки⁸⁸. Отже, колишнє прекрасне фахове зібрання було розпорошене. Нині книжки з бібліотеки Анни Яблоновської виявлені в литовських⁸⁹ і польських книгосховищах, зокрема, у Бібліотеці Варшавського університету зберігається досить рідкісне видання твору А. Яблоновської "Ustawy dla wsiów" (після 1785 р.) з її власницькими записами⁹⁰.

Анна Яблоновська була непересічною особистістю свого часу, певною мірою вона сформувалася під впливом вітчима Ю.О. Яблоновського, у домі якого виховувалася в атмосфері захоплення заняттями наукою та любові до книги. Йому вона довіряла свої літературні переклади, його авторитетні думки мали провідне значення в оцінці її власних творчих починань. Саме під керівництвом Ю.О. Яблоновського Анна Сапега працювала над літературним перекладом з французької на польську поезій, довіряючи йому вірші для правлення⁹¹. Зрозуміло, що спільним уподобанням пасербиці й вітчима були книжки.

Імовірно, не без участі Ю.О. Яблоновського на початку 60-х років XVIII ст. вона була залучена до підготовки публікації польських істориків “*Corpus autorów dawnych*” – однієї з ґрунтовних видавничих ініціатив Ю.А. Залуського. Анна Яблоновська в 1762 р. активно займалася збиранням грошей на передплату видання історичних хронік польською мовою: “Дуже невеличку змогла відшукати передплату на перевидання книжок ... від Пана Добродія довірених, надсилаю реєстр осіб, які до перевидання книжок, доручених мені ... розумію, що і в Варшаві також щось мали зібрати, може досить буде на початок цього твору”, – повідомляла вона Ю.А. Залуського про результати передплати у листі зі Львова від 26 січня 1763 р.⁹² Зразком для розробки майбутньої публікації була праця сілезького історика XVI – початку XVII ст. Яна Пісторія “*Polonicae historiae corpus, hoc est polonicarum rerum latini recentiores et veteres scriptores*”. Розпочати чотиритомне видання “*Zbiogu polskich historyków*” планувалося з публікації для читацького загалу цінного історичного рукопису з Ляховецької бібліотеки Ю.О. Яблоновського, атрибутованого як автограф старопольського автора Веспазіана Коховського. Значення оприлюднення цього унікального автографа усвідомлював і сам його власник, підкреслюючи “манускрипт мій, цей, єдиний”⁹³. Ю.О. Яблоновський палко підтримував ідею публікації рукопису, про що Анна Сапега сповіщала Ю.А. Залуського у листі з Маріамполя від 19 вересня 1763 р.: “Розмовляла з присутнім тут Його Милістю князем Новогрудським воєводою про його рукопис за його дорученням. Не тільки його не забороняє, але й взагалі на його перевидання сам дає гроші, додаючи лише аркуш зі своїми спостереженнями”⁹⁴. Отже, під час підготовки публікації повною мірою проявилися організаційні здібності Анни та її посередницька роль між Ю.О. Яблоновським та Ю.А. Залуським, зокрема, в їхній дискусії щодо концепції та репертуару творів майбутнього видання. У листах Анни до Ю.А. Залуського у період підготовки видання одночасно висвітлюються також її читацькі враження, питання стосовно придбання друків, активний книгообмін полоністичною літературою, який здійснювався між бібліофілами кола Залуського, й, насамперед, між нею та Ю.О. Яблоновським і Ю.А. Залуським. Так, 24 серпня 1763 р. зі Львова вона сповіщала Ю.А. За-

луського про повернення Ю.О. Яблоновському простудійованої нею хроніки Бельського, надіслання з Варшави прочитаного історичного твору Алесандра Гваньїні Франтішку Богомольцю – префекту варшавської друкарні єзуїтів, залученому до редагування майбутньої публікації⁹⁵. Завдяки таким непосреднім контактам вона була інформована про щойно видані друки у листі з Маріамполя 1763 р. прохала Ю.А. Залуського надіслати їй “з друку” проповіді ксьондза Ляховського (очевидно, маючи на увазі “Kazania na niedziele i święta” (Варшава, 1765) авторства єзуїта Себастьяна Ляховського (Estr. 21, s. 12–13), якими вона бажала поповнити власне зібрання⁹⁶.

Як зазначалося вище, спільними у її стосунках з Ю.О. Яблоновським були бібліофільські уподобання. Так, зібрання Анни князь поповнював цінними книжками згідно з власним смаком: за епістолярієм початку 60-х років XVIII ст. Ю.О. Яблоновського до Ю.А. Залуського князь подарував Анні чотиритомник Я. Пісторія, опублікований у Нюрнберзі, та ще ряд власних видань, які раніше зберігалися в його Підгорецькій бібліотеці⁹⁷. Навіть після одруження, тобто після 1750 р., Анна продовжувала користуватися творами бібліотеки вітчима, що було актуальним у період збирання фактажу для публікації пам’яток польських істориків. За відомостями з листа Анни до Ю.О. Яблоновського, надісланого зі Львова 16 грудня 1763 р., князь передавав їй з Парижа книжки⁹⁸. Згодом, вже в період перебування в Лейпцизі та їхнього захоплення політичними питаннями Барської конфедерації, книжки і все, що пов’язано з їхнім виданням, навіть анекдотичні випадки, залишаються незмінним лейтмотивом листування: так, у листі до Лейпцига з Жовкви від 10 вересня 1768 р. вона ділилася враженнями від читання твору Антонія Понінського⁹⁹, а в листі з Гданська від 29 березня 1772 р. сповіщала вітчима про нову книжку французького публіциста Пирриса де Варія, зроблену “досить жваво на московський двір”¹⁰⁰. Перебуваючи за кордоном у 1771 р., А. Яблоновська, сама будучи колекціонеркою старожитностей, розуміла смаки Ю.О. Яблоновського стосовно музейництва, тому й повідомляла його про цінний історичний експонат – давній камінь з єгипетськими ієрогліфами¹⁰¹.

З іншого боку, в бібліотеці Ю.О. Яблоновського також відклалися книжки, які належали Анні: за даними каталогу Ф.С. Віцлебена, її підручник з арифметики зберігався у Підгорецькому зібранні (Віцл. IV, 163) з 40-х років XVIII ст., коли вона виховувалася під опікою вітчима аж до 1750 р. Ю.О. Яблоновський завжди був досить добре обізнаним щодо цінних рукописів і друків із зібрання пасербиці, зокрема, він згадував, що в Маріамполі в бібліотеці зберігаються рукописи гетьманів Станіслава Жолкевського та Яна Тарновського, у зв’язку з чим запрошував Ю.А. Залуського до підлеглого йому київського єпископства, щоб скористатися з нагоди відвідати волинські маєтки та отримала замовлені матеріали¹⁰². Таким чином, Ю.О. Яблоновський, з одного боку, сприяв формуванню літературних

смаків і поглядів А. Яблоновської, з іншого – сам був щиро зацікавлений її творчістю і співпрацював з нею у видавничих проектах .

4.3. Роль бібліотеки Ю.О. Яблоновського для інтелектуально-культурного середовища XVIII століття

Характеризуючи роль зібрання Яблоновського для інтелектуального оточення XVIII ст., визначимо вихідною тезою з даної проблеми міркування англійського книгознавця Д. Маккітрика: “Найважчим до цього часу є визначення того, яким же був вплив даної бібліотеки на тих, хто нею користувався з науковою метою чи просто для розваги”¹⁰³. Аналізуючи характер використання бібліотеки Ю.О. Яблоновського, слід зазначити, що вона не виконувала функцій публічної, тому оцінювати її варто як до тієї чи іншої міри впливове приватне магнатське зібрання XVIII ст.

Яблоновські сприяли обігу видань бібліотеки та її популяризації. Вона використовувалася не лише для власних досліджень Ю.О. Яблоновського, – до неї зверталися інші науковці та літератори, видатні представники інтелектуально-культурного прошарку XVIII ст. Одним з тих, хто отримав доступ до фондів бібліотеки, був Олексій Ожга (1712–1771) – провінціал піярів у Варшаві, автор і перекладач історико-релігійних творів, власник книжкового зібрання¹⁰⁴. В листі Ю.О. Яблоновському від 16 лютого 1762 р. зі Львова, згадуючи про перебування в Ляховецькому замку, бібліофіл О. Ожга захоплювався і збіркою, і ерудицією самого власника¹⁰⁵.

Рідкісні видання і рукописи зібрання князя викликали інтерес його приятеля – історика та бібліофіла Ю.А. Залуського. Зрозуміло, що унікальні історико-генеалогічні рукописи з родового архіву та стародруки Ю.А. Залуський використав у розвідці, присвяченій представникам роду Яблоновських, – “Anecdota Jablonoviana”. Деякі з унікальних джерел бібліотеки князя Ю.А. Залуський згадує в бібліографічній праці “Biblioteka historyków, prawników, polityków...”¹⁰⁶. У ній є свідчення про те, що в бібліотеці князя міститься рукопис – анонімний твір історичного змісту який Ю.А. Залуський атрибував як такий, що належав старопольському авторові Веспазіану Коховському. Згідно із завданнями, оголошеними в “Programma litterarium”, Ю.А. Залуський планував публікувати цей унікальний рукопис¹⁰⁷. Він також приділив увагу позиченому в князя рідкісному примірнику друку львівського правознавця, письменника і бібліофіла XVI – початку XVII ст. Павла Щербича з його власноручними маргінальними записами¹⁰⁸. Як свідчить їхній епістолярій, Ю.О. Яблоновський систематично надсилав Ю.А. Залуському для читання книжки і надавав йому цінні матеріали бібліотеки для використання без жодних обмежень¹⁰⁹. Особливий інтерес у Ю.А. Залуського викликали рідкісні рукописи старо-

польських історіографів з колекції Ю.О. Яблоновського, які він замовляв переписувати копійкам для власних студій. Для розвідок Ю.А. Залуського в цій галузі Ю.О. Яблоновський передавав йому твори та витяги з них Симона Окоцького, Симона Старовольського. Підкреслюємо, що матеріали видавалися поза межі бібліотеки, і їх використання реалізовувалося в умовах взаємного книгообігу¹¹⁰.

Відомо, що другий фундатор бібліотеки Залуських – Анджей Станіслав Залуський – перебував на Волині, де розташовувалася Ляховецька резиденція Ю.О. Яблоновського¹¹¹, цікавився надходженнями нових видань його творів “з рук самого автора”, а також просив інформувати його про дослідження¹¹². Згідно з відомостями Я. Добжинецької, Ян Даніель Яноцький, бібліотекар Публічної бібліотеки Залуських у Варшаві, збирав першоджерела й певний час також мав у розпорядженні фонди бібліотеки князя¹¹³. Отже, зв'язки бібліотек Ю.А. Залуського та Ю.О. Яблоновського були досить суттєвими, а використання матеріалів князівської колекції здійснювалося на різних рівнях як власником, так і персоналом бібліотеки Залуських.

Ю.О. Яблоновський надавав матеріали з власного зібрання для читання та студій за межі бібліотеки. Знаючи про багату низку історико-генеалогічної літератури в Ляховецькій бібліотеці, магнати зверталися до неї як до джерела з історії власного роду. Таким був характер використання матеріалів Станіславом Любомирським Третером, королівським підкоморієм, зацікавленим твором свого предка Фоми Третера “*De episcopatu et Episcopis ecclesiae Varviensis*” (Краків, 1685) (*Coll. Jabl. 844*), який Ю.О. Яблоновський позичив йому для читання. Але найчастіше серед аристократів, яким князь надавав власні видання, були особи, духовно близькі, з'єднані ідейно-політичними інтересами, а інколи й родинними зв'язками, як, наприклад, князь Міхал Казимир Радзивілл, брат дружини Яблоновського Кароліни, кореспондент Ю.О. Яблоновського протягом багатьох років. Саме для М.К. Радзивілла, також дослідника історико-генеалогічних матеріалів і власника Несвізької бібліотеки, він зберігав певний панегірик на честь Києво-Могилянської академії, про що повідомляв його у листі з Буська 25 серпня 1745 р.¹¹⁴ Використання ним матеріалів із зібрання князя, як і в Ю.А. Залуського, мало взаємовигідний характер, оскільки Ю.О. Яблоновський, в свою чергу, бездоганно орієнтувався в фондах Несвізької бібліотеки і неодноразово звертався до її джерел¹¹⁵.

Отримав доступ до фондів бібліотеки і Мацей Догель (1715–1760) – видавець та історик, який належав до чину піярів. М. Догелю були близькими проблеми бібліофільства: будучи ректором колегіуму піярів у Вільно, він турбувався про комплектування його бібліотеки та сприяв її збільшенню. Догель використовував рукописні джерела з колекції князя під час праці над дослідженням з історії права, що містило документи польською

мовою та латиною “*Limites Regni Poloniae et Magnus Ducatus Lithuaniae*”¹¹⁶. Свою працю вдячний М. Догель присвятив Ю.О. Яблоновському.

Про багатство документальних джерел у збірці князя в Ляхівцях було загальновідомо серед сучасників, тому зрозуміло, що до нього зверталися з різних питань як до знавця з історії та пам'яток Волині. 10 листопада 1763 р. з проханням про надання подібної інформації писав Ю.О. Яблоновському Антоній Воллович, луцький біскуп: йшлося про розшук документів з історії Ляховецької каплиці, відсутніх в архівах Луцької духовної консисторії¹¹⁷. Князь присвятив цій темі дослідження “*Opisanie fundacyi zamku y kaplicy w Lachowcach*” (1751), і, без сумніву, під час його створення він користувався матеріалами власного архіву та бібліотеки. Доступ до бібліотеки мали колеги, друзі та кореспонденти Ю.О. Яблоновського, які займалися науковою, видавничою чи службовою діяльністю.

Крім співвітчизників – представників польської інтелектуальної еліти – до матеріалів бібліотеки зверталися й іноземці. Серед них був Сезар Пиррис де Варій, французький публіцист, автор низки праць, присвячених історії, політиці, освіті в Польщі¹¹⁸. Пиррис протягом багатьох років листувався з Ю.О. Яблоновським. Зберігся список книжок, рукописів та екстрактів, наданих Ю.О. Яблоновським для використання Пиррису де Варію в Лейпцизі 30 листопада 1770 р.¹¹⁹ Він містить 14 позицій книжок і документів, присвячених загальній історії Польщі, епосу короля Яна III Собеського, а також роду Яблоновських. Наведені назви скорочені, видання – без вихідних даних. Особливо узагальнено репрезентовані у списку архівні матеріали, наприклад, “*Un manuscrit de Polonais N 7mo*” (як бачимо, диференціюючою ознакою є архівна нумерація). У цей період, на початку 70-х років XVIII ст., Ю.О. Яблоновський постійно мешкав у Лейпцизі, а Ляховецька колекція залишалася в розпорядженні Антонія Яблоновського, познанського воєводи. Однак, вірогідно, князь у Лейпцизі мав підручну бібліотеку, що складалася з необхідних для досліджень джерел і звичайно розташовувалася в робочому кабінеті. Відомості стосовно бібліотеки в Лейпцизі згадані і в праці д-ра Антонія Ю. (Ролле)¹²⁰. Очевидно, Пиррис отримав матеріали від князя саме в Лейпцизі.

У лейпцизький період до рукописних матеріалів зібрання Ю.О. Яблоновського також звертався картограф, офіцер пруського інтендантства Теодор Філіпп фон Пфау, який при укладанні анонімної мапи Польщі, надрукованої в Берліні у 1771–1772 рр., користувався рукописними картами з колекції Ю.О. Яблоновського¹²¹.

Зрештою, в Лейпцизі Ю.О. Яблоновський доручив архівні документи, видання та інші джерела родового зібрання, в тому числі й гравюри, письменникові П'єру де Жонсаку, якому він замовив біографічний твір про свого діда С.Я. Яблоновського. Завдяки цим матеріалам, праця панегіричного характеру “*Historie de Stanislaw Jablonowski, Castellan de Cracovie,*

Grand General des Armees de Pologne” була опублікована в Лейпцизі у 1774 р. у 4-х томах¹²².

Під час написання власних праць за рукописними джерелами до Ю.О. Яблоновського звертався Габріель-Франсуа Койє (1707–1782), французький літератор. Згідно з інформацією Я. Добжинецької, Г.-Ф. Койє турбувався, що трапилося з обіцяним йому князем рукописом, необхідним для завершення історико-біографічного твору про польського короля Яна Собеського “Histoire de Jean Sobieski, Roi de Pologne” (1761)¹²³. Аналогічну приписку Ю.О. Яблоновського під № 3 щодо надання рукопису Г.-Ф. Койє зустрічаємо і в архівних джерелах¹²⁴.

Добре знав фонди бібліотеки в Ляхівцях і користувався їхніми книгами німецький бібліограф, фахівець з античної нумізматики Фридерік Сигізмунд Віцлебен, укладач каталогу “Bibliotheca Jablonoviana”, як підкреслював він сам у присвяті до нього¹²⁵.

Ю.О. Яблоновський відкрив доступ до власної бібліотеки ще задовго до централізації трьох зібрань у Ляхівцях у середині 50-х років XVIII ст. Згідно з джерелами, князь надавав рукописи і стародруки і з цінної частини зібрання в Підгірцях. Неодноразово пересилалися книжки з Підгірців Ю.А. Залуському і пасербиці князя Анні Пауліні Яблоновській. В листі до Ю.А. Залуського князь згадує про певну особу, котрій він дозволив доступ до бібліотеки в Підгірцях¹²⁶. Однак не лише особи з його соціального середовища мали право користуватися бібліотекою: так, наприклад, Єжи Кароль Скоп, поет, селянин з Підгірців, якому князь протегував, часто звертався до бібліотеки Підгорецького палацу¹²⁷. Під час централізації зібрання в Ляхівцях і підготовки каталогу, тобто приблизно на початку 1754 р, фонди були тимчасово зачинені для використання їх колегами-дослідниками, що, наприклад, стало причиною відмови в книжках Ю.А. Залуському¹²⁸.

Значна роль у популяризації фондів бібліотеки Ю.О. Яблоновського серед бібліофілів, наукової еліти та широких читацьких кіл належить каталогу Ф.С. Віцлебена “Bibliotheca Jablonoviana”. Власне ідея Ю.О. Яблоновського опублікувати каталог у середині XVIII ст. була досить рідкісною ініціативою для приватних бібліотек. Зростанню популярності магнатської збірки серед європейського освіченого прошарку сприяла і вельми позитивна згадка про неї в паризькому періодичному виданні “Journal Etranger”¹²⁹. На сторінках лютневого номера за 1757 р. у демократичній манері рекламувалася доступність надання матеріалів читачам: “знаменита бібліотека щоденно відкрита для тих, хто бажає нею користуватися”¹³⁰.

Між тим, доступ до матеріалів бібліотеки був вже й не таким вільним: власники Яблоновські прискіпливо ставилися до осіб, які допускалися до книжок, іноді керуючись особистими мотивами, а іноді – суто технічними

(періодична недієспроможність бібліотеки з різних причин). Згадаємо, наприклад, про категоричну відмову Кароліни Яблоновської Яну Ходкевичу стосовно надання генералу Дашкову французьких видань з історії та військового мистецтва¹³¹.

Як зазначено вище, князь надавав матеріали для читання за межі бібліотеки. Але інколи позичені стародруки та рукописи затримувалися і не поверталися власникові¹³². Так, довго зберігав надіслані йому матеріали Ю.А. Залуський, що спонукало Ю.О. Яблоновського настійливо нагадувати про їх повернення. З листування Ю.О. Яблоновського дізнаємося, що оригінал чеської дисертації про Св. Войцеха він чекав близько п'яти років¹³³. Такий стан справ спонукав князя в листі від 8 липня 1753 р з Коцька в категоричній формі просити про власний оригінал рукопису¹³⁴. Нарешті, лише в 1755 р., дисертація була повернута власникові. Проте ці непорозуміння між бібліофілами не стали приводом до розриву дружніх стосунків.

Інколи книжки поверталися до збірки через роки після смерті Ю.О. Яблоновського. Такий курйозний факт відбувся з вищезгаданим виданням Фомі Третера "De episcopatu et Episcopis ecclesiae Varmiensis" (Краків, 168) (*Coll. Jabl. 844*). На форзаці воно містить запис латиною 1794 р. Станіслава Любомирського Третера, королівського підкоморія, про те, що рідкісний твір його предка з Ляховецької бібліотеки він "витягнув з пилу та повертає на своє місце".

Стосовно змісту матеріалів підкреслюємо, що значним попитом користувалися у читачів твори авторства Ю.О. Яблоновського (бібліотека містила їх велику кількість – частину накладу друків), і його знайомі часто зверталися за ними. Автор же пересилав близьким йому особам свої праці в дар. Періодично він дарував щойно надруковані твори таким діячам, як Ю.А. Залуський, М.К. Радзивілл, А.П. Яблоновська. Як відзначалося, його новими виданнями цікавився також А.С. Залуський¹³⁵. Серед них був Габріель Йоахім Вейхманн (1734–1792), гданський міністр та пастор, сподвижник Ю.О. Яблоновського з організації наукової фундації в Гданську, автор політичних і філософських праць, власник книгозбірні у Гданську¹³⁶, якому дістався в дар примірник друку "L'Empire des Sarmates..." (Нюрнберг, 1748)¹³⁷. Таким чином, Ю.О. Яблоновський пересилав видання і рукописи в дар не лише родичам, а й особам, пов'язаним з ним спільними творчими проектами.

Отже, використання матеріалів бібліотеки відрізнялося функціональною різноманітністю: до неї зверталися за спеціальною літературою, друкami та рукописами з науково-пізнавальною, розважальною і професійною метою, інколи, згідно зі звичаями аристократів тієї епохи, їхнє читання мотивувалося зацікавленням до власних історичних коренів. Підсумовуючи особливості використання та впливу бібліотеки Ю.О. Яблоновського

на сучасників у середині XVIII ст., наведемо міркування англійського історика книги Д. Маккітрика про те, що “недвозначним свідченням цього впливу можуть бути праці, написані тими, хто скористався даною колекцією”¹³⁸.

Примітки

- ¹ Rkps. BN III 3249, k. 134–134v.
- ² *Estreicher K.* Bibliografia polska. – Т. 18. – S. 351–352.
- ³ *Dr Antoni J. (Rolle).* Jeden ze szczytów zasłużonego rodu. – S. 327.
- ⁴ Rkps. B. Cz. 1156, k. 147.
- ⁵ *Ibid.*, k. 327–328.
- ⁶ Rkps. B. Cz. 1155.
- ⁷ Rkps. B. Cz. 1164, k. 10.
- ⁸ *Witzleben F.S.* Bibliotheca Jablonoviana. – Vol. 3 – P. 182.
- ⁹ Rkps. BN III 3248, k. 107.
- ¹⁰ *Ibid.*
- ¹¹ *Witzleben F.S.* Bibliotheca Jablonoviana. – Vol. 1. – P. 115–116; Vol. 3. – P. 254.
- ¹² Rkps. B. Cz. 1160, k. 27.
- ¹³ *Jabłonowski J. A.* Museum Polonum. – Leopoli, 1752. – P. 56, 59, 112, 162, 182, 212, 265, 88.
- ¹⁴ *Ibid.* – P. 215.
- ¹⁵ Rkps. BN III 3254, k. 148.
- ¹⁶ Згодом, після народження сина Августа Доброгоста від шлюбу з Франтішкою Вороньською, князь видав окремо “Genealogiae Jablonovianae” – доповнення до “Tabulae Jablonovianae”.
- ¹⁷ AGAD, AR, dz. V, 5712, k. 8–9; Rkps. B. Cz. 1142, k. 277.
- ¹⁸ *Jabłonowski J.A.* Tabulae Jablonovianae. – Amstelodami, 1743. – Tab. I, Elenchus, I.
- ¹⁹ *Ibid.*
- ²⁰ Rkps. BN III 3248, k. 97–108, *Ibid.*, 3249, k. 134–140.
- ²¹ Rkps. BN III 3248, k. 107.
- ²² *Jabłonowski J.A.* Tabulae Jablonovianae. – Tab. I, Elenchus, I.
- ²³ Текст “Dodecas” був опублікований Львівською друкарнею Яна Філіповича, очевидно, не одразу, а по частинах, це підтверджує запис Ю.О. Яблоновського: “Початок вже у Львові, друкують 30 аркушів” (Rkps. B. Cz. 1163, k. 217).
- ²⁴ Rkps. B. Cz. 1163, k. 219–271; Rkps. B. Cz. 1160, k. 154, 315–414.
- ²⁵ Rkps. BN III 3248, k. 100–102.
- ²⁶ *Ibid.*, k. 107.
- ²⁷ Rkps. B. Cz. 1142, k. 305–462.
- ²⁸ Rkps. BN III 3248, k. 107.
- ²⁹ *Jabłonowski J.A.* Tabulae Jablonovianae. – Elenchus, I.
- ³⁰ Rkps. BN III 3248, k. 107–108.
- ³¹ *Estreicher K.* Bibliografia polska. – Т. 18. – S. 351.
- ³² *Witzleben F.S.* Bibliotheca Jablonoviana. – Vol. 4. – P. 121; Vol. 1. – P. 248, 252, 350.
- ³³ *Kaleta R., Klimowicz M.* Prekusory Oświecenia. “Monitor” z roku 1763 na tle swoich czasów. Mitzler de Kolof – redaktor i wydawca. – Wrocław, 1953. – S. 253. – (Studia historyczno-literackie / PAN; Instytut badań literackich; T. 20)
- ³⁴ Див.: *Jabłonowski J.A.* Zbiór poetów polskich [Jabłonowski Jan, Kochowski Wespazyan, Paprocki Bartolomiej] // *Jabłonowski J.A.* Ostafi po polsku, Eustachius po łacinie, Placyd po świecku... – Leopoli, 1751.
- ³⁵ Rkps. B. Cz. 1162.
- ³⁶ *Ibid.*, k. 87 v.

- ³⁷ Rkps. B.Cz. 1163, k. 5–213.
- ³⁸ *Rybka P.* Józef Alexander Jabłonowski // *Urania*. – 1977. – N 10. – S. 309–311.
- ³⁹ Rkps. B. Cz. 1161, k. 492 – 518, 539.
- ⁴⁰ *Witzleben F.S.* Bibliotheca Jablonoviana. – Vol. 3. – P. 253; Vol. 4. – P. 156; Vol. 2. – P. 170, 184, 185.
- ⁴¹ *Ibid.* – Vol. 2. – P. 171; Vol. 3. – P. 103.
- ⁴² Інтерес до особистості Коперника проявився і в тому, що в 1766 р. Яблоновський заложив йому в Торуні перший у світі пам'ятник (*Brzostkiewicz S.R.* Józef A. Jabłonowski – obronca dzieła i narodowości polskiej Kopernika // *Urania*. – 1963. – N 8. – S. 215–216)
- ⁴³ Rkps. B. Cz. 1161, k. 529.
- ⁴⁴ Rkps. BN III 3261, k. 67–68.
- ⁴⁵ Rkps. BN III 3247, k. 9–9v.
- ⁴⁶ *Witzleben F.S.* Bibliotheca Jablonoviana. – Vol. 3. – P. 65, 11; Vol. 4. – P. 141, 142.
- ⁴⁷ *Ibid.* – Vol. 1. – P. 255; Vol. 3. – P. 162.
- ⁴⁸ Rkps. B. Cz. 1157, k. 344; 1158, k. 275.
- ⁴⁹ Rkps. B. Cz. 1157; 1162, k. 205–207.
- ⁵⁰ Rkps. B. Cz. 1144, k. 643–681.
- ⁵¹ Rkps. B.Cz. 1161, k. 53–53v.
- ⁵² Rkps. B.Cz. 1145, 1146.
- ⁵³ *Estreicher K.* Bibliografia polska. – T. 18. – S. 349–350.
- ⁵⁴ Див. про це у підрозд. 3.2. “Листування Ю.О. Яблоновського як джерело з історії княжої бібліотеки. Епістолярій Ю.О. Яблоновського з Ю.А. Залуським”.
- ⁵⁵ *Jabłonowski J.A.* Lechi et Czechii adversus scriptorem recentissimum Vindicae. – Lipsiae: Loerperia, 1771. – Ps 1. – P. 175.
- ⁵⁶ *Peliwo S.* Mapy ziem polskich w wydawnictwach książkowych XVI–XVIII wieku. – Warszawa, 1985. – S. 129.
- ⁵⁷ Rkps. B. Cz. 845, k. 319–319 v.
- ⁵⁸ Rkps. B. Cz. 1171.
- ⁵⁹ Rkps. B. Cz. 1154.
- ⁶⁰ Rkps. B. Cz. 1169.
- ⁶¹ Rkps. B. Cz. 1141, k. 211–216.
- ⁶² *Ibid.*, k. 201, 315, 316.
- ⁶³ *Ibid.*, k. 201.
- ⁶⁴ Rkps. B. Cz. 1161, k. 309.
- ⁶⁵ Rkps. B. Cz. 845, k. 565–567.
- ⁶⁶ *Ibid.*, k. 52, 554; 1144, k. 93; 1145, k. 1–292.
- ⁶⁷ Rkps. B. Cz. 1142, k. 213–254.
- ⁶⁸ Rkps. B. Cz. 1162.
- ⁶⁹ *Dr Antoni J. (Rolle).* Jeden ze szczepów zasłużonego rodu. – S. 359.
- ⁷⁰ Rkps. BN III 3261, k. 67–68.
- ⁷¹ Rkps. BN III 3255, k. 99.
- ⁷² Rkps. B. Cz. 1153, k. 788.
- ⁷³ *Ibid.*, k. 794.
- ⁷⁴ AGAD, AR, dz. V, t. 125, n 5717, k. 123, 175.
- ⁷⁵ *Ibid.*, k. 155.
- ⁷⁶ Rkps. BN III 3254, k. 154.
- ⁷⁷ *Estreicher K.* Bibliografia polska. – T. 18. – S. 351; Nowy Korbut. – T. 5. – S. 11.
- ⁷⁸ Rkps. B. Cz. 1153, k. 819–820.
- ⁷⁹ *Ibid.*, k. 803.
- ⁸⁰ *Ibid.*, k. 803.
- ⁸¹ *Estreicher K.* Bibliografia polska. – T. 18. – S. 352; Nowy Korbut. – T. 5. – S. 10.
- ⁸² *Berger-Mayerowa J.* Jabłonowska z Sapichów Anna Paulina // *PSB*. – Wrocław etc., 1962–1964. – T. 10/2, z. 45. – S. 210–212.

⁸³ У 1803 р. у Варшаві було видано каталог зібрання на 192 стор. форматом у 8°: "Cataloges des livres composant autrefois la Bibliotheque Mme la Princesse Jablonowska".

⁸⁴ Wittyg W. Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku. – Warszawa, 1903. – S. 37–38.

⁸⁵ Rkps. B. Cz. 921, k. 151–153.

⁸⁶ Berger-Mayerowa J. Księżna Pani na Kocku i Siemiatyczach (Działalność gospodarcza i społeczna Anny z Sapiechów Jabłonowskiej) // Archiwum Tow. Nauk. we Lwowie. – 1936. – Dział 2, t. 18, z. 1. – S. 31; Chorobińska-Misztal A. Z dziejów Siemiatycz drugiej połowy XVIII wieku. Działalność reformatorska Anny Jabłonowskiej. – Białystok, 1978. – S. 141. – (Prace Białostockiego Towarzystwa Naukowego; N 24).

⁸⁷ Rkps. B. Cz. 922, k. 151–153.

⁸⁸ Wittyg W. Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku. – S. 37–38.

⁸⁹ Kisarauskas V. Lietuvos knigos ženklai 1518–1918. – Vilnius, 1984. – S. 112.

⁹⁰ Друк з власницьким записом А. Яблоновської знаходиться у Бібліотеці Варшавського університету, шифр од.зб.: 28.20.4.

⁹¹ Rkps. B. Cz. 20831, k. 283 v.

⁹² Rkps. BN III 3263, k. 103.

⁹³ Rkp. B. Cz. 1162, k. 87.

⁹⁴ Rkps. BN III 3263, k. 109.

⁹⁵ Ibid., k. 107.

⁹⁶ Ibid., k. 111.

⁹⁷ Rkps. B. Cz. 1162, k. 87.

⁹⁸ Rkps. B. Cz. 20831, k. 296.

⁹⁹ Rkps. B. Cz. 845, k. 423.

¹⁰⁰ Rkps. B. Cz. 1160, k. 875–877.

¹⁰¹ Rkps. B. Cz. 845, k. 123–124.

¹⁰² Rkps. BN III 3267.

¹⁰³ McKitterick D. The limits of Library History // Feather J.D., McKitterick D. The history of Books and Libraries: Two views. – Washington, 1986. – P. 28.

¹⁰⁴ Wittyg W. Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku. – S. 54.

¹⁰⁵ Rkps. B. Cz. 1136, k. 87–89.

¹⁰⁶ Zaluski J.A. Biblioteka historyków, prawników, polityków i innych autorów polskich lub o Polsce piszących / Wyd. J. Muczkowski. – Kraków, 1832. – 188 s.

¹⁰⁷ Ibid., S. 57.

¹⁰⁸ Ibid., S. 110.

¹⁰⁹ Rkps. BN III 3251, k. 107–120.

¹¹⁰ Див. також підрозд 3.2. даної праці – "Листування Ю.О. Яблоновського як джерело з історії княжої бібліотеки. Епістолярій Ю.О. Яблоновського з Ю.А. Залуським".

¹¹¹ Rkps. BN III 3255, k. 99.

¹¹² Rkps. B. Cz. 1160, k. 815.

¹¹³ Dobrzyńska J. Józef Aleksander Jabłonowski., k. 143.

¹¹⁴ AGAD, AR, dz. V, t. 124, n 5712, k. 128.

¹¹⁵ Див. про це підрозд. 3.2. даної праці – "Листування Ю.О. Яблоновського як джерело з історії княжої бібліотеки. Епістолярій Ю.О. Яблоновського з Ю.А. Залуським".

¹¹⁶ Zaluski J.A. Bibliotheca historikow, prawnikow, politikow... – S.7.

¹¹⁷ Rkps. B. Cz. 601, k. 391.

¹¹⁸ Phyrtris de Varille // Encyklopedyja powszechna. – Warszawa, 1867. – T. 26. – S. 143.

¹¹⁹ Rkps. B. Cz. 1160, k. 137.

¹²⁰ Dr Antoni J. (Rolle). Jeden ze szczepow zaslugonego rodu. – S. 387.

¹²¹ Centralny katalog zbiorow kartograficznych w Polsce. Z. 5. Cz. 1 / Red. T. Packo, W. Trebiński. – S. 11.

¹²² Biblioteka Ossolineum, Teresa Jablonowska, k. 5.

¹²³ Paris 21, IX.1760. Bib. Rap. 54 – цит за: Dobrzyńska J. Józef Aleksander Jabłonowski, k. 140.

¹²⁴ Rkps. B. Cz. 1162, k. 59, n. 3.

- 125 *Dedicatio* // *Witzleben F.S. Bibliotheca Jablonoviana.*
- 126 Rkps. BN III 3247, k. 14.
- 127 *Sinko T. Jerzy Karol Skop chłop-humanista z XVIII w. // Eos. – Lwów, 1908. – R. 14. – S. 11.*
- 128 Rkps. BN III 3254, k. 149.
- 129 *Journal Etranger. – Paris, 1757, Fevrier. – P. 22.*
- 130 *Ibid.*
- 131 Rkps. B. Cz. 1153, k. 815.
- 132 Rkps. BN III 3253, k. 126.
- 133 *Ibid.*, k. 120–121v; I 3255, k. 99.
- 134 Rkps. BN III 3253, k. 126.
- 135 Rkps. B. Cz. 1160, k. 815.
- 136 *Wityg W. Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku. – S. 173.*
- 137 Видання зберігається в: Biblioteka PAN (Kórnik), N 31936.
- 138 *McKitterick D. The limits of Library History. – P. 29.*

РОЗДІЛ 5 ДОЛЯ ЛЯХОВЕЦЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ ПІСЛЯ Ю.О. ЯБЛОНОВСЬКОГО

5.1. Останні приватні власники родового зібрання (Франтішка та Август Доброгост Яблоновські, Теофіла Сапега)

Після смерті Ю.О. Яблоновського в 1777 р. Ляховецьку бібліотеку, як і маєток, успадкував Август Доброгост Жегота (1669–1699), його син від другого шлюбу з Франтішкою Вікторією Яблоновською з Воронецьких. Спочатку він мешкав з матір'ю в Ляхівцях, але надалі обрав для себе резиденцію в Стеблові, де за спрощений образ життя уславився як “князь-козак”¹. Августу Доброгосту були чужими турботи про родові маєток та бібліотеку.

Опікувалася бібліотекою, архівом та музеєм в Ляхівцях удова князя Франтішка Яблоновська, підтримуючи там порядок за допомогою хранителя музейної і книжкової колекцій Сенкевича². Скупі дані про Ляховецьке зібрання того періоду збереглися в мемуарній та біографічній літературі, а також у деяких архівних документах.

У серпні 1778 р., через рік після смерті Ю.О. Яблоновського, княгиня Ф. Яблоновська здійснила часткову ревізію та перерозподіл архівно-бібліотечних матеріалів Ляховецького замку³. Був складений “Reyestr dyplomatów, manuskryptów, listów, et idgenus Piśm y xiążek”, частина архіву (8 позицій) передана до Ляховецької бібліотеки⁴. Відповідно до реєстру там зазначилися оригінали та копії документів Яблоновського – пергаменні дипломи і патенти з печатками про присвоєння Ю.О. Яблоновському титулу князя Карлом VII, нагородження орденами Св. Духа та Св. Губерта, про обрання Яблоновського членом Академії Наук у Парижі та Академії в Падуї, а також матеріали антикварно-музейного характеру (інвентар колекції старожитніх монет князя, серія французьких естампів мадам Помпадур тощо). Ймовірно, бібліотека використовувалася зрідка, відомий лише факт про прохання Франтішки Воронецької 12 серпня 1778 р. з Унієва на шляху до Варшави відправити їй з Ляховецької бібліотеки збірники “Volumina Legum” в 6 томах та “Inwentarz konstytucyj

Twę Miesiące, z gwiazda, w tak ozdoby parze
 Empireyckiego, Nieba, luminarze
 Oswiecasa, twych potomkow, godności
 Fortunnie, w swiata tego, Szerokosci
 Jablonowskich wtasz, krzyze, wszelkiey sławy
 Lat, od niemałych, miewały Bulawy
 Azasz potkowa, z kosa, nie ozdobi.
 Iasnego Prasa, co na sławę, robi.
 A tak, ze tylko Sceptum, mu potrzeba
 Bedas, y tego uzyczyły, Nieba
 Lacinnicy, niech panegyrykami
 Opisza wasze Cnoty, z Honorami.
 Niechay godności wasze Poetowie
 Okrysla, w dalsze Czasy, Authowowie
 Waszey ia Xzietny mosci Sluga prawy
 Skladam to Opus, ktorem dla zabawy
 Kreslel z prostoty nie iak nauczenni
 Abyś wiek setny zyła szczyrze pieni.
 Widzi Swiąt cały, Xzietno, twoie cnoty
 Iaki animusz, iakie, masz przymioty
 Widzi y Niebo, twey spezy słabryki
 Azasz, nie piękne Trynitarskie szyki
 Theofilpolskie ozdobia struktury
 Wyniosle mury.

Акrostих
 на честь іменин
 Теофіли Яблоновської
 на аркуші рукописної книги
 Житій святих
 Мартіна Обнинського.
 1743–1745 рр.
 ІР НБУВ, ф. I, № 5877.
 Coll. Jabl. 899.

koronnych od 1550–1683 г. ułożony” Мацея Маріана Ладовського, що й було виконано Фр. Тренчинським та А. Лопуським. На жаль, дані для висвітлення контексту зазначеного факту в архіві відсутні: з якою метою і кому знадобилися ці книги з бібліотеки? Можливо, що хтось звернувся до Ф. Яблоновської з проханням про надання матеріалів з історії Речі Посполитої або вони були потрібні саме власниці Ляховецької книгозбірні.

Незважаючи на занепад зібрання у цей період, воно залишалося досить відомим сучасникам. Про цінність збірки свідчить те, що 14 та 15 березня 1787 р. польський король Станіслав Август Понятовський по дорозі до Канева відвідав палац у Ляхівцях, де його власники Франтішка та Август Яблоновські ознайомили короля з колекціями та бібліотекою, що викликало інтерес монарха-бібліофіла⁶. Історія розпорядилася так, що через десятиліття зібрання Ю.О. Яблоновського та Станіслава Августа

одночасно знаходилися у книгосховищі Кременецької гімназії, і від того часу доля цих бібліотек певною мірою переплітається.

Отже, вже наприкінці життя Юзефа Олександра почалося занедбання бібліотеки, зупинилося комплектування її фондів, не велася документація стосовно обліку та використання книжок, хоча спадкоємці й зберігали її та дбали про повернення видань, що були надані стороннім особам ще при Юзефі Олександрі (так, у 1794 р. Станіслав Любомирський Третер, королівський підкоморій, повернув видання Фоми Третера “*De episcopatu et Episcopis ecclesiae Varmiensis*” (Краків, 1685) (*Coll. Jabl. 844*). У зв’язку з тим, що спадкоємці не цікавилися бібліотекою та колекціонуванням, зібрання Яблоновських набуло в той період рис “мертвої” колекції.

Наступний етап розвитку родової бібліотеки пов’язаний з Теофілою Сапегою (1742–1816), дочкою Юзефа Олександра та Кароліни Яблоновських. Аристократка Теофіла Стшежислава Сапега, від 1757 р. – дама Зіркового Хреста, діячка Барської конфедерації, від 1761 р. – дружина Юзефа Сапеги, литовського крайчого, з яким мала сина Олександра Антонія (1773–1812) та доньку Анну (пом. у 1794 р.)

З дитинства в домі батька Теофілу оточувала атмосфера літературної творчості та любові до книги, їй присвячували свої вірші домашні поети. Так, у фондах Інституту рукопису зберігся зразок таких поезій – рукописна книга Житій святих 1743–1745 рр. з панегіричною присвятою у вигляді акростиха “*Jasnie Oświecona Xieżna Teofila Jabłowska WiWat*” була піднесена на день іменини маленької Теофіли домашнім поетом Мартіном Обнинським⁷. Присвячував їй власні поезії й Войцех Якубовський (1712–1784), полковник французьких військ, дипломат, автор польських перекладів Горация, укладач збірки Лафонтена. Збереглася рукописна низка віршів членам родини Яблоновських, серед них: “*Kolenda J. O. księżniczce JMci Strzeżysławie*”, “*Na dzień urodzenia xiężniczki Jey Mości Strzeżysławy Teofili Jabłowskiej, wojewodzianki Nowogrodzkiej*”⁸. До речі, В. Якубовський був близьким приятелем Юзефа Олександра і згодом навіть виконував посередницьку місію у справах шлюбу Теофіли з Юзефом Сапегою⁹.

Розвитку бібліофільських зацікавлень Т. Сапеги сприяло її перебування за кордоном, зокрема у Франції в 1772 р. і в 1773–1774 рр. На жаль, у її щоденнику “*Dziennik X. Sapieżyny*” цей період відображений досить скупо: лише у нотатках від 6 липня 1778 р. про поїздку до Цюриха вона серед історичних пам’яток згадує також численну бібліотеку та висловлює жаль, що за браком часу їй не вдалося ознайомитися з її складом¹⁰.

Саме у період перебування у Франції в 1772–1773 рр. та наприкінці 1774 р. Теофіла брала активну участь у політичному житті Барської конфедерації, що вимагало обізнаності з творами морально-політичної та філософської літератури, а також з польською публіцистикою. Щоденники та мемуарна література цього часу містять штрихи, що висвітлюють коло

читання Т. Сапеги¹¹. Так, відвідувачі її салону конфедерати Міхал Вельгорський та Кароль Радзивілл обмінювалися з нею не лише політичними ідеями, а й новинками літератури, зокрема, її дуже зацікавив щойно виданий “*La physiocratie ou le droit*”, позичений їй М. Вельгорським¹². Інший публіцистичний твір “*Protestacja szlachecka polskiego przesiwko podziałowi*”, (за твердженням В. Конопчинського – авторства Ю.О. Яблоновського) надісланий князем приятелю Т. Сапеги Ігнатію Богушу в 1773 р.¹³, справив сильне враження на Т. Сапегу. З блискуче освіченою Т. Сапегою дискутували з приводу власних праць відомі діячі та літератори. Серед них – прибічник французьких просвітителів, політик, дипломат Міхал Вельгорський, який обговорював з нею 1772 р. свої дослідження “*O przywrosceniu dawnego rządu*” (б.м., 1775), та французький історик і поет – Клод-Карломан де Рульєр (1735–1791) – під час збирання матеріалів до “*Historie de l’anarchie de Pologne*”¹⁴.

Очевидно, в Страсбурзі після 1766 р. був замовлений екслібрис для її бібліотеки у Жана-Мартіна Вейсса (1738–1795), ельзаського гравера, представника стилю рококо¹⁵. Дані про замовлення екслібриса свідчать, що Теофіла Сапега мала особисту збірку ще до того, як перевезла успадковане зібрання з Ляхівців до Теофіполя в 1792 р.

Про міцні духовні зв’язки двох бібліофілів – батька й доньки свідчить недатований лист Теофіли Сапеги (це приблизно 70-ті роки XVIII ст. – закордонний період їхнього життя), в якому вона сповіщала Ю.О. Яблоновського про те, що їй вдалося придбати для нього два томи творів та відправити їх диліжансом. Авторство та назви творів не зазначені¹⁶.

До успадкування Ляхівців та перевезення бібліотеки Яблоновських до Теофіполя у 1792 р. Т. Сапега володіла також і особистою бібліотекою. Але найбільш повно її бібліофільність проявилася в період життя в Теофіполі. Теофіполь (попередні назви: Камінь, Білий Камінь, Камінь Човганьські, Човгань) був у володінні Яблоновських з 1681 р. у складі ляховецького ключа¹⁷. На честь дочки Ю.О. Яблоновським Човгань було перейменовано на Теофіполь. Після одруження Теофіли в 1761 р. ляховецько-теофіпольські маєтки перейшли до Сапег як посаг. Після повернення з-за кордону на рубежі 1778–1779 рр. у Ляхівцях постійно осів чоловік Теофіли – Ю. Сапега, де він перебував до своєї смерті у 1792 р.¹⁸ Наприкінці 1791 – на початку 1792 р. Т. Сапега переїхала з Вишниць, невеличкого маєтку Сапег у Брест-Литовському воеводстві (проданий в 1801 р.¹⁹), та осіла в Теофіполі. У 1792 р., після смерті чоловіка, вона перемістила до теофіпольського палацу галерею портретів і Ляховецьку бібліотеку, швидше за все, поєднавши її з особистим зібранням. Саме тоді відбулася ревізія архівно-бібліотечних матеріалів: Т. Сапега з Теофіполя надіслала 35 томів рукописів – праць Ю.О. Яблоновського до Французької Академії Наук у Парижі, членом котрої він був, починаючи з 1761 р.²⁰

Т. Сапега дуже ретельно зберігала бібліотеку, що знаходилася під на-

глядом бібліотекаря (він же й домашній поет), який займався її упорядкуванням²¹.

Хоча склад бібліотеки в 1792–1805 рр. – останньому періоді приватного володіння – суттєво не змінювався, неординарна особистість Т. Сапєги наклала на її склад свій відбиток. У зв'язку з власними читацькими потребами та смаками, поряд з дбайливим зберіганням бібліотеки в цілому її зміст поповнювався також новою літературою. Типові надходження того часу репрезентують два видання з екслібрисом Т. Сапєги, що збереглися у Бібліотеці Народів у Варшаві²². Обидва опубліковані в Лондоні французькою мовою форматом у 8°, оправлені шкірою мармурового фарбування з червоними обрізами й форзацами “пав'яче перо” – “Histoire de Jenni, ou Le Sage et L'Athee” (Лондон, 1775)²³ і листування мадам де Помпадур “Lettres de madame la Marquise de Pompadour” (Лондон, 1772)²⁴. Отже, ці видання свідчать про популярний пізнавально-розважальний характер читацьких уподобань Т. Сапєги, що в цілому є характерним для польської аристократичної культури кінця XVIII ст.

Частина книжок – дари поетів та письменників Т. Сапєзі, які були відвідувачами її салону, зокрема, дар теофіпольського бібліотекаря “Na urodziny J. O. X. Jej Mości z książąt Jabłonowskich Teofili Sapieżyny, Krauczyny W.X. Litewskiego”²⁵, літератора Франтішка Карпінського²⁶, поета Мартіна Обнинського²⁷ та ін.

Імовірно, в період володіння Т. Сапєгою бібліотекою Яблоновських до збірки надійшли окремі видання, що належали Сапєгам. Дослідниця бібліотечного зібрання Сапєг у Кодні Х. Доманська вважає, що певний період сама Теофіла, а також її син Олександр були власниками родової бібліотеки Сапєг²⁸. На сьогодні в фонді бібліотеки Яблоновських у НБУВ виявлені видання Сапєг. Серед них – популярний французький розважальний журнал “Mercure Galante” (Париж, 1679) (*Coll. Jabl. 1355*) з екслібрисом Коденської бібліотеки Яна Фридеріка Сапєги (1680–1751) – Великого Литовського канцлера, і видання люблінської єзуїтської друкарні 1752 р. (*Coll. Jabl. 474*), присвячене пам'яті Я.Ф. Сапєги. На можливість змішування та обміну книжками двох споріднених бібліотек вказують інші приклади. Орієнталіст Я. Рейхман згадує арабський рукопис Якуба бен Саїда Алі “Ключі раю і полум'я в темній ночі”, знайдений в зібранні Варшавського товариства друзів науки в 1810 р.²⁹, що спочатку належав Ю.О. Яблоновському, а потім – О. Сапєзі, сину Теофіли. Подібні процеси підтверджує також ельзевір з фондів НБУВ із записами Яна Сапєги, троцького каштеляна, та Олександра Сапєги (ВСРВ НБУВ, Elz. 151). Отже, бібліофільство Яблоновських і Сапєг, певною мірою, мало взаємовплив на склад обох зібрань.

Подібно до більшості аристократів кінця XVIII ст. Сапєга захоплювалася французькою белетристикою (оригіналами та перекладами), купувала її під час поїздок до Варшави, яка стала великим книготорговельним

центром, принагідно замовляла нову літературу. Замовляючи конкретні видання, Т. Сапега намагалася укомплектувати відсутні у зібранні багатомні зібрання. В одному з листів 1785 р. поміж господарськими розпорядженнями тлумацькому старості Єжи Міхалу Потоцькому³⁰, який їхав до Варшави, міститься прохання придбати другий том твору французького поета Жана-Франсуа де Ла Гарпа в перекладі Франтішка Богомольця, а також “подібну цікаву книжку”³¹.

Основним джерелом нових надходжень до бібліотеки Сапеги було придбання видань у польських книгарнях. Вона підтримувала контакти з Міхалом Грьоллем – відомим власником книгарні у Варшаві та Львові, який мав зв'язки з книговидавничими фірмами Парижа, Амстердама, Лейпцига, Вроцлава, регулярно організовував книжкові аукціони та публікував рекламні видавничі каталоги³². Лист Т. Сапеги до М. Грьолля від 20 лютого 1786 р. у Варшаву свідчить про те, що саме каталогом його книгарні бібліофілка керувалася при замовленні книжок, які вона просила надіслати за списком³³. Придбані видання з книгарні Грьолля Т. Сапега запропонувала оплатити після їхнього отримання чи за векселем, наданим у Варшаві її постійним посередником, відомим варшавським банкіром Фридеріком Емілем Кабрі³⁴.

Т. Сапега контактувала не лише з книгарями Варшави, а й із зарубіжними, зокрема французькими, фірмами, які надсилали літературу до її маєтку у Вишницях (про це свідчить її листування за 1785 р.³⁵). Зрозуміло, що налагодженню безпосередніх контактів сприяло тривале перебування Т. Сапеги свого часу у Франції. Надалі вона також купувала книжки та витвори мистецтва у французьких книгарів й антикварів. Постійні посередницькі послуги в транспортуванні книжок, а також предметів живопису (портрет доньки, яка навчалася у Франції) зі Страсбурга до Вишниць через Варшаву здійснював Ф.Е. Кабрі³⁶.

До речі, у Вишницях, крім книжкового зібрання, також зберігали й видання з музичної літератури, зокрема мініатюри, присвячені композиторами Теофілі: так, музикант-“віртуоз” (як він сам себе назвав) Жорж Альберто 18 травня 1787 р. у Вишницях присвятив Теофілі полонез (Кр. 5), збірку арієтт (Кр. 5) й інших творів (Кр. 166)³⁷.

Після переїзду у 1792 р. до теофіпольського палацу Т. Сапега досить зрідка полишала свою волинську резиденцію. Відомості щодо бібліофілства Сапеги у 1792–1805 рр. містить опубліковане дослідником Т. Микульським листування Теофіли з одним з близьких до неї літераторів-сучасників, поетом Франтішком Карпінським (1741–1825). Незважаючи на певну проблемність їхніх стосунків (як не дивно, але їх пов'язувала не тільки дружба, але й багаторічна фінансова тяжба³⁸), Ф. Карпінський цінував літературні уподобання Т. Сапеги, ділився з нею творчими планами, надсилав видання власних творів. Так, восени 1802 р. на честь іменин Теофіли він подарував їй власний щойно виданий твір “Rozmowy Platona z

uczniami swoimi” (Гродно, 1802)³⁹, а в 1804 р. – видання свого твору “*Wiąca, prawa i obyczaję indianów*” (Лейпциг, 1803)⁴⁰. З листа Ф. Карпінського від 12 грудня 1804 р. з Карпіна дізнаємося, що Т. Сапега давала йому для оцінки поезії – “*wiersze na Russo i Woltera*” (на думку Т. Микульського, їхнім автором могла бути сама Т. Сапега)⁴¹. Знаючи про багатство Теофіпольської книгозбірні, Ф. Карпінський звертався до неї з проханням дати йому гравіроване видання італійського історіографа Павла Йовія “*Vitae virorum illustrium*” (якщо воно було в бібліотеці)⁴². До речі, виходячи із сучасного складу, стародруки П. Йовія “*Elogia virorum bellica virtute*” (Базель, 1575, 1577) (*Coll. Jabl. 478*) та “*Vitae illustrimo virorum*” (Базель, 1578) (*Coll. Jabl. 479*) дійсно зберігалися в зібранні Сапеги, але подальшої інформації про виконання прохання Ф. Карпінського в листуванні немає.

Син Теофіли Олександр, нащадок Яблоновських та Сапег, який отримав виховання в домі тітки Анни Яблоновської, був також відомим колекціонером, дослідником у галузі природничих наук, зокрема, мінералогії та краєзнавства. На початку XIX ст. він відписав Товариству друзів науки у Варшаві 6 тис. томів з Коденського зібрання і започаткував фонд у 5 тис. злотих щорічно для поповнення бібліотеки⁴³. Сапега продовжував і розвивав родові традиції меценатства Яблоновських і Сапег.

У 1805 р. Т. Сапега подарувала значну частину родової бібліотеки Яблоновських новоствореній бібліотеці Кременецької гімназії. А в 1860 р. інша частина Теофіпольської бібліотеки разом із родовим архівом перейшла до Бібліотеки Ординації Замойської у Варшаві й була втрачена у період окупації під час Другої світової війни⁴⁴. Так завершився приватний етап володіння бібліотекою, почався другий етап її історії – як колекції в складі бібліотек просвітніх установ.

5.2. Бібліотечне зібрання Яблоновських у Кременецькому ліцеї та Київському університеті св. Володимира

Бібліотека Кременецької гімназії⁴⁵, по праву названа сучасниками “Волинськими Афінами”, задумувалася як регіональний науковий, культурно-просвітницький та духовний осередок польської молоді. Для її заснування і функціонування необхідними були пошуки нових фондів серед волинського магнатства та просто освічених волинян. Особливу роль серед однодумців Тадеуша Чацького, ініціатора створення гімназії, відіграв уродженець Волині Юзеф Дзевецький, член едукативної комісії, який користувався величезним авторитетом серед волинської шляхти. Маючи дружні стосунки з Т. Сапегою, Ю. Дзевецький та Т. Чацький, найімовірніше, сприяли передачі бібліотеки Яблоновських у дар новій гімназії⁴⁶. Незважаючи на борги та важке матеріальне становище родини Сапег на той час⁴⁷, Т. Сапега у дусі просвітницьких традицій сім’ї Яблоновських

пожертвувала для гімназії бібліотеку, оскільки усвідомлювала важливість заснування на Волині цього навчального закладу.

Процес надходження бібліотеки до Кременецької гімназії також проливає світло на її склад, відбитий у каталозі Віцлебена, після 1755 р. Коли Т. Чацький ознайомився з зібранням, він був у захопленні від її раритетів, класичних, наукових видань й особисто опікувався долею цієї бібліотеки в Кременці.

Окремо слід зауважити, що однією з найцікавіших частин зібрання, яка також привернула увагу Чацького, були книги східними мовами та невелика частина арабських і турецьких рукописів. Після “відкриття” мусульманського світу внаслідок польсько-турецьких війн XVII ст. ідеї “орієнталізму” мали значний вплив на творчість багатьох польських письменників. Але, на думку польського дослідника Я. Рейхмана, вже в кінці XVII ст. орієнтально-сарматське колекціонування поступилося місцем колекціонуванню ерудиційному, східні землі Речі Посполитої у XVIII ст. стали вогнищем орієнталістики, якою захоплювалися поріднені магнатські сім’ї Чарторийських, Потоцьких, Ржевуських⁴⁸. Окрім збирання орієнталій, Ю.О. Яблоновським було перекладено твір французького просвітителя Шарля Роллена з історії Стародавнього Сходу. Проте загалом “орієнталія” у бібліотеках польських магнатів є скоріше символом романтичного сприйняття світу, до певної міри – модою на східні раритети.

“Орієнталія”, закладена зібранням Яблоновських, поступово збагачувалася за рахунок дарів магнатів Волині, зокрема Яна Потоцького, польського етнографа, орієнталіста, який подарував гімназії привезений ним з Китаю у 1805 р. рукопис племені баттаків з острова Суматри⁴⁹ та тибетський рукопис⁵⁰. Проте стосовно навчального процесу в Кременці вона мала свою специфіку: так, у листі до П. Ярковського від 26 грудня 1810 р. Т. Чацький справедливо сумнівався в наданні читацькому загалові книг Яблоновських східними мовами та тверезо оцінював їх незатребуваність для студентів та пересічних читачів⁵¹.

Нині ідентифікувати східні книжки та рукописи Яблоновських можна, лише спираючись на джерелознавчий аналіз власницьких ознак: ярликів, старих шифрів на корінцях та форзацах, оскільки у каталогах Сальтена і Віцлебена вони описані побіжно, а про надходження наступних років в архівних матеріалах дані взагалі відсутні. Дослідник арабських рукописів В.С. Рибалкін, а до нього приєднується й його колега О.В. Савченко, відносять до колекції два рукописи, хоча не виключають можливості, що їх може бути більше⁵².

Надходження бібліотеки Яблоновських не було одномоментним. Основний масив книг надійшов з Теофіполя до Кременця на початку 1805 р. У “Енералнум гашунку” за 1804–1805 рр. поряд з іншими витратами на купівлю та транспортування книг й інструментів значиться: за “транспорт бібліотеки Сапеги – 368 руб. 40 коп.”⁵³ У листі від 19 лютого 1805 р. Т. Чаць-

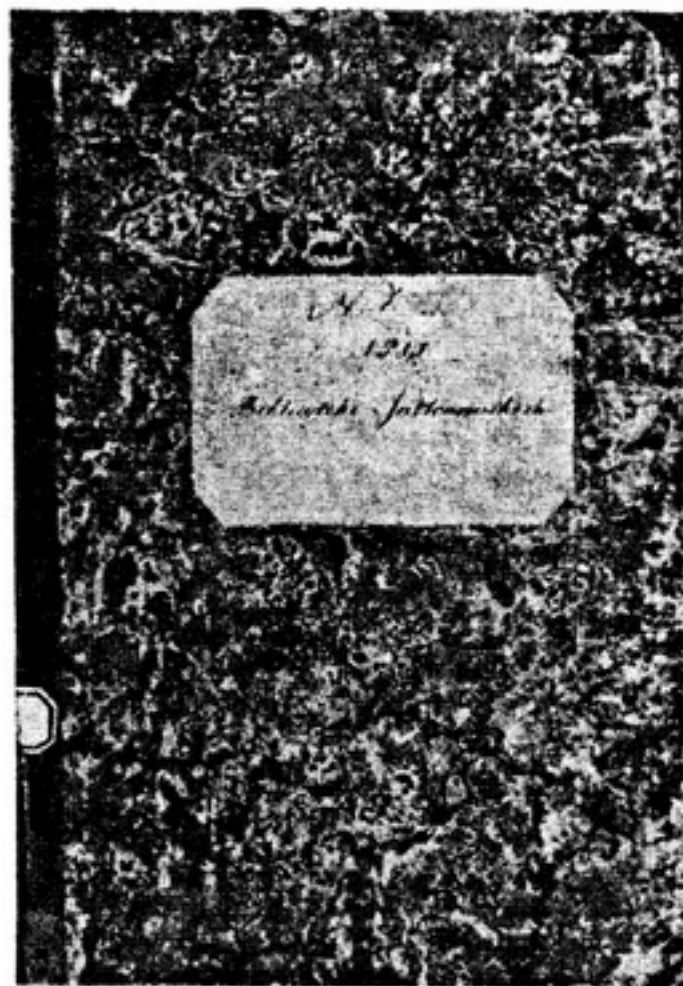
кий, повідомляючи Гуго Коллонтая про отримання цього цінного зібрання з жалем відзначав, що бібліотека, очевидно, була частково розграбована⁵⁴. Окрім того, Чацького серйозно стривожив її стан у вигляді безладного масиву окремих книг, недбало зв'язаних у тюки, про що він писав Коллонтаю 22 червня 1805 р.⁵⁵

На посаду першого бібліотекаря гімназії передбачалося запросити Криштофа Целестіна Мронговіуса, польського бібліографа та філолога. Відразу підбирався й обслуговуючий персонал бібліотеки⁵⁶: Т. Чацький довірив організацію бібліотеки гімназії молодому Павлу Янковському, викладачеві французької мови, який згодом – з 1809 р. – читав курс бібліографії. П. Янковський був офіційно затверджений на посаді бібліотекаря лише у вересні 1809 р.⁵⁷ (цю посаду він незмінно обіймав протягом існування ліцею), а до того – з 1805 р. завідував бібліотекою безкоштовно, допомагав йому префект Франтішек Тецлав. Коли надійшла бібліотека Яблоновських, на початку 1805 р., то приймав її, згідно з листом Г. Коллонтая від 22 червня 1805 р. до Т. Чацького⁵⁸, П. Янковський, ще будучи вчителем.

Умови для розміщення бібліотеки, що створювалася, були важкими. Спочатку вона розташовувалася в колишньому єзуїтському колежіумі, але темпи її зростання були такими швидкими, що старе та тісне приміщення потребувало ґрунтовної перебудови. Ремонт будівлі 1809–1811 рр. відсунув упорядкування фондів на декілька років. Однак і після ремонту ще дві тисячі томів лежали зв'язані, чекаючи на розстановку на полицях та каталогізацію. Навіть у доповідній середини 20-х років XIX ст. директорів ліцею Анджею Юстиніану Левицькому говориться про брак місця для книжок у бібліотечних залах⁵⁹. Звідси стає зрозумілою побіжна згадка Т. Чацького в листі до П. Янковського від 28 квітня 1811 р. про те, що збірка Яблоновських частково лежить на землі⁶⁰. Лише повідомляючи Янковського про приїзд професорів Віленського університету на червневий іспит, Чацький дав розпорядження каталогізувати математичну літературу зі збірки⁶¹. Він неодноразово довідувався про долю бібліотеки й, зокрема, зібрання Яблоновських і дружньо радив Янковському в листі від 7 січня 1811 р. організувати його включення до фондів⁶². Розбір фондів та їх каталогізація затяглися на довгі роки, адже навіть у звіті про виконану роботу в бібліотеці за 1824 р. у першу чергу стоїть “Spisywanie książek zbioru Jabłonowskiego”⁶³. Інформація про каталог бібліотеки Яблоновських також зустрічається досить пізно – у “Wiadomościach o bibliotece liceum Wołyńskiego po dzień 1 lipca 1826 r.”⁶⁴ Щодо читальних залів, то їх було два: верхній і нижній, щоправда, будівництво верхнього бібліотечного залу продовжувалося аж до 1819 р. Але й пізніше (у 1826 р.) бібліотекар клопотався про надання рисувального залу для розширення бібліотечних приміщень ліцею⁶⁵.

У контексті процесу обробки та інвентаризації зібрання, що затягнувся майже на 20 років, цілковито незаслужено звучить їдке зауваження

Аркуш і верхня кришка рукописної інвентарної книги передання зібрання Яблоновських до бібліотеки Кременецької гімназії "Spis biblioteki Jablonowskich" N 1. 1805 р. ІР НБУВ, ф. I, № 6410.

Чацького відразу по надходженні бібліотеки: "Яблоновський ніколи не мав реєстру ані в голові, ані в бібліотеці"⁶⁶. Цьому протирічать документарні джерела та думка біографа д-ра Антонія Ю. (Ролле) про педантичну натуру князя, його старання стосовно упорядкування власних зібрань у Ляховецькому замку, – чи то рукописів фамільного архіву, чи колекції монет, мінералів, зброї і, звичайно, родового зібрання книг⁶⁷. Як зазначалося, особиста бібліотека була, в першу чергу, допоміжним джерелом власних учених занять, крім того, її матеріалами користувалися видатні вчені-просвітителі XVIII ст. Після надходження до ліцею змінилася основна функція зібрання: з фундаменту наукової творчості власника воно стало однією з цінних колекцій, що зберігалися в бібліотеці навчального закладу, але не використовувалися так інтенсивно, як під час його розквіту у Ляховецькому замку. Таким чином, навіть побіжне зіставлення умов розміщення, обліку, каталогізації, збереженості книг аж до їх використання у періоди особистої власності Яблоновських та збереження у задуманому як публічна інституція Кременецькому ліцеї об'єктивно свідчить не на користь останнього, що пояснюється, в першу чергу, масштабами та строкатістю ліцейської бібліотеки.

Відомості про кількісний склад колекції досить суперечливі. Сучасник

Т. Чацького, його біограф Алоїзій Осинський, а за ним й інші дослідники (Олександр Оглоблін) наводять цифру – 2980 томів⁶⁸. За іншими даними, що відповідають документальним джерелам, П. Ярковський та д-р Антоній Ю. (Ролле) називають цифру у 2246 томів⁶⁹. Оскільки реєстри при перевезенні зібрання були відсутніми, про що Чацький також сповіщав Коллонтая в листі від 22 червня 1805 р., критерієм для встановлення кількості переданих книг став двотомний каталог “Spis Biblioteki Jabłonowskich”, укладений П. Ярковським⁷⁰. У першому томі, що складається з 27и відділів, налічується 770 томів (650 назв), а у другому – 1476 томів (в тому числі 12 рукописів). Згідно з цими даними бібліотекою гімназії було одержано 2246 томів (ця цифра відповідає даним П. Ярковського та д-ра Антонія Ю. (Ролле)).

На кінець 1805 р., крім зібрання Яблоновського, у бібліотеці Кременця знаходились: бібліотека Станіслава Августа Понятовського “Regia” (15580 т.), зібрання Мікошевських (838), Яна Лернета (259), дар невідомого (1327), колекція Кременецького єзуїтського колегіуму (694), а також окремі придбання та поодиначні дари, в тому числі й з Порицького зібрання самого Чацького, з котрих згодом сформувалася “Collectio Nova”⁷¹. Протягом багатьох років, особливо за життя Т. Чацького, зростання фондів бібліотеки відбувалося настільки інтенсивно, що вже до 1 вересня 1825 р. у Волинському ліцеї налічувалося 31320 томів⁷². Виходячи з цього, небезпідставною є думка сучасників про те, що книгозбірня Волинського ліцею за багатством та різноманітністю наближалася до європейських університетських бібліотек своєї епохи.

Класифікація дублетів та їх продаж з метою збагачення фондів здійснювалися досить активно з моменту формування та реорганізації фондів бібліотеки гімназії. Ця характерна для історії публічних бібліотек ситуація та її наслідки відображені польським книгознавцем М. Сипайлло: “Створення великих колекцій стародруків в бібліотеках XVIII та XIX ст. переслідувало передусім бібліографічну мету... Не виражаючи жодного інтересу до провенієнцій, без церемоній розбивали старі зібрання та встановлювали книги розділами, винятково звертаючи увагу на їх зміст, або, що ще гірше, обмінюючись дублетами з іншими книжними зібраннями, позбавляючись частини цінних комплексів. Якщо до цього додати розширення видань на окремі бібліографічні позиції і, в результаті цього, якщо власник підписувався лише на першому – втрату провенієнцій усіх подальших разом опрацьованих примірників, стає очевидним, з якими труднощами зустрічається дослідник, намагаючись реконструювати старовинне власницьке зібрання”⁷³. Кременецька бібліотека не була в цьому відношенні винятком. Проте, як і в XVII–XIX ст., зберігає актуальність для сучасних бібліологів така проблема, як розсіювання колекції, її фактичне руйнування. Особливо постраждали у Кременці невеликі власні бібліотечні

зібрання, які розчинилися у більш відомих та значних за обсягом колекціях. Саме так припинили своє існування як колекції зібрання Кунегунди Чацької (135 томів), влившись до "Collectio Jablonoviana", чи зібрання Франтішка Шейдта (912 томів), розпорошене у різних розділах "Collectio Regia". Природно, така бібліотечна практика мотивувалася благими намірами. Так, у листі від 8 квітня 1806 р. Т. Чацький повідомляє П. Янковського, що згідно з бібліографічними каталогами твір Якоба Гроновія "Thesaurus graecarum antiquitatum" (мається на увазі лейденське восьми-томне ілюстроване видання 1697 р.) коштує 200 талерів, і можна дублікат цієї книги з бібліотеки Яблоновських без шкоди продати⁷⁴.

Але найбільш значні внутрішньосховищні пертурбації, що істотно вплинули на склад колекції Яблоновських, були проведені П. Янковським, коли теологічні та класичні видання були переміщені до королівської колекції. Під час придбання літератури співробітники бібліотеки керувалися, насамперед, потребами повноти та укомплектованості відповідних розділів королівської колекції, свого роду кістяка всіх лицейських фондів, фундаменту бібліотеки гімназії. Протягом багатьох років королівська бібліотека виконувала роль базової, універсальної. Так, у "Regia" були недостатньо укомплектовані в змістовому відношенні відділи природничих наук, медицини, філософії. Відділ медицини був укомплектований за рахунок 259 вид. Яна Непомуцена Лернета, доктора медицини, що заснував стипендіальний фондуш для чотирьох учнів Кременецької гімназії. Прогалину відділу філософії заповнювали книги Міхала Вишневецького, викладача логіки та моральної філософії. Відділ природничих наук збагатила бібліотека (912 томів) Франтішка Шейдта, доктора філософії, директора Подільської гімназії, який викладав у Кременці хімію та натуральну історію. Зібрання Яблоновських поповнило й відділи теології та класики. Не випадково Чацький у листі до Г. Коллонтая від лютого 1805 р. особливо відзначав різноманітність класичної та богословської літератури (зокрема, рідкісні біблії) у складі збірки Яблоновських, що надійшла⁷⁵.

Пожертви Т. Сапєги гімназії на цьому не вичерпалися. У травні 1806 р. вона подарувала навчальному закладу, за посередництва Чацького, гравюри різцем на міді, що зображали батальні сцени, фортифікації та військові походи короля Яна III Собеського, які були залучені до бібліотеки⁷⁶. Цінність дару була в тому, що частково мідьорити, виконані за наказом короля, належали різцю С.Я. Яблоновського, великого коронного гетьмана, сподвижника Яна III Собеського. На думку Чацького, це були гравюри до панегіричного твору Жонсака (мається на увазі біографія "Histoire de Stanislas Jablonowski" (Лейпциг, 1774)). Не варто виключати можливість того, що гравюри, частково виконані власне С.Я. Яблоновським, через 72 роки після його смерті (адже "Histoire de Stanislas Jablonowski" була опублікована у 1774 р.) використовувалися, як ілюстрації

до видання Жонсака. Зрозуміло, таблиці з планами фортифікацій, що містяться в четвертому томі лейпцизького видання, могли бути відтворені із згаданих оригіналів С.Я. Яблоновського.

Починаючи з лютого 1808 р., Чацький поновив клопотання, доручивши префекту гімназії Ф. Тецлаву отримувати для цього навчального закладу книги, що залишилися в Ляхівцях, та направив його з листом стосовно цього питання до Т. Сапєги⁷⁷. Нарешті, судячи з листа Чацького від 28 липня 1808 р. з Порицька, затягнута справа про перевезення залишеної частини зібрання і виділення транспорту була вирішена: “Був в Теофіполі у княгині Сапєги... 7-го серпня Тецлав (помічник бібліотекаря. – С.Б.) з наданим листом поїде... Я відклав книжки, які особливо бажаю для гімназії, проте прошу в княгині цілу бібліотеку”⁷⁸.

За архівними документами, в серпні 1808 р. префект гімназії передав до бібліотеки привезені з Теофіполя книги: “1) латиною, серед яких були книги, написані грецькою та іншими мовами – 691; 2) грецькою мовою – 23; 3) італійською мовою – 41; 4) німецькою мовою – 37. Всього – 792 книги”⁷⁹. За дорученням Чацького, в процесі систематизації томів, що надійшли, П. Янковський виділив дублети, дефектні, некомплектні видання і вмістив їх до бібліотеки та вніс до реєстру⁸⁰.

П. Янковський відібрав книги з військового мистецтва та математичні праці, класичні і теологічні твори колекції Яблоновських знову заповнили лакуни, що мали місце в другому та п'ятому розділах “*Collectio Regia*”⁸¹. У листі від 28 липня 1808 р., напередодні другого надходження бібліотеки Яблоновських до Кременця, Т. Чацький просив П. Янковського “бібліотеку, що надійде з Ляхівців, розділити, щоб теологічну і класичну частини доповнити досить рідкісними виданнями”⁸². Результати внутрішньосховищних переміщень з колекції Яблоновських до “*Regia*” зафіксовані в бібліотечному інвентарі⁸³, складеному в останні роки існування ліцею, перед переїздом до Києва. За даними цього документа, було перенесено томів: “I) In fol: in class. theol. – 71, in class. Artium – 44, in apparatus histor. et hist. Ant. – 3, in bibliotheca Polona – 1; II) In 4°: in Theologia – 51, in Classicos – 40, in class. artium – 1, in historia – 4, in re antiqar. – 1; III) In 8°, 12°: in Theologia – 52, in classicos – 38, in bibliotheca Polona – 1”. Отже, 309 томів із зібрання Яблоновських влилися до королівської колекції. Крім того, у бібліотеці ліцею ці видання, поряд з характерними для них бібліографічними записами на форзацах, були паралельно вписані до окремих томів (2 та 5) систематичного каталогу королівської збірки, складеного її бібліотекарем Жаном-Батістом Альбертранді, як бібліографічні позиції, частіше літерні. Вони позначені маргіналіями чорнилом чи олівцем “J[abl]” з номером. Якщо ж виходити з цінності втрачених внаслідок цих переміщень видань, то, зіставляючи та аналізуючи фактичні дані інвентаря з даними сучасних каталогів інкунабулів (Б. Зданевич) та

палеотипів (М. Шамрай), а також з опублікованими каталогами XVIII ст. зібрань Д. Сальтена та Ю.О. Яблоновського, встановлено таке: 27 інкунабулів “*Collectio Jablonoviana*” були переміщені до “*Regia*” у бібліотеці ліцею; 57 палеотипів “*Collectio Jablonoviana*” тим же способом поповнили “*Regia*”⁸⁴. Коментуючи ці дані, необхідно врахувати, що, крім стійко позначених шифрами “*Coll. Jabl.*” інкунабулів (144 вид.) та палеотипів, до колекції також слід віднести й вищенаведені дані з сучасними шифрами “*Coll. Reg.*”⁸⁵. До речі, шифрами “*Regia*” нині позначені 64 інкунабула, тобто майже половина з них – 27 вид. – із зібрання Яблоновських. Авторитетною в оцінці першодруків королівської бібліотеки є думка власне П. Ярковського, який, характеризуючи її склад у “*Wiadomości...*” 1825 р., відзначав “недостатність інкунабулів”⁸⁶.

Серед видань, що надійшли вдруге від Т. Сапєги і потрапили до королівської колекції, є, на нашу думку, й унікальний інкунабул Аристотеля 1476 р., скоріш за все придбаний після 1755 р. (у каталогі Ф.С. Віцлебена 1755 р. це видання ще не зазначене). Під час відвідин бібліофілом Чацьким Т. Сапєги в Теофіполі у нього викликала захоплення ця “перлина” колекції, єдина з книг, відзначена ним в кореспонденції з ліцеєм після візиту до княгині. Під впливом цього чудового видання в листі від 28 липня 1808 р. Чацький сповіщає: “У цій бібліотеці є Аристотеля “*De Animalibus*” in fol. друкований на пергамені 1476 р., він надійде власне до класичного відділу, як й інші твори Аристотеля.. Такий примірник у Вальєра коштував 600 франків” (придбаний Національною бібліотекою в Парижі на аукціоні Ла Вальєра. – С. Б.)⁸⁷. Безперечно, мова йде про латинський переклад Теодора Гази класичного трактату Аристотеля “*Historia de Animalibus*” (Венеція, 1476), майстерно ілюмінованого в стилі Ренесансу⁸⁸. Книга значиться за рукописним каталогом “*Regia*” Ж.-Б. Альбертранді і була, очевидно, внесена до нього поряд з іншими назвами книг уже в Кременець⁸⁹. Нині це видання закріплене традицією в “*Regia*”. Так, Юліан Урсин Немецьвич у “*Podróże historyczne po ziemiach polskich*” (1858) згадує його при описі бібліотеки Кременецького ліцею серед інших раритетів колекції короля Станіслава Августа⁹⁰.

Судячи з бібліографічних записів на форзацах видань, характерних для зібрання Яблоновських, їх наявності в каталозі Ф.С. Віцлебена, але відсутніх в інвентарі по переміщенню фондів бібліотеки ліцею, частина книжок Яблоновських була влита до колекції “*Regia*” як базової та не відображена в бібліотечному інвентарі по переміщенню фондів. Формуючи бібліотеку Кременецького ліцею як універсальну наукову та навчальну за прийнятою на той час класифікацією, П. Ярковський під керівництвом Т. Чацького при комплектуванні та реорганізації фондів керувався функціональним призначенням ліцею. Практика збереження меморіальності бібліотечних та архівних колекцій виникла лише на початку ХХ ст. і виросла з

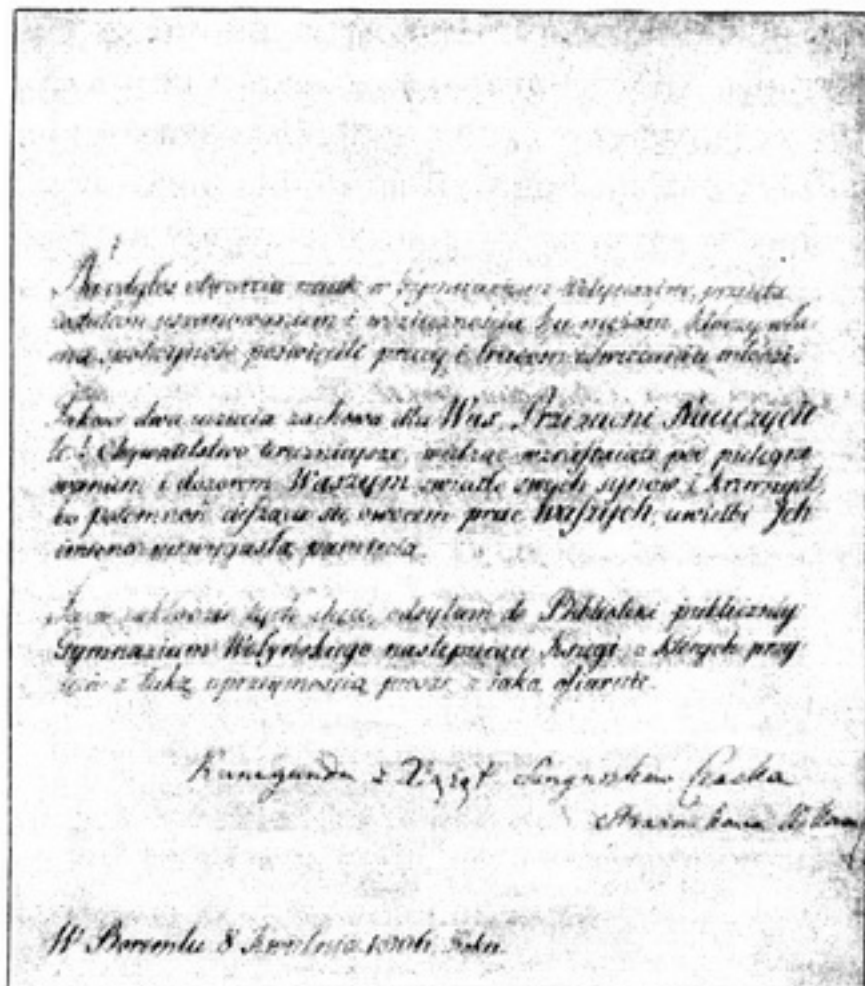
архівної системи, поширюючись на бібліотечну. Цілком закономірно, що базовою стала універсальна королівська бібліотека. У зв'язку з цим існує ще один момент скоріше етичного характеру, який варто враховувати при переміщенні фрагментів однієї колекції до іншої. Відомо, що аристократ Ю.О. Яблоновський, за походженням пов'язаний родинними зв'язками з французькими та польськими монархічними династіями, не був прихильним до Станіслава Августа Понятовського⁹¹. І, за іронією долі, колекція короля Станіслава Августа частково була укомплектована в Кременці саме за рахунок родового зібрання Яблоновського, який критично ставився до нього за життя.

Отже, колекція Яблоновських втратила свою цілісність та індивідуальний вигляд, постраждав також і її склад. Наблизитися до розуміння складу зібрання на початку ХІХ ст. дає змогу каталог 1755 р., складений Ф.С. Віцлебенном, бібліотечний інвентар ліцею та рукописні томи каталогу Ж.-Б. Альбертранді з маргінальними помітками напроти окремих позицій. На жаль, для бібліотек тієї епохи це було повсюдною практикою.

Т. Чацький добре розумів значення дару Т. Сапеги для ліцею. У травні 1806 р. він пише про намір замовити її портрет для бібліотеки коштом гімназії⁹². Вірогідніше за все, цей портрет, як і три інших парадних портрети олією, що згодом прикрасили бібліотечну залу, планувалося доручити кременецькому художнику Філіппу Павловському. Пізніше, на знак подяки, керівництво ліцею, набуваючи літературні та публіцистичні новинки, а також маючи власну кременецьку друкарню, по можливості дарувало окремі примірники видань близькому колу покровителів ліцею, зокрема Т. Сапезі⁹³.

Т. Чацький прагнув, щоб колекційні книги із зібрань, поруч з новітньою літературою, придбаною ліцеєм, були доступними для читацького загалу – студентів, професорів та й просто освічених кременчан. Через п'ять років після надходження зібрання з листа Т. Чацького до бібліотекаря П. Яркового від 26 грудня 1810 р. стає очевидним, що бібліотека Яблоновських в очах ініціатора ліцею мала не лише антикварно-бібліографічне значення, але й зберігала актуальність для сучасників⁹⁴.

Бібліотека мала також значну підбірку Яблоновіани – праць Ю.О. Яблоновського з історії, нумізматики, генеалогії, геральдики, що зберігалися в багатьох дублетах, та про нього. Вони вже на початок ХІХ ст. були бібліографічною рідкістю⁹⁵. Саме це привернуло увагу графа Яна Тарновського, польського сенатора, який запропонував П. Ярковному в січні 1824 р. своє посередництво для продажу дублетів видань Ю.О. Яблоновського у Варшавській публічній бібліотеці чи обмін на іноземні видання та польські стародруки⁹⁶. Зі свого боку, П. Ярковсякий побажав доповнити деякі з цих творів шляхом обміну і склав перелік праць Ю.О. Яблоновського та список видань, які потребувала бібліотека⁹⁷. Я. Тарновським було здійснено пошуки відсутніх фрагментів Яблоновіани у Варшаві, у бібліотеці Товариства друзів науки, якому О. Сапега подарував частину зібрання. Але, як сповіщає

Дарчий напис
Кунегунди Чацької
про офірування її збірки
бібліотеці Кременецької гімназії,
на аркуші каталогу.
Боремель, 8 квітня 1806 р.
З фондів ІР НБУВ.

Я. Тарновський у листі від 5 вересня 1824 р., розшуки не дали результатів. Крім того, керівництво бібліотеки просило Я. Тарновського про посередництво для отримання “Roczników Towarzystwa Warszawskiego przyjaciół nauk”. Дякуючи Тарновському, у Кременець з Публічної бібліотеки при Варшавському університеті надійшов список дезидерати творів Ю.О. Яблоновського; в ньому значилося 8 назв, які бібліотека бажала б отримати через обмін⁹⁸. Окрім посередницьких послуг, ще у 1819 р. Я. Тарновський придбав з бібліотеки підбірку книг для своєї бібліотеки в Горохові, а в 1825 р. з неї, як сплату боргу, він поступився ліцеєві 59 власними виданнями⁹⁹.

Ще одним каналом “витоку” видань збірки стала пожертва “по Высочайшему повелению” дублетів Олександрівському Фінляндському університетові в Гельсінгфорсі в 1829 р. Згідно з бібліотечним інвентарем, з колекції Яблоновських було виділено для університету в Гельсінгфорсі in F – 57 томів; in 4° – 66; in 8°, 12° – 34¹⁰⁰. Не виключено, що окремі видання Яблоновського, відібрані серед дублетних примірників, надійшли до Вільно при обміні дублетами між бібліотеками Віленського університету та Кременецького ліцею.

Другою визначальною тенденцією у “постяблоновський” період стало поповнення збірки “чужорідними” виданнями з бібліотек інших власників та інституцій. Так, до зібрання Яблоновських увійшла збірка Кунегунди Чацької, стражничкової коронної, так звана “Collectio librorum Cunegundae Czacka”, що складалася із 135 томів (85 назв) з історії, теології, філософії,

Katalog

1. Atlas de la marine de la mer du Nord	fol. 3
2. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
3. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
4. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
5. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
6. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
7. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
8. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
9. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
10. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
11. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
12. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
13. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
14. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
15. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
16. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
17. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
18. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
19. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
20. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
21. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
22. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
23. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
24. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
25. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
26. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
27. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
28. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
29. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
30. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
31. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
32. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
33. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
34. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
35. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
36. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
37. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
38. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
39. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
40. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
41. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
42. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
43. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
44. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
45. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
46. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
47. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
48. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
49. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
50. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
51. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
52. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
53. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
54. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
55. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
56. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
57. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
58. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
59. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
60. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
61. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
62. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
63. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
64. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
65. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
66. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
67. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
68. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
69. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
70. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
71. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
72. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
73. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
74. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
75. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
76. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
77. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
78. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
79. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
80. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
81. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
82. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
83. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
84. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
85. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
86. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
87. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
88. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
89. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
90. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
91. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
92. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
93. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
94. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
95. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
96. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
97. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
98. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
99. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
100. Atlas de la mer du Nord	fol. 3

1. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
2. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
3. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
4. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
5. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
6. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
7. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
8. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
9. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
10. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
11. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
12. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
13. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
14. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
15. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
16. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
17. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
18. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
19. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
20. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
21. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
22. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
23. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
24. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
25. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
26. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
27. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
28. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
29. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
30. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
31. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
32. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
33. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
34. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
35. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
36. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
37. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
38. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
39. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
40. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
41. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
42. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
43. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
44. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
45. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
46. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
47. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
48. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
49. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
50. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
51. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
52. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
53. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
54. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
55. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
56. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
57. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
58. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
59. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
60. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
61. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
62. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
63. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
64. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
65. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
66. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
67. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
68. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
69. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
70. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
71. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
72. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
73. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
74. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
75. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
76. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
77. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
78. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
79. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
80. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
81. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
82. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
83. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
84. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
85. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
86. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
87. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
88. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
89. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
90. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
91. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
92. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
93. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
94. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
95. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
96. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
97. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
98. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
99. Atlas de la mer du Nord	fol. 3
100. Atlas de la mer du Nord	fol. 3

Аркуші рукописного каталогу передання збірки Кунегунди Чацької Кременецькій гімназії. 1806 р. З фондів ІР НБУВ.

літератури, морської справи¹⁰¹. Бібліотека Кунегунди Чацької, у дівочтві княжни Сангушко, дружини Франтішка, великого коронного стражника та дядька Тадеуша Чацького, була пожертвована нею до кременецької книгозбірні 8 квітня 1806 р. у маєтку Боремель на Волині, що й зафіксував її дарчий запис в обліковому документі з передачі “Katalog ksiąg do Biblioteki Gymnazium Wołyńskiego darowanych przez Kunegundę Czackę Strażnikową W. Kog.”¹⁰² Серед книжок К. Чацької переважно XVII–XVIII ст. не бракувало паризьких, амстердамських, варшавських друків, наявні твори авторів кінця XVIII ст., зокрема А. Нарушевича та ін. У складі збірки К. Чацької за списком були матеріали з навігації та морського мистецтва, переважно голландські: 12 навігаційних мап, 6 практичних посібників з судноплавства, на жаль, були втрачені 3 рукописи з морської справи. До списку книг навіть потрапили фахові морські прилади (поз. 15–17), які не були прийняті “як не належні до бібліотеки”.

Незабаром, протягом декількох років, до зібрання Яблоновських влилися окремі книги з інших кременецьких колекцій: так, у фонді й нині зберігаються видання класиків з Кременецького єзуїтського колегіуму з характерними старими шифрами “S. J.”, а також поодинокі видання, придбані та подаровані приватними особами вже в Кременці, наприклад, книга з дарчим записом Міхала Августиновича ліцею.

Збереглися документальні підтвердження подібних фактів. При перегляді каталогу “Spis biblioteki Jabłonowskich” (N 2)¹⁰³ виявилось, що до колекції Яблоновських випадково було включено книги з інших зібрань, про що свідчать позначки біля окремих книжних позицій: про пожертву

9 видань з військового мистецтва – Юзефом Вельгорським, одного – Уршулею Тарновською, трьох – з історії – Морштином, Чермінським та Феттом, один твір Катулла видання Бодоні було надіслано з Порицька Т. Чацьким, 8 рукописних томів – “La tactique D’ Infanteri” Ольснітца – дар Людвіка Кропинського Т. Чацькому для гімназії в 1803 р. Деякі книги після перебування в “Jablonoſiana” були включені Ярковським до інших розділів: до “Regia”, “Collectio Nova”, дублетів, дефектних примірників.

При централізації в кременецькому сховищі такого значного за обсягом масиву великих та малих зібрань, нескінченних надходжень – поодиноких пожертв та купівлі – неминуче виникли проблеми розосередження колекцій та плутанина в них. Саме це мав на увазі Чацький в листі від 26 грудня 1810 р., коли просив П. Ярковського контролювати автономність нових надходжень та уникати їх безладного змішування¹⁰⁴. Таким чином, з одного боку, допускалося цільове комплектування розділів бібліотеки, зокрема, поповнення “Regia” чи колекції Яблоновських, результатом якого стало розпорошення в загальній масі, з іншого, – керівництво бібліотеки все ж прагнуло не допускати безсистемного змішування у фондах та фіксувати їх перерозподіл і джерела надходжень.

Після закриття Кременецького ліцею, наприкінці 1833 – на початку 1834 р., його зібрання було передане до новоствореного Університету в Києві як основа його фундаментальної бібліотеки. Транспортування взимку 1833–1834 рр. виявилось невдалим, і окремі видання постраждали від вологи¹⁰⁵. У початковий період бібліотека Університету зберігалася в непристосованих найманих приміщеннях на Печерську та Подолі¹⁰⁶. П. Ярковський був переведений разом з бібліотекою та практично сам опікувався нею, що сприяло її збереженню; він здійснив велику роботу з упорядкування та організації фондів. П. Ярковський був першим бібліотекарем Університету св. Володимира до своєї смерті в 1845 р. Надалі його змінив О. Красовський, а від 1865 р. – К. Царевський.

Певні особливості комплектування, що практикувалися у Кременецькому ліцеї, й, передусім, продаж та обмін дублетів, були актуальними й, відповідно, отримали своє продовження в Університеті. Наприкінці 40 – на початку 50-х років ХІХ ст. партія дублетних примірників Яблоновіани була продана Санкт-Петербурзькому, Московському, Харківському університетам, а також приватним особам¹⁰⁷. Під час керівництва бібліотекою А. Красовським у середині 50-х років ХІХ ст. був виданий алфавітний каталог Університетської бібліотеки в 5 томах, однак у ньому не зазначалася колекційна приналежність видань, що значно утруднює атрибуцію видань Яблоновських¹⁰⁸.

Відповідно до відомостей помічника бібліотекаря І. Савенка, колекція Яблоновських у середині 50-х років ХІХ ст. складалася з 5655 томів¹⁰⁹. Ця колекція, разом з іншими, заклала кістяк фундаментальної бібліотеки Університету. Незважаючи на те, що на той час вона вже мала ціл-

ком меморіальне значення, нею вільно користувалися професори й студенти, що, крім позитивних наслідків, мало й негативні: деякі з видань втрачені. Окрім продажу та обміну дублетами, інших змін у складі зібрання Яблоновських не відбувалося, хоча в цілому керівництвом бібліотеки Університету св. Володимира вдало проводилися й ретроспективне комплектування та книгообмін¹¹⁰.

У складі бібліотеки Університету св. Володимира зібрання Яблоновських знаходилося до жовтня 1927 р. – саме тоді воно поряд з іншими колекційними фондами Університету за рішенням Колегії Наркомосвіти УРСР було передано до Всенародної бібліотеки України¹¹¹. У стінах Бібліотеки воно зберігається усі ці роки, за винятком періоду Другої світової війни, коли зібрання, як й інші фонди, у 1941 р. було евакуйоване до Уфи¹¹².

Отже, підводячи підсумки огляду історії родового зібрання Яблоновських, слід зазначити, що впродовж двох століть, від середини XVII до середини XIX, воно пройшло періоди зародження, розквіту, занепаду й нового життя в стінах навчальних закладів та наукових інституцій.

Заснована в 40-х роках XVII ст. Я.С. Яблоновським, коронним мечником, родова бібліотека поповнювалася та розвивалася його нащадками: С.Я. Яблоновським – у Ляхівцях, Я.С. Яблоновським – у Підкаменецькому замку; маєтках Ю.О. Яблоновського та його родини в Ляхівцях, Підгірцях, Яблонові Литовському, резиденції Т. Сапеги у Теофіполі.

Розквіт бібліотеки припадає на період володіння нею Юзефом Олександром в 30–60-х роках XVIII ст., коли вона набула значення фундаментальної за рахунок придбання збірки Д. Сальтена, об'єднання бібліотек у родових маєтках, інтенсифікації комплектування історичною та науковою літературою, власними працями князя – вченого і мецената та осіб з його оточення. Наступний період, пов'язаний з іменами Франтішки та Августа Доброгоста Яблоновських, характеризується різким згортанням збирацької діяльності. Теофіла Сапега під час володіння бібліотекою у Теофіполі в 1792–1805 рр. поповнила її склад пізнавально-розважальною літературою другої половини та кінця XVIII ст., що, певною мірою, відображало загальні тенденції польського культурного життя того часу.

Другий етап характеризується зміною типу власності: після передачі збірки до Кременецької гімназії в 1805 р. вона втрачає статус приватної і стає однією з колекцій бібліотеки державного навчального закладу. Там, внаслідок прийнятої на той час практики тематичної класифікації фондів вона частково втратила свою цілісність, зокрема, поповнила (309 одиниць з теології та класичні видання) склад королівської бібліотеки, що була базовою, з неї були вилучені художні твори. З іншого боку, колекція Яблоновських збільшилася за рахунок збірки Кунегунди Чацької (135 томів) та поодиночних надходжень. У період перебування в Університеті св. Володимира та НБУВ зібрання практично не змінювало свій склад.

Отже, можемо констатувати справедливність твердження українського

вченого О. Оглобліна, викладеного у дослідженні “Бібліотека Волинського Ліцею”, з приводу того, що “те, що ми тепер зємо “колекцією королівською” й “колекцією Яблоновського” (“Collectio Jablonoviana”) є безумовно не зовсім те, що визначали цими назвами в Кременці й перед Кременцем”¹³. Це цілком стосується й сучасного періоду побутування колекції в складі Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Тому її історико-книгознавча реконструкція, незважаючи на особливий акцент на періоді розквіту за часів бібліофілства Ю.О. Яблоновського, передбачає простеження розвитку складу й характеру бібліотеки впродовж усього часу її існування та обов’язково має враховувати стан колекції на етапі приватного володіння.

Примітки

¹ *Dunin-Karwicki J.* Z zamglonej i niedawno minionej przeszłości... – S. 133–134.

² *Dr Antoni J. (Rolle).* Jeden ze szczepów zasłużonego rodu. – S. 397–398.

³ Rkps. B. Cz. 1144, k. 857.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

⁶ *Dunin-Karwicki J.* Z zamglonej i niedawno minionej przeszłości... – S. 134–135.

⁷ IP НБУВ, ф. I, № 5877.

⁸ Rkps. B.Cz. 1145, k.117–119, 122.

⁹ *Jakubowski W.* // *Wielka Encyklopedia Powszechna Ilustrowana.* – Warszawa, 1903. – Т. 31–32. – S. 444.

¹⁰ Archiwum publiczne w Krakowie, oddz. na Wawelu, Arch. Sanguszków. rkp. 709, k. 89.

¹¹ *Konopczyński W.* Z pamiętnika konfederatki ks. Teofili z Jabłonowskich Sapieżyny.– Kraków, 1914.

¹² Ibid. – S. 172.

¹³ На думку Я. Добжинецької, Ю.О. Яблоновський був його співавтором разом з С. Конарським (*Dobrzyniecka J.* [W:] *PSB.* – Wrocław, 1962. – Т. 10. – S. 226).

¹⁴ *Skowronek J.* Sapieżyna z Jabłonowskich Teofila Strzeżysława // *PSB.*– Warszawa; Kraków, 1997. – Т. 35/2, z. 145. – S. 171.

¹⁵ М. Вейсс створював екслібриси не лише для ельзаських замовників, а й для польських бібліофілів (зокрема, для Анни Пауліни Яблоновської – пасербиці Ю.О. Яблоновського. З цього приводу див.: *Kisarauskas V.* *Lietuvos knigos ženklai, 1518–1918.* – Vilnius, 1984. – S. 112)

¹⁶ Muzeum Narodowe, Rkps. 1113, Zbiory Działyńskich z Gołuchowa, k. 99–100.

¹⁷ *Aftanazy R.* Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. Województwo Wołyńskie. –Т. 5. – S. 498– 500.

¹⁸ *Tomacki A.* Sapehowie. Linia kodeńska. – Warszawa, 1996. – S. 113–114; *Skowronek J.* Sapieżyna z Jabłonowskich Teofila Strzeżysława // *PSB.* – S. 172.

¹⁹ Dom Sapieżyński. – Warszawa, 1995. – S. 688–689.

²⁰ *Dr Antoni J. (Rolle).* Jeden ze szczepów zasłużonego rodu.– S.415.

²¹ Ibid.

²² Видання з екслібрисами Т. Сапєги відсутні в зібранні Яблоновських у НБУВ. Дослідник К. Рейхман вважає, що екслібриси позначали книжки Т. Сапєги з частини бібліотеки, що залишилася в Теофіполі, і далі надійшли до Бібліотеки Ординації Замойської (*Reychman K.* *Nieznane exlibrisy polskie // Przegląd Biblioteczny.* – 1909. – R. 2, z. 2. – S. 203.)

²³ Шифр цього видання в Бібліотеці Народовій: BN VIII. 2. 14140.

²⁴ Його шифр: BN VIII.1. 12695.

²⁵ *Dr Antoni J. (Rolle).* Jeden ze szczepów zasłużonego rodu.– S. 415.

²⁶ *Korespondencja F. Karpińskiego / Wyd. T.Mikulski // Archiwum literackie.* – Wrocław, 1958. – Т. 4. – S. 150–151, 187–188.

²⁷ IP НБУВ, ф. I, № 5877.

- ²⁸ *Domańska H.* Z dziejów biblioteki kodeńskiej Sapiehów // Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi. – Warszawa, 1975. – Z. 1. – S. 108–110.
- ²⁹ *Reychman J.* Orient w kulturze polskiego Oświecenia. – Wrocław, 1964. – S. 73.
- ³⁰ *Anusik Z.* Potocki Jerzy Michał (1753–1801) // PSB. – Warszawa; Kraków, 1984. – T. 28/1, z. 116. – S. 44–47.
- ³¹ Muzeum Narodowe, Rkps. 1114, Zbiory Działyńskich z Gołuchowa, k. 303v.
- ³² *Ibid.*, k. 377.
- ³³ *Ibid.*
- ³⁴ *Ibid.*
- ³⁵ *Ibid.*, k. 351v.
- ³⁶ *Ibid.*
- ³⁷ *Maciejewski T.* Kilka uwag na temat biblioteki muzycznej z Krasiczyna // Dwór polski w XIX wieku. Zjawisko historyczne i kulturowe. – Warszawa, 1998. – S. 121.
- ³⁸ *Mikulski T.* Korespondencja F. Karpińskiego // Archiwum literackie. – T. 4.
- ³⁹ *Ibid.*, S. 150–151.
- ⁴⁰ *Ibid.*, S. 187–188.
- ⁴¹ *Ibid.*
- ⁴² *Ibid.*
- ⁴³ *Domańska H.* Z dziejów biblioteki kodeńskiej Sapiehów. – S. 110–112.
- ⁴⁴ *Chwalewik E.* Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. – Wrocław, 1955. – S. 106.
- ⁴⁵ Кременецька гімназія, з 1819 р. – Кременецький (Волинський) лицей.
- ⁴⁶ *Drzewiecki J.* Pamiętniki. – Wilno, 1858. – S. 274–276, 318, 328.
- ⁴⁷ Див. особовий архівний фонд родини Сапег. – ЦДІАК України, ф. 48, оп. 2, спр. 33–39.
- ⁴⁸ *Reychman J.* Orient w kulturze polskiego Oświecenia. – S. 73.
- ⁴⁹ ІР НБУВ, ф. VIII, № 551(1).
- ⁵⁰ ЦДІАК України, ф. 710, оп. 2, спр. 17, арк. 9.
- ⁵¹ Там само, оп. 3, спр. 327, арк. 125–126 зв.
- ⁵² *Рыбалкин В.С.* Собрание арабских рукописей Центральной научной библиотеки (ЦНБ) АН УССР // Письменные памятники Востока: (Исг.-филол. исслед.): Ежегодник. – М., 1984. – С. 161–182; *Каталог арабских рукописей / Сост. А.В. Савченко.* – К., 1988. – С. II.
- ⁵³ ЦДІАК України, ф. 710, оп. 2, спр. 32, арк. 29 зв.
- ⁵⁴ *Kołłątaj H.* Korrespondencja listowna z Tadeuszem Czackim. – Kraków, 1845. – T. 3. – S. 96.
- ⁵⁵ *Ibid.* – S. 112.
- ⁵⁶ Так був запрошений колишній сторож і одночасно палітурник Королівської бібліотеки у Варшавському Замку Міхал Трачиківський, як свідчить укладений з ним у Варшаві контракт від 24 травня 1805 р. (ЦДІАК України, ф. 710, оп. 3, спр. 16, арк. 38.)
- ⁵⁷ *Jarkowski P.* Wiadomość o bibliotece Liceum Krzemienieckiego i onej porządku / Wyd. M. Danilewiczowa // Rocznik Wołyński. – Równe, 1935. – T. 4. – S. 92.
- ⁵⁸ *Kołłątaj H.* Korrespondencja listowna. – T. 3. – S. 112, 114.
- ⁵⁹ ЦДІАК України, ф. 710, оп. 3, спр. 330, арк. 175.
- ⁶⁰ Там само, спр. 327, арк. 143 зв.
- ⁶¹ Там само.
- ⁶² Там само, арк. 127 зв.
- ⁶³ Там само, спр. 330, арк. 241.
- ⁶⁴ ІР НБУВ, ф. VIII, № 3403, арк. 43 зв.
- ⁶⁵ Там само, арк. 44–45.
- ⁶⁶ *Kołłątaj H.* Korrespondencja listowna. – T. 3. – S. 114.
- ⁶⁷ *Dr Antoni J. (Rolle).* Jeden ze szczerów zasłużonego rodu. – S. 339.
- ⁶⁸ *Osiński A.* O życiu i pismach Tadeusza Czackiego. – Krzemieniec, 1816. – S. 102; *Оглоблин О.* Библиотека Волинського Лицею // Библиол. вісті. – К., 1927. – №4. – С. 54.
- ⁶⁹ *Jarkowski P.* Wiadomość o bibliotece Liceum Krzemienieckiego i onej porządku. – S. 80; *Dr Antoni J. (Rolle).* Jeden ze szczerów zasłużonego rodu. – S. 415.
- ⁷⁰ ІР НБУВ, ф. I, № 6410–6411.
- ⁷¹ *Lelewel J.* Bibliograficznych ksiąg dwoje. – Wilno, 1826. – T. 2. – S. 149.

⁷² ЦДІАК України, ф. 710, оп. 3, спр. 330, арк. 231зв.

⁷³ *Sipayto M.* O metodzie badań proveniencyjnych starych druków // Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi. – Warszawa, 1975. – Z. 1. – S. 26.

⁷⁴ ЦДІАК України, ф. 710, оп. 3, спр. 327, арк. 10.

⁷⁵ *Kołataj H.* Korespondencya listowna. – T. 3. – S. 96.

⁷⁶ ЦДІАК України, ф. 710, оп. 3, спр. 327, арк. 15.

⁷⁷ Там само, оп. 2, спр. 24, арк. 42 зв.

⁷⁸ Там само, оп. 1, спр. 6, арк. 109.

⁷⁹ Там само, оп. 3, спр. 327, арк. 69.

⁸⁰ Там само, арк. 69 зв.

⁸¹ Там само, арк. 69.

⁸² Там само, арк. 66.

⁸³ ІР НБУВ, ф. I, № 6418 а, арк. 132–138 зв.

⁸⁴ Шифри переміщених інкунабулів і палеотипів див. у Дод. 1 і Дод. 2 даної праці.

⁸⁵ На особливості бібліографічних записів та провеніенцій окремих інкунабулів “Regia”, характерних для “Collectio Jablonoviana”, звернув увагу Б. Зданевич. З приводу цього див.: Каталог інкунабул / Укл. Б.І. Зданевич. – К., 1974. – С. 38, 51, 74–75 та ін.

⁸⁶ *Jarkowski P.* Wiadomość o bibliotece Liceum Krzemienieckiego i onej porządku... – S. 92.

⁸⁷ ЦДІАК України, ф. 710, оп. 3, спр. 327, арк. 66.

⁸⁸ Опис див. : Каталог інкунабул / Укл. Б.І. Зданевич. – С. 23–24.

⁸⁹ ІР НБУВ, ф. 300, № 5, арк. 76.

⁹⁰ *Nietcewicz J. U.* Podroże historyczne po ziemiach polskich. – Paryż; Petersburg, 1858. – S. 172.

⁹¹ *Dr Antoni J. (Rolle).* Jeden ze szczepów zasłużonego rodu. – S. 382.

⁹² ЦДІАК України, ф. 710, оп. 2, спр. 32, арк. 108.

⁹³ Там само, оп. 1, спр. 4, арк. 75 зв.

⁹⁴ Там само, оп. 3, спр. 327, арк. 126.

⁹⁵ Там само, спр. 330, арк. 32–33.

⁹⁶ ІР НБУВ, ф. VIII, № 3403, арк. 20.

⁹⁷ Там само, арк. 21–22.

⁹⁸ Там само, арк. 25 зв.–26.

⁹⁹ Там само.

¹⁰⁰ ІР НБУВ, ф. I, № 6418 а, арк. 131–132, 134 зв., 136–137.

¹⁰¹ ЦДІАК України, ф. 710, оп. 3, спр. 330, арк. 32–33.

¹⁰² “Katalog ksiąg do Biblioteki Gymnazium Wołyńskiego darowanych przez Kunegundę Czackę Strażnikową W. Kog.” – цей документ був виявлений серед необроблених рукописних матеріалів “Материальные (инвентарные) книги и каталоги ликвидированных библиотек”, переданих до ІР НБУВ у 1998 р. (поз. 85, с. 31. у Дод. № 3 до Акту № 1 від 05.07. 1998 р.), що нині описуються співробітниками Інституту рукопису.

¹⁰³ ІР НБУВ, ф. I, № 6411.

¹⁰⁴ ЦДІАК України, ф. 710, оп. 3, спр. 327, арк. 125–126 зв.

¹⁰⁵ ДАК, ф. 16, оп. 465, т. 1, спр. 1981, арк. 48.

¹⁰⁶ ІР НБУВ, ф. VIII, № 3403, арк. 144–221.

¹⁰⁷ ЦДІАК України, ф. 710, оп. 3, спр. 315, арк. 7 зв.–16 зв.

¹⁰⁸ Каталог книг библиотеки Университета св. Владимира. – К., 1854–1858. – Т. 1–5.

¹⁰⁹ *Савенко И.Г.* Библиотека Университета св. Владимира: Зап. помощи. библи. // Историко-статистические записки об ученых и учебно-воспитательных учреждениях Императорского Университета св. Владимира. – К., 1834–1884. – С. 309.

¹¹⁰ *Мяскова Т.* Заснування та комплектування бібліотеки Университету св. Володимира (1834–1841) // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 1998. – Вип. 4. – С. 297.

¹¹¹ *Мяскова Т.* Передача бібліотеки Университету св. Володимира до фондів Всенародної бібліотеки України // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2000. – Вип. 6. – С. 111–117.

¹¹² *Дубровіна Л.А., Онищенко О.С.* Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, 1941–1964. – К., 2003. – С. 15.

¹¹³ *Оглоблін О.* Бібліотека Волинського Ліцею. – С. 54.

РОЗДІЛ 6
ЗІБРАННЯ ЯБЛОНОВСЬКИХ У ФОНДАХ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

Відтворюючи історію розвитку зібрання, доцільно звернутися до комплексної проблеми: що саме становить собою нині бібліотека Яблоновських, визначити її склад, тематику, наявність рукописів, цінних і рідкісних видань, характер провенієнцій тощо¹.

6. 1. Раритети зібрання Яблоновських
(рукописи, цінні та рідкісні видання)

Рукописи

Колекція рукописів родового зібрання Яблоновських, незважаючи на її невеликий обсяг, є однією з найцінніших частин бібліотеки. Нині у фондах Інституту рукопису вдалося виокремити 41 од. зб. Основний масив “Jablonoviana” – 37 од. зб. – зберігається як цілісний комплекс серед колекцій бібліотеки Університету св. Володимира у складі ф. I “Літературні матеріали”, решта зосереджена в ф. 74 “Арабські рукописи” і ф. VIII “Університет св. Володимира”.

Історія походження рукописних матеріалів у книжковому зібранні Яблоновських пов'язана з процесами комплектування родової бібліотеки в цілому. Систематичний аналіз даних каталогу бібліотеки Яблоновських, укладеного Ф.С. Віцлебенем², свідчить, що в каталожному описі, крім видань, зареєстровано близько 40 рукописів, у тому числі й пергаменних. Серед них, згідно з каталогом, виокремлюються: 1) східні рукописи турецькою, арабською, персидською, сирійською, вірменською, китайською мовами; 2) латинські середньовічні та ренесансні рукописи теологічного, історико-філософського змісту, а також з класичної філології; 3) рукописи, які походять із Пруського регіону, серед них твори діячів Реформації, актові матеріали тощо; 4) рукописні джерела, в тому числі актові

De sacris. dilectionis. Ivonis. Canonis. 1.

Quod ad dedicationem presentis
basilice hodie devote concuritis oportet
quod in his sanctis manibus factis fieri videtis. Commu-
ni vobis impetratum esse cognoscatis. Primo cum
manibus patrum ad ecclesiam fuisse allam
sacerdotibus et exortatis ad cathedrizationem ob-
latam. Et in die nos cathedrizationis dum a legibus
imitantur de massa antiqua purgatione
corrupta perdebant. et ipsa fidei professio. et
paganorum morum abrenuntiatio a vobis exie-
bat. interiore paravit in vobis novita-
tem. quod est unguentum sancti paravit. ex eo genu-
per naturam. Et si decemum instructi accessistis ad
aquam. et fons salutis absum estis. in sedis apostoli
per unam meritionem a sepulchro estis. ut quod
modum semel ipse in carne est mortuus. et resur-
gens ex mortuis iam non moritur. ita nos a pecca-
tis abluit. et prima resurrectione regnatum. mor-
te autem id est peccato non submanum. Deinde
oleo sancto uncti fuisse in capite in carnal quod per
spiritum sanctum datur. semper habundat in corde. se-
cundum illud verbum sapientie. Verbum dei de capite
vostro nunquam deficiat. Unde apostolus. Verbum dei diffu-
sa est in cordibus vestris per spiritum sanctum quod datur est nobis.
atque est tam utile spiritus cum aqua salutaria. ablu-
erimus. scilicet ibi ad peccata. criminum remissionem
hic vero ad edificandam in cordibus vestris dei. et pur-
na dilectionem. Hoc carnal in christi corpore non per-
fuit indignam alungere non nobilitate ignobili
non virum mulierum. scilicet omnium per adoptionem. spiritus fac

patrum

Cathedrizatione
Exortatione

de celo per unam
infirmam per unam
sunt anhel per unam
ratu imaginem

Baptismus

Christus

Проповіді Св. Іва Шартрського в рукописному кодексі теологічного змісту. XIII–XIV ст.
Пергамен. Лат. мова. Арк. 1.
ІР НБУВ, ф. 1, № 5894.
Coll. Jabl. 1213.

документи, присвячені проблемам польської історії; 5) рукописи творів авторства представників роду Яблоновських. Нагадаємо, що частину рукописних матеріалів Юзеф Олександр Яблоновський – власник родової бібліотеки, видатний діяч польського Просвітництва – придбав у складі збірки професора Кенігсберзького університету Данієля Сальтена у 1752 р. Так, за аукціонним каталогом бібліотеки Д. Сальтена 1751 р. зафіксовані близько 20 рукописів³. Серед набутоків Ю.О. Яблоновського – латинські кодекси, східні рукописи та документи, що стосуються Пруссії. До речі, їхні описи досить загально представлені в каталозі Д. Сальтена (наприклад, позиції 912, 914 каталогу – “manuscriptum Turcico idiomate”⁴), що ускладнює ідентифікацію документів з описаннями каталогу ФС. Віцлебена і, відповідно, – ототожнення з рукописами, які нині зберігаються в фондах Інституту рукопису НБУВ.

На жаль, протягом тривалого періоду цінна збірка рукописів Яблоновських практично не досліджувалася фахівцями – істориками книги та археографами. “Обзор рукописей библиотеки Университета Св. Владимира” авторства відомого історика та філолога С.І. Маслова, певною мірою орієнтований на виявлення кирилических пам’яток, взагалі не охоплює матеріали з колекції Яблоновських⁵. Проте останнім часом окремі рукописи з колекції були залучені до наукового обігу завдяки розвідкам сучасних дослідників різного профілю: сходознавства – В. Рибалкіна, О. Савченка, медієвістики – Є. Чернухіна⁶.

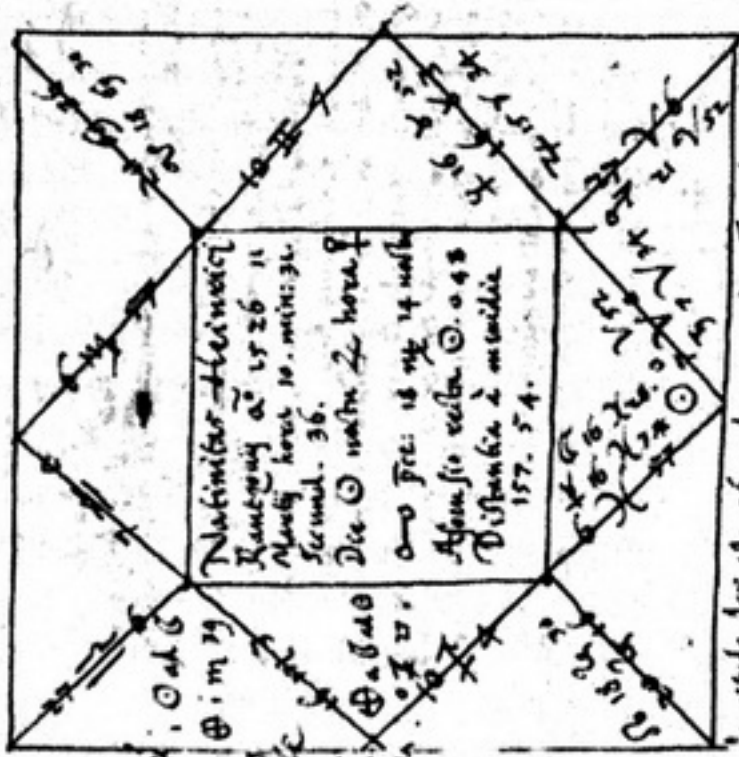
Рукописні матеріали Яблоновських, які нині збереглися у фондах НБУВ, можна умовно розподілити за суттєвими ознаками на кілька груп: 1) латинські рукописні кодекси XIII–XVII ст., у тому числі на пергамені, та навчальні курси латинською мовою з різних дисциплін; 2) рукописна орієнталія турецькою, арабською мовами; 3) рукописні матеріали, які стосуються членів родини Яблоновських.

Серед латинських рукописних пам’яток привертають увагу два унікальних пергаменних кодекси, які походять з бібліотеки Д. Сальтена. Найдавнішою пам’яткою є кодекс XIII–XIV ст. – теологічний збірник, що містить проповіді Св. Іва Шартрського, а також виписки з творів отців церкви (ф. I, № 5894; *Coll. Jabl. 1213*)⁷. Збірник, очевидно, має французьке походження, оскільки, згідно з бібліографічним записом у каталозі Д. Сальтена, він подібний до кодексів французьких монастирів – абатства Ельнон (Saint Amand sur l’Elnon) і Лаєтія (Notre Dame de Liesse)⁸. На форзаці верхньої кришки є власницький запис, зроблений в Кельні в лютому 1488 р., про придбання книги Петером, каноніком церкви Св. Гедеона в Кельні.

Другий кодекс – літургічного змісту, імовірно Бревіарій, “Diurnale” (ф. I, № 5891; *Coll. Jabl. 1224*) – датований 1517 р., форматом у 12°, писаний на пергамені готичним мінускулом з кольоровими ініціалами. На сторінках кодексу залишилися власницькі записи німецьких бібліофілів.

1776 General. Ad nativitatē Henrici
 d. 27. f. 27.
 Kal Junij. O. ad C.
 1599. O. ad C.
 quatuordecim
 in technica
 declinat
 morte p. h.
 6. 11. 17. 18.

Nativitas Henrici
 Quintus a. 1526 11
 Mensis Junij 10. min: 31.
 Secund. 36.
 Die O. nativ. 2. hora 9.
 O. J. 16. 17. 14. nativ.
 Agnoscio nativ. O. 0. 48
 Dispositio 2. mensura
 157. 54.
 longitudo hor. est 26 grad. 40. min. Zenithum latitudo
 54. 55. 44. M. Equator dicitur est 8. M. 5 f.
 O. gradus hor. est in 10. hominum. Nam C. fuit in 99
 sua. ut supra locum
 Principes domus in hac gentibus sunt sub terra septem. Unum
 sunt et 99. occidit. sed unum ingenti oritur. monstrat, et
 hominum que si celum natus et i. f. se defendere

Hic unica illa omnimoda, quam dixi mala est, nec in
 men fortis. Vides è contra quanta sit copia favoris
 libenti aspectum.

rebus suos pervenire ad Lunam et Mercurium
 etiam omnium fortis.

Lynceus, scindit: ponit 4 hilech et 3
 Alchodon. Mithras ponit Solom Hilech et alre
 choden. Mathews Delius 3 Hilech et 2 Alreche
 den. Omnes quodcumque sonentem vitam.

Anno 1587 die 11. 17. 18. Nativitas postulat di
 pectio Horosopi rectificati ad O. dextram. D. et f. 17. d. 17.
 floris mortis, qua nunc confabatur ex abundantia innumeris,
 aut circa talis, vel circa similes infirmitas patescit cognis
 quod tempus incipit in annis etatis 61. Nativitas 199.
 licet solus Deus horam et momentum sit nostre mortis
 tamen videretur physicis existat multum plenitudinem
 mater videri infirmitas.

D. Wilhelmus Mithras
 Dicitur nescitur p. 17. 17. 18. anno illius 82 habent
 ad quadratum. Mater dextram dicitur sub temore. Sed
 ut ne rectitudinis Mater et profectum etiam sunt male.
 Quibus omnibus ad unum p. 17. 17. 18. licet g. 17. 17. 18.
 anni 81 et 82 ab eis hinc sunt velle p. 17. 17. 18. 199.
 ab et fructu, male nescitur, quod sunt fructum suo
 velle sunt. Mithras, ut p. 17. 17. 18. 199. 72
 anno 17. 18. 19. Mithras hinc p. 17. 17. 18. 199. 72
 in g. 17. 17. 18. 199. hinc p. 17. 17. 18. 199. 72
 Anno 17. 18. 19. hinc p. 17. 17. 18. 199. 72
 velle sunt 17. 18. 19. hinc p. 17. 17. 18. 199. 72
 non sunt.

Quintus liber nativitatum. Гороскопи визначних діячів Європи.
 Остання третина XVI – поч. XVII ст. Лат. мова. Арк. 257 зв.–258. IP НБУВ, ф. I, № 5898. Coll. Jabl. 1415–21.

Найбільш пізній з огляду на хронологію запис якогось Георга Брауна з Кельна початку XVIII ст.

До XV ст. належить кодекс, створений у 1492 р. (ф. I, № 5893; *Coll. Jabl. 910*). Це збірник трактатів і витягів з творів класичних авторів Криспа Саллюстія, Горация, Вергілія, Цицерона, Якуба Центурія – з глосами та коментарями. Текст написаний на папері готичним курсивом з кольоровими ініціалами і частково датований 1492 р., – писець посилається на “Буколіки” Вергілія із зібрання Лейпцизького університету; закінчений рукопис у Фрейбурзі. Ці дані у сукупності підтверджують німецьке походження збірника. На відміну від попередніх кодексів, які мають оригінальні первісні оправи – дошки в шкірі з тисненням, оправа німецького була відреставрована у XIX ст.

Комплекс латинських рукописів доповнюють рукописні книги в 7 томах кінця XVI – початку XVII ст. (ф. I, № 5898–5904; *Coll. Jabl. 1415–21*) – гороскопи, таблиці та розрахунки з астрології, які стосуються біографій видатних діячів Європи. За назвою п'ятої книги, очевидно, ці тексти є витягами з праць графа Генріха Ранцау – датського історика XVI ст. (ф. I, № 5898). Початком XVII ст. датується наступний рукописний кодекс (ф. I, № 5874; *Coll. Jabl. 1385*), який містить вірші, виписки з творів класичних письменників та авторів-гуманістів XVI ст. Михаїла Неандра, Філіппа Меланхтона та ін. Збірник датований 2 березня 1603 р. і 23 березня 1610 р.

До латинських рукописів XVIII ст. відносяться “*Historia paschalis*” (ф. I, № 5876; *Coll. Jabl. 897*) та 10 томів скопійованих витягів з ватиканських кодексів кінця XVI ст. латинською, іспанською, італійською мовами щодо перетворень, пов'язаних із введенням григоріанського літочислення (ф. I, № 5878–5887; *Coll. Jabl. 900–9*). У середині XVIII ст. їх офірував Ю.О. Яблоновському Джузеппе Бланхіні, італійський прелат із Верони, що доводить дарчий запис на картонній оправі тому “*Epistola et Opuscula varia de calendario Gregoriano...*” (ф. I, № 5878).

Окрему підгрупу латинською мовою кінця XVII – початку XVIII ст. складають наукові трактати та курси лекцій з теології, філософії, риторики, фізики, медицини. Як правило, вони були основою вивчення навчальних курсів в єзуїтських колегіумах Речі Посполитої у XVI–XVII ст. Серед них – “*Orator Polonus ad Lechiaie Genium Accomodatus...*” (ф. I, № 5871; *Coll. Jabl. 312*), що викладався в єзуїтському колегіумі в Кросно в 1679 р., “*Tractatus theologicus de poenitentiae*” (ф. I, № 5888; *Coll. Jabl. 1084*) – у Львівському єзуїтському колегіумі в 1730 р., “*Scientia naturalis seu Phisicae*” (ф. I № 587; *Coll. Jabl. 337*) – в єзуїтському колегіумі у Станіславові в 1716–1725 рр.

У фондах Інституту рукопису зберігається комплекс східних манускриптів Яблоновських, незначний за обсягом, але цінний через наявність документів арабською та турецькою мовами. Привертає увагу список Корану

у типовій орієнтальній оправі з тисненням (ф. 74, № 6; *Coll. Jabl. 2345–7*). Власницький знак – печатка в вигляді монограми “AZEC” на арк. 387а, яка розшифровується, як “A[ndreas] Z[aluski] E[piscopi] C[racoviensis]”, – дає підстави вважати, що рукопис раніше належав Анджею Залуському, краківському біскупу, видатному бібліофілові, співзасновнику першої Публічної бібліотеки в Варшаві. Другий східний рукопис із колекції Яблоновських – текст Хадиси (переказ) (ф. 74, № 15; *Coll. Jabl. 1651*), датований XVIII ст. Серед цих пам’яток заслуговує на увагу добре збережений рукопис з мусульманської історіографії (ф. 74, № 46; *Coll. Jabl. 1407*), скопійований в Андріанополісі в 1581 р. і закінчений у 1618 р.⁹ Згідно з визначенням Гібба Х.А.Р., яке цитується О. Савченком в описанні “Анемони вчених Османської держави”, це – “грунтовна праця з історії ісламу, доповнена згодом арабською та турецькою мовами”¹⁰. Рукопис має власницький запис латинською мовою 1689 р. До речі, аналіз власницьких записів східних рукописів виявив певну закономірність: незважаючи на те, що манускрипти Яблоновських репрезентують, насамперед, історико-культурну спадщину Сходу, – власницькі записи свідчать про їхнє колишнє побутування, навпаки, в європейських колекціях та про надходження до Ю.О. Яблоновського із Заходу. До орієнтального фрагмента збірки можна також залучити кодекс турецькою мовою з фонду “Університет св. Володимира” (ф. VIII, № 568(18); *Coll. Jabl. 1408*).

Остання група рукописних джерел Яблоновських – нечисленні матеріали сімейного та родового характеру, оригінали й копії переважно XVIII ст., написані членами родини Яблоновських або присвячені їм. Серед них – панегірик на іменини Ю.О. Яблоновського “Wykład polski łacińskim wierszem opisanego apłanzu na dzień uroczystości imenin...” (1765) (ф. I, № 5875; *Coll. Jabl. 998*), створений його двоюрідним братом, відомим літератором та бібліофілом Станіславом Вінцентієм Яблоновським, праця з географії дружини князя [Кароліни] Яблоновської “Traite de Geographie...” (ф. I, № 5870; *Coll. Jabl. 122*), зразок віршів агіографічної тематики “Żywoty świętych całego roku” (1743–1745) (ф. I, № 5877; *Coll. Jabl. 899*), присвячений домашнім поетом Мартіном Обнинським княжні Теофілі Яблоновській з приводу її іменин.

Отже, стисло підсумовуючи відомості щодо особливостей збереженої рукописної Яблоновіани в Інституті рукопису НБУВ, відзначимо її фрагментарність, антикварно-бібліографічний напрям колекціонування, типовий для європейського збирацтва XVIII ст., відмітимо й досить незначну частку документів суто фамільного характеру (матеріали власного творчого доробку Яблоновських та родинний епістолярій з об’єктивних історичних обставин збереглися здебільшого в польських книгосховищах та архівах). Підкреслимо, що рукописна колекція існувала не за автономною моделлю, а була органічною складовою у структурі книгозбірні Яблоновських.

Зібрання Яблоновських містить значний за обсягом комплекс книжок, що становить особливу цінність стосовно історії книгодрукарського мистецтва. Найдавнішими з них є першодруки – інкунабули (нині вони зберігаються у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ). У складі зібрання – 144 інкунабула, про що свідчать шифри олівцем на форзаці “*Coll. Jabl.*” Їхня історична приналежність Яблоновським підтверджується даними каталогу бібліотеки Ю.О. Яблоновського, укладеного Ф.С. Віцлебенем (1755), а також аукціонного каталогу придбаного князем зібрання Д. Сальтена (1751)¹¹. Аналіз каталогу “*Bibliothecae Danielis Salthenii libri rariores et rarissimi*” (Кенігсберг, 1751) свідчить, що значна кількість інкунабулів зібрання Яблоновських походить з бібліотеки Д. Сальтена.

Сучасні науково-бібліографічні описання інкунабулів з фондів НБУВ були здійснені наприкінці 30-х років ХХ ст. відомим українським книгознавцем, завідуючим відділом стародруків Б.І. Зданевичем, і опубліковані в “Каталозі інкунабул”. Укладач підкреслював значення зібрання Яблоновських не лише за кількісним складом інкунабулів, а й за їхньою цінністю¹². Серед першодруків, описаних в каталозі, заслуговує на особливу увагу збірник – конволют з 75 аллігатів – першодруків, виданих офіцінами Риму наприкінці XV – на початку XVI ст. Ці окремі, невеликі за обсягом видання присвячені переважно діяльності папської курії в Римі. Про їхню раритетність свідчить той факт, що деякі з них дійшли до нашого часу лише в декількох примірниках і становлять “надзвичайно цінний матеріал для історика римських друкарень”¹³. Серед таких інкунабулів – “*Philobiblon*” (Шпейер, 1483) – трактат англійського середньовічного автора Річарда де Бері, присвячений бібліофілії; твір італійського гуманіста Джованні Франческо Піко делла Мірандоли “*De morte Christi*” (б.м., б.р.). Крім 144 інкунабулів, до колекції Яблоновських слід віднести також інкунабули, переміщені бібліотекарем Кременецького ліцею П. Ярковським з колекції Яблоновських до колекції “*Regia*” для поповнення другого – “*Theologia*” і п’ятого – “*Classic*” розділів королівської бібліотеки. Результати внутрішньосховищних переміщень зафіксовані в бібліотечному інвентарі Кременецького ліцею і в систематичному каталозі бібліотеки короля Станіслава Августа авторства Жана-Батіста Альбертранді, королівського бібліотекаря, де позиції позначені “*J[abl]*”¹⁴.

Встановити історичну приналежність інкунабулів до зібрання Яблоновських інколи видається проблематичним¹⁵. Важливим допоміжним джерелом для атрибуції є бібліографічна література XVIII–XIX ст.: так, завдяки відомостям зі статті німецького бібліографа Фридеріка Людвіга Хоффмана про раритети бібліотеки Д. Сальтена та даним каталогу бібліотеки Д. Сальтена було атрибутоване власницьке походження інкуна-

була Марка Туллія Цицерона “De Officiis et Paradoxa” (Майнц, 1465) (IA 101), який нині має шифр “Coll. Crem. 1909”¹⁶. Цінним інформативним матеріалом для атрибутування видань є також архівні матеріали Кременецького ліцею¹⁷.

До бібліографічних раритетів зібрання Яблоновських належить також значний комплекс видань-палеотипів. У зібранні їх зафіксовано 368. Вони зберігаються частково у відділі стародруків та рідкісних видань і частково – у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ. Науково-бібліографічні описи палеотипів були укладені М.А. Шамрай і опубліковані в “Каталогі палеотипов...”¹⁸. Проте, крім зафіксованих в каталозі, в зібранні Яблоновських були виявлені ще три палеотипи, описи яких не ввійшли до каталогу. Всі три видання входять до складу конволютів. Перший палеотип є 7 аллігатом у конволюті (*Coll. Jabl. 486*): Hegendorphinus, Christophorus. [Annotationes in Marci Evangelium...]. – Haganoae: per Joanne Seceri, 1526; 8°.– Benzing (H), 39. Другий палеотип є 3 аллігатом в конволюті (*Coll. Jabl. 145*): Funck, Johannes. Chronologia. – Norimbergae: apud Georgim Wachterum, expensis Ciriaci Francofordiensis, 1545; F. – Adams, I, 1172. Третій палеотип також входить до складу конволюта (*Coll. Jabl. 757*): Martialis, Marcus Valerius. [Eppigrammata cum Domitii Calderini ac Georgii Merulae commentariis]. – Venetiis: per Philippum Pincium; 7.V. 1510; F.– Adams, I; 691¹⁹.

Крім вказаних видань, до зібрання Яблоновських також слід віднести комплекс палеотипів, вилучених з нього і переміщених до “Regia”. Походження палеотипів із зібрання Яблоновських (так само, як й інкунабулів) підтверджують вищезгадані рукописні і друковані джерела: інвентар бібліотеки Кременецького ліцею, каталоги Ф.С. Віцлебена та Д. Сальтена. На той факт, що ці видання були вилучені саме із зібрання Яблоновських, вказує ряд характерних провенієнційних позначок: записи бібліографічного змісту на форзацах та титульних аркушах, що традиційно атрибутуються як записи Ф.С. Віцлебена, а також властиві томам зібрання Яблоновських ярлики на корінцях у вигляді серця або кола зі вписаними до них старими шифрами.

Отже, згідно з аналізом даних “Каталога палеотипов...” М. Шамрай та інвентаря Кременецького ліцею, встановлено, що з колекції Яблоновських до колекції “Regia” було переміщено 57 видань.

До особливо цінних видань зібрання Яблоновських належать також альдини – друкарська продукція видатної фірми, заснованої наприкінці XV ст. у Венеції італійським друкарем і гуманістом Альдом Пієм Мануцієм²⁰. Альдин із зібрання Яблоновських – 13, вони зберігаються в колекції альдин відділу стародруків та рідкісних видань. Серед них переважають твори давньоримських класиків (Катулл, Тіт Лівій, Овідій, Цицерон), а також учених-гуманістів Ренесансу (Карл Сігоній, Річард Стреній). Ком-

плексні процеси внутрішньосховищних переміщень торкнулися й альдин. Так, 4 альдинам, виданим до 1555 р., були надані шифри "Regia" (див. Додаток 2 "Список переміщених палеотипів"). До переміщених альдин належить й видання твору Гая Юлія Цезаря "Commentarii, cum notae Aldo Manutio" (Венеція, 1575; 8°), котрому був наданий шифр "Reg. V 1590a", що відображено в бібліотечному інвентарі Кременецького лицейу і в каталозі королівської бібліотеки²¹. Отже, очевидним є те, що в певний період зібрання Яблоновських було джерелом комплектування "Regia" й такими перлинами книгодрукарського мистецтва, якими є альдини.

Ще один комплекс цінних видань зібрання Яблоновських – ельзевірів (їх виявлено 8 од. зб.) – зберігається в колекції ельзевірів у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ. Усі вони, за винятком одного, мають позначки олівцем на форзаці "Coll. Jabl..." (далі вказаний шифр)²². 8 видань цієї відомої голландської видавничо-книготорговельної фірми, заснованої в Лейдені наприкінці XVI ст. родоначальником династії Лодевейком Ельзевіром, були опубліковані в її філіях: 4 – в Лейдені, 2 – в Амстердамі, 1 – у Гаазі, 1 – місце публікації ельзевіра не встановлено. Серед ельзевірів – праці популярних у ту епоху авторів-сучасників: нідерландського історика, археолога Йоганна Меурсія "Gulielmus Augiaeus" (Лейден, 1621; Elz. 10), шведського вченого Йоанна Анжело Верденхагена "De rebus publicis Hanseaticis" (Лейден, 1631; Elz. 473), історика Фортуната Спрехера "Rhetia" (Лейден, 1633; Elz. 816), французького філософа та критика П'єра Бейля "Critique generale de l'histoire du calvinisme de M. Maimbourg" (Амстердам, 1683; Elz. 412) та ін. Також заслуговує на увагу видання-ельзевірів науково-бібліографічної праці "Catalogus bibliothecae publicae Lugduno-Batavae" (Лейден, 1674; Elz. 262).

Крім розглянутих ельзевірів, до цієї групи варто віднести низку невиокремлених книжок-ельзевірів, які нині зберігаються на місці – у фонді Яблоновських – у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ²³.

У колекціях видатних видавничих фірм XVI–XVII ст. – Етьєннів і Плантенів відділу стародруків і рідкісних видань – видання із зібрання Яблоновських відсутні. Проте масив цінних друків книговидавчих фірм Етьєннів, Плантенів, Фробена, Джунти знаходиться в фонді Яблоновських у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ²⁴.

Нарешті, серед раритетів зібрання Яблоновських, що зберігаються в фондах відділу стародруків та рідкісних видань – варто згадати фоліант з космографії, який містить топографічне описання відомих міст світу авторства кельнських картографів Георга Брауна та Франца Хогенберга "Civitates orbis terrarum in aes incisae et excusae, et descriptione topographica morale et politica illustrata... Lib. I–III" (Кельн, 1577) (Р. ін. 2087; Coll. Jabl. 175); як вже відмічалось, видання вирізняється чудовими мідьоритами роботи німецьких граверів Франца Хогенберга та Симона ван дер Новеля.

Особливий інтерес для фахівців становлять провенієнції на книжках Яблоновських, що містять відомості про їхніх колишніх власників. Оскільки ця інформація включена до покажчика провенієнцій опублікованих каталогів інкунабулів і палеотипів, немає необхідності характеризувати їх у цьому розділі²⁵. Зауважимо лише, що серед колишніх власників книжок зібрання були такі визнані бібліофіли, як польський король Сигізмунд II Август, поет-гуманіст Ян Дантишко, ідеологи Реформації Йоганн Грауманн і Філіпп Меланхтон та інші діячі культури XVI–XVIII ст.

Таким чином, незважаючи на процеси внутрішньосховищних переміщень, що мали місце на початку XIX ст., визначається високий антикварно-бібліографічний рівень родового зібрання Яблоновських, де збереглися значні комплекси пам'яток європейського книгодрукування, зокрема інкунабулів, палеотипів, альдин та інших цінних і рідкісних видань.

6. 2. Видання другої половини XVI–XVIII століть

Видання другої половини XVI ст. у зібранні Яблоновських, які зберігаються у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ, становлять інтерес як книжкова продукція епохи розквіту друкарського мистецтва. В кількісному відношенні вони репрезентують такі дані (в межах форматів): формат А – 477 видань у 208 томах, з них 21 конволют (20 – XVI та XVII ст., 1 – палеотип); формат В – 169 видань в 130 томах, з них 8 конволютів (XVI та XVII ст.); формат С – 181 видання в 149 томах, з них 11 конволютів (8 – XVI та XVII ст., 3 – палеотипи)²⁶. Тут не враховані друки з відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ: альдини, етьєнни, ельзевіри, плантени, іноземна рідкісна книга та підручна іноземна, вилучені із зібрання Яблоновських з характерними позначками “*Coll. Jabl.*”.

Усі видання в зібранні Яблоновських розподілялися за тематикою згідно з каталогом “*Bibliotheca Jablonoviana*” (Лейпциг, 1755), укладеним Ф.С. Віцлебенем. Характерно, що структура каталогу тематично відповідає каталогу бібліотеки Д. Сальтена, чия збірка була придбана князем в 1753 р. Видання за тематикою систематизовані у такі розділи, як теологія (значне місце займають протестантські видання), історія, філософія, право, художня література, граматики, риторика, епістолографія, лексикографія, а також природничі твори, математика, географія. Серед видань другої половини XVI ст., з огляду на тематичний репертуар, провідна роль належить працям авторів Реформації: Мартіна Лютера, Філіппа Меланхтона, Матфея Флація Іллирика, Йоганна Brentia, Йоганна Касселія, Йоганна Віганда, Жозефа Скалігера та ін. Пояснюється це тим, що протестантські твори, здебільшого, були придбані у складі бібліотеки Д. Сальтена, професора теології кенігсберзької Альбертини, автора низки пієтич-

них досліджень. Слід зазначити, що більшість згаданих авторів, певною мірою, пов'язані з Кенігсбергом, який в середині XVI ст. був оплотом протестантизму в Європі.

Серед видань другої половини XVI ст. у зібранні найбільш репрезентативною є історіографія. Такий склад був цілком закономірним, оскільки Ю.О. Яблонівський сам був автором історичних праць, тому приділяв особливу увагу комплектуванню літератури з історіографії, адже бібліотека слугувала йому творчою майстернею, – там він отримував інформацію для власних досліджень.

Старожитня історія. У зібранні зберігаються видання античних класиків Платона, Аристотеля, Плутарха, Геродота, Цицерона та ін. Переважають латиномовні видання, але є й переклади іншими європейськими мовами. Серед них твір Плутарха французькою, що містить життєписи великих історичних діячів “*Les vies des Hommes illustres Grecs et Romains*” (Антверпен, 1564) (*Coll. Jabl. 1646*), опублікований королівським друкарем Гулієльмом Сільвієм в Антверпені. Історія Давнього Риму представлена працями популярного німецького історіографа XVI ст. Вольфганга Лазіуса “*Reipublicae Romanae in exteris provinciis bello aquisitis*” (Франкфурт-на-Майні, 1598) (*Coll. Jabl. 532*) та італійського гуманіста Карла Сігонія “*Historiarum de occidentali imperio libri XX*” (Франкфурт-на-Майні, 1593) (*Coll. Jabl. 773*). Присвячене цій темі й перше видання твору французького автора Франсуа Полле “*Historia fori Romanai*” (Дуе, 1573) (*Coll. Jabl. 1656*).

Польська історія. Польська історіографія XVI ст. у зібранні представлена досить різноманітно. Проте переважна більшість праць польських авторів даного періоду друкувалася не в офіцинах, розташованих на теренах Речі Посполитої, а поза її межами. Аналізуючи цей факт, польська дослідниця історії книги XV–XVIII ст. Х. Швейковська стверджує: “Більшість польських творів, тематика котрих становила інтерес для загалу європейських читачів, видавали друкарні Німеччини, Швейцарії, Італії, Нідерландів, Франції та Англії. Траплялося, що закордонні видавці клопотали щодо залучення до співробітництва польських авторів”²⁷. Серед видань старопольських авторів – знаменита хроніка Мартіна Крьомера “*De origine et rebus gestis Polonorum*” (Базель, 1568) (*Coll. Jabl. 284, 288*), надрукована у базельському видавництві Йоганна Опорінуса, яке на той час було визнаним осередком польської книги на Заході. В бібліотеці зберігалися: хроніка з описанням Східної Європи популярного історика Ренесансу Алесандра Гваньїні “*Descriptio Sarmatiae Europae*” (Шпейер, 1581) (*Coll. Jabl. 406*), праці польського історика Леонарда Горецького “*Eqiut Polonii*” (Франкфурт, 1587) (*Coll. Jabl. 903*), Яна Ласького “*Forma ac ratio...*” (1555) (*Coll. Jabl. 1202*). У торунській друкарні Анджея Котеніуша був опублікований твір польського теолога Еразма Гличнера “*Chronicon*

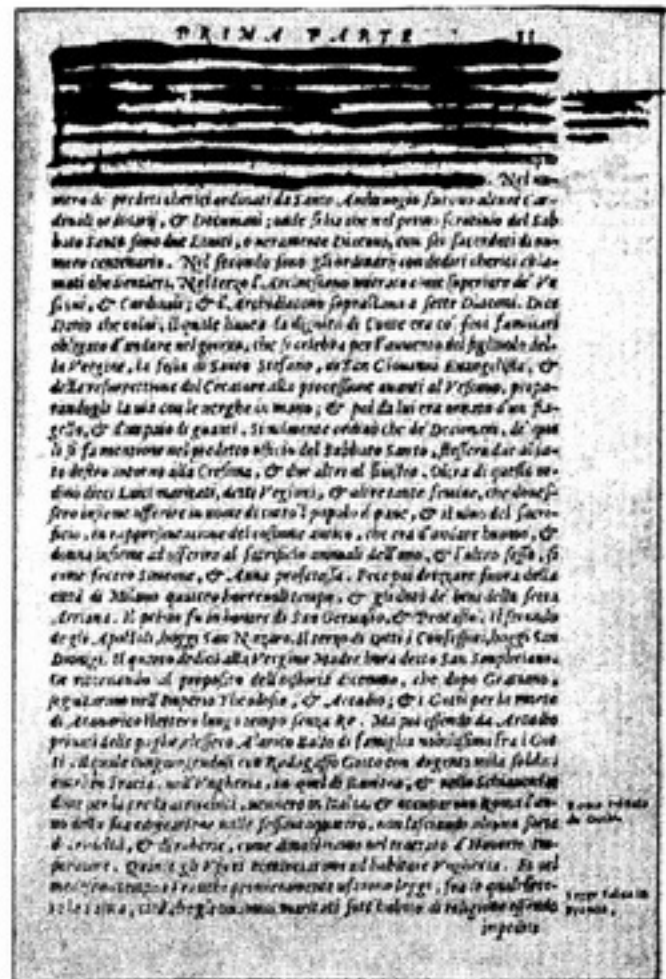

Титульний аркуш і дереворит з видання К. Хеннебергера
 “Erklärung der Preussischen grössern Landtaffel” (Кенігсберг, 1595).
 Coll. Jabl. 420.

Regum Poloniae” (Торунь, 1597) (Coll. Jabl. 612, 613). Характерно, що найчастіше саме книжки з полоніки містять на титульних аркушах автографи власників бібліотеки Яна Станіслава та Юзефа Олександра Яблоновських, що свідчить про їхнє систематичне звернення до проблем вітчизняної історії.

Всесвітня історія. Найбільш повно репрезентована група видань з історії Німеччини. Оскільки кожний тематичний розділ представлений в його ретроспективі, відмітимо одну з перших праць за темою – авторства Гая Корнелія Тацита, надруковану в Аугсбурзі в інтерпретації та з коментарями німецького теолога XVI в. Андреаса Альтхалера Brentia “De moribus et populis Germanorum” (Аугсбург, 1580) (Coll. Jabl. 1468). Історичному минулому присвячені ганноверське видання праці теолога, історика Якуба Вімфелінга “Regum epitome germanicarum usque ad nostra tempora” (Ганновер, 1594) (Coll. Jabl. 117), а також змістовне дослідження німецького історика Йоганна Слейдана “Commentarii de statu religionis et reipublicae Carolo V Caesare” (Страсбург, 1555) (Coll. Jabl. 741). Зрозуміло, що внаслідок придбання Ю.О. Яблоновським кенігсберзької збірки Д. Сальтена значна кількість бібліографічних позицій зібрання була присвячена історії Пруссії. Серед них – друк твору Каспара Шютца, автора історичних розвідок.

Титульний аркуш і сторінка із замазаною частиною тексту видання Б. Коріо
“L’historia di Milano” (Венеція, 1565).
Coll. Jabl. 418.

професора Кенігсберзького університету “Historia regum Prussicarum” (Франкфурт, 1599) (Coll. Jabl. 761), а також опублікована кенігсберзькою друкарнею Георга Остербергера розвідка німецькою мовою пруського науковця Каспара Хеннебергера “Erklärung der Preussischen grössern Landtaffel” (Кенігсберг, 1595) (Coll. Jabl. 420).

Серед книг, присвячених минулому Франції, заслуговують на увагу прижиттєве видання французького філософа-гуманіста П'єра Рамі “De moribus veterum Gallogum” (Париж, 1559) (Coll. Jabl. 1726), паризькі друки творів Арнольда Феррона “De rebus gestis Gallogum” (Париж, 1555) (Coll. Jabl. 915) та Жана дю Тійє “Chronicon de Regibus Francorum” (Париж, 1551) (Coll. Jabl. 915).

Коло видань щодо історії Італії, передусім, охоплює авторів італійського Ренесансу. Це – базельське видання італійського гуманіста Павла Йовія “Historiarum sui temporis” (Базель, 1556) (Coll. Jabl. 1138), видання італійською мовою праці популярного в Італії XVI ст. історичного письменника Франческо Гвіччардіні “La historia d’Italia” (Венеція, 1583) (Coll. Jabl. 954). Вирізняються огляди, що ґрунтуються на історичних хроніках італійських міст Венеції, Мілана та ін. Цінним є перше видання твору Петра Юстиніана “Regum Venetarum ab urbe condita libri XXX” (Венеція,

1560) (*Coll. Jabl. 488*). Рідкісним є надруковане венеціанською офіціною Марії Бонеллі видання міланської хроніки Бернардо Коріо "L'istoria di Milano" (Венеція, 1565) (*Coll. Jabl. 417*). У бібліотеці Яблоновських зберігався ще один унікальний в своєму роді примірник цього твору, також виданий у Венеції, у Джорджо де Каваллі (*Coll. Jabl. 418*). Це друк із замазаною частиною тексту на окремих сторінках, очевидно, знищеною прибічником папської цензури.

Англійська історіографія представлена дослідженням Вільяма Камдена "Britannica sive florentissimorum regnorum Angliae, Scotiae, Hiberniae" (Лондон, 1600) (*Coll. Jabl. 318*) – лондонським виданням Джорджа Бішопа з фронтиспісом, декорованим англійським гравером Вільямсом Роджерсом. Історії Шотландії присвячене єдинбурзьке видання шотландського автора Джорджа Буханана "De iure Regni" (Єдинбург, 1580) (*Coll. Jabl. 332*). Бібліографічною рідкістю є перше, римське, видання 1578 р. праці Джона Леслі "De origine, moribus et rebus gestis scotorum" (Рим, 1578) (*Coll. Jabl. 332*), яке містить генеалогічні таблиці.

Історія Швейцарії висвітлена у першому виданні праці швейцарського історіографа Франциска Гулліманна "De rebus Helveticorum" (Фрейбург, 1598) (*Coll. Jabl. 644*).

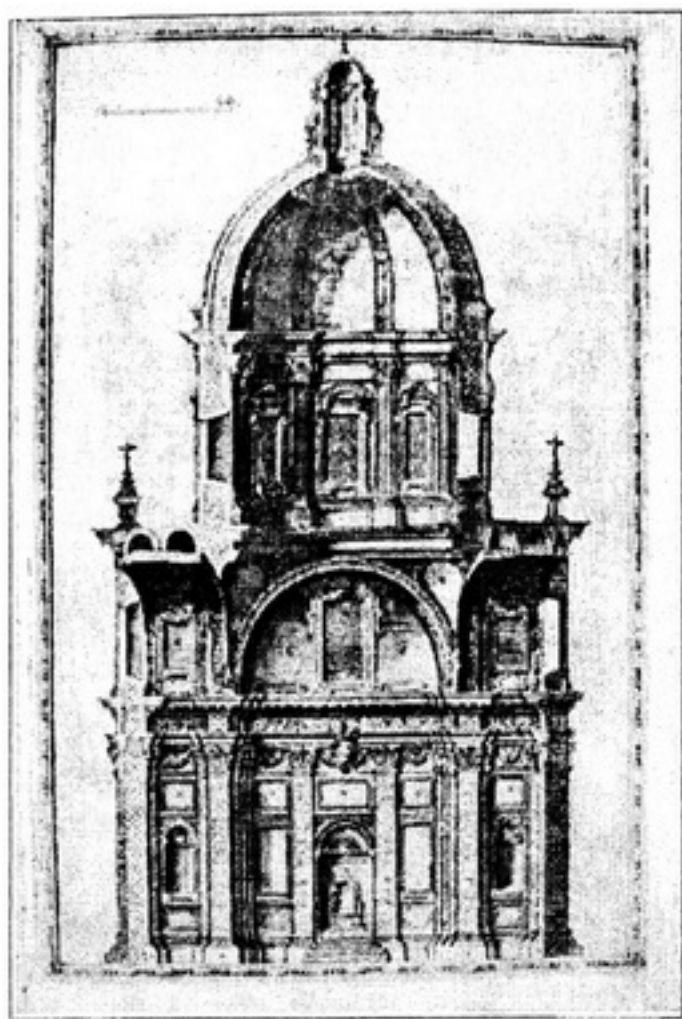
Рідкісним є інсбрукське історико-генеалогічне видання про австрійську імперію Габсбургів авторства Герарда де Роо "Annales Rerum belli domique ab Austriacis Habsburgicae gentis principibus" (Інсбрук, 1592) (*Coll. Jabl. 742*), прикрашене численними дереворитами.

Проблемам російсько-польської дипломатії присвячений трактат італійського єзуїта, дипломата Антонія Поссевіна "Moscovia" (Вільно, 1586) (*Coll. Jabl. 1670*), виданий вперше віленською друкарнею Яна Велички.

Захоплення Сходом відобразилося в виданнях зі східної тематики. Вони, як і східні рукописи, в збірці нечисленні, але цікаві в бібліографічному плані. Серед орієнталістики другої половини XVI ст. відзначимо цінне ілюстроване видання французькою мовою засновника видавничої фірми Кристофа Плантена авторства П'єра Белона "Les observations de plusieurs Singularites et Choles memorables, trouvees en Grece, Asie, Egypte, Arabie et autres Pays etranges" (Антверпен, 1555) (*Coll. Jabl. 236*). Привертає увагу ілюстроване перше видання Філіппа Лоніцера "Chronicon turcicum" (Франкфурт-на-Майні, 1578) (*Coll. Jabl. 551*) з гравюрами Йоста Аммана, живописця та гравера, який співпрацював з видавничою фірмою Зигмунта Фейерабенда. Варто також згадати переклад латиною твору французького історіографа та мандрівника Жана Лері "Historia Navigationis in Brasiliam" (Базель, 1586) (*Coll. Jabl. 1221*), надрукований верстатом славетного базельського друкаря Євстахія Вігнона.

Допоміжні історичні дисципліни. Оскільки до сфери наукових інтересів Ю.О. Яблоновського залучалося зацікавлення генеалогією, геральдикой

Фронтиспіс і гравюра з видання Д. Фонтани "Della transportatione Dell'obelisco Vaticano" (Рим, 1590). Мідьорити Наталя ді Джироламо Боніфачіо.
Coll. Jabl. 368.

та нумізматикою (внаслідок чого з-під його пера вийшла низка творів з різних галузей історичної науки), – цілком зрозуміло, що зразками для власних творів і джерелами інформації були видання з домашньої бібліотеки. Інтерес для князя становили праці про античні монетарні системи, котрими він, очевидно, користувався при підготовці свого дослідження "Re Monetaria". Серед них – видання творів Франсуа Готмана "De re nummaria populi Romani" (Амстердам, 1585) (*Coll. Jabl. 1087*), Костанцо Ланді "In veterum numismatum Romanorum miscellanea" (Ліон, 1560) (*Coll. Jabl. 772*), Леблана "Trait historique des monnoyes de France" (Амстердам, 1592) (*Coll. Jabl. 781*) – франкомовне видання, багато ілюстроване розкладними гравюрами із зображеннями старовинних монет та медалей.

Старожитності. Крім праць суто історичних, у книгозбірні Яблоновських зберігалися цінні видання з італійського мистецтва та архітектури, що набули розквіту у XVI ст. в Італії. Для істориків мистецтва становить інтерес чудове видання, ілюстроване мідьоритами з видами архітектурних пам'яток Риму, авторства італійського математика Доменіко Фонтани "Della transportatione dell'obelisco Vaticano" (Рим, 1590) (*Coll. Jabl. 368*). Відзначимо ще один італійський раритет з історії мистецтва – перше видання трактату давньоримського архітектора Полліо Вітрувія "I dieci libri dell'ar-

Титульний аркуш
видання П. Витрувія
"I dieci libri dell'architettura"
(Венеція, 1556).
Coll. Jabl. 868.

chitettura" (Венеція, 1556) (Coll. Jabl. 868) – фоліант, ілюстрований дереворитами.

Філософія та політичні науки. Видання античних філософів представлені працями Аристотеля в різних інтерпретаціях XVI ст. У цій групі – дослідження філософа та медика Йоанна Баттіста Росаріуса "Aristotelis phisicorum" (Венеція, 1581) (Coll. Jabl. 85), Антоніо Монтекатіно "In libri Aristotelis de Anima" (Феррара, 1576) (Coll. Jabl. 602), Бернардіно Петрелли "In duos Aristotelis...commentarii" (Падуя, 1595) (Coll. Jabl. 671), а також античного тлумачника Аристотеля Порфирія "Isagoge in dialecticem item Aristotelis... opera omnia" (Лувен, 1560) (Coll. Jabl. 706). До цієї групи віднесемо друк офіцини Евстахія Вігнона в Ліоні – коментар Якуба Шекіо до етики античного філософа-стоїка Епіктета з текстом грецькою та латинською мовами "Enchiridion" (Лейден, 1600) (Coll. Jabl. 786).

Філософія християнства в виданнях другої половини XVI ст. представлена видатним зразком друкарської продукції базельської фірми Фробена – працею Орігена Адамантського в інтерпретації Еразма Роттердамського

“Eximii scripturarum interpretis epistola Beati Rhenani” (Базель, 1557) (*Coll. Jabl. 647*), венеціанським виданням праць основоположника католицької доктрини Фоми Аквінського “In libros de Anima... expositio” (Венеція, 1565) (*Coll. Jabl. 85*) тощо.

Серед видань філософів Відродження зберігаються твори Еразма Роттердамського (*Coll. Jabl. 740*), Миколая Кузанського (*Coll. Jabl. 288*) та інших авторів-гуманістів. З філософських трактатів пізнішого періоду слід відзначити видання з логіки італійського мислителя Якуба Забарелли, опубліковане відомою базельською друкарнею Конрада Валдкірха “Opera logica” (Базель, 1594) (*Coll. Jabl. 380*).

Право. У фонді відклалися два видання кодексу з римського права імператора Юстиніана “Institutiones iuris civilis” (Венеція, 1568) (*Coll. Jabl. 526*): венеціанське – надруковане відомим видавництвом Лукантоніо Джунти та паризьке – у Гійома Мерліна (Париж, 1562) (*Coll. Jabl. 1153–60*), а також лекції Антоніо Конті “Lectio num Corpus iuris Civilis” (Париж, 1560) (*Coll. Jabl. 452*), роботи французького правника XVI ст. Донелла “Opera” (Франкфурт-на-Майні, 1589) (*Coll. Jabl. 421*). Друк, присвячений польському праву, авторства Яна Гербурта де Фульштина “Statuta Regni Polonia” (Замостя, 1597) (*Coll. Jabl. 369*) опублікований офіциною єзуїтської академії в Замості.

Теорія держави та права висвітлена у виданні трактату авторства Нікколо Макіавеллі “De officio viri principis” (Монбельяр, 1599) (*Coll. Jabl. 1269*).

Художня література, белетристика. Зібрання Ю.А. Яблоновського характеризується досить незначною кількістю видань літературних творів у співвідношенні до наукових праць з різних галузей знання. Проте деякі бібліографічні позиції з художньої літератури заслуговують на увагу.

Класичні автори, насамперед, грецькі, представлені виданням Піндара мовою оригіналу – давньогрецькою, опублікованим спадкоємцями базельського друкаря Андреаса Кратандра (Базель, 1556) (*Coll. Jabl. 1591*). Фірму Плантенів репрезентують друки трагедій класиків античної драматургії: Есхіла з коментарями голландського філолога XVI ст. Вільгельма Кантера “Tragoediae” (Антверпен, 1580) (*Coll. Jabl. 13*), Софокла “Tragoediae” (Лейден, 1593) (*Coll. Jabl. 13*). Також наявними є венеціанські видання римських літераторів Квінта Горація Флакка “Omnia poemata” (Венеція, 1559) (*Coll. Jabl. 453*) та комедіографа Теренція “Afri Poetae Iepidiis” (Венеція, 1558) (*Coll. Jabl. 453*). Варто згадати про твори латинських класиків, опубліковані Анрі Етьєнном, представником видатної французької книговидавничої фірми “Fragmenta poetarum veterum latinorum” (Henricus Stephanus, 1564) (*Coll. Jabl. 826*). До цієї групи відноситься німецьке видання давньоримського оратора, філософа Марка Туллія Цицерона “De officiis libri tres” (Росток, 1599) (*Coll. Jabl. 698*).

З літературних творів письменників французького Ренесансу відзначимо ліонське видання Франсуа Рабле “Les oeuvres” (Ліон, 1580) (*Coll. Jabl. 1719*).

THEODORI
BEZAE VEZELII

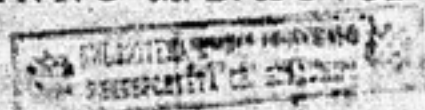
Poëmata varia.

SYLVÆ	ELEGIÆ
EPITAPHIA	EPIGRAMMATA
ICONES	EMBLEMATA
CATO	CENSORIVS

*Omnia ab ipso Auctore in unum nunc Corpus
collecta & recognita.*

ANNO M. D. XCVII.

Титульний аркуш видання
Етьєннів праці Т. Бези
"Poëmata varia"
(Женева, 1597).
Coll. Jabl. 192.

Італійська література представлена друками гуманістів італійського Ренесансу: творами Франческо Петрарки в 4-х книгах (Базель, 1554) (*Coll. Jabl. 670*), перекладом французькою Антуана Ле Масона новел Джованні Боккаччо "Декамерон" (Ліон, 1597) (*Coll. Jabl. 287*). Цікавою є низка творів у базельській публікації Ісінґрїніуса видатного італійського філолога П'єтро Бембо "Орега" (Базель, 1556) (*Coll. Jabl. 239, 240*).

Риторика, граматики, лексикографія, поетика, епістолографія, історія літератури. Цінним є видання фірми Плантенів, надруковане в Лейдені Франсуа Рафеленґіусом – спадкоємцем, зятем її засновника Кристофа Плантена. Це друк авторства Бонавентури Вулкануса "De literis et lingua Getarum" (Антверпен, 1597) (*Coll. Jabl. 709*) з численними гравюрами зі зразками готського алфавіту.

Епістолографія другої половини XVI ст. репрезентована типовими для цієї епохи творами: базельським друком Філіппа Меланхтона "Epistolae" (Базель, 1565) (*Coll. Jabl. 1332*), посланнями та ораціями Цезара Жозефа Скалігера "Epistolae et orationes" (Лейден, 1600), а також іншими подібними творами, переважно посланнями церковних реформаторів.

OPERA
 D. IOANNIS CHRYSO-
 STOMI ARCHIEPISCOPI CONSTAN-
 TINOPOLITANI, QUAE QUAE PER GRÆGORIUM HÆR-
 PLAMUM IN ALIANTO IN LATINAM LINGUAM HABERETUR TRADITI POTUI-
 ERUNT QUOS QUOD HÆC PESTRUM EDITIONE IN PRÆ-
 TIBI, EX EPITHETA AD LECTORES & TUA
 MURUM ANOLOGICIS LIBRIS COE-
 QUANTUR.

TOMVS PRIMVS - TERTIVS

B A S I L E A E
 M D L V I I I

Титульний аркуш
 видання Фробена
 творів Іоанна Златоуста
 під редакцією
 Еразма Роттердамського
 "Опера" (Базель, 1558).
Coll. Jabl. 227–228.

Раритетними є друк фірми Етьєннів збірника творів одного з реформаторів XVI ст. Теодора Бези "Poemata varia" (Женева, 1597) (*Coll. Jabl.* 192), який містить дереворити-емблеми, та друк женевського видавця Іоанна Лаонія праці з ілюстраціями – портретами видатних історико-культурних діячів "Icones ..." (Женева, 1580) (*Coll. Jabl.* 191).

Рідкісним вважається перше прижиттєве видання сілезького філолога Михаїла Неандра, автора ряду досліджень з давньогрецької мови "Graesae linguae erotemata" (Базель, 1565) (*Coll. Jabl.* 1428). Друк побачив світ у базельському видавництві Йоганна Опорінуса.

У фонді зберігається рідкісне перше видання твору Анрі Етьєнна Молодшого, спадкоємця династії Етьєннів, який не лише друкував, а й редагував грецькі тексти. Видання вийшло в листопаді 1566 р. у Женеві "L'introductio au traite de la confortmerveille anciennes" (Женева, 1566) (*Coll. Jabl.* 786).

Теологія та література релігійного змісту. Видання біблії, які зберігаються в зібранні Яблоновських, представляють різні християнські течії. Віттенберзький друк біблійної книги пророцтв у перекладі німецькою Мартіна Лютера (*Coll. Jabl.* 559) був типовою видавничою продукцією Реформації. Відзначимо рідкісне видання Псалтиря Робера Стефана, представника династії Етьєннів, "Liber psalmodum Davidi" (1556) (*Coll. Jabl.* 482).

Особливе місце в зібранні належить трьом виданням 1582–1601 рр. біблії чеською мовою в перекладі ідеолога Чеських братів, єпископа Яна Благослава, опублікованим у Кралицях таємною друкарнею спільноти Чеських братів (*Coll. Jabl. 193–5*). Публікація Яна Благослава становила визначний етап у розвитку чеської літературної мови.

Релігійна література руху антитринітаріїв-соціан репрезентована працями популярного прусського теолога Йоганна Віганда – трьома кенігсберзькими та одним франкфуртським друком 70-х років XVI ст. (*Coll. Jabl. 114, 115*). Значне місце серед друків біблій XVI ст. належало т. зв. “*Biblia Polyglotta*”, що містила в різних мовних версіях повний або частковий текст Святого Письма. Такою є, зокрема, надрукована у Лейпцизі в 1564 та 1565 рр. офіциною Йоганна Краффта біблійна книга пророцтв на івриті, грецькій, латинській та німецькій мовах з коментарями лютеранського теолога Йоганна Драконіта (*Coll. Jabl. 315, 316*). Цінним є видання в 5 томах творів Іоанна Златоуста, надруковане в базельській книговидавничій фірмі Ієроніма Фробена під редакцією гуманіста Еразма Роттердамського “*Opega*” (Базель, 1558) (*Coll. Jabl. 227, 228*).

Серед тлумачників біблії періоду Реформації слід згадати франкомовне видання Мартіна Лютера “*L’alcoran des cordeliers*” (Женева, 1556) (*Coll. Jabl. 26*), здійснене сином знаменитого друкаря Йодока Бадія Асцензія Конрадом Баде, який перемістив власну діяльність з Парижа до Женеви. До цієї групи належить “*Catechesis parva*” (Базель, 1567) (*Coll. Jabl. 1432*) лютеранського теолога Давида Хитрея “*Commentarius in historiam Iudicum*” (Франкфурт-на-Майні, 1589) (*Coll. Jabl. 403*), ліонський друк Жака Джунти францисканського казнодея Йоганна Фєро “*Commentatorium in Matthaicum libri quatuor*” (Ліон, 1562) (*Coll. Jabl. 806*). У збірці відклався ряд друків авторів Реформації, подвижників М. Лютера, близьких до Кенігсберга: Філіппа Меланхтона, Йоганна Brentія, швабського теолога, пов’язаного з герцогом Альбрехтом Гогенцоллерном, Флація Іллірика. У фонді є твори релігійно-полемічного напрямку, що був актуальним в епоху розквіту кальвіністських течій, наприклад, авторства Генріха Буллінгера “*Fundamentum Firmitatis*” (Цюріх, 1563) (*Coll. Jabl. 337*).

Водночас наявна й казнодейська література, зокрема, публікація християнських повчань Йоахіма Камерарія з паралельним текстом грецькою та латинською мовами “*Homiliae*” (Лейпциг, 1573) (*Coll. Jabl. 319*).

Низка творів присвячена історії церкви, наприклад, друге, римське, видання твору Джіроламо Полліні італійською “*L’Historia ecclesiastica della Rivoluzione D’Inghilterra*” (Рим, 1594) (*Coll. Jabl. 1076*).

Математика та технічні науки. Розділ математики, захоплення якою в сім’ї Яблоновських було спадкоємним, представлений кращим ілюстрованим виданням французького математика XVI ст. П’єра Рамі “*Arithmeticae*” (Франкфурт-на-Майні, 1599) (*Coll. Jabl. 1103*).

Інші види мистецтв та галузі науки. З цього тематичного розділу цінним для бібліофілів є джунтіна – рідкісне видання венеціанської офіцини Лукантоніо Джунти з численними ілюстраціями – дереворитами трактату Ієроніма Меркуріалі “De arte gymnastica” (Венеція, 1573) (*Coll. Jabl. 895*).

Серед книг, присвячених емблематиці, розквіт якої припадає саме на ту епоху, виокремлюються два ошатних гравійованих антверпенських видання Кристофа Плантена щодо символіки авторства Клода Парадена та Габрієлло Сімеоні “Symbolica Heroica” (Антверпен, 1583), а також Адріана Юнія “Emblemata” (Антверпен, 1585) (*Coll. Jabl. 1515*). Близька до емблематики галузь, зародження котрої припадає на кінець XVI ст., – іконологія представлена першим друком праці з гравюрами Чезаре Ріпі “Iconologia” (Рим, 1593) (*Coll. Jabl. 1133*).

Географія, космографія. Оскільки однією з меценатських ініціатив Ю.О. Яблоновського було фінансування публікації мапи Речі Посполитої італійським географом А. Ріцці-Занноні, в бібліотеці відклалася низка творів XVI ст., присвячених географічним відкриттям, а також цінні друки з історії картографії. Серед них: базельський друк Петрі, ілюстрований гравюрами, укладений відомим німецьким географом і картографом Себастьяном Мюнстером “Cosmographia universalis” (Базель, 1559) (*Coll. Jabl. 615*), перше видання представника фламандської картографічної школи Абрахама Ортелія, що побачило світ у видавництві Плантенів “Thesaurus geographicus” (Антверпен, 1596) (*Coll. Jabl. 650*). До праць, що висвітлюють тогочасні подорожі до Ост-Індії, віднесемо рідкісне картографічне видання голландською мовою, опубліковане в Мідделбурзі в 1598 р., ілюстроване численними дереворитами “Journael Uande Reyse der Hollandtsche” (Мідделбург, 1598) (*Coll. Jabl. 724*).

Медицина. Серед медичних досліджень XVI ст. привертають увагу праця видатного хірурга, засновника новітньої анатомії Андреаса Везалія, “Chirurgia magna” (Венеція, 1586) (*Coll. Jabl. 671*), трактат з хірургії одного з видатних фахівців-медиків XVI ст. Каспара Тагліакоцці “De chirurgum chirurgia per insitionem” (Венеція, 1597) (*Coll. Jabl. 804*). Відзначимо й медичні друки-аллігати, які складають конволют (*Coll. Jabl. 606*): рідкісне цюріхське видання Конрада Геснера з фармакогнозії про лікарські рослини “De rarioribus et admirandis herbis” (Цюріх, 1555), перше видання праці анатома Габрієля Фаллопія “De morbo gallico” (Падуя, 1563) та перше прижиттєве видання твору професора медицини Антоніо Фракантіано “De morbo gallico” (Падуя, 1563). У згаданому конволюті (*Coll. Jabl. 606*) виявлені також два краківських друки: перший, виданий відомою друкарнею Мацея Віжбенти, – праця Теофраста Парацельса “De preparationibus” (Краків, 1569) та другий – останній аллігат у конволюті – праця Еліаша Пильгжимовського “De heroibus in Dei Ecclesia liber unus” (Краків, 1585), опублі-

HIERONYMI
MERCVRIALIS
DE ARTE GYMNASTICA
LIBRI SEX,

In quibus exercitationum omnium vetustarum
genera, loca, modi, facultates, & quidquid de-
niq. ad corporis humani exercitationes
pertinet, diligenter explicatur.

Secunda editione aucti, & multis figuris ornati.

Opus non modo medicis, verum etiam omnibus antiqua-
rum rerum cognoscendarum, & valetudinis conser-
uandae studiosis admodum vtile.

AD MAXIMILIANVM II.
IMPERATOREM.

D 42

VENETIIS APVD IVENTAS,
M D LXXIII.

Титульний аркуш видання Джунти праці Ієроніма Меркуріалі
"De arte gymnastica" (Венеція, 1573).
Coll. Jabl. 895.

Дереворит видання Джунти праці Ієроніма Меркуріалі
 "De arte gymnastica" (Венеція, 1573).
 Coll. Jabl. 895.

кований друкарнею Якуба Сибенейхера. Останнє видання прикрашене дереворитами і містить присвяту польському королю Стефану Баторію.

Такі, в цілому, найбільш цікаві видання другої половини XVI ст. з бібліотеки Яблоновських, огляд якої висвітлює її універсальний характер з переважанням видань, що відповідали науковим уподобанням власників.

Характеристика друків другої половини XVI століття за місцями видань

Динаміку розвитку книговидавничих центрів в Європі в другій половині XVI ст. відображають такі дані.

Німеччина. Це, здебільшого, стандартні друки авторів Реформації. Визнаним центром німецького друкарства був Франкфурт-на-Майні – 70 вид.²⁸, серед них – 36 друків офіцини, що належала родині німецького книговидавця Йоганна Андреаса Вехеля. Далі: Віттенберг – 33 (з них 11 опубліковані друкарнею Краффта); Кельн – 30 (переважають друки видавництва родини Біркманнів); Лейпциг – 29; Страсбург – 15; Гейдельберг – 11; Ейслебен – 8; Інгольштадт – 7; Франкфурт-на-Одері – 6. У друкарнях інших містах Німеччини зафіксовано від одного до чотирьох видань. Це, зокрема: Росток – 4 вид.; Герлиц – 4; Герборн – 4; Аугсбург – 3; Нюрнберг – 3; Тюбінген – 3; Майнц – 2; Гамбург – 2; Магдебург – 2; Ганау – 2; Дрезден – 1; Фрейбург – 1; Марбург – 1, Вольфенбюттель – 1; Берлін – 1; Шпейєр – 1; Бремен – 1; Урзель – 1, Шмалькальден – 1; Грейфсвальд – 1.

Швейцарія. Найбільша кількість книжок опублікована видавництвами Базеля – 114 (з них заслуговують на увагу 5 друків відомої фірми Йоханна Фробена, 25 вид. – Йоганна Опорінуса, 21 – Генріха Петрі та його синів Сікста та Себастьяна); Женева – 33 (з них 16 – опубліковані знаменитою фірмою Етьєннів); Берн – 1.

Франція. Більшість французьких друків другої половини XVI ст. побачила світ в офіцинах Ліона – 54 (з них 9 належать видавництву Антуана Вінсента, 6 – Гійому Руйє, 4 – Жаку Джунті). Друге місце посідає Париж – 43 (серед них – друкована продукція відомих фірм Етьєннів, Плантенів, а також друкарів Мішеля Васкосана, Фридеріка Морелля). Серед друків інших міст Франції зафіксовано від одного до чотирьох видань: Лімож – 4; Монбельяр – 2; Пуатьє – 4; Авіньйон – 1; Реймс – 1; Амбер – 1; Руан – 1; Дуе – 1; Ла Рошель – 1.

Італія. Найзначнішу частину італійських видань репрезентує Венеція, де на той період діяло багато друкарень – 43 вид. (з них 7 – Джунті, 6 – з видавництва Валгрізі); Рим – 15 (3 – спадкоємців Антоніо Бладо); Падуя – 5; Флоренція – 4 (3 – з видавництва Лукантіо Джунті). В офіцинах інших італійських міст значаться від одного до трьох видань: Верона – 3; Неаполь – 2; Ровена – 1; Сієна – 1; Пезаро – 1; Феррара – 1; Мантуя – 1; Модена – 1.

Нідерланди. Представлені лейденські видання – 24 (з них 8 вид. належать лейденському книговидавництву, яке очолював зять Кристофа Плантена Франсуа Рафеленгіус). Серед лейденських видань слід згадати 2 – засновника нідерландської династії друкарів Лодевейка Ельзевіра. Друкарська продукція інших голландських міст: Франеккер – 4; Амстердам – 2; Гауда – 2; Горінхен – 1; Мідделбург – 1.

Бельгія. Широко представлені видання з Антверпена – 40 (з них 14 опубліковані фірмою Кристофа Плантена); Лувен – 3; Гент – 1.

Польща. Краків – 4 (серед них – друкарська продукція видавництв Якуба Сибенейхера, Анджея Піотрковчика, Мацея Віжбенти); Замостя – 1; Вроцлав – 1; Вільно – 2; Торунь – 3 (всі друки з видавництва Анджея Котеніуша); Гданськ – 2 (обидва видання Якуба Роде). У столиці Пруссії, що була на той період польськими ленними землями, – Кенігсберзі – 8 (з них 4 опубліковано в друкарні Йоганна Даубманна).

Британія. Лондон – 4; Единбург – 3.

Австрія. Відень – 1; Інсбрук – 1.

Швеція: Стокгольм – 3.

Йоганн Опорінус.
Мідьорит Теодора де Брай
з видання
"Bibliotheca Chalcographica"
(Гейдельберг, 1669).
Coll. Jabl. 718.

Огляд видань XVII століття

У зібранні Яблоновських видання XVII ст. репрезентують найзначніший у кількісному відношенні масив книжок. За мовною ознакою переважала література латиною, далі – французькою, німецькою, польською, італійською, голландською. У складі зібрання спорадично зустрічалися друки XVII ст. англійською, іспанською, чеською, литовською, російською, вірменською, арабською, давньоєврейською мовами.

Всесвітня історія. У бібліотечі друки XVII ст., присвячені історичній тематиці, посідають чільне місце. Серед них відмітимо численні видання праць Йоганна Меурсія, голландського історіографа, професора історії в Лейдені. Низка творів Меурсія, зокрема студії з давньогрецької історії, була опублікована у видавничих філіях фірми Ельзевірів у Лейдені та Амстердамі у 20-ті роки XVII ст. (Coll. Jabl. 902, 903, 907, 908). Фундаментальною працею з античної історії є багатотомна енциклопедія, укладена Йоган-

ном Гревієм, відомим німецьким істориком, археологом, – “Thesaurus antiquitatum Romanum” (Утрехт, 1694) (*Coll. Jabl.* 393–8).

Також в амстердамському видавництві Лодевейка Ельзевіра був опублікований трактат французького історика Габрієля де Бартелемі Грамона “Historiarum Galliae ab excessu Henrici IV” (Амстердам, 1653) (*Coll. Jabl.* 911).

Історичним і державно-політичним подіям у Британській монархії присвячене рідкісне видання “Metamorphosis Anglorum ...” (б.м., 1653) (*Coll. Jabl.* 1367).

Фоліанти двох примірників друків-плантенів, опублікованих в Антверпені наступниками Кристофа Плантена Бальтазаром Моретіосом і Францом Рафеленгіусом, містять хроніку Бельгії Франциска Гарейуса “Annales ducum seu principum Brabantiae totis que Belgii” (Антверпен, 1623) (*Coll. Jabl.* 410–411). В амстердамській фірмі Йоганна Блау, яка спеціалізувалася на картографічних виданнях, побачив світ твір з історії Бельгії авторства видатного історіографа XVII ст., голландського науковця-енциклопедиста Гуго Гроція “Annales et historiae de rebus Belgicis” (Амстердам, 1658) (*Coll. Jabl.* 923–4). Цій же темі – історії бельгійської монархії – присвячений твір у двох томах Франсуа Готмана, опублікований під іменем Ернесто Фрізіо “Origine historia Belgicorum” (Лейден, 1619) (*Coll. Jabl.* 761–2) з гравірованими портретами правителів та видатних державних діячів.

Історія Іспанії представлена цінним трактатом Хуана де Маріана, за який у XVIII ст. на аукціонах пропонували ціну до 8 імперіалів (згідно з бібліографічною нотаткою на форзаці книжки), “Historia de rebus Hispaniae libri XXX” (Майнц, 1605) (*Coll. Jabl.* 853), а також амстердамським виданням з розкладними картами “Hispania et Lusitania itinerarium” (Амстердам, 1656) (*Coll. Jabl.* 1146).

Історичному минулому Італії та, зокрема, італійських міст присвячена низка творів у зібранні Яблоновських. Серед них – як праці авторів – сучасників епохи, так і перевидання істориків попередніх століть. Таким є видання щодо історичної долі Флоренції авторства італійського гуманіста Нікколо Макіавеллі “Historiae Florentina” (Гаага, 1658) (*Coll. Jabl.* 1271). Перу італійського історика XVII ст. Джугурта Томмазі належить бібліографічний раритет – дослідження італійською мовою “Dell Historie di Siena” (Венеція, 1625) (*Coll. Jabl.* 1291). У згаданому тематичному розділі зібрання виявлений конволют, що містить друк флорентійської офіцини Лукантоніо Джунти творів Франческо Топіо “Tractatus de Potestate principis secularis” (Флоренція, 1607) та Людовіко Гвіччардіно (Венеція, 1608) (*Coll. Jabl.* 1292). Творчість Паоло Сарпі – італійського історика, богослова, консула Венеціанської Республіки, представлена рідкісним кембриджським виданням з історії Венеції “Interdicti Veneti historia, de motu Italiae” (Кембридж, 1626) (*Coll. Jabl.* 1180). Також Венеціанській Республіці присвячений друк-ельзевір розвідки флорентійського історика XV–XVI ст. Донато Джанноті “Dialogi de republica venetorum” (Лейден, 1631) (*Coll. Jabl.* 1101).

Минуле Чехії висвітлює друк з розкладними таблицями дослідження чеського вченого-гуманіста Яна Дубравського "Historia Bohemica" (Франкфурт, 1687) (*Coll. Jabl. 558*).

Проблеми розвитку та внутрішньополітичного устрою Російської держави представляють два перших видання: трактат історика, ректора школи в Коцьку Соломона Нейгебауера "Moscovia" (Гданськ, 1612) (*Coll. Jabl. 969*), а також ще одне гданське видання твору з ідентичною назвою польського автора Павла Потоцького (Гданськ, 1670) (*Coll. Jabl. 1087*).

Тематиці історичної долі скандинавських держав і країн Північної та Північно-Західної Європи присвячене ілюстроване видання "Regnum Daniae et Norvegiae" (Амстердам, 1655) (*Coll. Jabl. 505*) і видання з розкладними ілюстраціями Рутгера Херманіда "Regnum Daniae et Norvegiae..." (Амстердам, 1661) (*Coll. Jabl. 991*). Історія Голландії – в амстердамському виданні Блау авторства Маттеуса Воссія, голландського історіографа XVII ст., "Annalium Hollandiae Zelandiae que" (Амстердам, 1635) (*Coll. Jabl. 1346*).

З масиву стародруків, присвячених історії Сходу – цій модній в епоху бароко тематиці, – відзначимо перше прижиттєве видання Вільгельма Шіккарда, німецького орієнталіста та математика "Tarich regum Persiae" (Тюбінген, 1628) (*Coll. Jabl. 1272*). У зібранні міститься конволют, другий аллігат якого – переклад латиною з італійської твору Якуба Гейдера, присвяченого Туреччині, "Turca Niktoe ... de imperio Ottomanico" (Франкфурт, 1601) (*Coll. Jabl. 1247*).

Почесне місце у зібранні Яблоновських належить публікаціям видавничого дому Ельзевірів з орієнталістики з цінної "колекції малих республік" форматом у 12°. Загалом з ельзевірівської видавничої серії "республік", яка містить історико-статистичні відомості про різні країни, в фондах наявні такі видання: "De imperio magni Mogolis sive India vera" (Лейден, 1631) (*Coll. Jabl. 487*), авторства Бернарда Варенія "Descriptio Regni Japoniae" (Амстердам, 1649) (*Coll. Jabl. 658*), "Portugalia" (Лейден, 1641) (*Coll. Jabl. 1667*), "Russia seu Moscovia" (Лейден, 1784), Томаса Сміта "De republica Anglorum libri III" (Лейден, 1641) (*Coll. Jabl. 1899*) тощо.

У зібранні зберігається фундаментальне продовжуване франкфуртське видання XVII ст. з історії європейських держав – 28 томів – фоліантів "Theatrum Europaeum das ist historische chronick" Йоганна Філіппа Абеліна, ілюстрованих чудовими мідьоритами відомого німецького майстра Маттеуса Меріана (*Coll. Jabl. 807–827*) (*Coll. Jabl. 828–35*). Зазначимо, що саме Й.Ф. Абелін, відомий під ім'ям Йоганна Людвіга Готффрида, заснував серію "Theatrum Europaeum". Нарешті, серед літератури зі всесвітньої історії привертає увагу опублікований антверпенською офіциною Плантенів фоліант авторства Луїтпранда "Regum gestarum libri VI" (Антверпен, 1640) (*Coll. Jabl. 561*). Фронтиспіс видання – мідьорит Корнелія Галле за рисунком Пітера Пауля Рубенса, який на той період співробітничав з Бальтазаром Моретюсом, керівником фірми Плантенів в Антверпені.

Фронтиспіс видання Пліантевів
праці Луїтпранда
"Rerum gestarum libri VI"
(Антверпен, 1640).
Мідьорит Корнелія Галле за
рисунком Пітера Пауля Рубенса.
Coll. Jabl. 561.

Польська історія. Бібліотека містила невеличку збірку видань хроніки Павла Пясецького "Chronica gestorum" 1645 та 1648 рр., опубліковану краківським видавцем Франтішком Цезарієм (*Coll. Jabl. 674, 676*). Також згадаємо вперше опубліковане у Львівській друкарні єзуїтів видання польського історика Симона Окольського "Russia Florida" (Львів, 1646) (*Coll. Jabl. 987*).

У цій групі відзначимо перше видання Казимира Завадського "Historia arcana" (Франкфурт, 1699) (*Coll. Jabl. 1382*) і два перших видання польського письменника-ерудита XVII ст. Симона Старовольського: твір "Declamatio contra obtrectatores Poloniae" (Краків, 1631) (*Coll. Jabl. 1249*) і працю бібліографічного характеру з історії польських правителів "Sarmatae bellatores" (Кельн, 1631) (*Coll. Jabl. 1250*). Заслужують на увагу прижиттєві видання Анджея Максиміліана Фредро, подільського воєводи, названого співвітчизниками польським Тацитом, "Monitia politico-moralia et icon ingeniorum" (Гданськ, 1664) (*Coll. Jabl. 835*) та два друки його праці "Gesto-

ORBIS POLONVS.

Splendoribus cæli: Triumphis mundi:
Pulchritudine animantium: Decore aquatilium:
Naturæ excellentia reptilium,
CONDECORATVS.

1640

ANTIQUA SARMATARVM GENTILITIA,
PERVETVSTÆ NOBILITATIS POLONÆ
I N S I G N I A,

Vetera & Noua Indigenatus meritorum præmia & Arma,
specificantur & refulcent.

*Hanc primùm, vt Latinitati consecrauit, ita claritate &
veritate præcipuam.*

AUTHORE

R. P. Fr. SIMONE OKOLSKI, S. Th. Bacc. Ordinis Prædic.
Provincia Russia, Priori Cæmæ. & Illustriss. Potoczj Campiductoria
Regni, Ordinario Comitorum.

CRACOVIAE,

In Officina Typographica Francisci Cæsarj.
Anno Dñi, 1640.

Титульний аркуш видання
С. Окольського
“Orbis Polonus” (Краків, 1641).
Coll. Jabl. 637.

gum Populi Poloni” (Гданськ, 1652) (*Coll. Jabl. 576*) і друге, також гданське, – 1660 р., ілюстроване гравюрами. Останнє є аллігатом у складі конволюту, до якого увійшли гданські видання польських істориків Яна Деметрія Суліковського “*Commentarius brevis regum polonicarum*” (Гданськ, 1647) та Станіслава Кобержицького про облогу Ченстохови шведами “*Obsidio clarimontis Czestochoviensis*” (Гданськ, 1659) (*Coll. Jabl. 1265*). Підкреслимо, що згадані видання опубліковані в друкарнях Гданська, де в середині XVII ст. відзначався розквіт книгодрукарського мистецтва.

Допоміжні історичні дисципліни. Оскільки ця галузь була базою для наукових досліджень Ю.О. Яблоновського, вона включала ретельно підбрану літературу з генеалогії, геральдики, нумізматики, дипломатики. Передусім, виокремлюється гербовник польського історика, генеалога XVII ст. Симона Окольського “*Orbis Polonus*” (Краків, 1641) (*Coll. Jabl. 637*). Заслуговують на увагу видання фірми Плантенів: вони містять чудові гравюри із зображенням археологічних знахідок та старожитніх медалей. Друки-плантени з цієї галузі представлені працями французького медика Жан-Жака Шиффле “*Anastasis Childelrici*” (Антверпен, 1655) (*Coll. Jabl. 366*), ілюстрованими зображеннями археологічних експонатів. Відмітимо рідкісне видання з нумізматики з гравюрами монет, підготовлене ельзась-

ким генеалогом Жан-Жаком Люком “*Sylloge numismatum elegantiorum*” (Страсбург, 1620) (*Coll. Jabl. 558*).

Філософія та політичні науки. Література XVII ст. з філософії та політичних наук представлена в ретроспекції: зберігаються як видання старожитніх філософів-класиків в інтерпретаціях з коментарями вчених XVII ст., так і авторів – сучасників епохи. Рідкісним є паризьке видання твору італійського гуманіста XVI ст. Томмазо Кампанелли “*De sensu Philosophia rationalis*” (Париж, 1638) (*Coll. Jabl. 327(8)*). Паритетом вважається перше видання трактату французького філософа, математика, фізика П'єра Гассенді “*Exercitationes paradoxae adversus Aristoteleos*” (Гренобль, 1624) (*Coll. Jabl. 860*). У зібранні знаходяться друки праць Юста Ліпсія, голландського вченого, наприклад, “*Monita et exempla politica*” (Амстердам, 1630) (*Coll. Jabl. 1238*). Надзвичайною популярністю користувалися в XVII ст. ідеї німецького вченого Самуеля Пуфендорфа, засновника теорії природного права, видання праць котрого представлені в зібранні. В фонді зберігаються два амстердамських видання видатних теоретиків філософської думки XVII ст.: трактат Томаса Гоббса “*Elementa philosophica seu politica de civi*” (Амстердам, 1647) (*Coll. Jabl. 1026*) та твір Бенедикта (Баруха) Спінози “*Opera posthuma*” (Амстердам, 1677) (*Coll. Jabl. 1246*).

Збірка містила дослідження XVII ст., присвячені питанням логіки. Серед них – надрукований в Замості, в академічній єзуїтській друкарні, трактат Адама Бурського, польського філософа, оратора, викладача Замойської Академії “*Dialectica Ciceronis...*” (Замостя, 1606) (*Coll. Jabl. 310*); дослідження гданського професора, теолога, риторика, поета Бартоломея Кеккермана “*Systema logicae*” (Ганновер, 1606) (*Coll. Jabl. 1164*).

Право. У збірці міститься значний за обсягом комплекс літератури з історії та теорії права XVII ст. Слід відзначити перше видання польського правника та писаря королівської канцелярії Сигізмунда III Григорія Чарадзького “*Paratitla statuti Herburiani*” (Познань, 1612) (*Coll. Jabl. 472*); Фоми Дреснера “*Institutionum juris Regni Poloni*” (Замостя, 1612) (*Coll. Jabl. 473*); виданий у відомій гданській друкарні Георга Ферстера трактат Рейнальда Куріке “*Commentarius iurid. historico-politicus de privilegiis*” (Гданськ, 1652) (*Col. Jabl. 470*).

Художня література, белетристика. Заслуговеє на увагу ілюстроване гравюрами руанське видання французького національного епосу про Роланда Луї Аріосто “*Roland furieux*” (Руан, 1610) (*Coll. Jabl. 82*). Французьку панегіричну придворну поезію епохи бароко, присвячену Людовіку XIII і кардиналу Рішельє, репрезентує збірник “*Le Pamasse Royal*” (Париж, 1635) (*Coll. Jabl. 1019*). З белетристики XVII ст. у зібранні міститься надзвичайно популярний у читацьких колах Європи французький розважальний журнал “*Mercure Galant Dedie e Monseigneur le Dauphin*” (Париж, 1679) (*Coll. Jabl. 1355*).

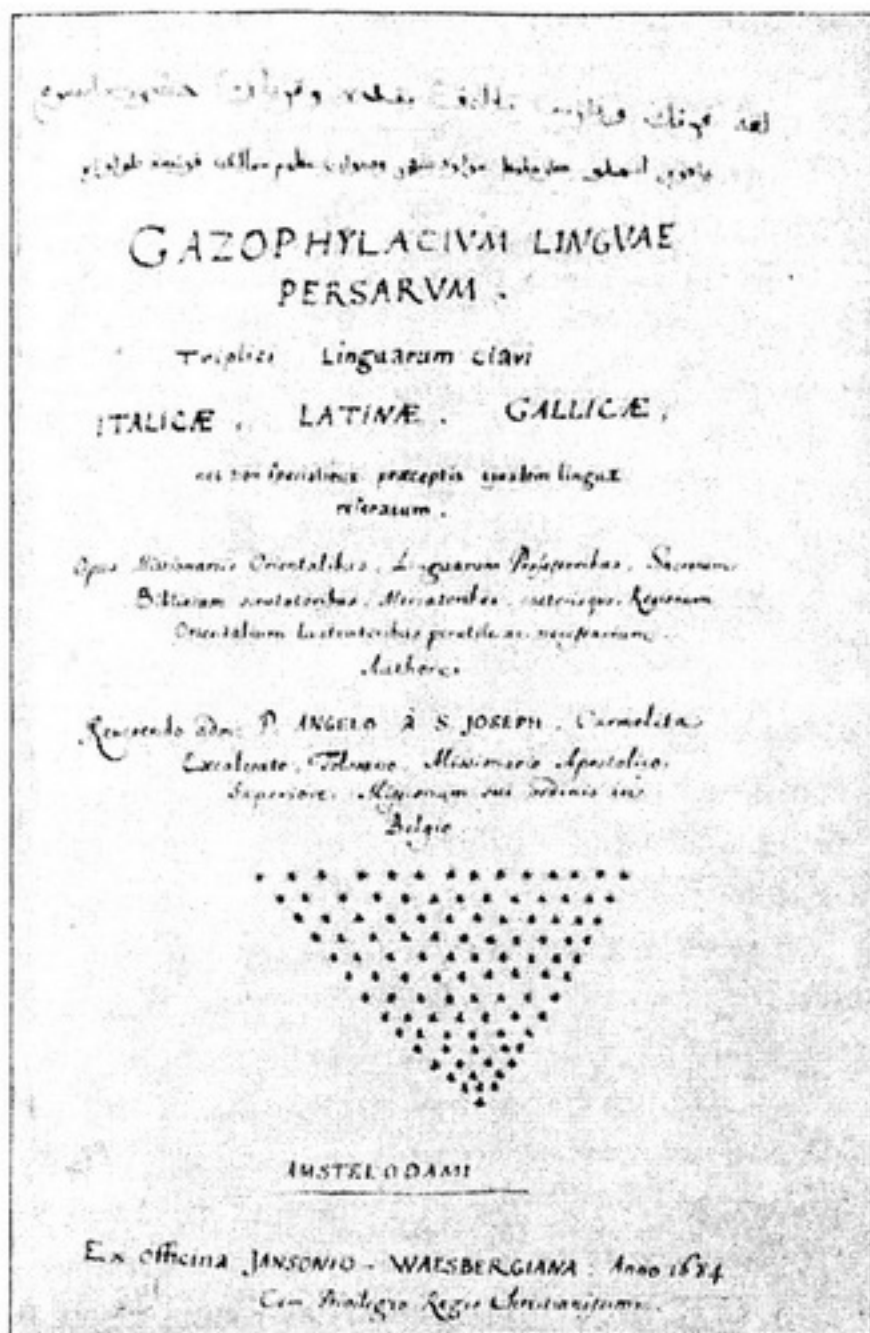
У зібранні знаходяться численні перевидання XVII ст. італійських письменників епохи Ренесансу: Джованні Боккаччо “Decameron” (Венеція, 1617) (*Coll. Jabl. 207*) з ілюстраціями, Торквато Тассо “Il Goffredo Overo Gierusalemme Liberata” (Рим, 1676) (*Coll. Jabl. 569*).

Давньоруську літературу представляє перекладний твір, до речі, єдине в колекції кириличне видання XVI–XVII ст. “История о Варлааме и Иоасафе”, видане друкарнею Кутейновського Богоявленського монастиря в 1637 р., з присвятою митрополиту Петру Могилі та зображенням його герба на звороті титульного аркуша (*Coll. Jabl. 447*).

Польська література XVII ст. репрезентована краківськими друками письменника Домініка Кохановського “Nowus Asserenda Immaculatae Conceptionis Dei Parae Virginis Modus” (Краків, 1659) (*Coll. Jabl. 505*), а також поезіями Яна Кохановського “Psalterz Dawidow” (Краків, 1617) (*Coll. Jabl. 449*).

Риторика, граматики, лексикографія, поетика, епістолографія, історія літератури; наукова періодика. Характеризуючи видання XVII ст., згадаємо, що науковій думці тієї доби була властива тенденція енциклопедизму основою якої є віра в єдність науки²⁹. Ця тенденція віддзеркалилася у складі й змісті літератури цього профілю, наявності в ньому словників, енциклопедій, лексиконів, а також наукових часописів, альманахів. У другій половині XVII ст. бурхливого зростання досяг випуск наукових періодичних видань і видань, що продовжуються. Популярним в академічних колах і в більш широких верствах читацької аудиторії було видання “Bibliothèques Universelle et historique” (Амстердам, 1687–1690), 6 розрізнених томів котрого знаходяться в зібранні, сторінки деяких з них зберегли маргіналії Ю.О. Яблоновського (*Coll. Jabl. 278–283*). Визнанням серед науковців Європи користувалися “Acta Eruditorum” (*Coll. Jabl. 60–69*), опубліковані в Лейпцигу наприкінці XVII ст. (у фонді збереглося 10 томів за 1682–1697 рр.). Рівень розвитку наукової періодики в Британії представляє видання Англійського королівського товариства, підготовлене його секретарем Генріхом Ольденбургом, “Acta philosophica Societas Regiae in Angliae” (Лейпциг, 1675) (*Coll. Jabl. 71*).

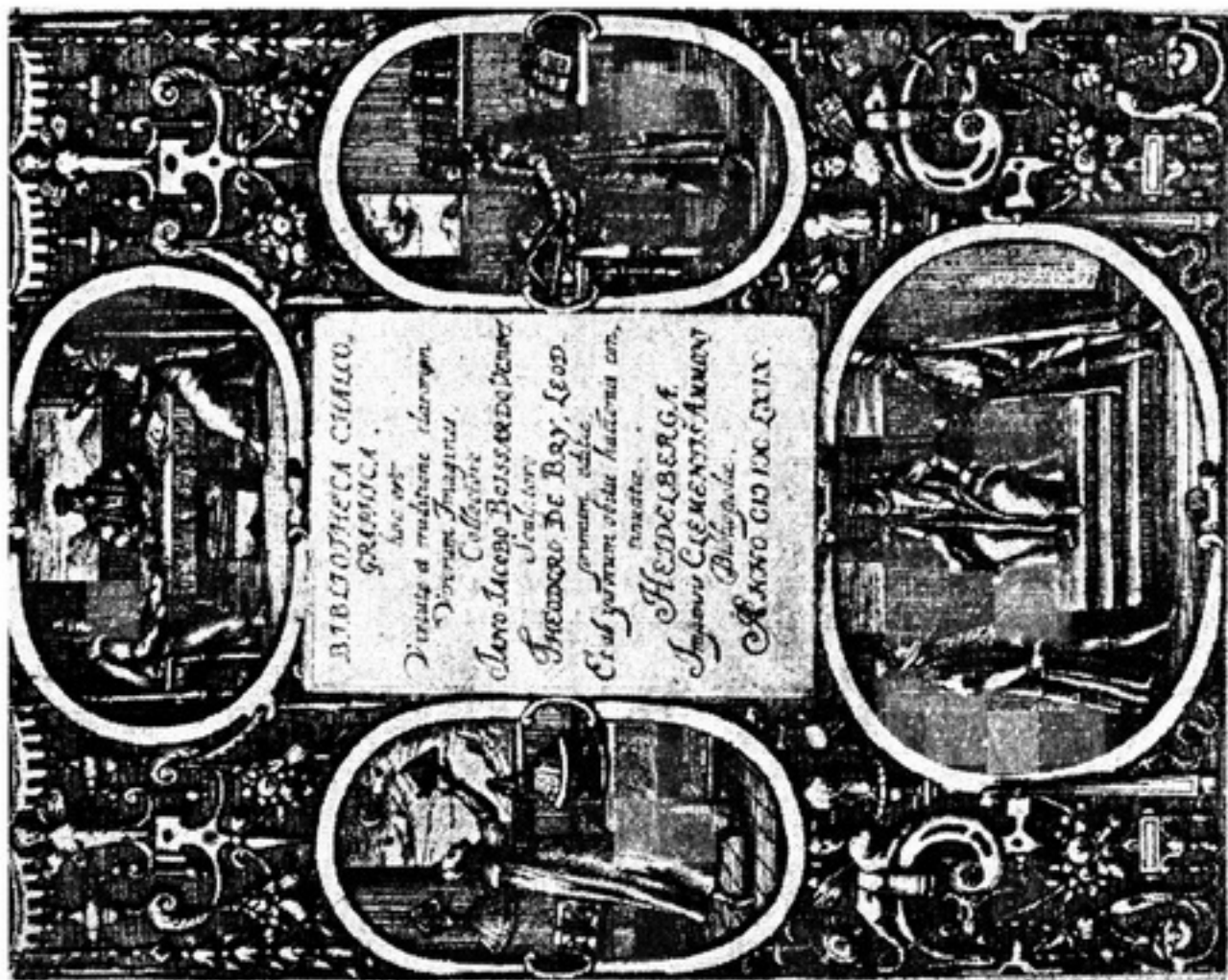
Раритетом вважається опублікований лондонським видавництвом Вільяма Йони друк словника “Lexicon pentaglotton hebraicum, chaldaicum, syriacum, Talmudico Rabbinicum, et arabicum” (Лондон, 1635) (*Coll. Jabl. 759*), укладений німецьким гебраїстом Валентином Шіндлером. Варто відмітити друк амстердамської книговидавничої фірми Янсзон-Весберге – лінгвістичне дослідження з орієнталістики вченого-кармеліта Анжа де Лабросса “Gazophylacium linguae persarum” (Амстердам, 1684) (*Coll. Jabl. 475*). Унікальність примірника визначається тим, що титульний аркуш і 33 аркуші тексту книги – рукописні, почерком французького вченого-ерудита XVII–XVIII ст. Матуріна-Вейссера Лакроза.

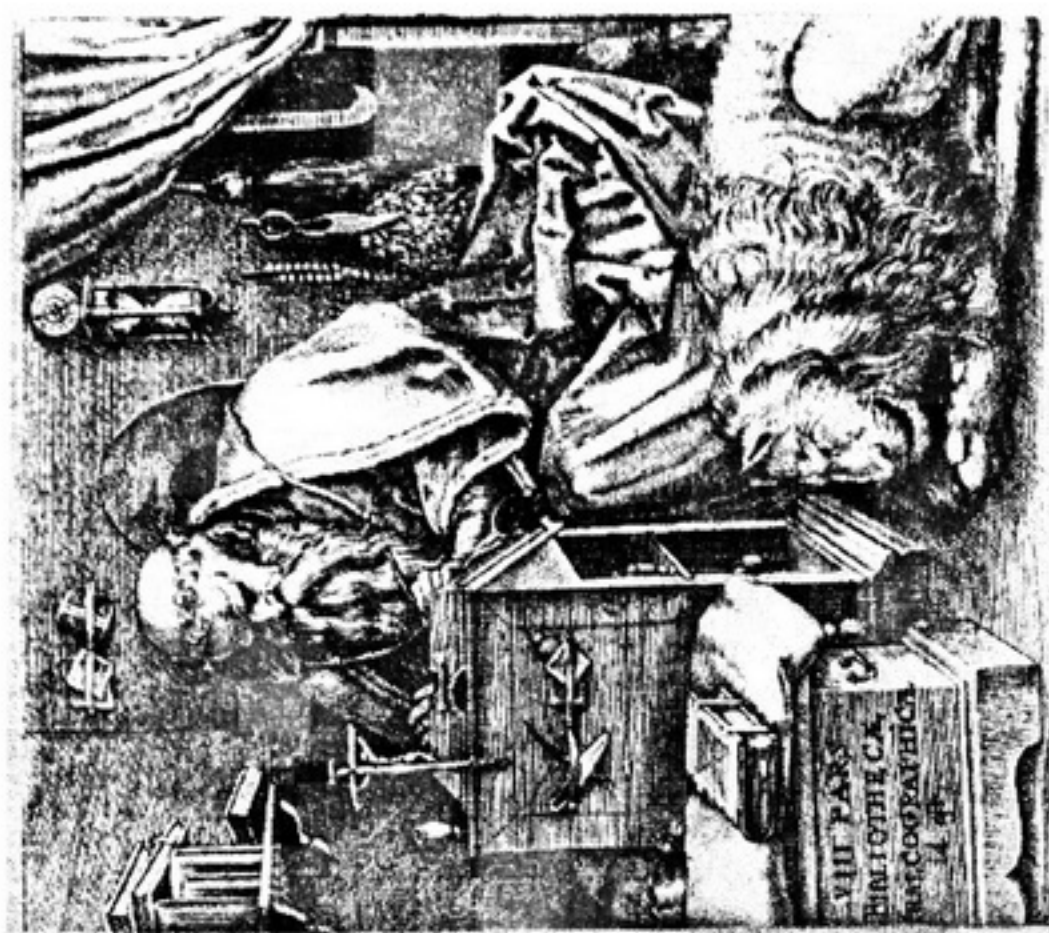
Рукописний
титольний аркуш видання
Анжа де Лабросса
"Gazophylacium linguae
persarum" (Амстердам, 1684).
Coll. Jabl. 475.

Серед літератури енциклопедичного профілю рідкісним є двотомне енциклопедичне видання, підготовлене німецьким ученим Йоганном Якубом Хоффманном "Lexicon universale historico-geographico-chronologico-poetico-philologicum" (Базель, 1677) (Coll. Jabl. 458), яке потім ніколи не перевидавалося.

Уподобання Яблонівських у царині колекціонування рукописів, рідкісних видань і гравюр відбиває спеціальна бібліографічна література XVII ст. Цінність для бібліофілів і вчених-бібліографів репрезентували такі каталоги видань і рукописів: Гисберта Единга "Catalogum librorum qui Aureliae" (Орлеан, 1678) (Coll. Jabl. 718), Антона Рейсера "Index manuseriptorum bibliothecae Augustanae" (Аугсбург, 1675) (Coll. Jabl. 155), рідкісне видання праці Пітера Пауля Босхи "De origine et statu Bibliothecae Ambrosianae Hemidecas" (Мілан, 1672) (Coll. Jabl. 279). Раритетом також було французьке видання каталогу Габрієля Ноде "Bibliotheca Cordesiana catalogus" (Париж, 1643) (Coll. Jabl. 348). Заслуговує на увагу й збірка

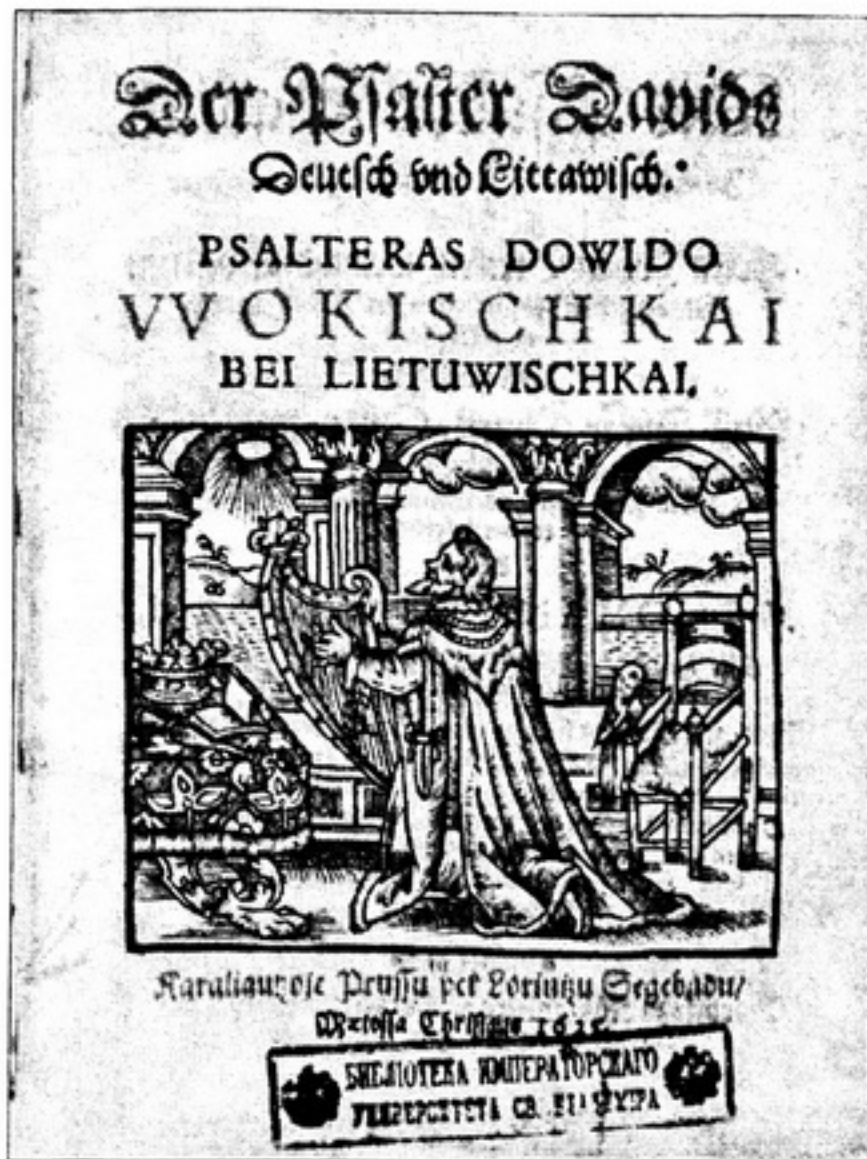

Титульні аркуші друків з видавничої серії Ж.-Ж. Буассарда
 "Bibliotheca Chalcographica" (Гейдельберг, 1669; Франкфурт-на-Майні, 1652). Мільорити Теодора де Брі та Климента Аммана.
 Coll. Jabl. 718.

CONTINUATIO TERTIA.
*Isidorus Virgilius Theophrastus, quorum alij quidem interpres esse jam
 videri debent, alij vero minus quodammodo a bonorum scriptoribus
 profuerunt.*
 Sculptore Clemente Ammonio, Ghalingeri: Francof:
 Ad Rhodanum in aedibus Regulae Bibliop.
UAMBOURGI: MDCCLXII.
 Imprimis in aedibus Ammanii Clementis & Bibliopoli. Anno 1652.

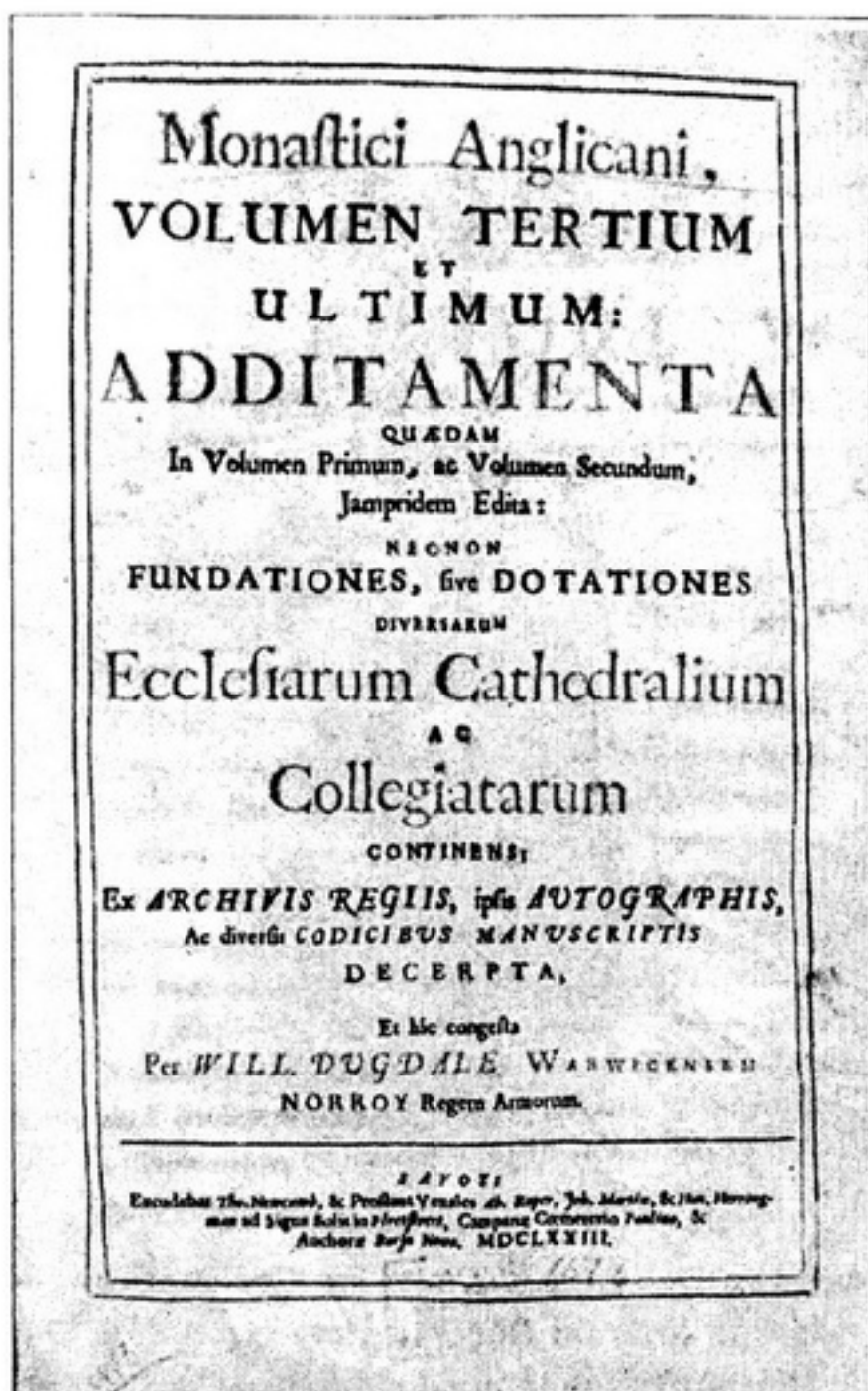
Титульний аркуш
Псалтиря німецькою та
литовською мовами (перекл.
Йонас Бреткунас)
(Кенігсберг, 1625).
Coll. Jabl. 439.

Жан-Жака Буассарда – портрети роботи видатного гравера Теодора де Брі, опублікована у німецького видавця К. Аммана “Potentissimorum Turciae Imperatorum Regumque Persiae et aliorum” (Гейдельберг, 1665), “Bibliotheca chalcographica” (Гейдельберг, 1669) (*Coll. Jabl. 718*). Зауважимо, що значний за обсягом комплекс каталогів, лексиконів і бібліографічних видань був придбаний у складі бібліотеки Сальтена.

Теологія. Передусім, з даної тематики слід відмітити низку публікацій біблійних текстів, викликаних значним впливом Реформації. Серед протестантських видань зберігається друк Псалтиря з паралельним текстом німецькою та литовською мовами (перекладач Йонас Бреткунас), опублікований в Кенігсберзі, в друкарні Лоренца Зегебада, “Psalteras Dowido Wokischkai bei Lietuwischkai” (Кенігсберг, 1625) (*Coll. Jabl. 439*). Бібліографічним раритетом є лондонське видання Біблії валійською мовою “Y Bibl Cysserg-Lan Sef yr Hen Destament a'r Newydd” (Лондон, 1677–1678) (*Coll. Jabl. 262*).

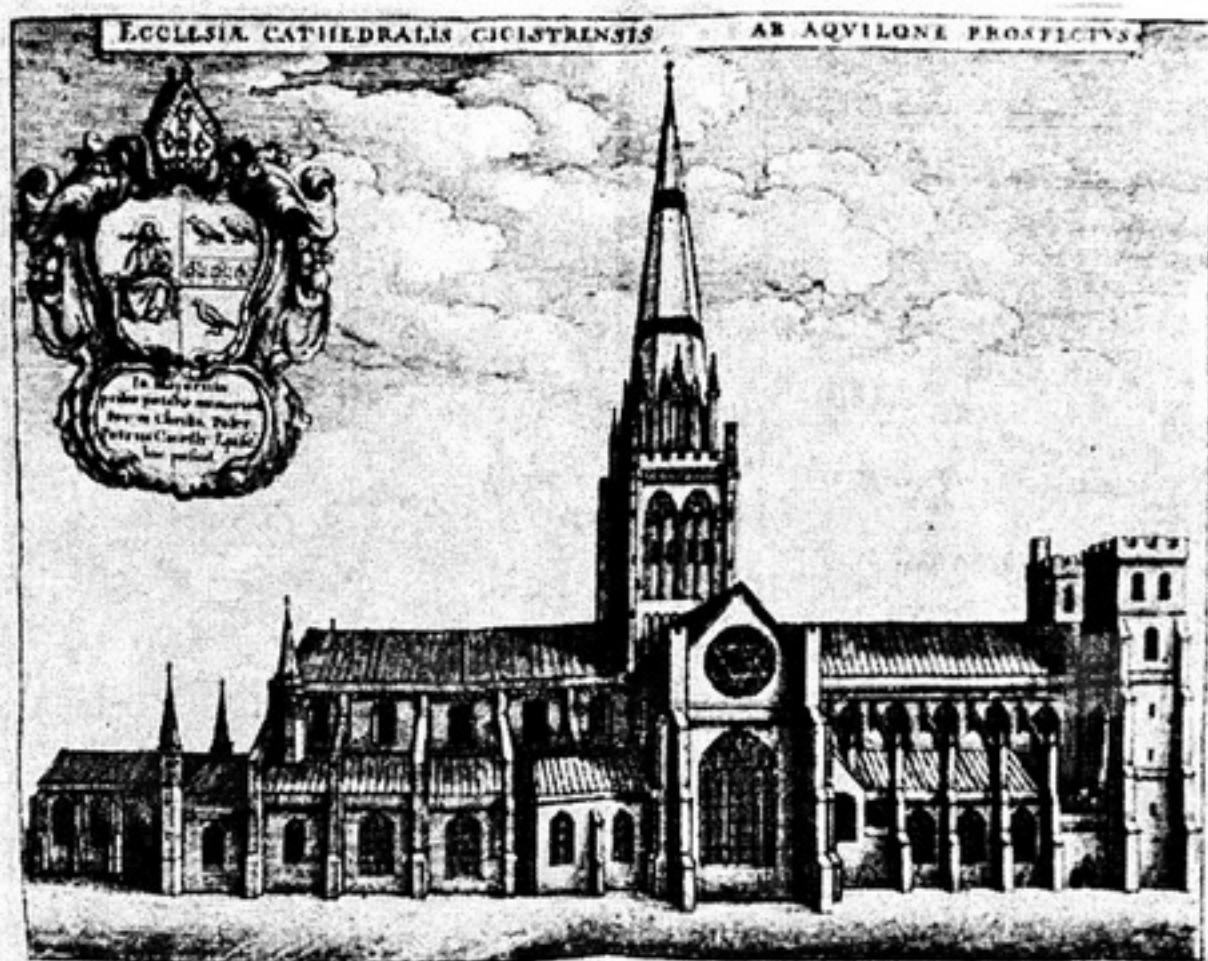
Цінність становлять пам'ятки релігійної літератури аріанства – однієї з найбільш радикальних течій Реформації в Польщі, переслідуваної в ту епоху цензурою, опубліковані в друкарнях Олексія Родецького в Кракові та його зятя Себастьяна Стернацького в Ракові, твір Адама Гославського

Титульний аркуш
3-го тому видання
Р. Додсворта та В. Дюгдейла
"Monasticon Anglicanum"
(Лондон, 1673).
Coll. Jabl. 895.

з Бебеліна "Refutatio Eorum..." (Раків, 1613) (*Coll. Jabl. 1904*). З цієї офіщини походить конволют, що містить два видання творів основоположника соціанства Фауста Соціна "Tractatum de Deo" і "Assertiones" (обидва – Раків, 1611) (*Coll. Jabl. 737*), та перше видання його ж авторства "Defensio animadversionum" (Раків, 1618) (*Coll. Jabl. 1905*). До групи публікацій С. Стернацького в Ракові належить конволют (*Coll. Jabl. 1831*), до складу якого увійшов доробок аріанських ідеологів: два трактати – Йони Шліхтинга "Quastiones duae: ... contra Balthasarem Meisnerum" (Раків, 1636), "Quaestionum ad Regnum Dei possidendum necesse sit in nullo peccato Evangelicae Doctrinae adverso manere contra Balthasarem Meisnerum" (Раків, 1635) і два – Йоганна Крелля "Explicatio capitis decimi quinti prioris Epistolae Pauli ad corinthios" (Раків, 1635), "Declaratio sententiae de caussis mortis Christi" (Раків, 1637).

Історії гуситського руху Чеських братів присвячене рідкісне видання в двох томах польського автора Яна Ласицького, видане в Лешно Яном

Мідьорит у 3-у томі видання Р. Додсворта та В. Дюгдейла
 “Monasticon Anglicanum” (Лондон, 1673).
Coll. Jabl. 895.

Амосом Коменським, чеським гуманістом, – “Historiae de origine et rebus gestorum Fratrum Bohemicorum” (Лешно, 1649) (*Coll. Jabl. 1203–4*).

Цінним є видання Регінальда Гонсальва Монтануса “De inquisitione hispanica oratiunculae septem ex narrationibus” (Гейдельберг, 1603) (*Coll. Jabl. 1396*), що висвітлює події іспанської інквізиції.

Актуальним для англіканської церкви питанням присвячена видана лондонською друкарнею Метью Лаунса праця Джорджа Хаквілля, доктора теології, ректора Оксфордського університету, “King Davids ow for Reformation” (Лондон, 1621) (*Coll. Jabl. 962*).

У зібранні також є цінні та рідкісні видання XVII ст. з історії церкви. Виділяється чудовими гравюрами тритомне видання з історії монастирських орденів в Англії авторства Роджера Додсворта та Вільяма Дюгдейла “Monasticon Anglicanum ...” (Лондон, 1661–1682) (*Coll. Jabl. 308–10*), особливим бібліографічним раритетом є третій том: за даними Грессе, частина накладу – значна кількість примірників видання – була знищена пожежею³⁰.

Цінними виданнями з церковної історії були 8 томів-фоліантів фундаментальної праці Наталіса Олександра, паризького професора теології, “Historia Ecclesiastica veteris novique testamenti” (Париж, 1699) (*Coll. Jabl. 61–67*).

Математика, фізика, астрономія. Розділ представлений переважно виданнями праць французьких математиків, що пояснюється захопленням наукою діда, дядька, батька та власне Ю.О. Яблоновського, а також здобутками французької математичної школи у період, коли в Парижі навчалися представники трьох поколінь Яблоновських. Особливо затребуваними для власників були два томи праць французького математика, члена Паризької Академії Наук Жака Озанама "Trait arithmetique", "Trait de trigonometrique" (б.м., б.р.) (*Coll. Jabl. 1496–7*) та його практичний посібник "Tables de sinus, tangentes, et secante" (б.м., б.р.) (*Coll. Jabl. 1467*). Науковий інтерес для Яблоновських становили теоретичні розробки в цій галузі, зокрема, дослідження французького вченого Ієроніма Віталі "Lexicon mathematicum" (Париж, 1668) (*Coll. Jabl. 674*), а також руанське видання з ілюстраціями математичного трактату Дені Анріона "Les Recreations Mathematiques avec L'examen" (Руан, 1669) (*Coll. Jabl. 985*). Заслуговеє на увагу невеличкий друк форматом у 8°, виданий в Амстердамі фірмою Данієля Ельзевіра – дослідження Стефана Градія, префекта Ватиканської бібліотеки, "Dissertationes physico-mathematicae" (Амстердам, 1680) (*Coll. Jabl. 910*).

Праці з астрономії, захоплення якою також було спадкоємним у сім'ї Яблоновських, репрезентовані комплексом цінних і рідкісних в бібліографічному плані видань. Серед них франкфуртське видання в 8° Джордано Бруно "Artificium regeorandi" (Франкфурт, 1612) (*Coll. Jabl. 328*). Цінним є опубліковане в Лінці видання праць видатного астронома XVI–XVII ст. Йоганна Кепплера "Harmonices mundi" (Лінц, 1619) (*Coll. Jabl. 493*), "Ad Vitellionem paralipomena" (Франкфурт, 1604) (*Coll. Jabl. 740*). Виокремлюються видання праць відомих польських науковців: Яна Гевелія, гданського астронома, "Machinae Coelestis" (Гданськ, 1673) (*Coll. Jabl. 426*) та "Selenographia sive Lunae descriptio" (Гданськ, 1647) з титульним аркушем мідьоритом визначного гравера Ієремії Фалька та картами Місяця, укладеними Я. Гевелієм, а також видання польського історика та астронома Станіслава Лубенецького "Theatrum cometicum" (Амстердам, 1667) (*Coll. Jabl. 553*).

Географія, космографія. Серед пам'яток картографії знаходиться видання "Atlas minori" (Амстердам, 1634) (*Coll. Jabl. 894*) Герарда Меркатора, опубліковане книговидавничою фірмою Янсзон-Весберге в Амстердамі в 1634 р., яке було придбане Ю.О. Яблоновським у Варшаві 4 червня 1749 р., про що свідчить його маргінальний запис.

Виокремлюється своїми гравюрами праця Джона Сміта "Orridum Vataogum" (Амстердам, 1644) (*Coll. Jabl. 1238, 1239*), опублікована амстердамською фірмою Йоганна Блау – сина славетного голландського картографа Віллема Янсзона Блау (1578–1638). Описанню пам'яток міст Бельгії та Німеччини присвячене ілюстроване видання Людовіко Гвіччардіно "Belgicae Germaniae descriptio" (Амстердам, 1660) (*Coll. Jabl. 953*).

У фонді збереглися видання з цієї теми – переважно ілюстровані, що побачили світ у друкарнях Німеччини. Привертає увагу видання праці німецького історика Людвіга Готтфріда “Archontologia cosmica” (Франкфурт, 1649) (*Coll. Jabl. 391*), ілюстроване мідьоритами з видами та планами європейських міст роботи гравера Маттеуса Меріана. Плани та види Бремена, зображені на гравюрах, прикрашають видання німецького історика та математика Вільгельма Діліха “Urbis Bremen” (Кассель, 1603) (*Coll. Jabl. 461*). Гравюри із зображенням пам’яток німецького міста Майнца містяться в друці праці вченого-єзуїта, доктора теології, професора Академії в Майнці Ніколая Сераріо “Moguntiacarum regum” (Майнц, 1604) (*Coll. Jabl. 1226*). З новими землями епохи географічних відкриттів знайомить утрехтське видання “Mundus alter et idem sive Terra Australis antehac semper incognita” (Утрехт, 1643) (*Coll. Jabl. 1558*) з розкладними мапами авторства Меркурія Британика, який у бібліографічному запису визначається, як псевдонім Йозефа Галла.

У зібранні зберігаються цінні зразки книгодрукарського мистецтва XVII ст. – видання 1619–1631 рр. лейденської фірми Ельзевірів, чотирьох томів форматом in folio праць засновника історичної географії Філіппа Клювера (1580–1622) “Italia antiqua” (Лейден, 1624) (*Coll. Jabl. 238–9*), “Sicilia antiqua” (Лейден, 1619) (*Coll. Jabl. 240*), “Germania antiqua” (Лейден, 1631) (*Coll. Jabl. 237*).

Медицина, ботаніка. Відзначимо декілька фахових італійських друків XVII ст. з цих галузей науки: рідкісне видання трактату Мауріціо Тіреллі, доктора медицини та фізики, “De historia vini et februm” (Венеція, 1630) (*Coll. Jabl. 1288*) та раритет з ілюстраціями фахового трактату Джованні Баттіста Кортезі, професора медицини з Мессіни, “Tractatus de vulneribus capitis...” (Мессіна, 1632) (*Coll. Jabl. 420*). З польських видань згадаємо дослідження Еразма Сикста з бальнеології, опубліковане в Замості, в академічній друкарні, “O sierpicach we skle” (Замостя, 1617) (*Coll. Jabl. 1270*). Цінність цього примірника полягає ще й у тому, що кінець тексту – рукописний, написаний у 1699 р. Миколаєм Яблоновським.

Серед природничої літератури відмітимо рідкісне лейденське видання каталогу рослин Пауля Германна, професора ботаніки Лейденської академії, “Catalogus” (Лейден, 1687) (*Coll. Jabl. 992*) з численними мідьоритами із зображеннями рослин. Друки XVII ст. із зоології репрезентує опубліковане в Лондоні дослідження Гвальтеро Шарлетона “Onomasticon Zoicon” (Лондон, 1668) (*Coll. Jabl. 359*) з розкладними таблицями-ілюстраціями.

Характеристика друків XVII століття за місцями видань

Виданням XVII ст. належить найзначніше за обсягом місце в зібранні Яблоновських.

Нідерланди. Комплекс друкарської продукції найвищого рівня представлений виданнями Нідерландів, які в XVII ст. стали одним з прогресивних центрів європейського книгодрукування. Інтенсивний розвиток друкарського мистецтва в Нідерландах у порівнянні з іншими державами польський історик книги Х. Швейковська пояснює історичними та культурними факторами: по-перше, відсутністю в Нідерландах руйнівних наслідків Тридцятилітньої війни, що торкнулася інших країн, по-друге, – сприятливим впливом ліберального суспільного устрою на розвиток культури³¹. Серед нідерландських друків лідерство належить Лейдену – 174 видання. Почесне місце тут посідає продукція книговидавничої фірми представників династії Ельзевірів: Лодевейка, Бонавентури, Абрахама, Данієля, Ісаака. Всього зафіксовано 49 видань-ельзевірів, опублікованих цією фірмою в Лейдені в XVII ст. Книжок, надрукованих представником іншої славетної лейденської фірми Плантенів Рафеленгіусом, – 1 вид. У лейденській друкарні Коммеліана опубліковано 5 вид. Серед друків решти лейденських друкарень, здебільшого, – видання Йоганна Меуре. Другий важливий голландський книговидавничий центр, який досягнув динамічного розвитку в ту епоху – Амстердам – представлений 184 вид. Амстердамській книговидавничій філії династії Ельзевірів належать 27. Варто згадати видання іншої значної голландської фірми Блау – 24, а також 33 – видавництва Янсзон, згодом Янсзон-Весберге. Гаага – 27; Утрехт – 20. Франеккер – 16 вид., з них зафіксовано одне, опубліковане видавничим підприємством Лодевейка Данієля Ельзевіра. Арнем – 4, де також існувала видавнича філія Яна Янсзона. Роттердам – 10. Видавництва інших голландських міст (Юрінхен, Мідделбург, Гарлем) налічують від трьох до одного видань.

Бельгія. В даній підгрупі найзначнішими за кількістю та цінними, з точки зору історії книгодрукарського мистецтва, є видання з Антверпена – 69, оскільки 30 з них опубліковані представниками книговидавничої фірми Плантенів: Бальтазаром Моретюсом і Францом Рафеленгіусом. У зібранні зафіксовано по 7 друків, що побачили світ у видавництвах Лувена та Брюсселя.

Франція. Найбільш масштабно видання XVII ст. представлені книгодрукарською продукцією офіцин Парижа. У зібранні Яблоновських книжки опубліковані в Парижі, значно превалюють у порівнянні з виданнями інших зазначених центрів Європи – 243 друки. Серед них, насамперед, – видання Королівської друкарні (Imprimerie Royale), заснованої в 1640 р. Людовіком XIII за ініціативою кардинала Рішельє, а також інших паризьких видавців: П'єра Моро, П'єра Комбе та ін. Особливо відзначимо в цій численній групі одне видання паризького книговидавничого підприємства фірми Плантенів. Значно відстає в кількісному відношенні від Парижа видавнича продукція традиційного центру французької книги XVI ст. – Ліона – близько 30 вид., з Руана – 13. Серед друкарень інших міст Франції виявлені від одного до шести видань: Амбер – 6, Тулуза – 6, Дюе – 4, Гре-

нобль – 3, Льєж – 2, Кремона – 1, Бурж – 1, Авіньйон – 1, Бордо – 1, Тур – 1, Шарльвіль – 1, Безансон – 1.

Німеччина. Друкарська продукція в XVII ст. досягла найбільшого розвитку у Франкфурті-на-Майні – 182 вид., причому серед франкфуртських видавців були носії друкарських традицій, наприклад, представники відомої в XVI ст. фірми Вехеля. Незважаючи на масовий характер продукції франкфуртських друкарень, саме там діяло підприємство на чолі з Йоганном Теодором де Брі та Маттеусом Меріаном, яке спеціалізувалося в той час на випуску гравійованих видань. У зібранні репрезентовані 83 вид. з друкарень Кельна. Далі Лейпциг – зафіксовано 54 вид., Ганау – 53 (з них 18 – з філії Вехеліана), Гельмштадт – 35, Страсбург – 31 (здебільшого – книжки, опубліковані у друкарні Лазаря Цецнера). Віттенберг і Гамбург – 18, Росток – 15, Тюбінген і Майнц – 13, Нюрнберг – 12, Гейдельберг – 11, Інгольштадт – 7. З друкарень інших міст Німеччини виявлені від одного до чотирьох видань.

Швейцарія. Найбільша кількість книг вийшла в друкарнях Женеви – 35 (переважають видання Жака Шуе), Базеля – 8, Цюріха – 4, Берна – 1.

Італія. Серед італійських друкув XVII ст. переважають видання Венеції – міста з давніми традиціями друкарського мистецтва. Загалом їх 68, з них 5 опубліковані відомим у XVI–XVII ст. видавництвом Джунти. Друге місце серед італійських міст посідає Рим – 33 вид., далі Падуя – 18, Флоренція – 2 (з них одне видання – джунтіна), Неаполь – 10. Публікації інших міст Італії визначаються від однієї до шести позицій видань.

Великобританія. Найбільш широко представлені лондонські видання – 72. Далі відзначимо книжкову продукцію Оксфорда – 21, де на той період швидкими темпами розвивається діяльність університетської друкарні. Значно менше видань є з іншого академічного центру – Кембриджа – 4 вид. По одному виданню – з Ірландії (Дублін) та Шотландії (Единбург).

Швеція. Зауважимо, що наявність шведських видань у зібранні пояснюється тим, що Д. Сальтен, чию бібліотеку придбав Ю.О. Яблоновський, походив зі Швеції. Стокгольм – 9 вид., Упсала – 1 вид.

Данія. Найбільший обсяг датських видань опублікований в Копенгагені – 19.

Австрія. Відень – 25; Зальцбург і Лінц – по одному виданню XVII ст.

Чехія. Виявлено 5 вид. XVII ст., що побачили світ у друкарнях Праги.

Іспанія. Іспанська книга XVII ст. представлена двома виданнями, опублікованими в друкарнях Мадрида, та одним – у Барселоні.

Польща. Серед польських видань виявлені 38, які були опубліковані в Кракові. Серед них 10 надруковані відомим краківським видавцем Франтішком Цезарієм, 7 – Анджеєм Піотрковчиком та його спадкоємцями, 6 – у друкарні Краківського університету, також є видання Криштофа Шеделя, Якуба Мостицького. Раків – осередок видавничої діяльності аріан –

представлений 5 вид. Себастьяна Стернацького. Як свідчать вихідні дані XVII ст., низка польських видань побачила світ у друкарнях духовних інституцій – колегіумів єзуїтів та піярів. Так, у Замості, де на той час функціонувала друкарня Замойської Академії, було опубліковано 9 позицій. Діяльність видавництв Варшави представлена 7-ма друками колегіуму піярів і Кароля Фердинанда Шрейбера; Познань – 3 вид., з них одне – в єзуїтській друкарні; Каліш – 2 вид. Книгодрукарську продукцію українських земель, зокрема Львова, репрезентують 4 вид. – друкарні колегіуму єзуїтів. Також виокремлюється 1 вид. з білоруських земель – друкарні Богоявленського монастиря в Кутейні. Видання столиці Великого князівства Литовського – Вільно налічують 4 позиції.

Книжки, опубліковані в друкарнях культурного та книговидавничого центру Нижньої Сілезії – Вроцлава, представлені 7 вид.

Найвищий розквіт діяльності видавництв Гданська того часу віддзеркалюють 55 гданських друків (з них один вийшов у Гданську та Франкфурті). Серед них – доробок визнаних гданських видавничих фірм – Фридріха Рете – 4, Георга Ферстера – 14. Відзначимо також 6 стародруків, опублікованих у Щецині в XVII ст., де також функціонувала друкарня Валентина Рете. У Торуні побачило світ одне видання в друкарні Анджея Котеніуша; у Кенігсберзі – 9 друків (превалюють видання Фридріха Рейснера), в Ельблонгу – 5. Відзначимо одне видання, що походить з Прибалтики, опубліковане в Ризі друкарнею Герхарда Шредера.

Огляд видань XVIII століття

Комплекс видань XVIII ст. охоплює сучасну Ю.О. Яблоновському оригінальну й перекладну літературу; значною мірою тематичний репертуар та склад авторів обумовлені впливом прогресивних ідей епохи Просвітництва та французького раціоналізму, водночас у збірці репрезентовані різноманітні напрями наукової та суспільної думки Європи того періоду. У мовному відношенні серед друків XVIII ст. домінують твори латинською та французькою мовами.

Всесвітня історія. Серед праць відзначимо дослідження французького історика Шарля Роллена “*Histoire Ancienne des Egyptiens, des Carthaginois...*” (Париж, 1759) (*Coll. Jabl. 1770*). Систематичний огляд класичних пам'яток Давнього Риму представляє друге ілюстроване рідкісне видання італійського археолога XVII ст. Фаміано Нардіні “*Roma Antiqua*” (Рим, 1704) (*Coll. Jabl. 965*).

Популярній тематиці – історії Сходу – присвячений твір Жозефа Жува (псевд. Vojeu de Brunem) “*Histoire de La conquête de La Chine*” (Ліон, 1754) (*Coll. Jabl. 326*), а також праця Шарля Роллена “*Histoire moderne des Chinois, des Japonois des Indiens...*” (Париж, 1754) (*Coll. Jabl. 1771*).

Історіографічний твір щодо минулого Італії представляють два розрізнені томи італійської хроніки авторства Людовіко Мюратора, науковця, бібліотекаря герцога Модени, "Annali d' Italia" (Рим, 1752) (*Coll. Jabl. 1752*); історії Франції присвячені два збережених томи семитомного видання твору голландського автора Генріха Філіппа де Лімьєрса "Histoire du regne de Louis XIV roi de France" (Амстердам, 1717) (*Coll. Jabl. 1019–20*).

Актуальним було амстердамське видання з історії шведської монархії німецького науковця Самуеля Пуфендорфа "Histoire de Suede" (Амстердам, 1748) (*Coll. Jabl. 1697–8*).

Різноманітну картину історичного минулого та тогочасного історико-суспільного і культурного життя Пруссії ілюструють витяги з актових та інших джерел, скомпоновані у двох томах видання "Acta Borussiae ecclesiastica, civilia, literaria" (Кенігсберг – Лейпциг, 1731; *Ibid.*, 1732) (*Coll. Jabl. 264–5*), які, між іншим, містять також відомості про видатних пруських діячів XVIII ст., зокрема про Д. Сальтена, Т. Лілієнталя та ін.

Досить значний розділ у зібранні присвячений історії Речі Посполитої. Заслуговує на увагу повне видання хроніки Польщі Яна Длугоша, опубліковане у Лейпцизі, у видавництві Морица Георга Вейдманна, "Historiae Polonicae" (Лейпциг, 1711–1712) (*Coll. Jabl. 304–5*). Наявність у збірці фундаментального видання праці історика, поета Адама Нарушевича "Historya narodu polskiego" (Варшава, 1780–1784) (*Coll. Jabl. 961–4*) (2–5-й томи) пов'язана із "яблонівським" періодом в історії книгозбірні: воно долучилося до неї вже у Кременці у складі збірки К. Чацької. Внаслідок особистих зацікавлень Ю.О. Яблонівського відкритися: перевиданий у Львові коштом мецената Ю.О. Яблонівського твір Симона Окольського "Russia Florida" (Львів, 1759) (*Coll. Jabl. 988*), видання Міцлера де Колофа "Historiarum Poloniae" (Варшава, 1761) (*Coll. Jabl. 597*), перевидання Симона Старовольського "De claris oratoribus Sarmatiae libellus" (Варшава, 1758) (*Coll. Jabl. 1928*). Важливе місце у зібранні займає науковий часопис за редакцією Міцлера де Колофа "Acta litteraria" (Варшава, 1757) (*Coll. Jabl. 917–18*) – плід прогресивної наукової думки польського Просвітництва. З бібліотечного розділу "historia – litteraria" до зазначеного напряму належить також опублікований гданським видавцем Георгом Марком Кнохом збірник "Scriptorum regum Polonicarum et Prussicarum" (Гданськ, 1753) (*Coll. Jabl. 394*), у складі якого містяться такі праці, як, наприклад, тогочасна спроба критичного огляду польської історіографії авторства Ю.А. Залуського "Specimen historiae polonae critica" (Гданськ, 1746), також його "Programma litterarium" (Гданськ, 1743), дослідження Яна Данієля Яноцького "Litterarium in Polonia Propagatores" (Гданськ, 1746).

Допоміжні історичні дисципліни. Серед видань виокремлюються: фоліант дослідження з дипломатики та палеографії Жана Мабіллона "De re diplomatia" (Париж, 1709) (*Coll. Jabl. 564*), італійське ілюстроване видання

з нумізматики авторства Джакопо Мецезі “Numismata antiqua” (Верона, 1752) (*Coll. Jabl. 618*), а також нумізматична праця “Vollständiges thaler-cabinet” (Кенігсберг – Лейпциг, 1735) (*Coll. Jabl. 1735*) авторства Михаїла Лілієнталя, кенігсберзького теолога, історика, бібліографа. Про популярність в ту епоху генеалогічних розвідок свідчить значна низка видань за темою. Серед них: ілюстроване видання дослідження німецького історика Якуба Вільгельма Імгофа “Historia Italia et Hispania genealogica” (Нюрнберг, 1701) (*Coll. Jabl. 469*), “Corpus Historiae Genealogicae Italiae et Hispaniae” (Нюрнберг, 1702) (*Coll. Jabl. 468*), гербовник польських родів історика та генеалoga, львівського єзуїта Каспара Несецького “Herbu guserstwa polskiego” (Львів, 1728) (*Coll. Jabl. 629*), видання Станіслава Дунчевського, філософа, правника, професора астрономії Замойської Академії, “Herbarz wielu domów korony polskiej” (Краків, 1757) (*Coll. Jabl. 333*) тощо.

Філософія. Епоха Просвітництва представлена тригомною збіркою праць французького мислителя XVIII ст. Франсуа-Марі Аруе Вольтера, опублікованою в Женеві, “Collection complete de oevres” (Женева, 1771, 1772, 1775) (*Coll. Jabl. 700–2–3*). У фонді знаходяться видання праці, присвяченої різним аспектам раціональної філософії Вольфа, німецького автора Фридріха Баумейстера “Institutiones philosophiae rationalis” (Віттенберг, 1754) (*Coll. Jabl. 189*), а також трактат гданського вченого Михаїла Ханова, прибічника філософської школи Христіана Вольфа “Physicae dogmaticae” (Галле, 1765) (*Coll. Jabl. 656*).

Право. Серед видань заслуговують на увагу твір польського вченого-піяра Мацея Догеля, опублікований у друкарні віленської школи піярів, “Limites regni Polonia et Magni Ducati Lithuaniae” (Вільно, 1758) (*Coll. Jabl. 804–18*), а також надрукований відомою вроцлавською видавничою фірмою Корнів трактат Симона Старовольського “Polonia sive statuta Regni Poloniae” (Вроцлав, 1733) (*Coll. Jabl. 1252*).

Художня література та белетристика. У цьому невеликому розділі представлені кілька досить цікавих у бібліографічному плані видань. Заслужує на увагу збірка творів видатних англійських авторів XVII–XVIII ст. Попа, Локка, Мільтона “English miscellanies” (Геттінген, 1737) (*Coll. Jabl. 1384*). У фонді зберігається прижиттєве видання – французький переклад сатирично-політичного твору англійського письменника Джонатана Свіфта “Nouveaux memoires du chevalier Guillaume” (Гаага, 1729) (*Coll. Jabl. 572*). Рідкісним з бібліографічного погляду є німецький переклад твору Мігеля де Сервантеса Сааведри “Neue abentheuer und seltzame geschichte des wunderbaren ritters Don Quichotte” (Копенгаген, 1707) (*Coll. Jabl. 122*). Не лише даниною модному захопленню орієнталістикою, а й ґрунтовним дослідженням варто вважати другий том паризького видання Дені-Домініка Кардона, професора арабської мови Королівського коледжу в Парижі, “Melanges de litterature orientale” (Париж, 1770) (*Coll. Jabl. 373*). Типовим твором літератури Про-

Фронтиспіс видання
М. де Сервантеса Сааведри
"Neue abentheuer und seltzame
geschichte des wunderbaren ritters
Don Quichotte"
(Копенгаген, 1707).
Coll. Jabl. 122.

світництва вважалося лондонське видання 1749 р. французького перекладу сатир поета Антіоха Кантемира (*Coll. Jabl. 365*). Рідкісним та виконаним на замовлення в ту епоху було видання збірки сатиричної поезії французького письменника Теофіля Віада "Le Pamasse des Poetes satiriques" (1775) (*Coll. Jabl. 554*). Виокремлюється видання "постяблоновського" періоду – переклад з англійської французькою твору анонімного автора, написаного у популярному в XVIII ст. жанрі подорожі, що складається з 6 томів "Voyage Jaques Cook au pole Austral" (Париж, 1778) (*Coll. Jabl. 444–9*). Видання надішло до зібрання у складі збірки К. Чацької в 1805 р. у бібліотеці Кременецької гімназії.

Польська література XVIII ст. представлена досить різноманітно. Відмітимо вроцлавські видання Корна літературно-критичних творів Яна Данієля Яноцького, історика, літератора, бібліографа – "Bibliotheca Polonia litterata" (Вроцлав, 1750) (*Coll. Jabl. 1103*) та збірку "Liricon..." (Вроцлав, 1755) (*Coll. Jabl. 1102*).

Мініатюри з візантійського рукопису – мідьорити з видання Б. де Монфокона "Bibliotheca Coisliniana olim Segueriana" (Париж, 1715).
Coll. Jabl. 603. Із фондів ІР НБУВ.

Риторика, грамати́ка, лексикографія, поезика, епістолографія, історія літератури; наукові періодичні видання. У цьому розділі найбільш численними є бібліографічні видання. Вони репрезентовані комплексом каталогів і довідників, який висвітлює склад тогочасних значних бібліотек і нумізматичних кабінетів Європи: "Bibliothecae Wittiana" (Дордрехт, 1701; Амстердам, 1701) (Coll. Jabl. 271); підготовлене французьким королівським бібліотекарем, абатом Жаном-Полем Біньоном "Bibliotheca Dubosiana" (Гаага, 1725) (Coll. Jabl. 272–273); укладений Йоганном Маюсом каталог "Bibliotheca Uffenbachiana" (Галле, 1720) (Coll. Jabl. 567) тощо. Виокремлюється ґрунтовна праця одного із засновників французької історичної школи, вченого-бенедиктинця конгрегації Св. Мавра Бернара де Монфокона "Bibliotheca Coisliniana ..." (Париж, 1715) (Coll. Jabl. 603). Фоліант з чудовими мідьоритами містить детальне описання 400 рукописів бібліотеки канцлера Сег'є, успадкованих його нащадком герцогом Коаленом.

Теологія. У зібранні міститься масив польських видань авторів-езуїтів, зокрема опубліковане Познанською езуїтською друкарнею видання праці Ігнатія Вечорковського, польського езуїта-місіонера в Персії, "Breve compendium" (Познань, 1721) з паралельним текстом катехізису латинською та турецькою мовами (Coll. Jabl. 113). Історію церкви презентує чеське продовжуване видання – 20 томів "Compendium Annalium ecclesiasticorum"

(Прага, 1722–1730) (*Coll. Jabl. 149–68*), енциклопедичні богословсько-археологічні відомості містить публікація твору французького вченого-бенедиктинця Августина Кальмета “Brevis chronologia” (Страсбург, 1734) (*Coll. Jabl. 353*).

Серед комплексу католицької й протестантської літератури виокремлюється видання церковнослов'янською мовою – два томи Мінеї на вересень–жовтень і листопад–грудень, опубліковані українською друкарнею базиліанського монастиря в Почаєві в 1743 р. (*Coll. Jabl. 503–4*).

Математика, фізика, астрономія. Варто згадати паризький друк французькою мовою Христіана Вольфа “Course de mathematique” (Париж, 1747) (*Coll. Jabl. 396–7*), видання Санкт-Петербурзької Академії Наук – переклад з французької російською мовою Івана Гарлицького праці у трьох частинах “Сокращение математическое” (Санкт-Петербург, 1728) (*Coll. Jabl. 1911*). Історії астрономії присвячене видання праці французького дослідника XVIII ст. Естива “Histoire generale et particuliere de l’Astronomie” (Париж, 1755) (*Coll. Jabl. 783–5*).

Військове мистецтво та морська справа. Серед спеціальної літератури даного розділу виокремлюється видання дослідження з фортифікації авторства Клермона “L’Arithmetique militaire” (Страсбург, 1707) (*Coll. Jabl. 416*), підручник з навігації у 8^о голландською мовою, що походить зі збірки К. Чацької, – Корнелія Штурмана “Het Stuurmans en lootsmans handboek” (Амстердам, 1760) (*Coll. Jabl. 1948*).

Географія. Заслуговує на увагу польське історико-географічне картографічне видання Владислава Олександра Лубеньського, гнєзненського каноніка, географа, письменника, “Świat we wszystkich swoich częściach” (Вроцлав, 1740) (*Coll. Jabl. 555*). Ця праця фактично була першою польською загальною географією, опублікованою окремим томом. У зібранні міститься голландське картографічне видання – атлас Клааса Янсзона Вогта, надрукований в Амстердамі у Йоханна ван Кевлена “De Nieuwe groote Lightende Zee – Fakkel” (*Coll. Jabl. 872–3*). Відзначимо ще один німецький атлас гравюр різноманітної тематики (від фортифікаційних споруд – до видів тварин і природних ландшафтів) з розфарбованими гравірованими рисунками та кресленнями, опублікований в Нюрнберзі у 40-х роках XVIII ст. видавничою фірмою спадкоємців німецького гравера та видавця Йоганна Баттіста Хоммана (*Coll. Jabl. 771*).

Медицина, біологія та інші природничі науки. Видання XVIII ст. з природничої тематики нечисленні, проте серед них є рідкісні з точки зору історії науки видання медичних праць, наприклад, нерозрізаний (тобто непрочитаний) друк з розкладними таблицями з діагностики італійського лікаря Доменіко Ванделлі “Analisi d’alcue medicinali” (Падуя, 1760) (*Coll. Jabl. 661*) або паризьке видання у двох томах – переклад з німецької праці з питань мінералогії та гідрології Жана Готшалька Валлерія, професора хімії університету в Упсалі, “Mineralogie” (Париж, 1753) (*Coll. Jabl. 712–3*).

Характеристика друків XVIII століття за місцями видань

Друки XVIII ст. – це масив літератури, сучасної Ю.О. Яблоновському, тому топографічна характеристика їхніх вихідних даних визначається такими рисами: перш за все, просліджується тенденція територіальної близькості власника до місць друкування, через що в зібранні переважає місцева друкарська продукція (видання прусських і поморських друкарень у “сальтенівській” частині, або львівських і саксонських – Лейпцига, Галле, властивих суто для “яблоновської” частини). Інша узагальнююча ознака: виявлені видання XVIII ст. віддзеркалюють вплив ідей Просвітництва та раціоналізму на літературно-видавничі центри Європи, тому у зібранні ґрунтовно представлена продукція Парижа – центру просвітницької думки XVIII ст.

Франція. Найчисленніші французькі друки опубліковані у Парижі (близько 60-ти). Серед паризьких видавництв є значні та менш відомі: королівська друкарня, а також П'єра-Сімона Фурньє, Жака Етьєнна, Бріассона та ін. У кількісному відношенні продукція інших французьких видавничих центрів характеризується суттєвим відривом від Парижа: у Страсбурзі опубліковано 8 видань; у друкарнях Ліона, Руана, Ліможа, Седана, Тулузи опубліковано від одного до шести видань.

Німеччина, Австрія. Також широко репрезентовані видання XVIII ст. такого знаного культурного та книготорговельного центру, яким був Лейпциг. Зберігається близько 50 лейпцизьких видань, причому деякі з них – у кількох примірниках, в окремих випадках – до 20. Важливе місце серед них належить книгам видавничо-книготорговельної фірми Йоганна Готтліба Іммануїла Брейткопфа. Кількість видань офіцин Нюрнберга – близько 20; Віттенберга та Франкфурта-на-Майні – понад 10; Галле, Кельна – 8. Друки з інших німецьких міст – від одного до шести. Водночас виявлені австрійські публікації, насамперед, надруковані у видавництвах Відня – їх 14.

Нідерланди і Бельгія. Суттєве місце як у кількісному відношенні, так і за рівнем друкарського мистецтва XVIII ст. належить амстердамським виданням – їх понад 30. Широко представлені праці французьких авторів, які побачили світ у голландських видавництвах, особливо в Амстердамі та у Гаазі. У Гаазі опубліковано 14 вид., переважно французькою мовою. Друки, опубліковані у Лейдені, Роттердамі, у зібранні поодинокі. Книжок з друкарень Брюсселя – 4, Антверпена – 1.

Італія. У зібранні виявлені понад 10 римських видань, окремі позиції зберігаються у 20 примірниках. Широко представлена продукція офіцини Конгрегації Пропаганди Віри. Видань XVIII ст. з офіцин Венеції – 17. Видання XVIII ст. з друкарень інших міст Італії зустрічаються спорадично.

Англія. У зібранні зафіксовано 9 друків з лондонських видавництв, серед них: Джона Баскетта, Девіда Морт'єра, Вільяма Каслона. Оксфордських видань – 2.

Швейцарія. Женева – 5.

Швеція. У зібранні міститься по 5 друків, опублікованих у друкарнях Стокгольма та Упсали.

Чехія. У фонді зберігається близько 10 вид., опублікованих в офіцинах Праги. Кількість деяких з них налічує до 10 примірників (*Coll. Jabl. 149–68, 142*).

Угорщина. У зібранні містяться 4 вид., опубліковані в Трнаві, в академічній єзуїтській друкарні.

Польща. Видавнича продукція XVIII ст. з теренів тогочасної Речі Посполитої у зібранні досить репрезентативна. Близько 20 вид. XVIII ст. походять з варшавських друкарень (деякі – у багатьох примірниках). Серед варшавських друків – опубліковані в відомих варшавських видавництвах Міцлера де Колофа, Міхала Грьолля, а також значних духовних офіцинах школи піярів, єзуїтського колегіуму. Видавнича продукція Кракова представлена 6-ма позиціями, Любліна – 5. Серед польських виокремлюється ряд видань, опублікованих у друкарнях, заснованих при духовних інституціях, особливо єзуїтських та піярів: в Познані, Сандомирі, Ченстохові – поодиначні видання. Серед книжок, опублікованих у Вільню (близько 10), переважають друки колегіуму єзуїтів і школи піярів (деякі у кількох примірниках).

У зібранні виокремлюються видання друкарень, розташованих в українських землях. Найширше представлені 24 вид. XVIII ст., опубліковані у Львові. Серед них превалюють видання друкарень Львівського єзуїтського колегіуму, друкарень Св. Трійці, Павла Юзефа Гольчевського. Серед продукції українських друкарень привертають увагу 2 кириличних видання друкарні базиліанського монастиря у Почаєві.

У зібранні виявлено близько 30 вид., опублікованих у Гданську, у значних офіцинах Георга Ферстера, Георга Марка Кноха, Кароля Фердинанда Шрейбера. Поодиначно представлена видавнича продукція Торуні та Ельблонга. Кенігсберг репрезентовано понад 10 друками відомих місцевих видавничих фірм – Гартунга, Академічної друкарні тощо.

Книжок, опублікованих у Вроцлаві, – понад 10. Серед них превалюють друки значної вроцлавської видавничої фірми Корнів, а також книжки академічної друкарні єзуїтів.

Стародруки XVIII ст., опубліковані видавництвами інших європейських міст (Копенгаген, Люксембург, Лісабон, Санкт-Петербург), представлені в зібранні Яблоновських поодиначними бібліографічними позиціями.

Отже, характеризуючи сучасний склад зібрання XVI–XVIII ст., відзначимо, що він відповідає концепції власника – “бібліотека – творча лабораторія”, тобто концепції бібліотеки практичного напрямку.

Згідно з цим, література кожної наукової галузі представлена в ретроспективі: у фонді наявні видання з історії різних галузей знання. Фонд й

донині зберігає внутрішню структуру, спираючись на історичний підхід до комплектування кожного розділу.

Оскільки фонд переважно відбиває сферу зацікавлень Ю.О. Яблоновського, у зібранні зафіксовано значне превалювання наукових видань у порівнянні з художньою літературою й белетристикою тієї епохи.

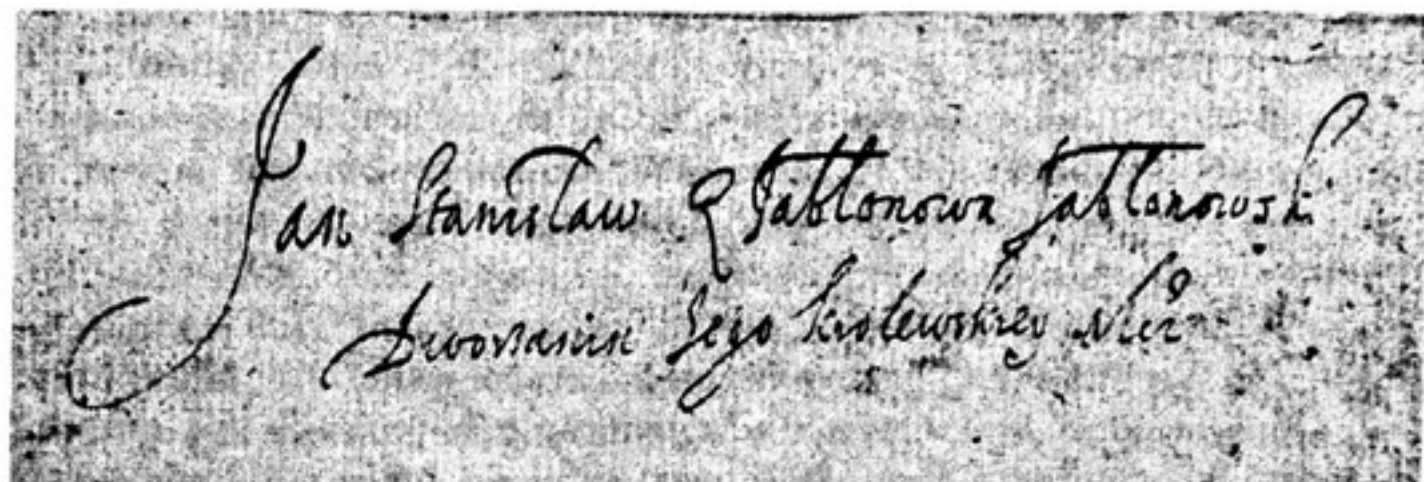
Однак, незважаючи на те, що збірка належить до бібліотек меморіального типу, зауважимо, що її сучасний склад відрізняється від складу середини XVIII ст. – періоду укладання каталогу Ф.С. Віцлебена, що обумовлене не лише природними історичними процесами, а й цілеспрямованою бібліотечною діяльністю у різні періоди (зокрема, у бібліотеці Кременецької гімназії), внаслідок чого й сталося його розпорошення (див. підрозділ 5.2. “Бібліотечне зібрання Яблоновських у Кременецькому лицейі та Київському університеті св. Володимира”). Саме тим пояснюється специфіка сучасного складу фонду, незначна репрезентативність в ньому художньої літератури XVI–XVIII ст., тенденція, менш виражена за життя власника Ю.О. Яблоновського. Співставляючи дані каталогу Ф.С. Віцлебена 1755 р. з сучасним складом, зауважимо, що нині втрачений ряд видань творів класиків літератури епохи бароко (Корнель, Расін, Мольєр), письменників Просвітництва та класицизму (Лафонтен, Бомарше, Руссо, Буало), а також наукові трактати авторів XVI–XVIII ст. (Монтень, Лейбніц, Ньютон). Водночас зібрання втратило й цінні теологічні видання, зокрема англійське видання багатомовної Біблії, підготовлене Брайаном Валтоном, “*Biblia sacra polyglotta*” (Лондон, 1669), яке потрапило з бібліотеки Кременецької гімназії до Юзефа Вельгорського. Проте зворотний процес – комплектування зібрання на початку XIX ст. у бібліотеці Кременецької гімназії виданнями зі збірки К. Чацької – не ставив за мету поповнення лакун і мав дещо стихійний характер.

Специфікою сучасного складу зібрання слід вважати те, що воно й нині є бібліотекою родового типу, що ілюструють провенієнції, тематика і склад книжок, які належали у різні періоди представникам роду Яблоновських.

Домінуючою особливістю зібрання є антикварно-бібліографічний характер його складу, наявність у ньому цінних і рідкісних книжкових позицій, що ставить його на один щабель з відомими приватними колекціями Європи XVII–XVIII ст. Отже, зібрання Яблоновських, незважаючи на належність до традиційного типу родового магнатського зібрання XV–XVIII ст., є своєрідним історико-культурним явищем з індивідуальними особливостями.

6. 3. Провенієнції видань зібрання Яблоновських

Важливим джерелом для відтворення історії бібліотеки Яблоновських є вивчення провенієнцій стародруків і рукописів³². Проблемі дослідження про-

Власницький запис Я.С. Яблоновського, королівського дворянина, на форзаці видання Г. Брауна "Civitates orbis terrarum" (Кельн, 1577).
ІУК НБУВ, ВСРВ, Р. 2087.
Coll. Jabl. 175.

венієнцій приділяли значну увагу іноземні, зокрема польські, науковці³³. Основні методологічні засади, використані при аналізі провенієнцій, ґрунтуються на праці британського книгознавця Д. Пеарсона³⁴.

Збереглися такі різновиди провенієнційного матеріалу: 1) рукописні провенієнції* ; 2) екслібриси та печатки; 3) суперекслібриси.

Спочатку розглянемо провенієнції представників роду Яблоновських, далі – провенієнції інших бібліофілів, зафіксовані у виданнях із зібрання Яблоновських.

Провенієнції Яблоновських

(на матеріалі видань, що зберігаються у НБУВ та польських книгосховищах)

1. Рукописні провенієнції

Одними з самих ранніх у хронологічному відношенні рукописних провенієнцій Яблоновських є записи, які належать Яну Станіславу Яблоновському, королівському дворянину, коронному мечнику, прадіду Ю.О. Яблоновського. Автограф Яна Станіслава "Jan Stanisław z Jabłonowa Jabłonowski dworzaniin Jego krolewskiej Msci." зафіксований у фоліанті Г. Брауна "Civitates orbis terrarum ..." (Кельн, 1577) (Coll. Jabl. 175)³⁵. Записи розташовані на форзаці книги та на марґінесі сторінки (арк. 328 зв.). Судячи з тексту вони відносяться до 1638 р., коли Я.С. Яблоновський був у званні королівського дворянина. Записи зроблені польською мовою. До Я.С. Яблонов-

* Найбільш популярним видом провенієнцій є рукописні записи, розташовані на сторінках титульних аркушах, форзацах і навіть на обрізах томів. Попередній спосіб систематизації рукописних записів полягає в так званому "жанровому" поділі їх на суто власницькі записи, девізи, записи про дари та успадкування, вартість книжок, місце та обставини їх придбання, авторські та видавничі присвяги. Слідуючи за такою формальною типологією, розглянемо їх основні види.

ського книга належала невідомому бібліофілу з роду Кораб, оскільки на верхній і нижній її кришках є суперекслібрис: герб “Korab” (70 x 55 мм), відтиснутий сріблом, з облямовуючою легендою “Alcioga te ne scrutatus Fueris sed quae praesepit Tibi Dominus cogita ecclesiasti” та ініціалами власника з боків “S. S. C. P.” Маємо підстави вважати, що видання раніше належало Станіславові Собоцькому (1556–1589), герба “Кораб”, королівському постільничому, мальтійському кавалеру, познанському командору костюлу Св. Яна в Познані у 1586–1589 рр.³⁶ Шляхетність та висока освіченість С. Собоцького, його відданість польському королю знайшли відображення в історичних джерелах тієї епохи³⁷. Вірогідно, що саме С. Собоцькому й належав суперекслібрис “Кораб”.

Власницькі записи Станіслава Яна Яблоновського, краківського каштеляна, діда Ю.О. Яблоновського, нечисленні: їх зафіксовано 8 (5 записів і 3 монограми) на книжках, що знаходяться в українських і польських книгосховищах. Напевне, до записів раннього періоду біографії С.Я. Яблоновського належить його автограф “S. Jabłonowski” під гравірованим титулом гданського видання 1642 р. “Dasypodius catholicus, hoc est Dictionarium latino-Germanico-Polonicum” – словника, укладеного П. Дасіподієм (*Coll. Jabl. 441*).

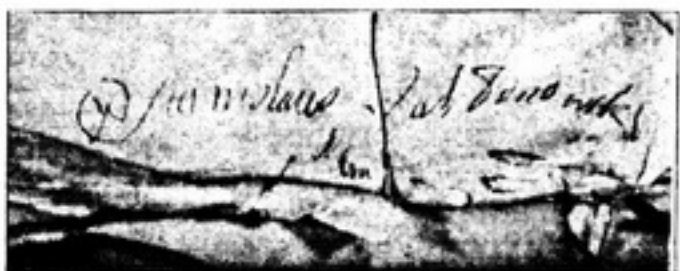
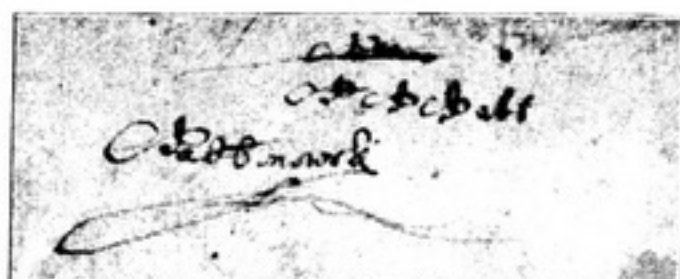
Становить інтерес запис С.Я. Яблоновського на виданні М. Крьомера “Polonia sive de origine et gestis Polonorum” (Кельн, 1589), що зберігається в Бібліотеці Варшавського університету³⁸. До С.Я. Яблоновського книжка належала Мацею Кучанковичу, професору Краківської Академії, про що свідчить його власницький запис. На відміну від інших недатованих записів С.Я. Яблоновського, в даному випадку вказана дата “1668”, тобто період, коли С.Я. Яблоновський вже був генералом і воєводою Руських земель: “Ex libris Illu[ustrissi]mi Stanislai in Jabłonow Jabłonowski Palatine et Generalis terrarius Russiae Exercituum Regni Supremi Duces etc.etc.etc. 1668”. Запис – латиною (чим відрізняється від інших), але якщо ім’я власника латинізоване, то прізвище подається відповідно до регул польської орфографії: замість Jablonovski – Jabłonowski. На відміну від інших виявлених автографів С.Я. Яблоновського, лаконічних за формою та обмежених лише прізвищем, форма даного традиційна – “ex libris...”. До цього ж періоду діяльності – 1664–1676 рр. – належить його автограф “Jabłonowski W[ojewoda] Z[iem] R[uskich]” на титульному аркуші видання І. де Ла Пейпера “Praeadamitae sive exercitatio. Systema Theologicum” (б.м., 1655) (*Coll. Jabl. 1677*).

Другий різновид власницького запису С.Я. Яблоновського на плантенівському виданні Тацита 1600 р. (Reg. V 1770 с.) також становить собою прізвище з ініціалами імені та звання Яблоновського: “S[tanislau]s Jabłonowski W[ojewoda] Z[iem] R[uskich] H[etman] W[ielki] K[oronny]”. Автограф може бути датованим після 1682 р. – часу надання звання великого коронного гетьмана. Книжка також містить власноручний малюнок

Титульний аркуш видання Плантенів
праці Тацита з коментарями Ю. Ліпсія
"Opera" (Антверпен, 1600).
Reg. 1770c.

Власницькі записи С.Я. Яблоновського
на форзаці видання Плантенів
праці Тацита з коментарями Ю. Ліпсія
"Opera" (Антверпен, 1600).
Reg. 1770c.

С.Я. Яблоновського – стилізоване зображення варіанта родового герба "Прус III" з монограмою "S[tanislaw] J[ablonowski]". До С.Я. Яблоновського вона належала Симону Ігнатію Гутовському, галицькому шляхтичу, про що зберігся його власницький запис; до С.І. Гутовського – кармеліту Анджею Калішковському, а до нього – невідомому власнику (на оправі – рештки його напівстертого суперекслібриса з трилисником у картуші та орлиними крилами над шоломом з облямовуючою легендою "Pietas Nomini ... Virtus... Joannis..." та ініціалами навколо "I. [...] O.O."). Один із записів С.Я. Яблоновського цього ж періоду розташований на маргінесі тексту краківського видання 1689 р. збірки Овідія (*Coll. Jabl. 1492*) – "Jablonowsky" з численними позначками в тексті.

Власні книжки С.Я. Яблоновський позначав також монограмою з комбінації ініціалів – S[tanislaw] J[ablonowski] – цей власницький знак зберігся на трьох томах французьких та італійських видань 80–90-х років XVII ст. (*Coll. Jabl. 917, 1218, 1586*).

Про належність до зібрання дядька Ю.О. Яблоновського, Яна Станіслава Яблоновського, свідчить низка видань (22 томи) з його рукопис-

ними власницькими записами, що збереглася у фонді. В залежності від біографічних періодів, виокремлюються три типи його власницьких записів: а) “J. Jabłonowski Ch.W.K.” – абrevіатура після прізвища розшифровується “Ch[oraży] W[ielki] K[orony]”; б) “Jabłonowski W.W.” – абrevіатура розшифровується як “W[ojewoda] W[ołyński]”; в) “J. Jabłonowski P.R.” чи “J. Jabłonowski.W.R” – як “P[alatinus] R[ussiae]” або “W[ojewoda] R[uski]”. Для всіх них характерні такі ознаки: лаконічна форма (у тексті зазначені тільки прізвище власника та ініціали звання); відсутність датування (хронологічні рамки дозволяють визначити ініціали титулу Яблоновського); постійне місце розташування (частіше за все – на титульному аркуші). Мова запису варіюється – звичайно польська чи латина.

Серед інших автографів членів родини Яблоновських цікавим є колективний запис дядька і батька Ю.О. Яблоновського – хорунжого коронного Яна Станіслава та буського старости Олександра Яна Яблоновських, зроблений ними на форзаці паризького друку 1648 р. (*Coll. Jabl. 1229*). Вартий уваги вибір мови запису, тобто частина тексту дана польською, а частина – італійською мовами: “Jan Jabłonowski chorąży koronny Alexander Jablonowski starosta buski m.p. Giovanni Jablonovski Grande Alfier Del Regno di Polonio”. Запис зроблений братами Я.С. та О.Я. Яблоновськими в період від 1687 до 1693 р., можливо, після подорожі Я.С. Яблоновського Італією.

Книжки із зібрання Я.С. Яблоновського, а також джерела їх надходжень дозволяють атрибутувати дарчі написи, що збереглися у чотирьох томах друків XVII–XVIII ст. Два з них зроблені не дарителем, а рукою самого Я.С. Яблоновського, який зафіксував, від кого ним отримана книга в дар. Так, у конволюті німецьких друків 1689 р. творів Іакова I, англійського короля, та Томаса Мора (*Coll. Jabl. 466*) у запису, складеному Я.С. Яблоновським, вказані обидві сторони, – як дарителя, так і адресата, наприклад: “Ex Dono Illustr. Dni Fynksten Referendarij Jntimi Regis Poloniae et Electoris Saxoniae. J. Jablonowski Palatino Russia, Komiss. tauny”. В іншому випадку Я.С. Яблоновським вказане джерело надходження видання трактату “Syllabus Marianus... in titulos B. V. Mariae” (Львів, 1717) (*Coll. Jabl. 878*) реформатського письменника-красномовця Антонія Венгжиновича: “od reformatow lwowskich”, тобто книга надійшла зі Львівського конвенту реформатів Св. Казимира. Трапляється і протилежний варіант незакінченого дарчого напису, коли даритель згадує адресата, але себе не називає (видання праці Анджея Дур’євського “Pamiętka niezszła” (Краків, 1702) (*Coll. Jabl. 339*).

Унікальним є дарчий автограф Антонія Сульча, францисканця Руської провінції, на адресу “заступника та фундатора” францисканців Я.С. Яблоновського на виданні його теологічного трактату “Orbis quod Vult: in obiectis centrum scientiarium” (Гданськ, 1682) (*Coll. Jabl. 1264*). Автограф автора латиною міститься на звороті титульного аркуша: “Excellentissimo et Illu-

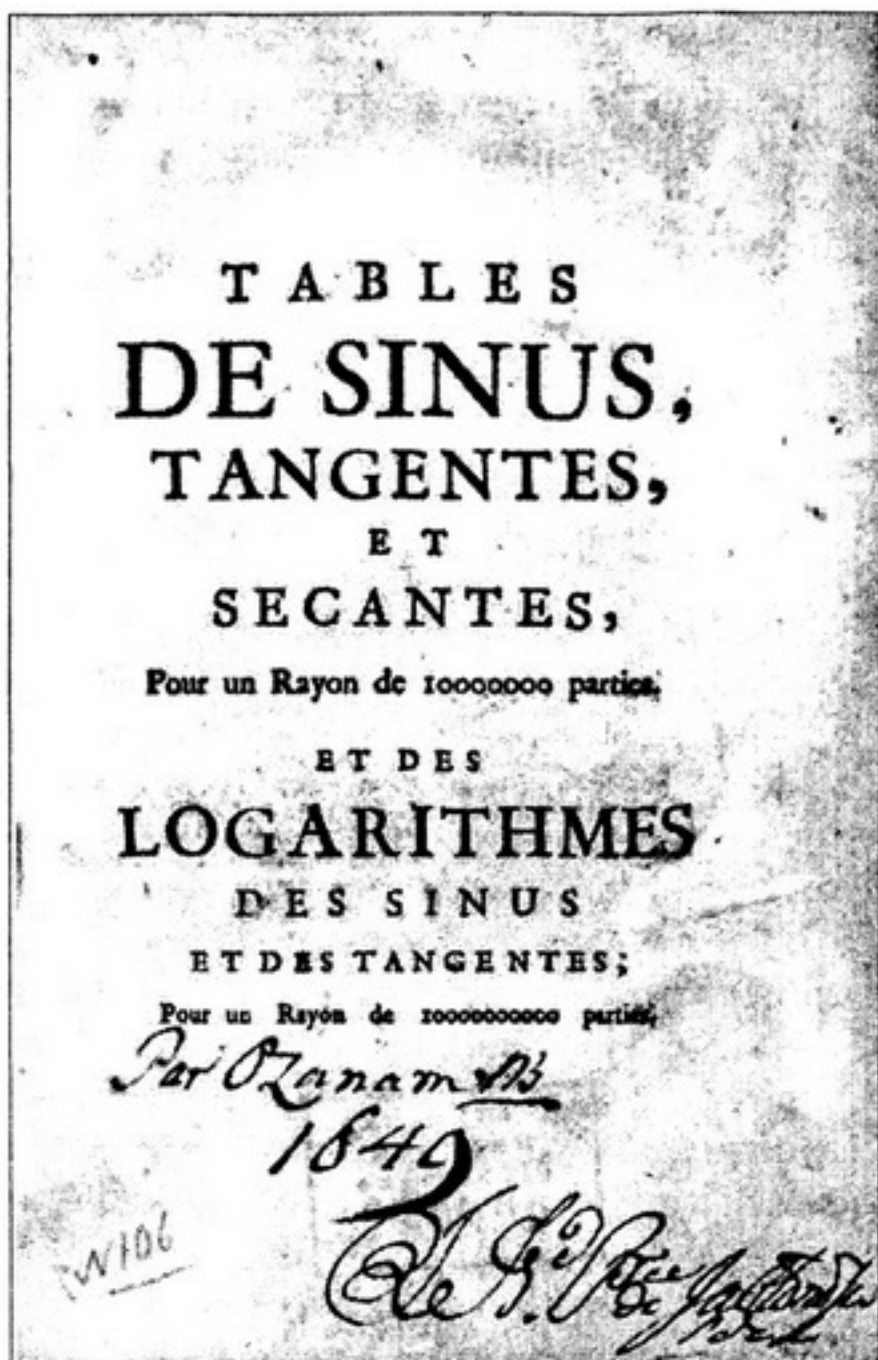
strissimo Dno Joanni Jablonowski Palatino Russiae... inter editera opusculi suo Author opusculi, cum devotissimus”³⁹ (далі не можна прочитати через бібліотечний штамп). На жаль, передбачуваний підпис Сульча, розташований на долі аркуша, виявився обрізаним при оправі друку. Значне поширення подібної практики при оправленні стародруків констатує Д. Пеарсон⁴⁰.

До групи власницьких записів Я.С. Яблоновського відноситься й запис його дружини, Іоанни Яблоновської, на форзаці німецького гравірованого видання Людвіга Готтфріда “Chronica” (б.м., 1638) (*Coll. Jabl. 375*). У мовному відношенні він репрезентує макаронічну конструкцію, де початок написаний французькою мовою, а ім’я, прізвище та титул власниці видання – польською: “Ce livre a Joanna Jablonowska W[ojewodina] G[enerałowa] Z[iem] Ruska”. Використання французької мови на початку – не просто вплив франкофільства, воно є органічним для Іоанни Яблоновської, яка походила з французького роду де Бетюн, про це говорить також відсутність узгодження у словосполученні (замість Z[iem] Ruskich – Z[iem] Ruska).

Огляд власницьких записів Ю.О. Яблоновського свідчить про те, що він не намагався позначати свої видання власницькими знаками – його рукописні провенієнції на примірниках книжок у збірці зустрічаються досить зрідка. Частіше містяться в томах маргіналії князя – коментарі до тексту, нотатки стосовно його авторства та інші відомості (наприклад, такі, які вказують дату і місце купівлі книги, чи ким вона була подарована). Всього ж зафіксовано чотири власницькі записи Ю.О. Яблоновського. Один з найраніших, датований 1738 р., знаходиться у згаданому кельнському виданні 1589 р. М. Крьомера: “Nunc ad Nepotem Gloriossimi Avi Josephum in Jablonow Jablonowia[d]em capitaneam cum jurisdictione Buscensem spectat[...] 1738”. Підкреслимо, що провенієнції Яблоновських у цій книзі свідчать про історичну спадкоємність бібліофільських традицій сім’ї, родовий характер колекціонування. Найдавніша з провенієнцій належить М. Кучанковичу, професору Краківської Академії, де в юнацтві отримав освіту С.Я. Яблоновський, наступний запис – 1668 р. – самому Станіславу Яну, воєводі та генералу руському, і, нарешті, останній – 1738 р. – зроблений онуком С.Я. Яблоновського – Юзефом Олександром, на той час буським старостою. Два інші автографи на книгах відносяться до періоду 1744–1755 рр., коли Яблоновський був стольником Великого князівства Литовського: “Ex Prussiis Jablonovius D[apiferi] M[agni] D[ucati] L[ithuaniae]”. Вони розташовані на титульних аркушах стародруків авторства Еразма Гличнера “Chronicon Regum Poloniae” (Торунь, 1597) (*Coll. Jabl. 612*), а також математика Жака Озанама “Tables de sinus, tangentes, et secantes” (б.м., б.р.) (*Coll. Jabl. 1467*). Один з власницьких записів Яблоновського підтверджує тенденцію варіювання мови запису в залежності від мови видання, відзначену Д. Пеарсоном⁴¹. Так, на титульному аркуші франкомовного видання XVIII ст. “Le cabinet Jesuitique” (Кельн, б.р.) виведено каліграфічним почерком фран-

Власницький запис
Ю.О. Яблоновського
на титульному аркуші видання
Ж. Озанама "Tables de sinus,
tangentes, et secantes" (б.м., б. р.).
Coll. Jabl. 1467.

цюзькою мовою "au comte de Jablonowski" (*Coll. Jabl. 347*). Нарешті, найбільш пізній в хронологічному відношенні запис, складений князем, очевидно, незадовго до смерті в 1777 р., зафіксований на паризькому виданні 1776 р. "Vouage d'Italie" Габрієля-Франсуа Койє, що зберігається в Ягеллонській бібліотеці в Кракові: "Joseph P[ri]nce Jablonowski"⁴². Автограф, як і більшість інших автографів Яблоновських, типовий за формою (фіксується лише ім'я і титул при відсутності традиційних зворотів "ex libris" та ін.), за вибором мови (найчастіше – латиною), а також зберігає особливості польської орфографії у прізвищі власника (Jablonowski – "j" та "w").

Важливу джерелознавчу інформацію з історії зібрання містять дарчі написи Ю.О. Яблоновському, які збереглися на його стародруках і рукописах. Їх чотири (три у виданнях і один в рукопису). Дарителі всіх книжок названі. Укладачі двох записів – з середовища духовенства: пресвітер конгрегації ораторії Бланхіні та абат-цистерціанець з Богемії Каєтан, два ж інших записи належать авторам творів з академічного середовища Ні-

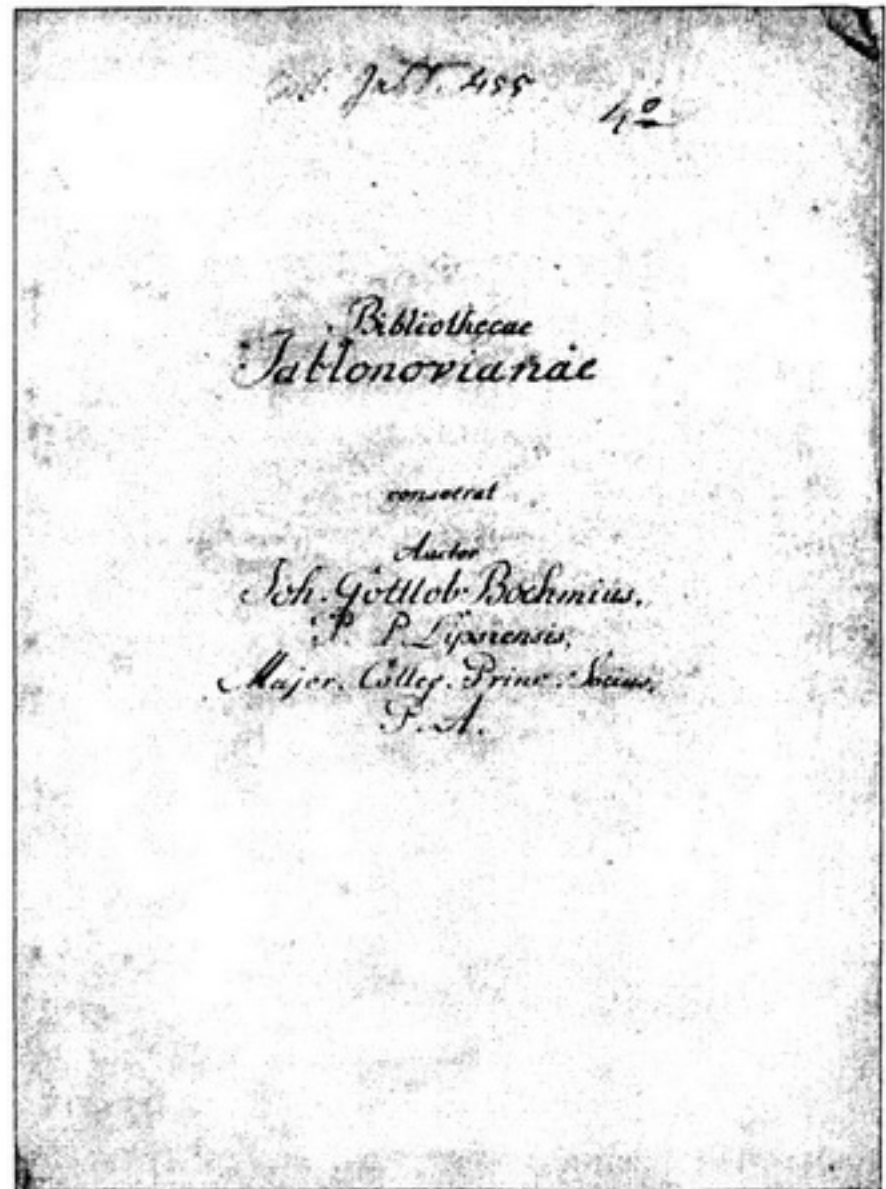
меччини: професору Лейпцизького університету Й.Г. Бьоме та мюнхенському професору де Ваубрієресу. В 1754 р. Каєтан, абат цистерціанського кляштору Оссеґ в Богемії, подарував Ю.О. Яблоновському, на той період литовському стольнику, празьке видання Ф. Хаммершмідта "Prodromus Glorіae Pragenae", як свідчить дарчий автограф: "Librum hunc in contestationem magna venerationis obtulit Celssissimo Principi Domino Josepho Alexandro Jablonowsky, Dapifero Magni Ducatus Lithuania in Polonia. Anno 1754. Caetanus Abbas Montii Osiecensis ord. Cistert. in Bohemia". Пресвітер конгрегації ораторії Джузеппе Бланхіні подарував Яблоновському рукописний екстракт з кодексів Ватиканської бібліотеки з автографом: "Serenissimo principi Jablonowski Mecenati Sapientissimo Joseph Blanchinus Presbiter Congregationis Oratorii Naec Volumina ex codicibus Vaticanis exscripta. Dat, Donat". Зазначимо, що Бланхіні був переписувачем шести рукописних томів з ватиканських кодексів.

Дарчі автографи Ю.О. Яблоновському містяться на двох виданнях. Автограф де Ваубрієреса, зроблений у Мюнхені 19 лютого 1773 р., читаємо на необрізаному авторському примірнику з його маргіналіями "Dissertation succinte et methodique sur Le poeme dramatique" (Нюрнберг, 1767) (*Coll. Jabl. 536*). Дарчий напис де Ваубрієреса французькою мовою досить поширений (на форзаці та його звороті), називає не тільки адресата – князя Яблоновського, але й посередника, лейпцизького професора Христіана Августа Клодіуса, завдяки котрому була передана книга-дар, а також включає в себе цінну інформацію з оцінкою автором власних видань. Унікальною є дарча присвята Йоганна Готтліба Бьоме, лейпцизького професора, автора твору "De ortu Regiae Dignitatis in Polonia Recitatio Academica" (Лейпциг, 1754) (*Coll. Jabl. 455*), який адресував його саме бібліотеці Яблоновського: "Bibliothecae Jablonovianae consecrat Author Joh. Gottlob Boehmius P.P. lipsiensis, Major Colleg. Princ. Socius". Подібна присвята – це рідкість для особової бібліотеки, звичайно вона буває адресована її власникові.

Записи на виданнях власне Ю.О. Яблоновського також містять інформацію про дари та джерела надходження до збірки. Найчастіше вони лаконічні. Так, на титульних аркушах двох ювілейних збірників промов і актів (*Coll. Jabl. 3; Coll. Jabl. 879*), опублікованих у Гданську, зустрічаються ідентичні маргіналії Ю.О. Яблоновського про офірування їх від Гданського магістрату: "Celssissimo ab ipso Nobilissimo Magistratu Gedanensi Collatum".

Особливе місце займають дарчі автографи самого Ю.О. Яблоновського на подарованих ним книгах власних творів. Так, дарча присвята Ю.О. Яблоновського своїй сім'ї міститься на звороті форзаца видання його історичного дослідження "Lechi et Czechii vindicae" (Лейпциг, 1771)⁴³. Вона написана латиною: "Patruī authorisq̄e Donum Familiae oblatum". До речі, передаючи власні твори в дар, Яблоновський не завжди супроводжував їх дарчими написами. Наприклад, у виданні твору Ю.О. Яблоновського "L' Empire des Sarmates" (Нюрнберг, 1748)⁴⁴ з бібліотеки Габрієля Вейхманна –

Дарчий запис
Йоганна Готтліба Бьоме
бібліотеці Ю.О. Яблоновського
у його виданні "De ortu Regiae
dignitatis in Polonia recitatio
academica" (Лейпциг, 1754).
Coll. Jabl. 455.

гданського науковця – зафіксований запис не самого автора, а його власника Г. Вейхманна, який свідчить, що книгу подарував Ю.О. Яблоновський.

Серед рукописних провенієнцій Яблоновських виявлені два власницьких записи Антонія Барнаби Яблоновського, равського воєводи, племінника Юзефа Олександра, які знаходяться на паризьких теологічних виданнях 60–80-х років XVII ст. (Coll. Jabl. 1716; Coll. Jabl. 1046). Обидва автографи А.Б. Яблоновського латиною, традиційні за формою та практично ідентичні: написані "Ex libris Antoni Jablonowski Palatinatis Buscensis". Таким чином, виходячи з їх змісту, вони обидва можуть бути датовані досить стислими хронологічними рамками – від 1755 до 1757 р., коли А.Б. Яблоновський займав посаду буського воєводи. Згодом, після переїзду князя до Лейпцига, саме на попечительство Антонія Барнаби була залишена Ляховецька бібліотека.

2. Екслібриси, печатки

С.Я. Яблоновський, коронний гетьман, позначав книги особистої бібліотеки в Ляхівцях гербовим екслібрисом. На жаль, його зразки ані в україн-

ських, ані в польських книгосховищах не збереглися. Опис екслібриса відомий лише за джерелознавчою літературою, бо колекція польського книгознавця Я. Рейхмана, яка містила зразок знака, постраждала під час Другої світової війни. Екслібрисом був мідьорит із зображенням родового герба “Прус III” зі сплетеними під картушем гетьманськими булавами, що символізувало гетьманську владу. Гравюра була виконана наприкінці XVII ст. невідомим майстром, у фаховій літературі приділяється увага її високому графічному рівню⁴⁵.

Екслібрис мали також книжки дочки Ю.О. Яблоновського – Теофіли Сапеги. На жаль, томів з цим власницьким знаком у зібранні Яблоновських у НБУВ не знайдено. Однак два примірники екслібриса Сапеги виявлені на книжках відділу стародруків Бібліотеки Народової у Варшаві⁴⁶. Екслібрис Т. Сапеги репрезентує гербовий варіант гравюри на міді. На фоні, драпірованому горностаями в стилі рококо, – картуш з гербами поріднених сімей Яблоновських і Сапег, який вінчає княжа митра та облямовує ланцог з орденем Зоряного Хреста, дамою якого була Т. Сапега. Розмір 72 x 53 мм, напис: “Teophile Princesse Sapieha /nes Pcesse Jablonovska”. Виконаний після 1766 р., гравер – майстер зі Страсбурга Жан-Мартін Вейсс. Зазначимо художньо-композиційну схожість екслібриса Сапеги з екслібрисом її зведеної сестри Анни Пауліни, брацлавської воєводині, оскільки він також належить різцю Ж.-М. Вейсса після 1768 р.⁴⁷

У зібранні НБУВ виявлена одна печатка представників роду Яблоновських. Очевидно, вона належала Яну Станіславу Яблоновському, також на титульному аркуші є його власницький запис, зроблений під час перебування коронним хорунжим (1687–1693). Печатка овальної форми з червоного сургуча, 20 x 15 мм, зовнішньо схожа із зображенням герба Яблоновських “Прус III”: у картуші нечіткий відбиток, над картушем – олень, картуш облямований хоругвами з переплетеними внизу кінцями. Оскільки зображення містить елементи військової символіки (хоругви), можливо, що автограф і печатка належать до одного біографічного періоду Я.С. Яблоновського, тобто він користувався печаткою у 1687–1693 рр. Печаткою позначено том твору французького поета та медика Анрі Сметія “Prosodia” (Руан, 1648) (*Coll. Jabl. 1898*).

3. Суперекслібриси

Серед провенієнційного матеріалу зберігся лише один примірник власницького знаку на оправах, який можна було б вважати суперекслібрисом Ю.О. Яблоновського, але це питання – проблематичне, що спробуємо пояснити. Зовні він виглядає, як герб Яблоновських “Прус III”, тиснений золотом на рожевій атласній оправі, згаслий від часу. Цей знак зафіксований на краківському виданні (*Coll. Jabl. 996*) на честь іменин Ю.О. Ябло-

Оправа з гербом Яблоновських
на виданні Краківського
езуїтського колегіуму на честь
іменни Ю.О. Яблоновського.
Coll. Jabl. 996.

новського від імені колегіуму краківських єзуїтів⁴⁸. Ймовірно, що родовий герб на оправі (до речі, занадто поцяцькований в художньому відношенні) був виконаний згідно із замовленням власника і репрезентував своєрідну данину моді тієї епохи. Але не виключено, що книга в такій “подарунковій” оправі була офірована князеві 4 лютого у день Св. Юзефа Краківським колегіумом єзуїтів, у такому випадку герб на оправі не є суперекслібри-сом Ю.О. Яблоновського.

*Провенієнції інших бібліофілів,
зафіксовані у виданнях зібрання Яблоновських*

1. Рукописні провенієнції

Труднощі аналізу рукописних провенієнцій даного зібрання полягають у їхньому синтетичному характері і кількісній різноманітності: тільки на виданнях другої половини XVI ст. власницькі записи охоплюють близько

250 персоналій другої половини XVI–XVIII ст. широкого географічного ареалу. Для їх упорядкування можна скористатися поділом власників бібліотек на польських та іноземних. Хоча цей спосіб “грубої” систематизації досить умовний, все ж використаємо його як базовий.

Рукописні записи польського походження частіше зустрічаються на примірниках книг родової, успадкованої частини бібліотеки. Записи перших польських власників у виданнях другої половини XVI–XVIII ст. можуть свідчити про їхнє придбання в країнах Західної Європи, наступне побутування у зібраннях польських бібліофілів та міграції в Речі Посполитій. На примірниках успадкованої частини зібрання є записи відомих історичних осіб XVI–XVIII ст., у першу чергу, зі Львова, наприклад, Валеріана Алембека (пом. 1678 р.) – визначного львівського бібліофіла, доктора філософії й медицини, професора і ректора Замоїської Академії, віята і райця м. Львова; Павла Щербича (1552–1609) – письменника, юриста, автора низки праць, львівського синдика; Мартіна Купиньського (XVII ст.) – доктора філософії Краківського університету та ін. До даної групи належать книжки із записами представників давніх польських родів, бібліофільство яких мало успадковані корені, а саме: Анджея Потоцького (*Coll. Jabl. 406*), Павла Сапєги (*Coll. Jabl. 1355*), Каспара Любомирського (*Coll. Jabl. 1536*), Яна Юзефа Велопольського (*Coll. Jabl. 110, 1295*). Зауважимо, що серед записів – імена колишніх власників з близького оточення Яблоновських (Павел Лодоровський, Міхал Коссович, Симон Ігнатій Гутовський, Франтішек Ієронім Жабоклицький), а також осіб, які поріднилися з їхньою сім’єю (Ян Юзеф Велопольський, чоловік сестри Ю.О. Яблоновського – Жозефіни). Однак переважають бібліофіли з різних регіонів Речі Посполитої, чиї записи становлять значний джерелознавчий інтерес.

Інша, більш численна частина провенієнцій дозволяє чітко визначити значний прошарок бібліофілів з Пруссії та Помор’я (на виданнях, які походять із зібрання Д. Сальтена). Власницькі записи охоплюють плеяду бібліофілів Пруссії, зокрема Кенігсберга, інтелектуальну та соціальну еліту, серед якої: Артомедес Себастьян (1544–1602) – кенігсберзький теолог, магістр (*Coll. Jabl. 570*); Калау Йоганн Георг – учений, автор праці з географії Пруссії (*Coll. Jabl. 1558*); Віганд Йоганн – кенігсберзький бібліофіл і теолог XVI ст. (*Coll. Jabl. 432*), Замелій Готфрід (1629–1684) – поет і радник в Ельблонгу (*Coll. Jabl. 1955, 1403, 1471*), Робертінус Роберт (1600–1648) – пруський вчений, поет (*Coll. Jabl. 3, 1661*). Численними також є записи бібліофілів Помор’я із Щецина, Гданська, традиційно пов’язаних з морськими державами Європи, насамперед з Нідерландами та Німеччиною. Це Бодек Ніколай (1611–1676), бургомістр Гданська, власник великої бібліотеки (*Coll. Jabl. 122*); Глазер Олександр (1534–1594) – євангелістський проповідник у Гданську (*Coll. Jabl. 199*), Дановиц Каспар (пом. в 1648 р.) – польсько-євангелістський проповідник у Срокові та Гіжицьку (*Coll. Jabl.*

CONCIONES
SYNODICAE
STATIS TEMPORIBVS HA-
BITAE IN ECCLESIA
MERESBURGENSI,

A

REVERENDISSIMO ET ILLV-
STRISSIMO PRINCIPE, GEOR-
GIO PR. Anhaltino & Ascanie &c. Praeposito
Magdeburgensi & Misnensi, plene multi-
plicis doctrinae Christianae, & cobor-
tationum ac admonitio-
num piarum,

VNA CVM ALIIS QVIBVS

*dam similibus orationibus. Ex manuum Praeceptoribus
Philippus Melanthon, in Germania, unde
libro egregio, et aliis
quorum ratio obis haud
exiguam accersit pro-*

LIPSIAE
IN OFFICINA VALENTINI PAPAE.

ANNO
M. D. LV.

Власницький запис
Філіппа Меланхтона
на титульному аркуші видання
Георга, герцога Ангальта
"Conciones synodicae statis"
(Лейпциг, 1555).
Coll. Jabl. 882.

740), Дофуш Йоганн (1590–1641) – пастор, письменник у Гданську (Coll. Jabl. 1512), Каспар М. (1553–?) – магістр, професор грецької мови, конректор педагогіки в Щецині (Coll. Jabl. 319), Колет Михаїл (1545–1616) – професор у Торуні та Гданську, ректор парафіяльної школи Св. Барбари в Гданську (Coll. Jabl. 926).

Заслуговують на особливу увагу примірники із зібрань видатних європейських діячів XVI–XVIII ст. з їх автографами. Так, у фонді збереглися автографи німецьких діячів Реформації: Філіппа Меланхтона (Coll. Jabl. 882), Йоганна Матезія (Coll. Jabl. 652), Матфея Флація Іллирика (Coll. Jabl. 386), протестантських теологів Теодора Бези (Coll. Jabl. 135), Франциска Юніо (Coll. Jabl. 755), польського астронома XVII ст. Яна Гевелія (Coll. Jabl. 119, 237, 240) та ін.

Цікавим аспектом дослідження провенієнцій є питання розповсюд-

ження видань, а також вивчення процесів, пов'язаних з їхньою міграцією. Виходячи із записів власників, географічний ареал – досить широкий і охоплює: Австрійську Сілезію (Буковіце), Нижню Сілезію (Вроцлав, Легниця, Болеславець); Великопольщу (Варшава); Малопольщу (Краків), Галичину (Львів, Сокаль, Ільмень, Луків, Ярослав). Записи фіксують бібліофілів Помор'я і Пруссії (Гданськ, Щецин, Кенігсберг, Тапіава, Торунь, Ельблонг), Мекленбурга (Шверін), Німеччини (Франкфурт-на-Майні, Вюрцбург, Вігтенберг, Кельн, Тюбінген, Лейпциг), Англії (Оксфорд), Італії (Венеція, Падуя, Феррара), Нідерландів (Лейден, Гаага, Амстердам), Нижнього Ельзасу (Страсбург), Франції (Париж). Процеси міграції видань зібрання, незважаючи на їхню різноманітність, схематично обмежуються двома моделями: а) видання родової успадкованої частини колекції мали маршрут, в якому обов'язково були присутні пункти: місто друку – Ляхівці – Теофіполь – Кременець – Київ; б) для книг колишньої сальтенівської частини: місто друку – Кенігсберг – Ляхівці – Теофіполь – Кременець – Київ. Як правило, маршрут традиційний – із заходу на схід, але перш, ніж книжки сконцентрувалися в одній збірці, вони впродовж часу циркулювали в одному ареалі, наприклад, мігруючи в межах Прусько-Балтійського регіону – від одного зібрання до іншого. Так, у період XVII – початку XVIII ст. томи з суперекслібрисом Егідії Страуха, автора праць з теології, філології, орієнталістики, ректора гімназії в Гданську, надійшли до збірки науковця і бібліотекаря кенігсберзького магістрату Михаїла Хойновіуса, далі – до збірки Д. Сальтена. Але доля видань бувала і винятковою: наприклад, доля єдиного в колекції кириличного видання XVI–XVII ст. “Повість о Варлааме и Иоасафе” з друкарні Кутейновського Богоявленського монастиря в 1637 р., з присвятою митрополиту Петру Могилі (*Coll. Jabl. 447*). Цікаве його походження: як не парадоксально для зібрання Яблоновського, історично сформованого на волинських і галицьких землях, воно надійшло до князя у складі бібліотеки Сальтена з Кенігсберга, тобто з Кутейна на білоруських землях – до Пруссії і вже звідти – на Волинь, у Ляхівці.

З проблемою міграції видань тісно пов'язане питання про місце їхнього придбання, а також ціни на них. Завдяки записам можна мати уяву про історичну долю примірників та про більш комплексні книгознавчі процеси, наприклад, про наповнення книжного ринку різних міст у певні періоди. Так, деякі бібліофіли регулярно висвітлюють у записах ці важливі бібліологічні відомості, наприклад, правник Даніель Вегнер наводить інформацію про купівлю видань у Франеккері, Страсбурзі, Франкфурті-на-Майні. Ціни на книжки, зафіксовані у записах, частіше наводяться у флоринах – найбільш розповсюдженій грошовій одиниці різних держав Європи тієї епохи. В Польщі і в Балтійському регіоні – Гданську ціни, як правило, зазначені в польських флоринах. Записи про ціни в польських

флоринах зустрічаються і в інших регіонах, наприклад, Михаїл Хойновіус у Гамбурзі 3 серпня 1683 р. заплатив 18 польських флоринів за видання Андреа Аретіно “*Peripateticarum Quaestionum*”, що вперше було опубліковане у Венеції видавничою фірмою Джунти в 1571 р. (*Coll. Jabl. 117*). Ціни також зустрічаються і в імперіалах, дукатах, талерах, екю, гульденах, шилінгах та денаріях, що обумовлене територіальним місцем придбання книжок. Іноді зазначається також вартість оправи книги, наприклад, за стародрук із всесвітньої історії Петра Опмеєра і Лаврентія Бейєрлінка “*Opus Chronographicum*” (Антверпен, 1611) Генріх фон Ностіц, прусський бібліофіл, у 1613 р. заплатив 7 талерів, а за пергаменну оправу з суперекслібрисом на кришках – тиснений золотом фамільний герб – 1 талер (*Coll. Jabl. 640*)⁴⁹. У низці записів вказані не лише місто, джерело та обставини купівлі. Поряд зі стандартними записами про придбання книг від приватних осіб спорадично міститься інформація про купівлю на аукціонних торгах. Лише в одному запису згадується ім'я власника бібліотеки, що виставлена до аукціонного продажу – “...ex auctione Gregorii” (*Coll. Jabl. 1804*).

Аналізуючи записи колишніх власників на книжках, доцільно визначити їх соціальний і професійний статус, що може свідчити про особливості читацьких інтересів та характер їх зібрань. Зауважимо, що межі соціально-професійних угруповань, згідно з тенденціям епохи, розмиті, оскільки для XVI–XVIII ст. був характерним універсалізм: бібліотекарі водночас були професорами університетів, а діячі церкви – провідними науковцями. В результаті аналізу провенієцій стає очевидним, що найбільш міцний соціальний прошарок бібліофілів охоплював освітницькі кола європейських університетів – учених, для яких контакт з книгою був джерелом власної творчості⁵⁰.

Особливу групу утворюють записи власників, які займали посади бібліотекарів приватних та публічних бібліотек. Серед них: Гроддек Габрієль (1672–1703) – професор орієнталістики, історик, бібліотекар бібліотеки Гданського сенату; Хойновіус Михаїл (XVII – поч. XVIII ст.) – теолог, філолог, бібліотекар в Альтштадті; Шельвіг Самуель (1643–1715) та його син Готтліб (1683–1727) – бібліотекарі бібліотеки Гданського сенату в різні періоди; Матурин-Вейссер де Лакроз (1661–1739) – учений-бenedиктинець, бібліотекар, професор французького колежу в Берліні⁵¹.

Численну групу серед власників видань репрезентує католицьке й лютеранське духовенство: фра Франческо з Венеції; Хмелецький Ян, сокальський парох; Хаган Таддей, чернець-бернардинець; Стаус Михаїл, священник Вармінського кафедрального собору; Глазер Олександр, гданський євангелістський проповідник; Лаврентій Вашковський, професор Бледзевського монастиря цистерціанців.

Значне місце у записах належить особам, які займали бюрократичні посади (Франкора Казимир, львівський земський королівський канцелярій;

Піонтковський Адам, генеральний канцелярій), юристам (Щербич Павел, львівський синдик; Миколай Невещинський, правник і, до речі, королівський секретар; Герард Ієронім, віттенберзький юрисконсульт та віце-канцелярій), лікарям (Грегоріус, доктор медицини; Бохнат Йоганн, доктор медицини).

Результатом аналізу провенієнцій стали різні за обсягом комплекси книжок, які можна згрупувати за принципом єдності походження – фрагменти протобібліотек XVI–XVIII ст., що сформували зібрання Яблоновських. Вони належали таким власникам: Шельвіг Готтліб (16 томів), Свалленбег Густав Генріх (7 томів), Хойновіус Михаїл (6 томів), Гроддек Габріель (4 томи), Вегнер Даніель (4 томи). Книжки із зібрань інших власників (Станкарус Петр, Робертінус Роберт, Фрейтаг Адам, Мюллер Стефан та ін.) включають 2–3 позиції⁵². Деякі записи наводять імена представників одного роду, власників-спадкоємців збірок: Валеріан Алембек, Фридерік Алембек, Адріан Алембек (2 позиції), Адам Буфнер, Йоахім Буфнер (2 позиції); Михаїл Хойновіус, Даніель Хойновіус (9 позицій), Самуель Шельвіг, Готтліб Шельвіг (17 позицій). Ці фрагменти зібрань (крім книжок львівських бібліофілів Алембеків) входили до складу бібліотеки Д. Сальтена. На жаль, власницьких записів самого Сальтена, які б свідчили про їх наступне побутування в його бібліотеці, не збереглося. Подібну тенденцію на матеріалі деяких значних британських колекцій відзначає Д. Пеарсон⁵³.

Серед багатого рукописного матеріалу на сторінках книжок, який свідчить про їх походження з приватних бібліотек, вирізняється незначна група власницьких записів інституцій, що належить, як правило, бібліотекам духовних і навчальних закладів: Університетові в Вюрцбурзі – (*Coll. Jabl. 33*), кляшторові цистерціанців (*Coll. Jabl. 261*), колегіумам єзуїтів в Ярославі (*Coll. Jabl. 1214*), в Луцьку (*Coll. Jabl. 1259*), у Любліні (*Coll. Jabl. 818*), конвентові бернардинів в Сеціхові (*Coll. Jabl. 426*).

Власницькі записи при всій їхній різноманітності в тій чи іншій формі вказують, що “Х володіє цією книгою”⁵⁴. Найбільш популярна традиційна форма, яка починається з “ex libris...” чи “ex bibliotheca”, де далі зазначається ім’я власника, а також варіюються інші дані: титул чи професія, місце, джерело придбання, ціна книги, дата і т.д. Щодо питання про мову – в більшості рукописних записів це латина. Польські імена власників, як правило, латинізовані: Stanisław – Stanislaus, Krzysztof – Christophorus. Проте їх прізвища в латиномовних записах зберігають особливості польського правопису: Gutovski – Gutowski, Jablonovski – Jablonowski, Piontkovski – Piątkowski. Така само практика зустрічається і в передачі німецьких прізвищ у записах латиною (розповсюджено на виданнях із зібрання Сальтена): Muller – Müller. Іноді в латинських текстах записів паралельно використовується як написання прізвища німецькою мовою, так і його латинська версія: Schelwig – Schelguigius.

Серед рукописних провенієнцій окрему групу складають записи про спадок, дари і передачу книжок. Записи, які підтверджують факт успадкування, зустрічаються в різній формі. Поряд з розгорнутими, які фіксують імена і титули двох сторін – власника та його спадкоємця (частіш – батька і сина), місце та дату передачі, розповсюджені й такі, як “Ex Bibliotheca Paterna possidet M. Stephanus Muller”. Записи про дари, як правило, включають: імена і соціальний статус двох сторін, характер їх взаємовідносин (наприклад, “на ознаку дружби”), місце та дату передачі книги. Іноді відзначаються обставини передачі (наприклад, підтвердження нотаріусом факту передачі). Зустрічаються також записи про офірування книг не лише приватним особам, але й духовній інституції – бібліотеці кляштору (*Coll. Jabl. 261*).

Унікальним провенієнційним матеріалом є авторські та видавничі рукописні присвяти (дари), що свідчать про взаємні контакти авторів і видавців з іншими особами. Серед авторів та адресатів присвят як видатні особи, котрі залишили слід в історії європейської культури XVI–XVIII ст. (Жозеф Скалігер, Матфей Флацій Іллірик, Бонавентура Вулканус, Юлій Пацій, Йоганн Касселій, Іоанн Вілітію, Генріх Петрі, Йоганн Крато, Захарій Орт, Йоганн Меурсій, Філіпп Клювер, Сильвестр Люрсен), так і невідомі персоналії (наприклад, адресат дарчої – чернець Конрад з Німеччини).

Цікава доля книжки, що містить твір Юлія Пація “*Curpalatae*” (Ліон, 1588) і плантенівське видання в інтерпретації Бонавентури Вулкануса “*Constantinus Pophylogenetae de thematibus*” (Лейден, 1588), який подарував Пацій Вулканусу. Цінність примірникові додають численні маргіналії грецькою мовою – авторська коректура тексту самого Вулкануса (*Coll. Jabl. 410*). Унікальним також є фоліант творів Франческо Петрарки в чотирьох томах, виданий у 1554 р. відомим базельським друкарем Генріхом Петрі з його дарчою на титульному аркуші Йоганну Крато (*Coll. Jabl. 670*). Авторська присвята прусського ідеолога Реформації Матфея Флація Іллірика теологу Христофору Йоне міститься на маргінесі титульного аркуша його праці “*Catalogus testium veritatis*” (Базель, 1562) (*Coll. Jabl. 386*). Отже, автографи роблять розглянуті примірники цінними пам'ятками книжкової культури.

Екслібриси та печатки

Другий важливий різновид провенієнцій репрезентують екслібриси XVI–XVIII ст. на книжках, що за різних часів надійшли до бібліотеки. В колекції – 25 екслібрисів: з них 3 – XVI ст., 1 – кінця XVI – початку XVII ст., 6 – XVII ст., 7 – XVII – початку XVIII ст. та 9 відносяться до першої половини XVIII ст.⁵⁵ В окремих випадках хронологічні межі знаків і час створення геральдичних гравюр XVII–XVIII ст. визначені приблизно. В

Catalogus testi-

VM VERITATIS, QUI
ante nostram ætatem recla-
marunt Papæ.

*Opus uariarum rerum, hoc præsertim tempore
scitu dignissimum, cognitione referunt,
ac lectu cum primis utile atq;
necessarium.*

Cum Præfatione MATHIÆ FLA-
CII Illyrici, qua Operis huius &
ratio & usus exponitur.

3. Reg. 19. Rom. 11.

*Reliqua mihi ipsi feci septem milia uirorumque
non imperatorum solum tantum.*

BASILEAE, PER IOAN-
nem Oporinum.

*Clariss: d. d. Christophoro
Yone suo dno M. Fl. y.*

Дарчий запис автора Матфея
Флація Іллірика Христофору
Йоні на титульному аркуші його
видання "Catalogus testium
veritatis, qui ante nostram ætatem
reclamarunt Papæ" (Базель, 1556).
Coll. Jabl. 386.

зібранні виявлені такі види знаків, як геральдичні, шрифтові, вензелеві та сюжетні екслібриси.

З родовою успадкованою частиною бібліотеки Яблоновських пов'язані, насамперед, екслібриси польського походження, а з частиною придбаною – зібранням Д. Сальтена – той факт, що понад половина знаків колекції має німецьке походження, що водночас свідчить про поширення екслібриса в Пруссько-Німецькому регіоні. Географічний ареал власників екслібрисів досить широкий: Кенігсберг, Мемель, Шверін, Лідзбарк Вартмінський, Амстердам, Альтдорф, Сецихів, Торунь, Каліш, Несвіж, Кодень, Варшава, Берлін. Майже всі власницькі знаки належать особовим зібранням, за винятком трьох донаційних: Анджея Прухницького – сецихівському бенедиктинському монастирю; Амстердамської учбової попечительської ради – учневі Мартіну ван дер Хевелю, а також книгозбірні кенігсберзького магістрату.

Соціальний склад встановлених за екслібрисами бібліофілів неодно-

рідний: привілейована знать (герцог Ульріх Мекленбург), духовенство, значна частина якого – вчені і літератори (єпископи Я. Дантишко, А. Прухницький, Ю.А. Залуський, Я. Конціус, М. Лілієнталь, А. Герет), польська шляхта і державні діячі (А.С. Спянковський, великий Литовський канцлер Я.Ф. Сапега, литовський князь М.К. Радзивілл), німецька знать, а також відомі вчені (Ш.Е. Йордан, Я.Х. Вагензайль, А. Хедіо, Д. Бльозінг, Й. Крейцер, Х. Фішер). Знаково, що деякі з власників приватних колекцій виконували обов'язки бібліотекарів у королівських і княжих замках, міських магістратах, університетах (А. Хедіо, М. Лілієнталь, Й.Х. Вагензайль, М.-В. Лакроз).

Подібно до аналізу рукописних провенієнцій, виокремлюються групи екслібрисів з різних за обсягом фрагментів протобібліотек, що сформували дану колекцію. Вони репрезентують великі – до 20–30-ти томів (А. Хедіо, І. Крейцер, С. Стримезій) чи малі – 1–2 томи (А. Прухницький, Я. Конціус, Ю.А. Залуський) – фрагменти колишніх збірок. У зібранні виявлено кілька екслібрисів (вензелевих та геральдичних), приналежність котрих атрибуувати поки не вдалося, тому вони мають стати предметом для вивчення геральдистів, мистецтвознавців та істориків європейської культури XVI–XVIII ст.

Серед гравірованих книжкових знаків – 5 датованих: 1573 – У. Мекленбурга, 1606 – А. Прухницького, 1633 – Амстердамської учбової попечительської ради, 1705 – Я. Конціуса, 1731 – Ю.А. Залуського. Час створення решти визначений умовно.

Щодо техніки гравірування, то частина з них виконана давнім ілюстративним способом – на дереві (до цієї групи включаємо і відбитки дерев'яної печатки), частина (починаючи від XVII ст.) – на міді, одна – надрукована. В основному, всі знаки наклеєні, крім друкарських знаків Яна Дантишка й Амстердамської учбової попечительської ради, відбитих прямо на аркуші видання, а також екслібрисів у вигляді печаток. Але й серед виділених печаток, використовуваних лише як книжковий власницький знак, є така, як, наприклад, “*Ex bibliotheca veteris oppidi Regiomont[ani]*”, відбита на окремому аркуші і наклеєна у вигляді екслібриса.

Екслібрис як власницький знак концентрує поєднання індивідуальних смаків та особливостей художнього стилю епохи. У зібранні Яблоновських репрезентовані різноманітні типи екслібрисів майже трьох століть, відбиваючи широкий спектр художніх засобів, стилів і напрямів мистецтва. Серед них трапляються і декоративні орнаментальні деталі пізнього Північного Ренесансу, приміром, рідкісний знак герцога Мекленбурга XVI ст., і типові, дещо важкуваті елементи бароко у вигляді лаврових вінків, листя аканта, що облямовують картуші на геральдичних знаках XVII ст., і зображення бібліотечного інтер'єру з алегоричними фігурами в стилі німецького рококо – Ш.Е. Йордана. Здебільшого старовинні екслібриси, особливо німецькі, належать різцям анонімних граверів. Авторство

низки бездоганно виконаних гравюр епохи Просвітництва встановлене: це майстри Ян Фридерік Миліус та Петер Фер. Донаційний шрифтовий екслібрис виконано в друкарні Амстердама.

Вагомий провенієнційний матеріал до вивчення історії зібрання Яблоновських становлять також печатки, які зафіксовані на деяких томах. Найчастіше вони розташовані на титульному аркуші видань, але трапляються на сторінках, форзацах, навіть на оправах. У залежності від матеріалу печаток, у фонді виявлені сургучні, сажеві, печатки під кустодією.

За походженням, як і інші провенієнції, виокремлюються печатки польських та іноземних бібліофілів. Проблеми атрибуції печаток аналогічні з ідентифікуванням екслібрисів та суперекслібрисів: їх розв'язання визначається репрезентованою у печатках інформацією стосовно власників книжок. Вона акумулюється в існуючих різновидах печаток у вигляді емблем, гербів, іноді з ініціалами навколо або облямовуючою легендою, вензелів, монограм тощо. Допомагають у встановленні власників печаток рукописні записи на книжках. Так, ініціали бібліофіла XVI ст. Давида Аттінентіо з Легниці на сургучній печатці були розшифровані завдяки його рукописній провенієнції на форзаці книжки (*Coll. Jabl. 477*). Деякі з печаток свідчать про походження томів з колекцій відомих бібліофілів; до них належить, наприклад, рукописний Коран (*Coll. Jabl. 2345–7; ф. 74, №6*) з печаткою у вигляді монограми “AZEC”, що надійшов до зібрання з колекції Анджея Станіслава Залуського – краківського біскупа, співзасновника Публічної бібліотеки у Варшаві.

Таким чином, поряд з іншими різновидами провенієнцій, екслібриси та печатки зібрання Яблоновських становлять інтерес як власницькі знаки, джерела, суттєві для історико-книгознавчої реконструкції бібліотеки і визначення шляхів її формування.

Суперекслібриси

Найбільш численною групою в збірці Яблоновських є суперекслібриси другої половини XVI ст. – 26, XVII ст. – 6 і XXVIII ст. – 1⁵⁶. У зібранні виявлені знаки таких видів – гербові, шрифтові та вензелеві. В окремих випадках вони можуть комбінуватися, коли гербовий варіант супроводжується шрифтовою ознакою імені чи ініціалів власника, наприклад, польські суперекслібриси Яна Кшиштопорського (*Coll. Jabl. 495*) та Павла Щербича (*Coll. Jabl. 1161*). Деякі оправи мають ініціали імені та титулатури власників у вигляді монограм. Гербові знаки власників значних бібліотек іноді супроводжують їх портрети, що відбиті на кришках оправ. Подібне зображення має суперекслібрис відомого бібліофіла XVI ст. Альбрехта – герцога Баварії, створений майстром Генріхом Пейсенбергером (*Coll. Jabl. 518*). Вензелевий різновид знака зафіксовано лише на томі,

який належав бібліофілові XVII ст. Клоду-Франсуа-Віктору Дюамелю (*Coll. Jabl. 1251*).

У зібранні виявлені суперекслібриси приватних власників бібліотек і зафіксований один, "Rhathaus Altenstad Konigsberg 1607", який належить публічній інституції – книгозбірні магістрату в Кенігсберзі (*Coll. Jabl. 420*).

Серед власників суперекслібрисів – правителі європейських держав: Юлій, герцог Брауншвейгський, Фридріх II, король Данії, Альбрехт, герцог Баварії, польський король Сигізмунд Август. Атрибутовані суперекслібриси відомих державних, церковних, наукових і культурних діячів Польщі (Ян Дантишко, Ян Анджей Прухницький, Павел Щербич, Станіслав Собоцький, Ян Кшиштопорський, Миколай Невещинський), Пруссько-Поморського регіону (Андреас Ауріфабер (Голдшмідт), Йоганн Матезій, Симон Клювер, Егідія Страух, Каспар Вандалін Гандерсеймій, Ханс фон Ностіц, Генріх фон Ностіц), західноєвропейських бібліофілів (Стефан Фабріцій, Едвард Гвінн, А.Б. Хінлопен, Клод-Франсуа-Віктор Дюамель). Отже, подібно до інших різновидів провенієнцій зібрання, суперекслібриси за походженням умовно охоплюють дві групи, а саме: польського та європейського походження (друга – більш численна).

Зовні оправи томів видань XVI–XVIII ст. у збірці Яблоновських – це дошки чи картон, обтягнуті брунатною телячою шкірою чи непофарбованим пергаменом. Досить типовою у зібранні є продукція німецьких інтролігаторів середини XVI ст. – оправи з світлої свинячої шкіри зі сліпим тисненням. Їхні середники зображують традиційні в інтролігаторстві XVI ст іконографічні сюжети Поклоніння волхвів, Хрещення, Розпяття, Воскресіння та ін. Досить популярні сюжетні тиснення середників з використанням алегорії Правосуддя, Вільних мистецтв, зображенням Юдіфі, царя Давида тощо, в медальйонах – портрети лідерів Реформації: Мартіна Лютера, Еразма Роттердамського, Філіппа Меланхтона, Яна Гуса.

Особливості тиснення оправ дозволяють атрибутувати європейські інтролігаторські осередки чи майстрів-інтролігаторів, що, в свою чергу, є важливою інформацією для встановлення подальших процесів міграції друків. Видання XVI–XVIII ст. оправлені в майстернях Польщі, Саксонії, Баварії, Нижньої Сілезії, Англії. Як відзначає книгознавець Д. Пеарсон, дослідження, з точки зору провенієнцій гербових та інших штампів і тиснень оправ, дозволяють водночас визначити їхню локалізацію⁵⁷. На оправах представлені характерні орнаментальні та сюжетні кліше, використовувани в майстернях північного Німецько-Балтійського регіону: наприклад, мотиви полювання на оправі з герцогства Мекленбург або інші різноманітні тиснення, властиві саме інтролігаторам Пруссії, Помор'я.

У зібранні виокремлені зразки інтролігаторського мистецтва таких майстрів, як Генріх Пейсенбергер у Мюнхені (*Coll. Jabl. 518*), Георг Каммербергер у Віттенберзі (*Coll. Jabl. 456-7*), Северин Реттер у Віттенберзі

(*Coll. Jabl. 699*). Заслугує на увагу оправа з іконографічним сюжетом роботи представника династії німецьких інтролігаторів, друкарів і книго-торговців у Франкфурті-на-Одері XVI ст. Гартманнів з витисненим ім'ям інтролігатора Фридеріка Гартманна – “Frederici Hartmann” і датою “1592” (*Coll. Jabl. 54*). Однак на більшості оправ зафіксовані не імена, а монограми майстрів, відбиті в сюжеті тиснень.

Для атрибуції місця створення оправ джерелами інформації є характерні інтролігаторські кліше різних регіонів із зображенням гербів міст, герцогств, курфюрств, держав з елементами гербової символіки: герби Гданська, Вроцлава, Віттенберга, Кенігсберга, Мекленбурга, Саксонії, Баварії, Пруссії, Помор'я, Фрисландії.

Примітки

¹ У цьому зв'язку аргументованим є формулювання завдань бібліолога сучасним англійським книгознавцем Джоном Фівером: “Історик бібліотек не може обійти увагою книжки, які, насамкінець, є причиною та сенсом існування власне бібліотек. (див.: *Feather J.P. The Book in History and the History of the Book // Feather J.P., McKitterick D. The history of Books and Libraries: Two views. – Washington, 1986. – P. 15*).

² *Witzleben F.S. Bibliotheca Jablonoviana. – Vol.1–4.*

³ *Bibliothecae Danielis Salthenii libri rariores et rarissimi. – Regiomonti Borussorum.: Hartungii, 1751.*

⁴ *Ibid, p. 188–189.*

⁵ *Маслов С.И. Обзор рукописей библиотеки Императорского Университета Св. Владимира. – К., 1910.*

⁶ *Рыбалкин В.С. Собрание арабских рукописей Центральной научной библиотеки (ЦНБ) АН УССР // Письменные памятники Востока: (Ист.-филол. исслед.) : Ежегодник. – М., 1984. – С. 161–182; Каталог арабских рукописей / Сост. А.В. Савченко. – К., 1988. – 45 с. ; Чернухін Є.К. Рукописна латинська книга в фондах Інституту рукопису // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 1994. – Вип. 2. – С. 174–188.*

⁷ Є. Чернухін датує XII–XIII ст. Див.: *Чернухін Є.К. Рукописна латинська книга в фондах Інституту рукопису. – С. 176.*

⁸ *Bibliothecae Danielis Salthenii libri rariores et rarissimi. – P. 376–377. – N 1858.*

⁹ *Каталог арабских рукописей / Сост. А.В. Савченко. – С. 33.*

¹⁰ Там само.

¹¹ *Witzleben F.S. Bibliotheca Jablonoviana; Bibliothecae Danielis Salthenii libri rariores et rarissimi.*

¹² *Каталог інкунабул / Укл. Б. Зданевич. – К., 1974. – С. 10.*

¹³ Там само.

¹⁴ *ІР НБУВ, ф. I, № 6418 а, арк. 132–138 зв.; ф. 300, № 2, 5.*

¹⁵ Інформацію про походження інкунабула з бібліотеки Яблоновських див. у підрозд 5.2. “Бібліотечне зібрання Яблоновських у Кременецькому ліцеї та Київському університеті св. Володимира”.

¹⁶ *Hoffmann F.L. Daniel Salthenius // Erinnerung an preussische Bibliographen und Litterarhistoriker, Bibliophile und Besitzer merkwürdiger Bücher-sammlungen. [Serapeum]. – S.39–41.*

¹⁷ Див. детальніше про це в підрозд. 5.2. “Бібліотечне зібрання Яблоновських у Кременецькому ліцеї та Київському університеті св. Володимира”. Матеріал опублікований у статті: *Булатова С. Книжкове зібрання Яблоновських у Кременецькому ліцеї // Наук. зап. : Зб. пр. молодих вчених та аспірантів / НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – К., 1997. – Т. 2. – С. 209–230.*

¹⁸ Каталог палеотипов из фондов Центральной научной библиотеки им. В.И. Вернадского НАН Украины / Укл. М. Шамрай. – К., 1995.

¹⁹ Benzing (H) – Benzing I. Ulrich von Hutten und seine Drucker. – Wiesbaden, 1956. – XV, 160 S.; Adams H.M. Catalogue of books printed on the continent of Europe, 1501–1600, in Cambridge libraries. – Cambridge, 1967. – Vol. 1–2.

²⁰ М. Шамрай, науковий співробітник Інституту історії України НАН України, підготувала до друку видання “Каталог альдин в Украине”.

²¹ ІР НБУВ, ф. I, № 6418 а, арк. 38 зв.; ф. 300, № 5, арк. 249.

²² Про належність одного видання (Elz. 473) без позначки “*Coll. Jabl.*” до зібрання свідчить провеніційна позначка, характерна для книжок Яблоновських, – ярлик у вигляді серця на корінці тому зі старим вписаним у нього шифром “176”.

²³ Інформація про ельзевіри міститься в підрозд. 6.2. “Видання другої половини XVI–XVIII століть”.

²⁴ Інформацію про видання Етьєннів, Плантенів, а також базельської фірми Фробен та італійської – Джунта див. у підрозд. 6.2. “Видання другої половини XVI–XVIII століть”.

²⁵ Каталог інкунабул / Укл. Б. Зданевич. – К., 1974; Каталог палеотипов из фондов Центральной научной библиотеки им. В.И. Вернадского НАН Украины / Укл. М. Шамрай.

²⁶ Коли йдеться про видання-палеотипи у складі конволютів, маються на увазі палеотипи, відсутні в “Каталогі палеотипов” (К., 1995).

²⁷ *Szwejkowska H.* Książka drukowana XV–XVIII wieku. Zarys historyczny. – Wrocław; Warszawa, 1975. – S. 140.

²⁸ Зауважимо, що до цієї групи належать також деякі франкфуртські друки, у яких вихідні дані вказані без конкретизації (Франкфурт), тому при відсутності жодної інформації щодо видавництва точна атрибуція вихідних даних є проблематичною.

²⁹ *Kurkowski J.* Warszawskie czasopisma uczone doby Augusta III. – S. 24.

³⁰ *Graesse J.C.Th.* Tresor de livres rares et precieux. – Dresden, 1860. – T. 2. – P. 42.

³¹ *Szwejkowska H.* Książka drukowana XV–XVIII wieku. Zarys historyczny. – S. 150–151.

³² Від лат. “provenio” – походити, термін означає походження книги (*Proweniencja // Encyklopedia wiedzy o książce.* – Kol. 2005).

³³ *Piekarski K.* O zadania i metody badań proveniencyjnych. Marginalia do pracy R. Kotuli “Właściciele rękopisów i starodruków zbiorów wielkopolskich Zygmunta Czarnieckiego”. – Kraków, 1929. – 35 s.; *Kocowski B.* Zadania i metody badań proveniencyjnych w zakresie starych druków // *Przegląd Biblioteczny.* – 1951. – Wyp. 1–2. – S. 72–84; *Sipayłło M.* O metodzie badań proveniencyjnych starych druków. – S. 9–30.

³⁴ *Pearson D.* Provenance research in book history: A handbook. – London, 1994. – 326 p.

³⁵ НБУВ, ІУК, ВСРВ, Р. 2087.

³⁶ За допомоги при атрибуції особи власника суперекслібриса дякуємо польській дослідниці доктору Аліні Дзенчул, директорові бібліотеки Королівського Замку в Варшаві.

³⁷ *Niesiecki K.* Herbarz polski. T. 8. – Lipsk, 1841. – S. 437–448; *Karwowski S.* Komandorya i kościół św. Jana Jerozolimskiego w Poznaniu. – Poznań, 1910. – S. 49–52; *Baranowski J., Libicki M., Rottermund A., Starnowska M.* Zakon Maltański w Polsce. – Warszawa, 2000. – S. 47.

³⁸ BUW, S. d. 612.197.

³⁹ Запис подається у скороченому варіанті.

⁴⁰ *Pearson D.* Provenance research in book history. – P. 4–5.

⁴¹ Ibid. – P. 8.

⁴² Biblioteka Jagiellońska, I. St. dr. 592076.

⁴³ Видання зберігається: Biblioteka PAN (Kórnik) : № 24412/1.

⁴⁴ Ibid., № 31936.

⁴⁵ *Grońska M.* Exlibrisy: Wiadomości zebrane dla kolekcjonerów. – Warszawa, 1992. – S. 29.

⁴⁶ BN VIII.2.14140; BN.VIII.1.12695.

⁴⁷ *Kisarauskas V.* Lietuvos knigos ženklai. 1518–1918. – Vilnius, 1984. – S. 111–112.

⁴⁸ Видання без вихідних даних, але належить до 1761–1773 рр. тому що Яблоновський був членом Паризької Королівської Академії написів і літератури (з 1761 р.) і новгородським воєводою (до 1773 р.). Див.: *Dobrzyniecka J.* Jabłonowski Józef Aleksander // *PSB* –Т. 10/2, з. 45. – S. 224–228.

⁴⁹ Див. Дод. 4: “Суперекслібриси та оправи у зібранні Яблоновських”, позиція “Henrich von Nostitz”.

⁵⁰ Див. численні вищенаведені приклади власницьких записів.

⁵¹ Див. Дод. 3: “Екслібриси у книжковому зібранні Яблоновських”, позиція “C.S. Jordani et amicorum”.

⁵² Стосовно кількості томів з фрагментів збірок бібліофілів з оточення Яблоновських див. підрозд. 2.1. – “Джерела систематичних надходжень та шляхи поповнення бібліотечного зібрання. Колекція Данієля Сальтена”.

⁵³ *Pearson D.* Provenance research in book history. – P. 8.

⁵⁴ *Ibid*, P. 12–13.

⁵⁵ Описи екслібрисів зібрання Яблоновських див. Дод. 3 даної праці.

⁵⁶ Описи суперекслібрисів див. Дод. 4 “Суперекслібриси та оправи у зібранні Яблоновських”.

⁵⁷ *Pearson D.* Provenance research in book history. – P. 2–3.

ПІСЛЯМОВА

Здійснені у запропонованій монографії студії бібліотечного зібрання польських магнатів Яблоновських, яке зберігається у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, дали змогу виявити як загальні риси розвитку європейського бібліофільства, так і особливості, властиві родовим приватним книгозбірням України та Польщі XVI–XVIII ст.

На підставі дослідження традиції бібліофільства роду Яблоновських встановлено (всупереч усталеній думці про Станіслава Яна Яблоновського як фундатора бібліотеки), що витoki колекціонування книжок відносяться до періоду 30–40-х років XVII ст. та пов'язані з ім'ям його батька – Яна Станіслава Яблоновського, коронного мечника. Кожен представник роду Яблоновських зробив свій внесок до поповнення бібліотеки (зокрема, Ян Станіслав Яблоновський – дядько Ю.О. Яблоновського, Олександр і Теофіла Яблоновські – його батьки, Теофіла Сапега – дочка), але розквіт та формування основного складу зібрання, його організація, суттєве поповнення цінними виданнями, активізація використання відбуваються в 30–60-х роках XVIII ст., за Юзефа Олександра Яблоновського.

Основні періоди формування та становлення родового зібрання за часів приватного володіння пов'язані з іменами власників та їх маєтками: Я.С. Яблоновського – у Перегінсько; С.Я. Яблоновського – у Ляхівцях, Я.С. Яблоновського – у Підкамені; маєтках Ю.О. Яблоновського у Ляхівцях, Підгірцях, Яблонові Литовському; резиденції Т. Сапеги у Теофіполі. Домінуюча роль у формуванні бібліотеки належить Ю.О. Яблоновському, істотний вплив на його бібліофільство мав його дядько, Я.С. Яблоновський, власник Підкаменецької бібліотеки.

Виокремлюються два етапи функціонування зібрання в період володіння ним Ю.О. Яблоновським. Перший – до централізації трьох бібліотек (у маєтках Ляхівці, Підгірці, Яблонов Литовський), коли найбільш значимою і численною була Підгорецька бібліотека, яка у 30–40-х роках XVIII ст. виконувала роль базової для науково-творчих занять Ю.О. Яблоновського. Найстаріша бібліотека у Ляхівцях на першому етапі, навпаки, мала музейно-антикварний характер, основна її функція полягала у збе-

реженні складу книжок, успадкованих від попередників Ю.О. Яблоновського. Другий етап пов'язаний з придбанням колекції професора Кенігсберзького університету Д. Сальтена та об'єднанням трьох зібрань князя у Ляхівцях у середині 50-х років XVIII ст., коли бібліотека Ляховецького замку набуває значення фундаментальної.

Наступний період володіння спадкоємців Юзефа Олександра Яблоновського Франтішки та Августа Доброгоста Яблоновських характеризується занепадом збирацької діяльності. Останній етап приватного колекціонування у Теофіполі в 1792–1805 рр. пов'язаний з особою Теофіли Сапєги, коли бібліотека поповнювалася сучасною літературою другої половини XVIII ст., що відтворювало загальні тенденції польського культурного життя тієї епохи. Відмічено також вплив на її склад родової бібліотеки Сапєг, започаткованої в Кодні Яном Фридеріком Сапєгою, Великим Литовським канцлером.

Новий етап характеризується зміною типу власності: після передачі збірки до Кременецького ліцею в 1805 р. вона втрачає статус приватної і стає однією з колекцій бібліотеки державного навчального закладу. Внаслідок прийнятої ліцейським бібліотекарем П. Янковським тематичної класифікації фондів зібрання частково втратило свою цілісність та своєрідність, зокрема, частина його фондів (теологічні та класичні видання) увійшла до складу королівської колекції "Regia", проте, з іншого боку, воно поповнилося збіркою Кунегунди Чацької (135 томів) та поодиночними надходженнями. У цей період частину дублетів із зібрання було продано або обміняно з іншими бібліотеками. У період перебування з 1834 р. у фондах фундаментальної бібліотеки Університету св. Володимира зібрання не змінювало свого складу.

Бібліотека Ю.О. Яблоновського у XVIII ст. комплектувалася завдяки успадкованим книжкам; власним працям Ю.О. Яблоновського, виданням про Яблоновського та присвяченим членам його родини (у більшості – раритети); дарам академічних інституцій, організацій та установ, наукових товариств, окремих авторів та бібліофілів; придбанням літератури у книгарнях та видавничо-книготорговельних фірмах, аукціонних торгах; переписуванню книжок. Найзначнішим в історії зібрання є придбання цінної колекції Данієля Сальтена на аукціонних торгах у Кенігсберзі в 1752 р.

Надходження значної частини літератури пов'язано з культурно-видавничими осередками Речі Посполитої XVIII ст. Важливе значення мали й закордонні джерела систематичних придбань, щонайбільш Прусько-Поморського регіону (Кенігсберг, Торунь, Гданськ), а також Саксонії (Лейпциг, Нюрнберг, Галле). Спорадичний характер поповнення був властивий для Нижньої Сілезії (Вроцлав) та Богемії (Прага).

Зміст бібліотеки визначався науковими та культурними інтересами Ю.О. Яблоновського, його багатогранними контактами з інтелектуаль-

ною елітою епохи, серед якої були провідні науковці Просвітництва, духовні ієрархи та ченці, аристократія та невідомі нині історичні особи, розглянуті в контексті книжкової культури XVIII ст. Ряд учених – кореспондентів князя (К.А. Бель, Й.Г. Юнг, Й.Х. Мюллер, Є. Булгаріс), згідно з тенденціями того періоду, були водночас бібліотекарями духовних і світських інституцій. Особливе значення у розвитку бібліофільства князя мали інтенсивні контакти з видатним польським діячем Ю.А. Залуським.

Склад бібліотеки свідчить про її самобутність, багатогранні інтереси видатних осіб роду Яблоновських, зокрема Юзефа Олександра, який і визначив універсальність та різноманітність її фонду, його антикварно-бібліографічний характер, завдяки наявності рідкісних та цінних стародруків, превалювання наукових видань над художньою літературою та белетристикою. Цим вона суттєво відрізнялася від сучасних їй бібліотек, де переважали видання класиків-просвітителів XVIII ст. Таке комплектування фондів обумовило важливу концептуальну роль бібліотеки як творчої лабораторії Ю.О. Яблоновського-вченого. Результати взаємозв'язку зібрання та його власника отримали найбільш цілісне і об'єктивне відображення в оригінальній науково-творчій спадщині Ю.О. Яблоновського. Хоча бібліотека й не виконувала публічних функцій, але вона мала істотний вплив на інтелектуально-культурне середовище Речі Посполитої XVIII ст. Доступ до її фондів мали колеги, друзі та кореспонденти Ю.О. Яблоновського, які займалися науковою та видавничою діяльністю.

Спроба реконструкції первісного складу магнатського зібрання Яблоновських, здійснена на основі книжково-рукописних фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, а також матеріалів польських архівів та книгосховищ, яскраво доводить своєрідність та значимість цієї книгозбірні в історико-культурній спадщині Польщі та України.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Список інкунабулів “Jablonoviana”, переміщених до колекції “Regia”

1. IA37 – Reg V 548b*
2. IA72 – Reg II 35b (**1058 F)
3. IA 74 – Reg II 35a (1057 F)
4. IA 100(2) – Reg V 1614a (1160 F)
5. IA 100(1) – Reg V 1614a (1160 F)
6. IA 100(3) – Reg V 1614a (1160 F)
7. IA124 – Reg V 796a (2414 in 4°)
8. IA 147 – Reg II 1630b (1093 F)
9. IA 172 – Reg V 1156b (1151 F)
10. IA 205(2) – Reg II 1754c (236)
11. IA 208 – Reg V 1254a (1156 F)
12. IA 205(3) – Reg II 1754b (236)
13. IA 237(5) – Reg V 1616c (1161 F)
14. IA 239 – Reg 1211c (1154 F)
15. IA 244 – Reg V 1244a (1155 F)
16. IA 261 – Reg V 523 c (1131 F)
17. IA 38(1) – Reg V 1741c (1170 F)
18. IA 291 – Reg II 1935a (2374 in 4°)
19. IA 309 – Reg V 1144a (1150 F)

* Дані про приналежність інкунабула до зібрання Яблонівських див. у підрозд. 5.2. “Бібліотечне зібрання Яблонівських у Кременецькому ліцеї та Київському університеті св. Володимира”.

** У дужках на основі аналізу даних інвентаря бібліотеки Кременецького ліцею (ф. І № 6418а) вказані шифри та формат видань зібрання Яблонівських, які були переміщені до “Regia”.

20. IA 310 – Reg V1079b (1143 F)
21. IA 317(2) – Reg V1116c (1145 F– в інвентарі 1116 b)
22. IA 317(1) – Reg V1116c (1145 F – в інвентарі 1116 b)
23. IA 317(3) – Reg V 1116 c.(1145 F)
24. IA 318(1) – Reg V 1125a (2425 F)
25. IA 318(2) – Reg V 1125a (2425 F)
26. IA 319 – Reg V 1116 a (1144 F)
27. IA 320 – Reg V 1116b (1145 F)

Список палеотипів “Jablonoviana”, переміщених до колекції “Regia”

1. Pal 1327 – Reg V 449 d(2407 F)
2. Ald 74 – Reg V 449c (1123 F)
3. Pal 1419 – Reg II 2232c (2385 in 4°)
4. Pal 1863 – Reg II 1740b (1983 in 8°)
5. Pal 1322 – Reg V 790b.(2040 in 8°)
6. Pal 957 – Reg V 102 c.(2404 in 8°)
7. Pal 1385 – Reg V 1763b (2435 in 4°)
8. Pal 1808 – Reg II 35c (1059 F)
9. Pal 1073 – Reg II 84 (1073 F)
10. Pal 1028 – 1028a – Reg II 21a (1051 F)
11. Pal 1378 – Reg II 44 a (1063 F)
12. Pal 1890 – Reg II 72 c (1070 F)
13. Pal 1867 – Reg II 72b (1964 in 8°)
14. Pal 1873 – Reg. II 78c 2 (1967 in 8°)
15. Pal 1245 a – Reg II 78d (1074 F)
16. Pal 1829 – Reg II 78a (1072 F)
17. Pal 1358 – Reg II 77b (1071 F)
18. Pal 1826 – Reg II 15b (1049F)
19. Pal 1823 – Reg II 15c (1050 F)
20. Pal 1893-1 – Reg II 301c (2357 in 4°)
21. Pal 1364-1 – Reg II 72 k (1069 F)
22. Pal 1092-1 – Reg V 29a (2399 in 4°)
23. Pal 1092-3 – Reg V29a (2399 in 4°)
24. Pal 1390 – Reg V1802a (2437 in 4°)
25. Pal 1316 – Reg II 137a (1076 F)
26. Pal 1918-1 – Reg V1618a (2434 in 4°)
27. Pal 1886a – Reg 1616 a (2433 F)
28. Pal 990 – Reg 1618 b (1162 F)

29. Pal 1371 – Reg II 530a (1078 F)
30. Pal 1005 – Reg II 2144f (1114 F)
31. Pal 1372-1– Reg II 2008a (1109 F)
32. Pal 1370 – Reg II 596a (1081 F)
33. Pal 1325 – Reg V 1838a (2063 in 8°)
34. Pal 1852 – Reg II 749 a (1085 F)
35. Ald 3-1 – Reg V 471a (1124 in F)
36. Pal 1033 – Reg V 1156a (1153 F)
37. Pal 1913 – Reg V 1685a (1164 F)
38. Pal 1324 – Reg V 670b (2037)
39. Pal 1064 – Reg V 1289c (2458 in 4°)
40. Pal 1375-1 – Reg II 2060 (1112)
41. Pal 925 – Reg V 1695a (1166 F)
42. Pal 973 – Reg V 1695b (1165 F)
43. Pal 886 – Reg II 2340b 2 (2015 in 8°)
44. Pal. 920-1 – Reg V 1942a (1171 F)
45. Pal 1102-1 – Reg II 2057b (2009 in 8°)
46. Pal 1360 – Reg II 1733c (2367 in 4°)
47. Ald 18-1 – Reg V 248a (2027 in 8°)
48. Ald 23 – Reg V1545b (1155 F)
49. Pal 1362 – Reg V 96b (2401 in 4°)
50. Pal 976 – Reg V 518c (1133 F)
51. Pal [851] – Reg V1047 b (1142 F)
52. Pal 1818-1 – Reg II 1390a (1091)
53. Pal 947 – Reg V 1116d (1146 F)
54. Pal 1830-1 – Reg 2349 n (2390 in 4°)
55. Ald39 – Reg V 504a (1127)
56. Pal 1747 – Reg V504b (1128)
57. Pal 1820 – Reg V 504c (1129)

Екслібриси у книжковому зібранні Яблоновських

Пропонуємо опис екслібрисів у виданнях другої половини XVI–XVIII ст. із зібрання Яблоновських. Усі екслібриси, в тому числі невідомих власників, вміщені в хронологічній послідовності. При описі кожного знака наводяться такі відомості: вид знака (геральдичний, вензелевий, шрифтовий, сюжетний), техніка виконання, розміри, автор гравюри (якщо його встановлено), дані про попереднього власника (особу чи установу, якщо вони встановлені). Бібліографічні описи видань не наводяться, а зазначені лише їх вихідні дані та шифри¹.

1. Екслібрис J. Dantiscus. 1516–1529. Друкарня Ієроніма Вієтора в Кракові. Геральдичний, герб власний. Дереворит, відтиснутий на титульному аркуші, 50 x 48. Дантишко (Dantiscus) Ян (1485–1548) – польський поет, учений-гуманіст і дипломат, вармінський єпископ, відомий бібліофіл першої пол. XVI ст. Його оточення – відомі вчені, поети, художники; підтримував тісні контакти з діячами культури Західної Європи. У своїй єпископській резиденції Лідзбарк Вармінський зібрав прекрасну гуманістичну бібліотеку; найбільш прославилася така її частина, як “єразміана”. Дантишко заповідав зібрання вармінській капітулі. У XVII ст., під час польсько-шведської війни, бібліотеку було вивезено у Швецію і з часом розпорошено по різних сховищах.

Книга оправлена в палітурку з суперекслібрисом Дантишка і датою “1525”. Цей екслібрис – один з найдавніших польських знаків.

Пізнішою його різновидністю Дантишко користувався в 1530–1532 рр. Книга надійшла в складі бібліотеки Д. Сальтена. Знак відтиснуто на титулі конволюта, що містить палеотип та інкунабул.

Coll. Jabl. 569–IA 157(1), IA 157(2)*.

2. Екслібрис “**H. G. V. V. G. Ulrich H. Z. Meckelnburg**”. 1573. Геральдичний, герб власний. Дереворит, 170 x 120. Ульріх III (1527–1603) – герцог Мекленбурзький (Meckelnburg). З іменами Ульріха III та його брата, Йоганна Альберта I, – прихильників просвітницького правління, пов’язують поширення лютеранства в герцогстві Мекленбург у сер. XVI ст., вони обидва поповнювали родову бібліотеку цінними виданнями та рукописами. Після смерті брата Ульріх III продовжував володіти значним ренесансним зібранням Мекленбургів. У каталозі бібліотеки 1599 р., укладеному в період регентства Ульріха над Сигізмундом Августом, сином Йоганна Альберта, міститься 6 тис. позицій. У XVII ст. бібліотеку успадкував Христіан Людвіг I (1623–1692), герцог Мекленбурзький².

Coll. Jabl. 559. Witteberg, 1565.

3. “**Ex bibliotheca veteris oppidi Regiomont**”. Кін. XVI – поч. XVII ст. Геральдичний, герб Кенігсберга. У вигляді дерев’яної печатки на аркуші, наклеєному на титул видання, 50 x 50. Бібліотека міського магістрату (Die altstadtische magistrat bibliothek) в Кенігсберзі, розміщувалася в альтштадській ратуші. Заснована 1541 р., історія її фундації пов’язана з іменем Йоганна Грауманна, відомого під псевдонімом Поліандр (1487–1541). Йоганн Поліандр, німецький священник-протестант, доктор теології, заповідав своє книжне зібрання (понад 1000 томів) у дар кенігсберзькому магістрату. Згодом фонди міської бібліотеки Кенігсберга розширилися за рахунок придбань та дарів, і бібліотека функціо-

* У додатках 3, 4 курсивом наводяться місце, дата видань та їхні шифри.

нувала до 30-х років ХХ ст. Книга має суперекслібрис “Rhataus Altenstad Konigsberg 1607”³.
Coll. Jabl. 420. Königsberg, 1595.

4. Донаційний екслібрис “Andreas Prochnicki graer. Cracov”. 1606. Геральдичний, герб “Корчак”, з девізом “Pietate:// Religione:// Virtute:”. Дереворит, 157 x 95. Польський вчений Е. Хвалевік приписує гравюру майстру з Італії⁴. Вважається одним з перших польських донаційних екслібрисів: книга пожертвувана бенедиктинському монастирю в Сецихові, де Прухницький був абатом з 1604 р. Прухницький (Prochnicki) Ян Анджей (1555–1633) – сецихівський абат, львівський архієпископ, дипломат, один з найвідоміших польських бібліофілів. Його зібрання налічувало декілька сот книжок з філософії, теології, права та історії. Відомий численними книжними жертвами бібліотеці монастиря бенедиктинців у Сецихові. Книга має суперекслібрис Яна Анджея Прухницького.

Coll. Jabl. 426. Geneva, 1595.

5. Донаційний екслібрис “Ampliss. Dd. Coss. Scholarchae Amstelodamenses”. 1633. Виконаний в амстердамській друкарні. Друкарська печатка з дереворитом – гербом Амстердама та вписаним рукописним текстом, 140 x 78. Вища учбова попечительська рада в Амстердамі (Ampliss[imi] D[i]d[entes] Consules & scholarchae Amstelodamenses). Книга подарована на честь успіхів учню 5-го класу Мартіну ван дер Хелвелю в 1633 р. Оправа має тиснення золотом – герб Амстердама.

Coll. Jabl. 30. Francofurti, 1626.

6. Екслібрис “С. D. [...]”. XVII ст. Вензелевий, овальна гравюра різцем, з монограмою невстановленого власника, 70 x 62. Подібні книжкові знаки у вигляді монограм були широко розповсюджені в багатьох європейських зібраннях XVII – поч. XVIII ст.

Coll. Jabl. 170. Francofurti, 1617, 1615, 1612, 1609.

7. Екслібрис “Joh. Christophorus Wagenseilius”. Друга пол. XVII ст. Орнаментальний, гравюра різцем, 74 x 68. Вагензайль (Wagenseil) Йоганн Христофор (1633–1705) – німецький учений-гебраїст, уродженець Нюрнберга, професор історії та східних мов, а згодом – канонічного права в Альтдорфі. З 1697 р. і до останніх років життя він займав посаду королівського бібліотекаря в Альтдорфі.

Coll. Jabl. 764. Patavii, 1686; Ulmae, 1682.

8. Екслібрис “Andreas Hedio”. Друга пол. XVII ст. Геральдичний, герб власний. Гравюра різцем, 122 x 70. Хедіо (Hedio) Андреас (1640–1703) – професор логіки та метафізики в Кенігсберзькій Академії, автор філософських творів, виконував обов'язки обер-інспектора колегії та конвікта стипендіатів, а з 1694 р. – бібліотекаря замку в Кенігсберзі. Його зібрання налічувало близько 3 тис. книжок і після смерті власника було розпродане з аукціону в Кенігсберзі в 1705 р.

Coll. Jabl. 408. Basileae, 1560.

9. Екслібрис "D. Blaesing". Друга пол. XVII ст. Сюжетний, з девізом "Pluribus Coelum Paucissimis terram aspicit". Гравюра різцем, 95 x 74. За даними сучасного польського книгознавця Я. Тонделя, Д. Бльозінг позначав власні книжки ще другим, досить подібним варіантом екслібриса⁵. Наведений нами екслібрис у збережених виданнях Бльозінга більш розповсюджений. Бльозінг (Bläsing) Давид (1660–1719) – математик та філософ з Кенігсберга, володар багатого зібрання (близько 3 тис. томів), котре він заповідав Кенігсберзькій Академії разом з колекцією математичних інструментів та кабінетом рідкісностей природничої історії. *Coll. Jabl. 1369. Witebergae, 1560^b.*

10. Екслібрис "A. S. S. N. P.". Кін. XVII – поч. XVIII ст. Геральдичний, герб "Гржимала" (варіант). Мідний, у вигляді печатки, відбитої на аркуші видання, 55 x 49. Спянковський (Spiankowski) Адам Станіслав (кін. XVII – поч. XVIII ст.) – папський нотарій консисторії в Каліші, вивчав право та теологію в Краківській Академії, автор твору "Atlas Sarmaticus" (Краків, 1688). *Coll. Jabl. 553. Amstelodami, 1667.*

11. Екслібрис "[H]. [D]". XVII – поч. XVIII ст. Сюжетний, з символічним зображенням венценосної державної мудрості та монограмою власника. У вигляді дерев'яної печатки, відбитої на форзаці книги, 48 x 35. Далмер (Dalmer) Х[...] – невідомий бібліофіл, очевидно, з Німеччини. *Coll. Jabl. 1508. [Francofurti ad Moenum], 1619.*

12. "Bibliotheca Strimesiana". Кін. XVII – поч. XVIII ст. Геральдичний, герб власний. Гравюра різцем, у вигляді наклеєної круглої печатки, 21,6 x 21,6. Стримезій (Strimesius) Йоганн Самуель (1684–1730) – доктор теології та професор елоквенції університету в Кенігсберзі, автор історико-філологічних досліджень, бібліофіл.
Coll. Jabl. 895. Basileae, 1570.

13. XVII – поч. XVIII ст. Геральдичний, з девізом "Sit Serpentinus Oculis in Columbino Corde". Гравюра різцем, 78 x 65.
Coll. Jabl. 1745. Lugduni Batavorum, 1570; Genevae, 1575; Genevae, 1573.

14. Екслібрис "Johannes Kreutzer". Кін. XVII – поч. XVIII ст. Геральдичний, з сентенцією внизу "In Christum Jesum Crucifixum tanquam unicum meum – Salvatorem Spero dum Spero". Гравюра різцем, 128 x 81. Крейцер (Kreutzer) Йоганн (пом. у 1736 р.) – адвокат з Кенігсберга, власник одного з найцінніших пруських зібрань. Бібліофільські уподобання окреслені історичними та історико-церковними творами, зокрема, науковою літературою з історії Сходу, античності, археології. Після його смерті зібрання було продане на аукціонних торгах.
Coll. Jabl. 531. Francofurti ad Moenum, 1600; Francofurti ad Moenum, 1598.

15. Кін. XVII – поч. XVIII ст. Геральдичний, герб “Леліва”. Овальна гравюра різцем, синього кольору, відбита на аркуші видання, 38 x 28. Не встановлено, кому саме з бібліофілів – представників численних польських родів герба “Леліва” – належав цей екслібрис. Зазначимо, що бібліофілка Теофіла Яблоновська, мати Юзефа Олександра, походила з родини Сенявських герба “Леліва”, тому не виключено, що наявність видання з цим екслібрисом може бути пов’язана з її особою.

Coll. Jabl. 569. Roma, 1676.

16. Екслібрис “M. Christianus Gabriel Fischer”. Кін. XVII – поч. XVIII ст. Гербовий, з сентенцією внизу “Non sua piscator concedit retia furtis, Usam si poscis dat tibi, quando vacat Expete quiquis eges, tenues mea retia libros Non nego sed justo tempore redde datos”. Гравюра різцем, 118 x 73. Фішер (Fischer) Христіан Габріель (пом. у 1752 р.) – професор фізики з Кенігсберга, бібліофіл, власник колекції математичних інструментів. Після його смерті зібрання було продане на аукціонних торгах у 1752 р. у Кенігсберзі.

Coll. Jabl. 71. Lipsiae, 1675.

17. Екслібрис “M. Jacobus Concivus archipresb: Memelen:”. 1705. Гербовий, з девізом курсивом “Miserere Jesu Christe Animae Meae”. Гравюра різцем, 95 x 64. Конціус (Concius) Якуб (1667–1712) – син ректора Кенігсберзького університету Андреаса Конціуса, автор дисертацій і полемічних праць з теології та історії, з 1696 р. – архіпресвітер та настоятель собору в Мемелі, бібліофіл.

Coll. Jabl. 460. Londini, 1573; Londini, 1573.

18. “*Bibliothecae Christophori Heinrici Andreae Geret...*”. Поч. XVIII ст. Геральдичний, герб власний. Гравюра різцем, 99 x 62. Автор – невідомий гданський гравер. Герет (Geret) Христофор Генріх Андреас (1686–1757) – пастор німецького походження та радник прусського короля в Торуні, власник значного книжкового зібрання. Як відзначав дослідник В. Віттіг, книги з бібліотеки Герета зустрічаються в багатьох польських приватних колекціях XVIII–XIX ст.⁷

Coll. Jabl. 1207.

19. Екслібрис “*C. S. Jordani et amicorum*”. 1720–1730. Сюжетний, з девізом “*Deus nobis haec otia fecit*”. Офорт, 121 x 80. Автор, виходячи з сюжетно-композиційних особливостей в стилі рококо, – Петер Фер – майстер з Франкфурта-на-Майні⁸. Йордан (Jordan) Етьєн (Стефан) (1700–1745) – протестантський письменник та

бібліофіл, виходець з сім’ї французького емігранта в Берліні, був радником по зв’язках із Францією, віце-президентом Берлінського наукового товариства, під покровительством Фридріха II Великого в 1744 р. займався реорганізацією Берлінської Академії наук. Що стосується подальшої долі йорданівської бібліотеки, відомо, що її було продано з аукціону в 1757 р.

Coll. Jabl. 525. Romae, 1661.

20. "Ex bibliotheca Ducali Radivilliana Nesvisiensi". 1730–1740. Геральдичний, герб "Труби". Гравюра різцем, 61 x 43, варіант екслібриса бібліотеки Несвізького замку князів Радзивілів. Автор – Гершко Лейбович з Несвіжа. Бібліотека в замку була заснована Миколаєм Криштофом Радзивіллою (1549–1616), прозваним Сиріткою, віленським воєводою. Знак належав Радзивіллою (Radziwiłł) Міхалу Казимиру (1702–1762) – князю, литовському гетьману, віленському воєводі, брату дружини Ю.О. Яблоновського Кароліни, засновнику єзуїтської друкарні в Несвіжі. Його дружина, Уршуля Францішка (1704–1753), будучи палкою бібліофілкою, в 1749 р. побудувала спеціальний павільйон при замку для бібліотеки, що розширилася до 9 тис. томів. Представлений екслібрис є мініатюрним варіантом одного з трьох несвізьких бібліотечних знаків саме в цей період.

Coll. Jabl. 1749. Paris, 1706.

21. "Ex Bibliotheca Codnensis Illmi et Excellmi Joannis comitis Sapieha Supre: Cancell: M. D. L." 1730-і роки. Геральдичний, герб "Лис". Гравюра різцем, 62 x 45. Автор – гданський гравер Йоганн Фридерік Миліус. Відомі два різновиди екслібриса Сапеги, що відрізняються образотворчими деталями та форматом: перший – датований 1736 р., обидва – різцем гданського майстра голландського походження Й.Ф. Миліуса. Сапега (Sapieha) Ян Фридерік Лукаш (1680–1751) – Великий Литовський канцлер, історик та літератор. Його книжне зібрання в Кодні, що складається з трьох розділів, з виділенням полоніки, вже у 1733 р. налічувало 1130 томів. По смерті Яна Фридеріка в Кодненській бібліотеці значилося вже 5 тис. томів. Наявність видання з екслібрисом Сапеги, очевидно, пов'язане з тим, що Теофіла Стшежислава, дочка Ю.О. Яблоновського, в 1763 р. вийшла заміж за Юзефа Са-

пегу, литовського крайчого. У 1802 р. Олександр Сапега, їхній син та онучатий племінник небіжчика Яна Фридеріка, пожертвував Кодненську бібліотеку створеному Товариству друзів науки у Варшаві.

Coll. Jabl. 1355. Paris, 1679.

22. “*Ex bibliotheca Jozephi Zaluski*”. 1731. Геральдичний, герб “Юноша”. Гравюра різцем, 90 x 71. Автор Й.Ф. Миліус. Залуський (Zaluski) Юзеф Анджей (1702–1777) – київський біскуп, письменник та меценат. Ю.А. Залуського з Ю.О. Яблоновським пов’язували давні дружні та наукові контакти. Власник унікальної колекції рідкісних книг та рукописів, на основі котрої ним, після злиття із зібранням брата Анджея Станіслава, була створена в 1746 р. перша в Польщі Публічна бібліотека Залуських у Варшаві. На різних етапах побутування бібліотеки Ю.О. Залуський користувався трьома екслібрисами; два з них не представлені в колекції Яблоновських. Пропонований екслібрис Й.Ф. Миліуса, найбільш ранній, відноситься до періоду, коли бібліотека ще не була доступною для громадськості. Залуського пов’язували з Ю.О. Яблоновським давні дружні та наукові контакти.

Coll. Jabl. 587. Königsberg und Leipzig, 1735.

23. “*Plotho II*”. 1740-і роки. Геральдичний, герб “Plotho II”. Гравюра різцем, 88 x 64. Належав невідомому бібліофілу, військовому кавалеру прусського ордена “*Pour le mérite*”, який походив з бранденбурзького роду “Plotho II”, наслідуючи геральдичну символіку. Книга має також суперекслібрис першого власника на оправі – “*Edward Gwynn*”.

Coll. Jabl. 742. Oenoponti, 1595.

24. Екслібрис “G. A. Will”. XVIII ст. Геральдичний, герб власний, девіз стертий. Гравюра різцем, 61 x 51. Судячи з герба, власник знака – Вілль (Will) Георг Андреас (1727–1798) – німецький пфальц-граф, історик та ерудит, професор філософії та історії університету в Альтдорфі, член Німецької Академії наук, автор низки творів з історії і старожитностей Нюрнберга та Альтдорфа.
Coll. Jabl. 1002–3. London, 1673.

25. Екслібрис “Michael Lilienthal”. Перша пол. XVIII ст. Сюжетний, з девізом “Utere concessio, sed nullus abute re libro Lilia non maculat sed modo tangit apis”. Гравюра різцем, 78 x 54. Відомо, що автором другого варіанта знака був віленський гравер Франтішек Вацлав Бальцевич. Можливо, що пропонований екслібрис також належить його різцю. Лілієнталь (Lilienthal) Михаїл (1686–1750) – альтштадтський пастор та бібліотекар міської бібліотеки в Кенігсберзі. Його колекція визначається, як одне з найбільших зібрань Пруссії поч. XVIII ст. Бібліотека Лілієнталья частково була продана з аукціону, а частина її перейшла у розпорядження до його сина Теодора Христофора, професора теології.
Coll. Jabl. 1863. [S. 1.], 1693; Amstelodami, 1694; Franeqverae, 1688; Utrecht, 1693.

Примітки

¹ Бібліографічні описи даних видань опубліковані в ст.: Булатова С. Екслібриси в книжковому зібранні Яблоновського // Бібл. вісн.– 1997. – № 1. – С. 20–29.

² Докладніше про бібліофільство Мекленбургів див.: Händel A. Die Bibliothek des Herzogs Johann Albrecht zu Mecklenburg und ihre Kostbarkeiten // Beiträge zur Geschichte der Wilhelm-Piek-Universitaet Rostock. – Rostock, 1983. – Н. 4. – С. 17–32.

³ Лауцявичус Э. Книжные переплеты XV–XVIII веков в библиотеках Литвы. – Вильнюс, 1976. – С. 97.

⁴ *Chwalewik E.* Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku.– S. 77.

⁵ *Sipaytto M.* Polskie superexlibrisy XVI–XVIII wieku. – Warszawa, 1988. – S.152, tab. 60.

⁶ *Tondel J.* Książka w Dawnym Królewcu Pruskim. – Toruń, 2001. – S. 286–287.

⁷ Тут зазначені вихідні дані лише першого аллігата, останні тринадцять див.: *Булатова С.* Екслібриси в книжковому зібранні Яблоновського. – С. 20–29.

⁸ *Wittig W.* Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku.– Warszawa, 1903. – S. 34. Вихідні дані аллігатів конволюта в зібранні Яблоновських див.: *Булатова С.* Екслібриси в книжковому зібранні Яблоновського. – С. 20–29.

⁹ Порівняння з іншим екслібрисом різця П. Фера “*Ex bibliotheca Loeniana*” опубліковане у кн.: *Кашутіна Е., Сапрыкіна Н.* Екслібрис в собрании Научной библиотеки Московского государственного университета. – М., 1985. – С. 150, № 136.

Суперекслібриси та оправи у зібранні Яблоновських

Пропонуємо опис найбільш цікавих, з точки зору інтролігаторського мистецтва, оправ та суперекслібрисів на них, а також, за наявності, – інформацію про власників.

Друга пол. XVI ст.

1. **Суперекслібрис “D. R.”** Шрифтовий. Верхня кришка: герб Священної Римської імперії з девізом: “DES HEI REMI RAICHS WAPPEN” (90 x 55) з ініціалами власника зверху “D. R.” та датою знизу “1577”. Нижня кришка: герб герцогства Мекленбург з монограмою майстра “D. V.” нижче герба справа та легендою: “INSIGNI VIADRUM MEGAPOLIENSIS” (95 x 55). Оправа з свинячої шкіри, сліпе тиснення. Мекленбург. Інтролігатор з Магдебурга, який працював при дворі герцога Мекленбурзького¹. (Рис. 1).
Coll. Jabl. 862. Florentinae, 1576.

2. **Суперекслібрис “M. I. V. V.”**. Шрифтовий. Верхня кришка: герб Віттенберга з монограмою майстра “G. K.” та легендою: “NIL VALIDAE IVVERE ARCES AVT RO // BORA BELLI SED PIETAS // POPULIS FORTISSIMA TVRRIS” (91 x 53) та ініціалами власника зверху “M. I. V. V.”. Нижня кришка: алегорія релігії з монограмою майстра “G. K.” та легендою “LUCERNA PEDIBUS MEIS VERBUM TUUM ET LUMEN SEMITIS MEIS. PSAL CXIX PAUL EBER” “QVAE DEA RELIGIO QVVAE NAM DUO // LUMINA VERBUM QVI MURI ANGELI // CI SVNT GREGIS EXCUBIA”. Дошки в свинячій шкірі, сліпе тиснення. Віттенберг. Інтролігатор Георг Каммербергер². (Рис. 2–3).

Coll. Jabl. 456–7. Francofurti ad Moenum, 1588.

3. **Суперекслібрис “G. P.”** Шрифтовий. Верхня та нижня кришки: герб Гданська (75 x 45). На верхній кришці ініціали зверху “G.P.”, знизу дата “1575”. Гданськ. Пергаменна оправа, тиснення золотом. (Рис. 4).
Coll. Jabl. 690. [S. l.], 1575.

4. На верхній та нижній кришці – герб Вроцлава. (90 x 55). Оправа з свинячої шкіри, сліпе тиснення Вроцлав. (Рис. 5)

Coll. Jabl. 193. Vratislaviae, 1590.

5. **Суперекслібрис “HANS VON NOSTITZ VOM NOES”**. Гербовий. Верхня та нижня кришки: герб “Nostitz” (69 x 53) з легендою “HANS VON NOSTITZ VOM NOES 1601”. Пергаменна оправа, тиснення золотом. Ханс фон Ностіц (Nostitz) – прусський бібліофіл, походить з роду графа Каспара фон Ностіца, вихідця з Нижньої Сілезії, міністра фінансів при дворі герцога Альбрехта Пруського в Кенігсберзі. (Рис. 6).

Coll. Jabl. 1081. Neapoli, 1563; Francofurti, 1596.

6. **Суперекслібрис “Jan Andrzej Próchnicki”**. Гербовий. Верхня та нижня кришки: герб “Kogczak” з символами абатської влади (77 x 47). Дошки в свинячій шкірі, сліпе тиснення 2-й варіант суперекслібриса Прухницького³. Ян Анджей Прухницький⁴. (Рис. 7).

7. **Суперекслібрис “Jan Krzysztoporski”**. Гербовий. Верхня та нижня кришки: герб “Nowina” з легендою: CHRISTO DUCE ET AUSPICE CHRISTO 1558 “Franc. Jan Christo”⁵ (60 x 60) та ініціалами імені й титулів з боків “J[an] C[hristoporski] S[tarosta] O[streszowski] S[tolnik] S[ieradzki]”. На верхній кришці дата внизу “1590”. Брунатна шкіряна оправа, тиснення золотом. Ян Кшиштопорський (Krzysztoporski) – серадзький стольник, остжешовський староста, бібліофіл, син Яна Кшиштопорського (1518–1585), серадзького каштеляна, політичного діяча, мецената та колекціонера книг. Використовував на приналежних йому книгах відбиток суперекслібриса батька, додаючи власні ініціали⁶. (Рис. 8).

Coll. Jabl. 495. Francofurti, 1586; Parisii, 1586.

8. **Суперекслібрис “Stanisław Sobocki”**. Гербовий. Верхня та нижня кришки: герб “Korab” з легендою “Alciora te ne scrutatus Fueris sed quae praeccepit Tibi Dominus cogita ecclesiasti” (53 x 70) та ініціалами імені й титулу з боків “S[tanislaus] S[obocki] C[ommendator] P[osnaniensis]”. Брунатна шкіряна оправа, тиснення сріблом. Станіслав Собоцький (Sobocki) – (1556–1589), королівський постільничий, мальтійський кавалер, командор костюлу Св. Іоанна в Познані в 1586–1589 рр.⁷ (Рис.9).

Coll. Jabl. 175. (P. 2087). Coloniae, 1577.

9. **Суперекслібрис “Jastrzębiec”**. Гербовий. Верхня та нижня кришки: герб “Jastrzębiec” з легендою “FUGE[SUS]SUS SPICIOMEN” (45 x 45). З датою з боків “MDLVIII”. Оправа виконана в техніці так званої “ягеллонської” накатки⁸. Краків. Брунатна оправа з телячої шкіри, тиснення золотом. (Рис. 10).

Coll. Jabl. 1135. [S. I.], 1556.

10. **Суперекслібрис “Paulus Sczerbicz”**. Гербовий. Перший варіант суперекслібриса, яким П. Щербич помічав книжки до 1585 р.⁹ Верхня кришка: медальйон із зображенням голови Христа (62 x 54). Нижня кришка: герб “Róża” з облямовуючою легендою “FRUSTRA VIVIT QUI NEMINI PRODEST

1566" (65 x 45) та датою з боків "1574", а також написом знизу і зверху "PAVLVS SCZEBICZ". Брунатна шкіряна оправа, тиснення золотом. Павел Щербич (Sczerbicz) (1552–1609) отримав освіту в Краківській Академії, а згодом – за кордоном, правник, синдик м. Львова, відомий львівський письменник та бібліофіл. (Рис. 11).

Coll. Jabl. 1161. S. l., s. a.

11. Суперекслібрис "D. P. W." Шрифтовий. Верхня кришка: сюжетне кліше "Поклоніння волхвів" (88 x 52) з ініціалами власника зверху "D. P. W." і датою знизу "1595". Нижня кришка: герб герцога пруського Альбрехта Гогенцоллерна (86 x 50). Дошки у свинячій шкірі, сліпе тиснення. Тиснення ініціалів сріблом. Кенігсберг. (Рис. 12–13).

Coll. Jabl. 1249. Franecera, 1594, 1595.

12. Суперекслібрис "STEPHANUS FABRICIUS". Шрифтовий. Нижня кришка: тиснення потемнілим сріблом імені власника "STEPHANUS FABRICIUS". Верхня кришка: середник у вигляді рослинно-геометричного орнаменту і дата знизу "1580" (65 x 50). Брунатна шкіряна оправа, сліпе тиснення: Стефан Фабріцій (Fabricius) (1569–1648) – дьякон, пастор та декан у Берні, автор теологічних творів, бібліофіл. (Рис. 14).

Coll. Jabl. 1550. Francofurt ad Moenum, 1567.

13. Суперекслібрис "Edward Gwynn". Шрифтовий. Верхня кришка: зверху тиснення золотом імені власника "EDWARD GWYNN". Світло-брунатна овеча оправа, сліпе тиснення – рослинний ренесансний орнамент. Англія. Едвард Гвінн (Gwynn) (пом. у 1645 р.) – бібліофіл з Англії кін. XVI – поч. XVII ст.¹⁰ (Рис. 15).

14. Суперекслібрис "Lucas Gabriel". Шрифтовий. Ренесансний орнамент з ініціалами інтролігатора "M. R." Верхня кришка: по старих ініціалах "S. K. S." з датою "1558" зверху та знизу нанесене ім'я власника "LUCAS GABRIEL"¹¹. Шкіряна світла оправа, сліпе тиснення. Лукас Габріель (Gabriel) – бібліофіл. (Рис. 16).

Coll. Jabl. 1170. Lugduni, 1557.

15. Суперекслібрис "Simon Cluver". Гербовий. Верхня та нижня кришки герб власний, з облямовуючою легендою "SIMON CLUVER GEDANENSIS UTRIUSQUE IURIS DOCTOR" (45 x 35). На верхній кришці літери зверху "S. C. I. V. D." Оправа пергаменна, тиснення сріблом. Симон Клювер (Cluver) – гданський доктор правознавства, бібліофіл. Очевидно, походив з древнього нижньосаксонського роду, який осів у Гданську, відомий представник котрого Філіпп Клювер (1580–1622) був засновником історичної географії. (Рис. 17).

Coll. Jabl. 1958. Basilea, 1568; Tubingae, 1570 .

16. Суперекслібрис "MAIN". Шрифтовий. Верхня кришка: сюжетне кліше "Поклоніння волхвів" з ініціалами власника "M. A[ndreas] I[ris] [Hildesheimensis]". Нижня кришка: герб герцога Пруссії Альбрехта Гогенцоллерна (див. подібну оправу та розміри № 7). Свиняча шкіра, сліпе

тиснення, тиснення сріблом ініціалів. Кенігсберг. Андреас М. (A[ndreas] I[ris] [Hildesheimensis]) – бібліофіл з Пруссії¹². (Рис. 18–19).

Coll. Jabl. 1656. Duaci, 1573.

17. Суперекслібрис “A. G. D.” Шрифтовий. Верхня та нижня кришки: тиснення із зображенням діячів Реформації Еразма Роттердамського, Філіппа Меланхтона, Яна Гуса, Мартіна Лютера. На верхній кришці ініціали зверху “A(ndreas) G(oldschmidt) D(octor)” з датою знизу “1558”. Оправа з світлої шкіри, сліпе тиснення. Кенігсберг¹³. Андреас Голдшмідт (Goldschmidt) Аурифабер (1512–1559) – уродженець Вроцлава, придворний лікар прусського герцога Альбрехта Гогенцоллерна, професор Альбертіни в Кенігсберзі, знаний бібліофіл. (Рис. 20).

Coll. Jabl. 1274. Basileae, 1558.

18. Суперекслібрис “M. V.” Шрифтовий. Верхня кришка: зверху ініціали золотом “M[artinus] V[ukowitzki]” з датою “1581”. Оправа пергаменна, тиснення золотом. Мартін Буковицький (Vucowitzki de Bukowitz) – бібліофіл. (Рис. 21).

Coll. Jabl 599. Basileae, 1559.

19. Суперекслібрис “Promnitz-Dallwitz”. Гербовий. Верхня кришка: герб “Promnitz” роду баронів з Сілезії з ініціалами “S. P. F.” (82 x 45). Нижня кришка: герб представника роду “Dallwitz” з провінції Бранденбург з ініціалами “V. G.” (82 x 45). Оправа з свинячої шкіри, сліпе тиснення. (Рис. 22–23).

Coll. Jabl. 684. Basileae, 1556.

20. Суперекслібрис герцога Юлія Брауншвейгського. Гербовий. Верхня кришка: герб Юлія Брауншвейгського з девізом “VON GOTS GNADEN JULIUS HERZOG ZU BRUNSWIGUS” і з датою “1567” (78 x 42). Нижня кришка: середник іконографічного сюжету “Трійця” з літерами “I. D. V. F. L.” та облямовуючою легендою “...NIT MER.DAN SEELLEIB UND EHR. V. G. G. IVLIUS HERZOG ZV. V. V. V. L. C. HERBEHVETE. MIR.” (78 x 42). Оправа з свинячої шкіри, сліпе тиснення. Подібно до оправ інтролігатора Левіна Міхельса¹⁴. Юлій, герцог Брауншвейг-Волфенбюттельський (1528–1589) – покровитель наук, засновник університету в Гелмштедті. (Рис. 24).

Coll. Jabl. 699. Lipsiae, 1581; Islebia, 1581.

21. Суперекслібрис “I. I. T.” Шрифтовий. Верхня кришка: герб Пруссії з монограмою інтролігатора “N. S.” (85 x 62). Ініціали зверху “I. I. T.” з датою знизу “1572”. Нижня кришка: герб Помор’я з легендою “// INSIGNIA ILLUSTRIS:// DUCUM STETIN POM: CAS SVRE:// ET VAN PRIN;RVGI.COMITES IN GVI[ ]//” (105 x 68). Оправа з свинячої шкіри, сліпе тиснення. (Рис. 25–26).

Coll. Jabl. 526. Venetiis, 1568.

22. Суперекслібрис “I. F.” Шрифтовий. Верхня та нижня кришки: герб Помор’я (85 x 48). На верхній кришці ініціали зверху “I[acobus] F[aber]” з датою знизу “1580”. Оправа з свинячої шкіри, сліпе тиснення. Якуб Фабер (Faber) – бібліофіл. (Рис. 27).

Coll. Jabl. 227–8. Basileae, 1558.

23. Суперекслібрис Фридріха II, короля Данії. Гербовий. Верхня кришка: герб Данії з девізом “INSIGNI FRIDERI // Z DANORUM REGIS 1579” з монограмою майстра “S. R.” (90 x 50) та ініціалами власника зверху “S. L. D.” і датою знизу “1579”. Нижня кришка: герб герцогства Ангальт з легендою “INSIGNIA ILLVST. PRIN. ANHALT // COMIT. ASCA:DOMIN. IN ZER.ET BE” (90 x 50). Оправа з свинячої шкіри, сліпе ренесансне тиснення. Інтролігатор з Віттенберга Северин Реттер¹⁵. Фридріх II (1534–1588) – король Данії, покровитель наук та мистецтв, засновник королівської Бібліотеки в Копенгагені. (Рис. 28).

Coll. Jabl. 1096. Basilea, 1572.

24. Суперекслібрис “P. A. V.” Шрифтовий. Верхня кришка: портрет Карла V з легендою “CAROLE MORTALES I DUBITANT HALANT // HOMO SISNE DEVSVR SUNT TUA // SCEPTRA HOMINIS SE [Tua Facta]” та монограмою майстра “G. B.” (90 x 50). Під ним портрет Йоганна Фридеріка I з легендою “VICT ERAS ACIE FIDEI CONSTANT//TIA TANDEM VICTOREM ANTE HO//MINES. FECIT ET ANTE DEUM” з монограмою “GB” (90 x 50) та ініціали зверху “P. A. V.” з датою знизу “1573”. Нижня кришка: герб Священної Римської імперії з девізом “DES METILIGEN ROMISCHEREISER” (90 x 50) та під ним – герб Саксонського герцогства з девізом “VON GOTTES // GNADEN AUGUSTUS HERTZOGI ZU” (90 x 50). Оправа з свинячої шкіри, сліпе тиснення. Саксонія. (Рис. 29–30).

Coll. Jabl. 756. Lugduni, 1566.

25. Суперекслібрис “C. V. G.” Шрифтовий. Верхня кришка: герб Священної Римської імперії з девізом “SACRI ROMANI IMPERII INSI” з монограмою “S. A.” (85 x 50), ініціалами зверху “C[asparus] V[andalin] G[andersemius]” та датою внизу “1598”. Нижня кришка: герб Саксонії з монограмою “S. A.” (85 x 50). Оправа з свинячої шкіри, сліпе тиснення. Саксонія. Каспар Вандалін Гандерсемій (C[asparus] V[andalin] G[andersemius]) – бібліофіл з Щецина. (Рис. 31).

Coll. Jabl. 192. Genevae, 1597.

26. Суперекслібрис Альбрехта, герцога Баварії. Верхня кришка: портрет у медальйоні герцога Альбрехта з облямовуючою легендою “ALBERTUS DEI GRATIA COMES PALATINAS AC UTRIVSQUE BAVARIAE DUX” (143 x 110) з датою зверху в рамці “Anno Domini 1572”. Нижня кришка: герб Баварії (160 x 120) з датою в рамці “Anno Domini 1572”. Оправа темно-брунатна шкіряна, тиснення золотом. Інтролігатор Генріх Пейсенбергер (Peisenberger). Мюнхен. Альбрехт V – герцог Баварії, засновник у 1558 р. палацової бібліотеки в Мюнхені. (Рис. 32–33).

Coll. Jabl. 518. Ingolstat, 1553; Munchen, 1553; Munchen, 1557.

27. Суперекслібрис “Echter”. Гербовий. Верхня та нижня кришки: герб “Echter” (80 x 65). Оправа брунатна з телячої шкіри, тиснення золотом. Можливо, належав Юліусу Ехтеру фон Меспельбрунну. Юліус Ехтер фон

Меспельбрунн (Echter von Mespelbrunn) (1545–1617), архієпископ Вюрцбурга, засновник університету та бібліотеки у Вюрцбурзі, один з найзначніших німецьких бібліофілів XVI ст., вчений та меценат інтролігаторства. Його зібрання постраждало в період Тридцятилітньої війни та було розсіяне по різних сховищах. (Рис. 34).

Coll. Jabl. 374. Basileae, 1564.

28. Суперекслібрис “RHATAUS ALTENSTAD KONIGSBERG 1607”. Гербовий. Герб Альтштадта з облямовуючою легендою “Rhathaus Altenstad Konigsberg 1607” (50 x 50). Оправа пергаменна, тиснення золотом. Кенігсберг¹⁶. Бібліотека міського магістрату в Кенігсберзі¹⁷. (Рис. 35).

XVII ст.

29. Суперекслібрис “Strauch”. Гербовий. Верхня та нижня кришки: герб “Strauch” (30 x 25). Пергаменна оправа, тиснення золотом. Егідія Страух (Strauch) (1632–1682) – професор теології, пастор церкви Св. Трійці у Гданську, ректор Гданської гімназії, автор численних наукових праць з філософії, теології, історії, математики, хронології, власник цінного книжного зібрання. (Рис. 36).

Coll. Jabl. 22. Moguntiae, 1676.

30. Суперекслібрис “A. B. Hinlopen”. Гербовий. Верхня та нижня кришки: герб власний (55 x 43). Пергаменна та теляча шкіряні оправи, тиснення золотом. На корінці шкіряної оправи книги – монограма золотом, що створює ініціали та прізвище власника. Належала певному представнику знатної та впливової дворянської сім'ї – А.Б. Хінлопену (Hinlopen) з Амстердама, герб котрого витиснений на оправах. Стародруки з ідентичними суперекслібрисами із зібрання Хінлопена були розпродані на книжковому аукціоні в Парижі та протягом тривалого часу не були атрибутовані фахівцями¹⁸. (Рис. 37–38).

Coll. Jabl. 626, 1019. Parisii, 1634, 1635.

31. Верхня та нижня кришки: герб Амстердама (75 x 55). Пергаменна оправа, тиснення золотом. Амстердам¹⁹. (Рис. 39).

32. Суперекслібрис “Henrich von Nostitz vom Noes”. Гербовий. Верхня кришка: герб “Nostitz” (69 x 53) з облямовуючим девізом “HILF FROMER GOTT VON EVIGER NOT” та легендою “HENRICH VON NOSTITZ // VON NOES 1596”. Нижня кришка: герб з девізом “GOTTES GENADE MEIN EINIGER TROST” та легендою “EVPHROSYNA NOSTITZ IN// GEBORNE VON FIRSTENAW // VON DOBSCHITZ 1596”. Пергаменна оправа, тиснення золотом. Генріх фон Ностіц (von Nostitz) – прусський бібліофіл, представник роду Ностіц, який походив з Нижньої Сілезії (див. також № 7 – суперекслібрис “Hans von Nostitz vom Noes”). (Рис. 40–41).

Coll. Jabl. 640. Antverpiae, 1611.

33. Суперекслібрис “I. S. M.” Верхня та нижня кришки: середник іконографічного сюжету з літерами “I. S. M.” і облямовуючою легендою “FERTO CRUCEM PATIENS SUB CRUCEM VICTOR ERIS 1604” (55 x 41). На верхній кришці ініціали зверху “I. S. M.” з датою знизу “1612”. Оправа з свинячої шкіри, тиснення сріблом. (Рис. 42).

Coll. Jabl. 199. Londini, 1611.

34. Суперекслібрис “C. D. [...]”. Вензелевий. Верхня та нижня кришки: монограма “C. D. [...]” у вигляді вензеля під короною (54 x 44). Брунатна крапчата шкіряна оправа, тиснення сріблом²⁰. (Рис. 43).

Coll. Jabl. 471. [S. I], 1671.

XVIII ст.

35. Верхня та нижня кришки: герб голландської провінції Фрісландії (75 x 56). Пергаменна оправа, тиснення золотом. (Рис. 44).

Coll. Jabl. 11367–8. Franecera, 1733.

36. Суперекслібрис “C. D. F. V.” Вензелевий. Верхня кришка: монограма “C. D. F. V.” у вигляді вензеля під короною в обрамленні пальмового листа (50 x 57). Оправа пергаменна: використано фрагмент латинського місалу XVII ст., тиснення золотом. Клод-Франсуа Віктор Дюамель (Duhamel) – бібліофіл. (Рис. 45).

Coll. Jabl. 1251. Wolferbyti 1656; Lipsiae, 1655.

Примітки

¹ Лауцявичус Э. Книжные переплеты XV–XVIII веков в библиотеках Литвы. – С. 102.

² Husung M.J. Bucheinbande aus der Preussischen Staatsbibliothek in Berlin. – Leipzig, 1925. – S. 31.

³ Sipayłło M. Polskie superexlibrisy XVI–XVIII wieku. – Warszawa, 1988. – S. 152, tab. 60.

⁴ Відомості про нього, а також шифр та вихідні дані видання див.: Дод. 3 “Екслібриси у книжковому зібранні Яблоновських”, № 4 – екслібрис “Andreas Prochnicki praer. Cracov”.

⁵ Piekarski K. Superexlibrisy polskie od XV do XVIII wieku. – Kraków, 1929. – N 12.

⁶ Sipayłło M. Polskie superexlibrisy XVI–XVIII wieku. – S. 260.

⁷ За допомогу при атрибуції особи власника суперекслібриса дякуємо польській дослідниці доктору Аліні Дзенчул, директорів бібліотеки Королівського Замку у Варшаві.

⁸ Інформація про різновиди даної оправи була отримана внаслідок любязного надання відбитків зразків оправ – робочих матеріалів відділу стародруків Бібліотеки Народової у Варшаві.

⁹ Różycki E. Książka polska i księgozbiory we Lwowie w epoce renesansu i baroku. – Wrocław, 1994. – S. 35. – (Seria: książki o książce).

¹⁰ Шифри та вихідні дані видання див.: Дод. 3 “Екслібриси у книжковому зібранні Яблоновських”, № 23 – екслібрис “Plotho II”.

¹¹ Інший варіант суперекслібриса Лукаса Габріеля, створений інтролігаторами Німеччини, відзначено у виданні: Лауцявичус Э. Книжные переплеты XV–XVIII веков в библиотеках Литвы. – С. 89.

¹² Vanselow O. Alte ostpreussische Exlibris // Zeitschrift für Bücherfreunde. – 1935. – [N] 8. – S. 178.

¹³ Tondel J. Biblioteka zamkowa księcia Albrechta Pruskiego 1521–1568. – Toruń, 1992. – S. 44.

¹⁴ *Karpp-Jacottel S.* Einbände Braunschweiger Buchbinder des 16 Jahrhunderts in der Universitätsbibliothek(UBL) : Lukas, Weischner, M. B., Levin Michels und Cornelius Wachtel // Einband Forrschung. – 2005. – Н. 17, oktober.

¹⁵ *Goldschmidt E.Ph.* Gothic and renaissance Bookbidings. – London etc., 1928. – Vol. 1. – P. 349.

¹⁶ *Лауцявичус Э.* Книжные переплеты XV–XVIII веков в библиотеках Литвы. – С. 97.

¹⁷ Інформацію про бібліотеку та шифр видання з вихідними даними див. Дод. 3 “Екслібриси у книжковому зібранні Яблоновських”, № 3 – екслібрис “Ex bibliotheca veteris oppidi Regiomont.”

¹⁸ *Bouland D.* Marquede e livres. – Paris, 1925. – P. 249–250.

¹⁹ Шифр видання з вихідними даними див.: Дод. 3 “Екслібриси у книжковому зібранні Яблоновських”, № 5 – екслібрис “Amplissimi Dd. Coss. Scholarchae Amstelodamenses”.

²⁰ Вензель даного суперекслібриса подібний до екслібриса “C.D.[ ]”, але без корони, для порівняння див.: Дод. 3 “Екслібриси у книжковому зібранні Яблоновських”, № 6 – екслібрис “C.D.[ ]”.

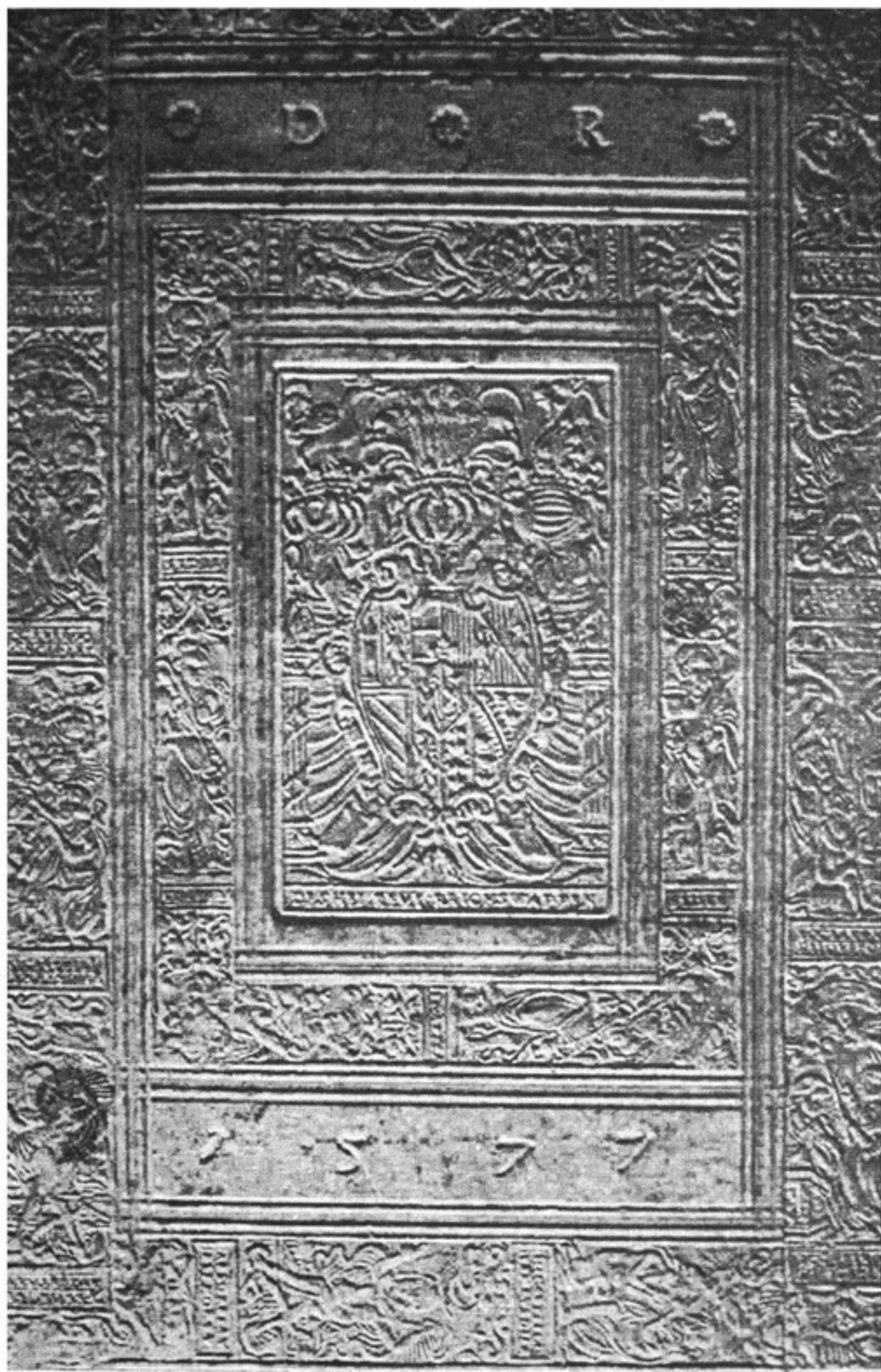

Рис. 1

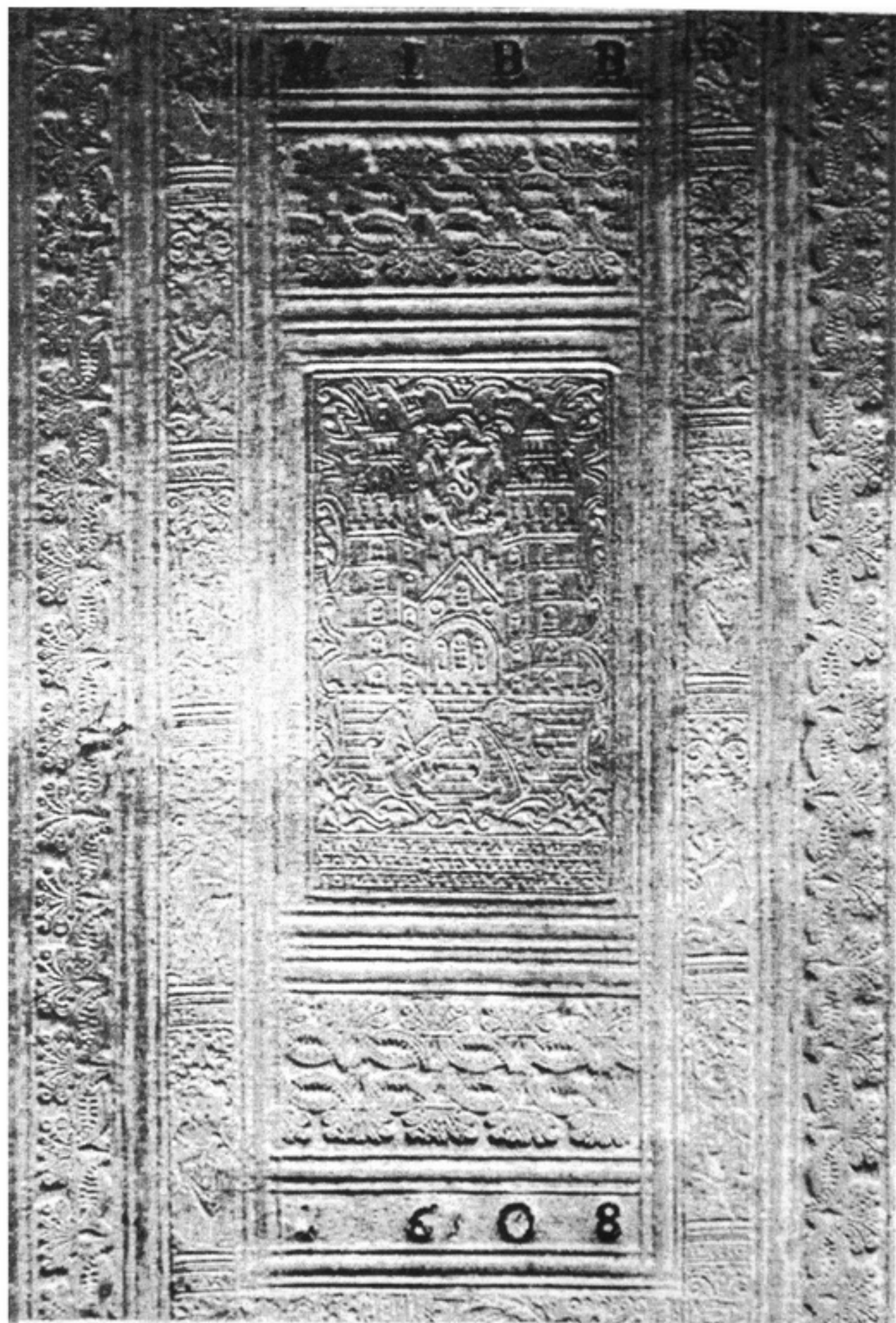

Рис. 2

Рис. 3

Рис. 4

Рис. 5

Рис. 6

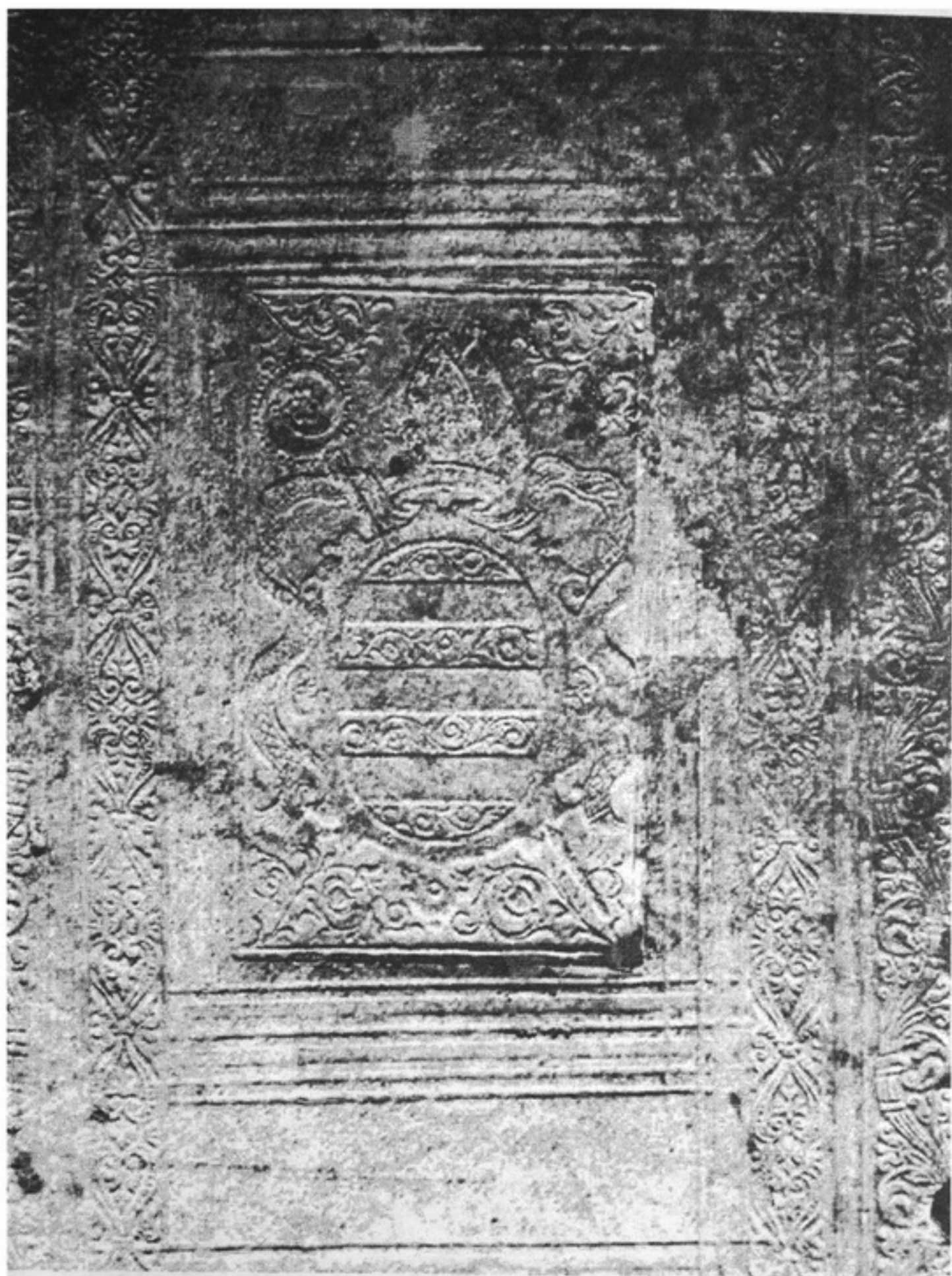

Рис. 7

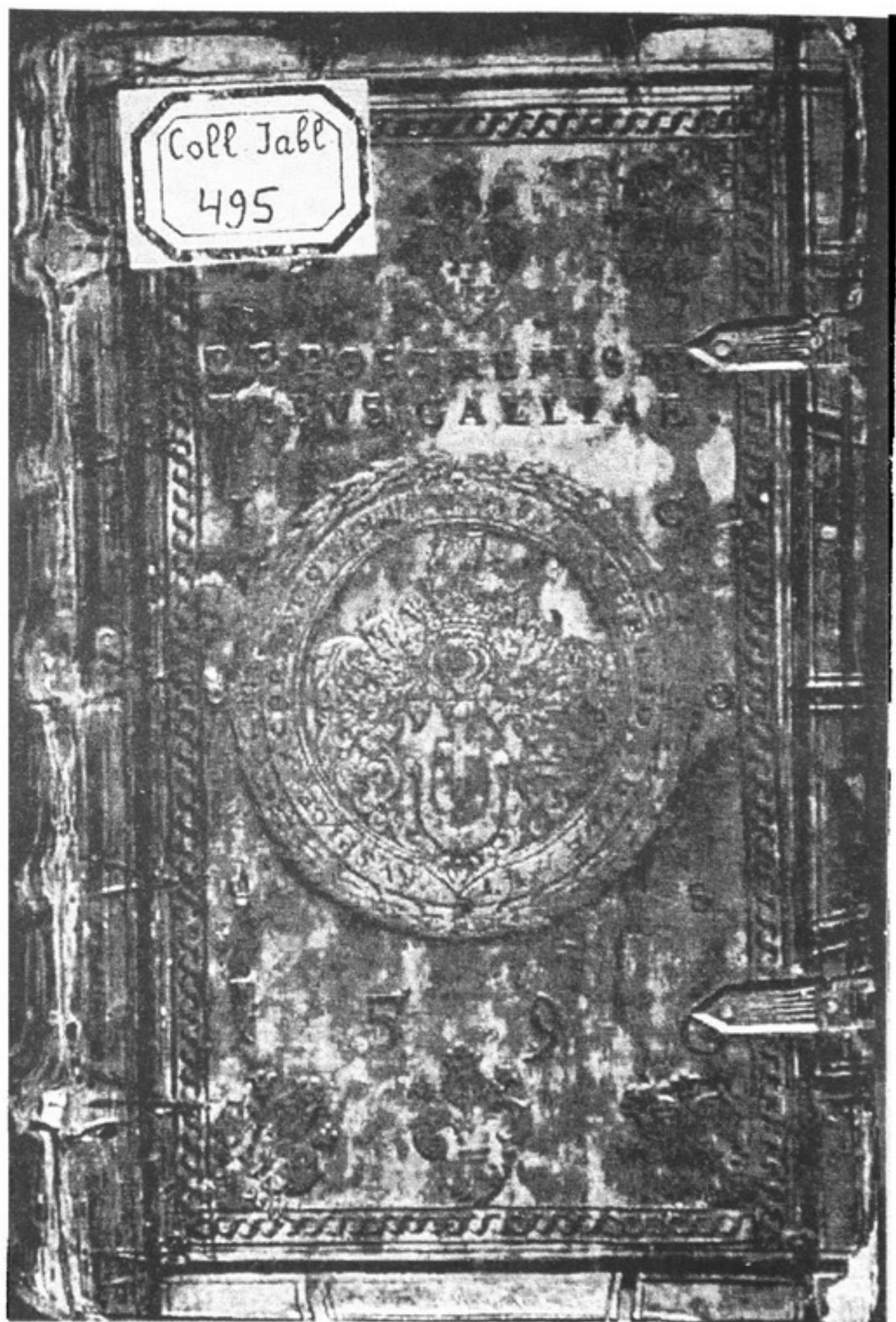

FIG. 8

Рис. 9

Рис. 10

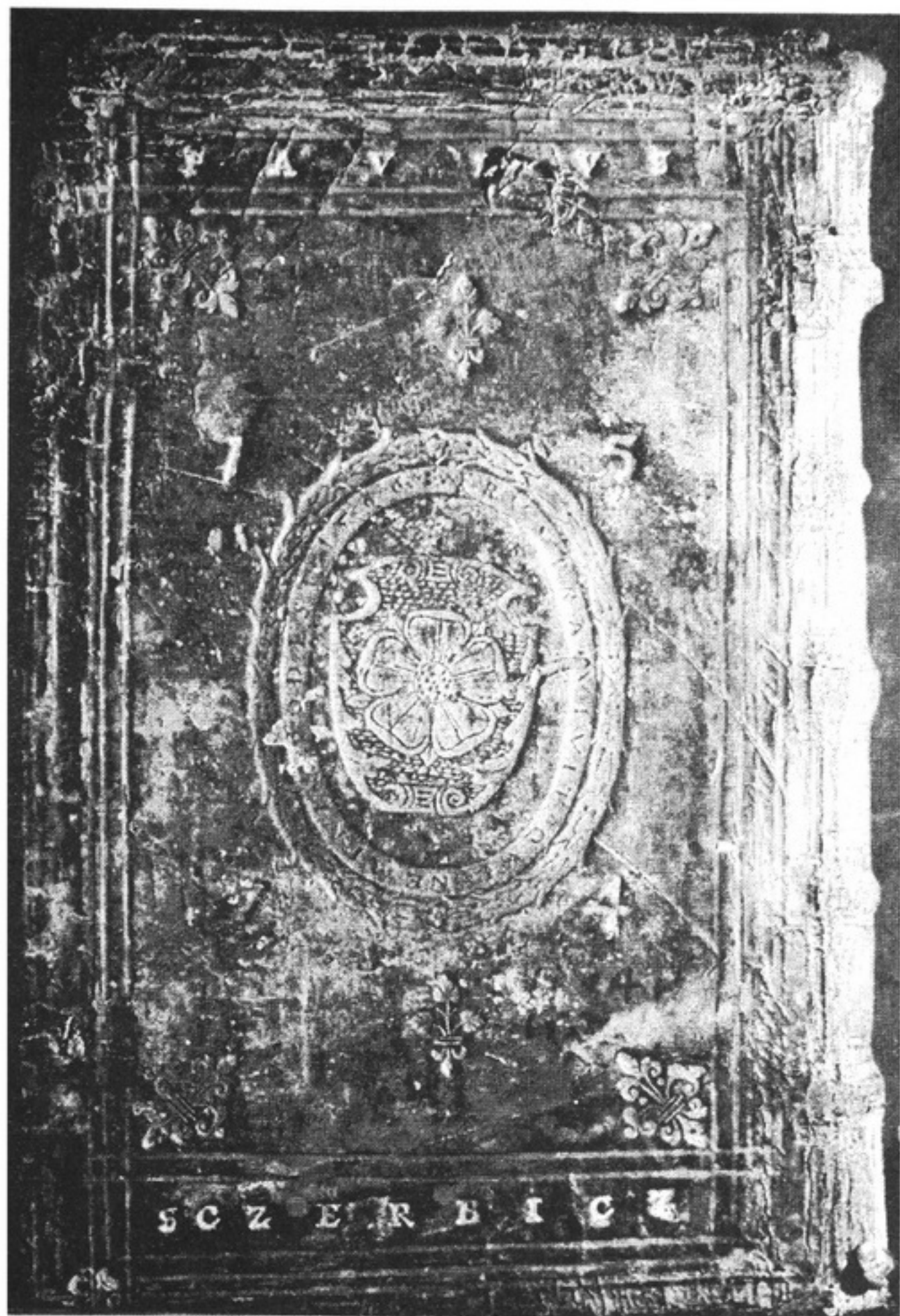

Рис. 11

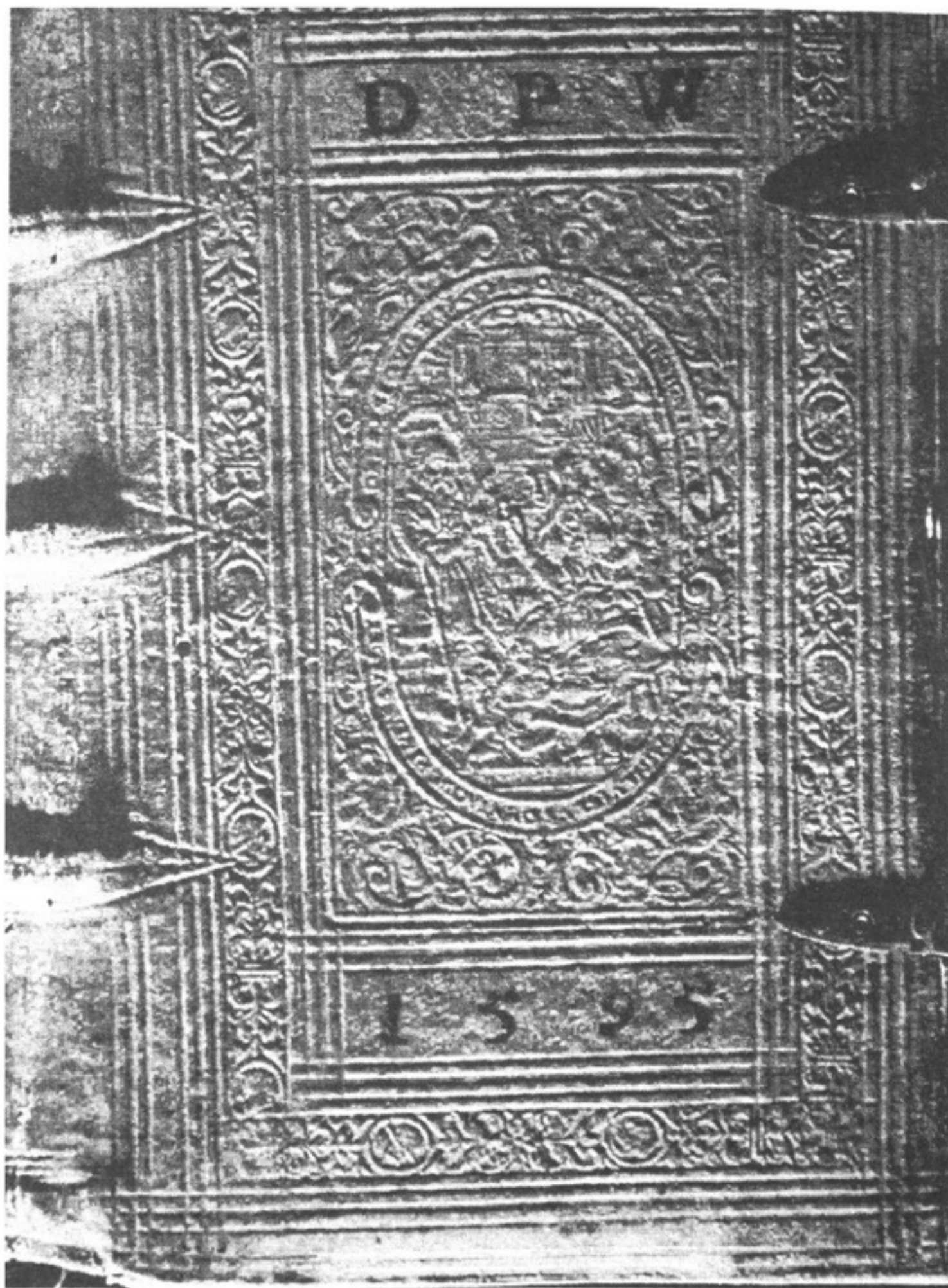

Рис. 12

Рис. 13

Рис. 14

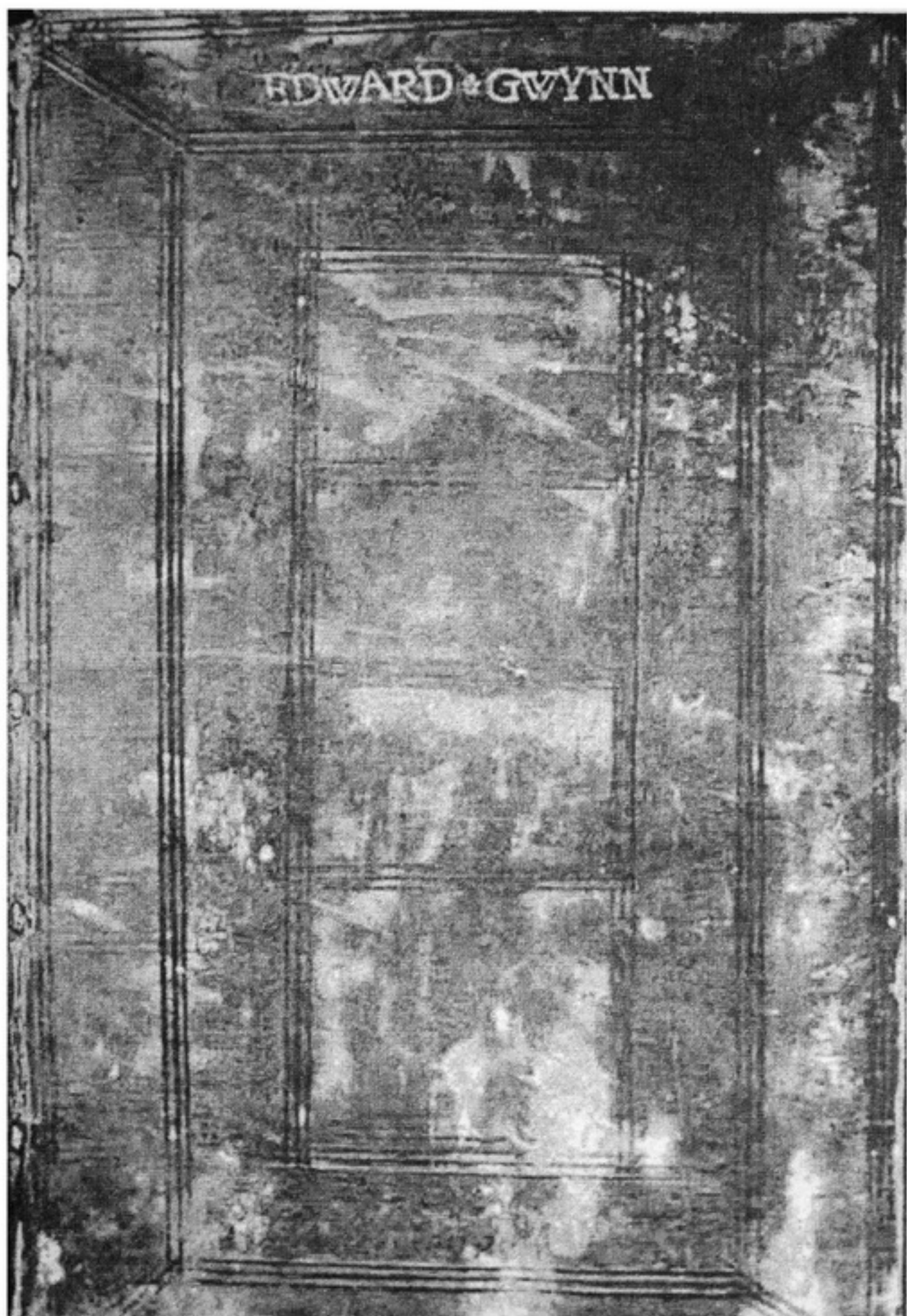

Рис.15

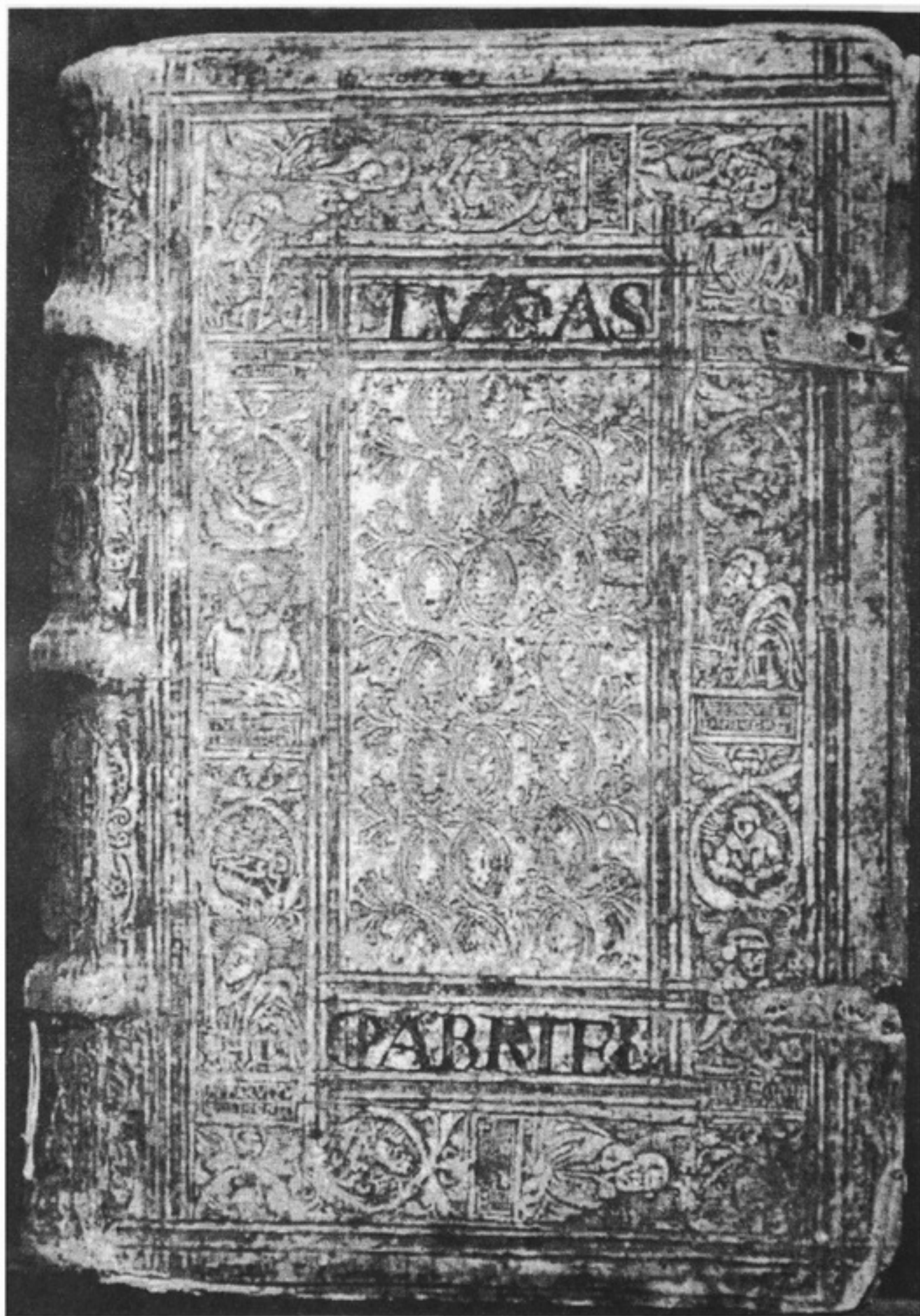

Рис. 16

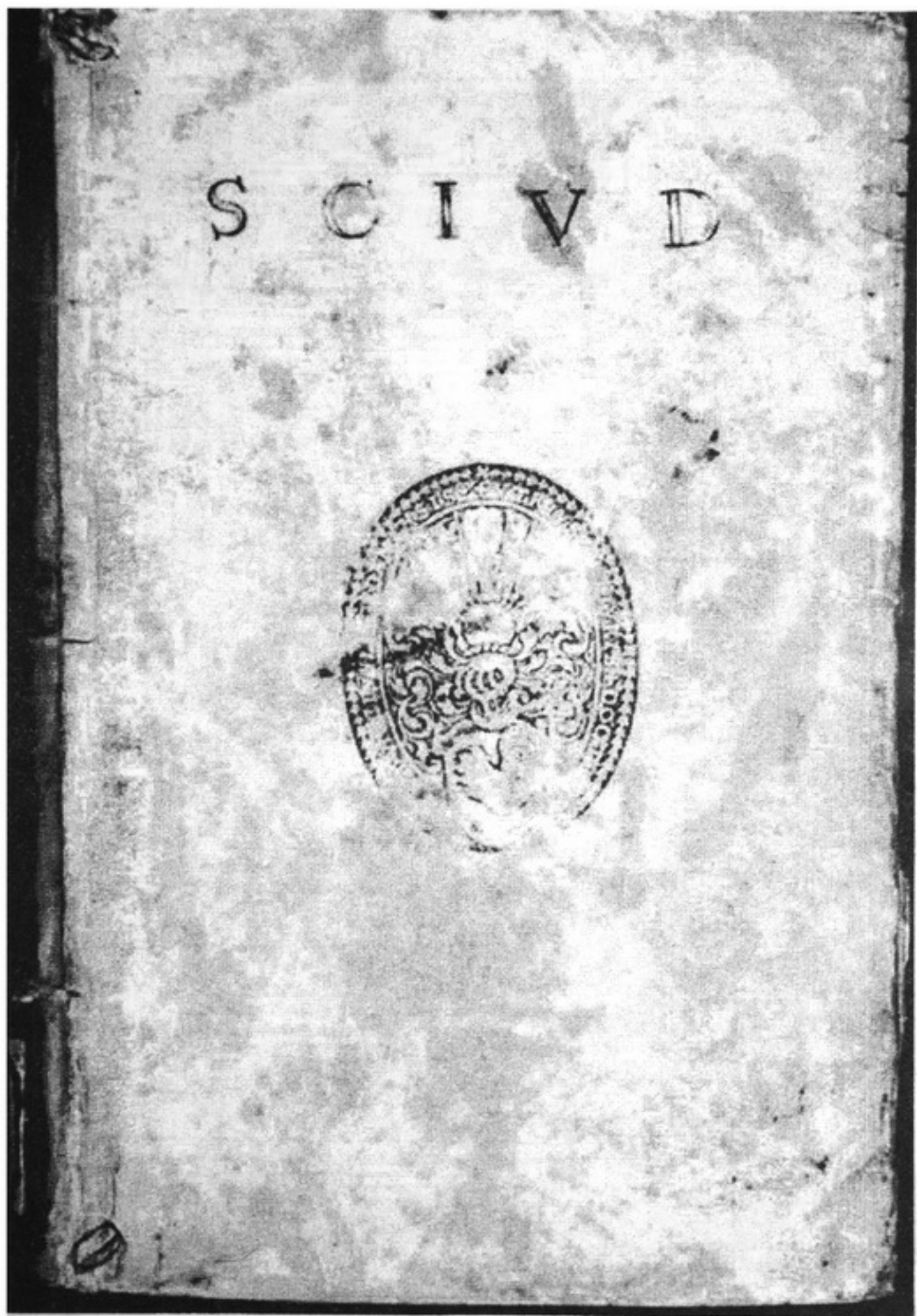

Рис.17

Рис. 18

Рис. 19

Рис. 20

Рис. 21

Рис. 22

Рис. 23

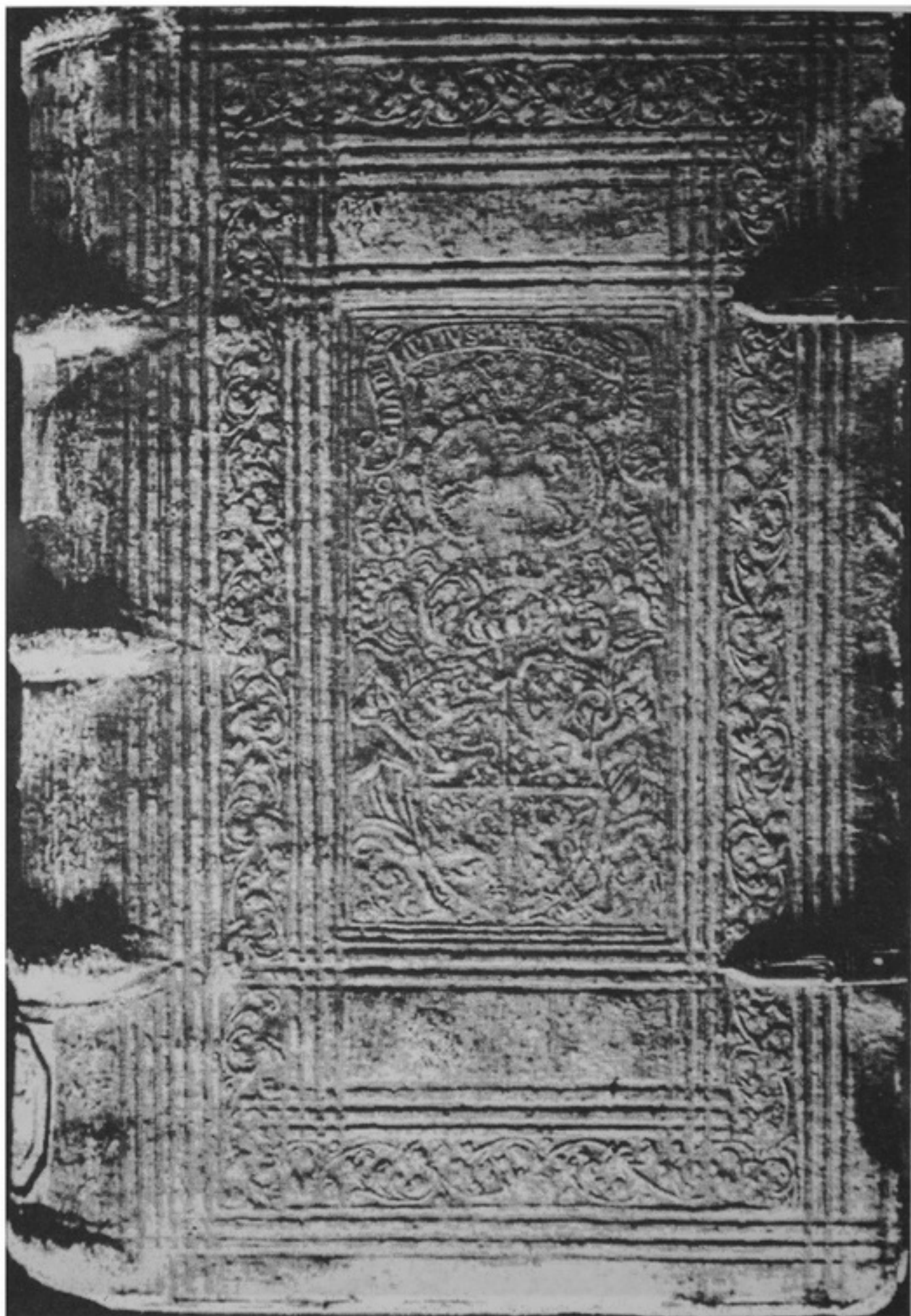

Рис. 24

Рис. 25

Рис. 26

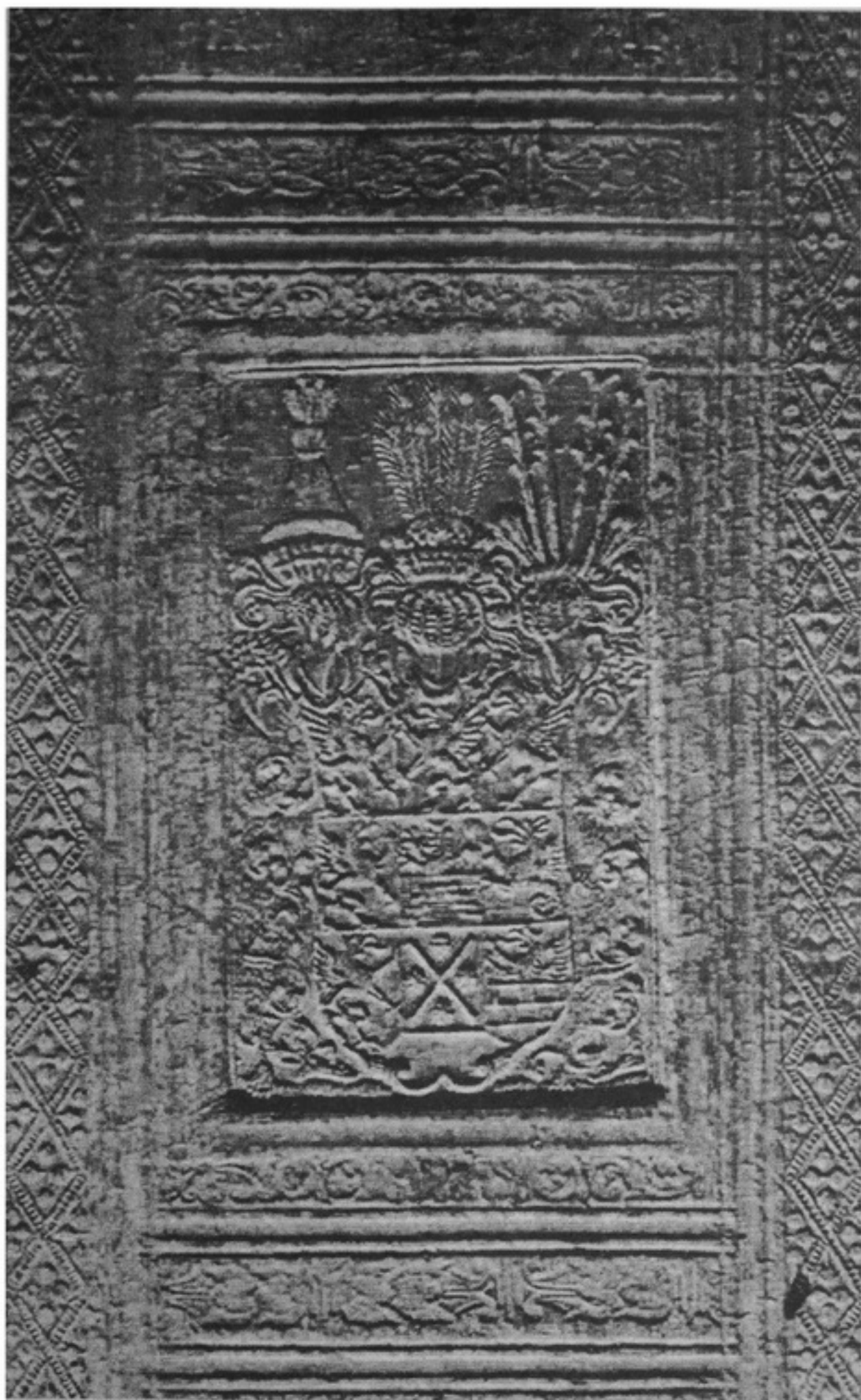

Рис. 27

Рис. 28

Рис. 29

Рис. 30

Рис. 31

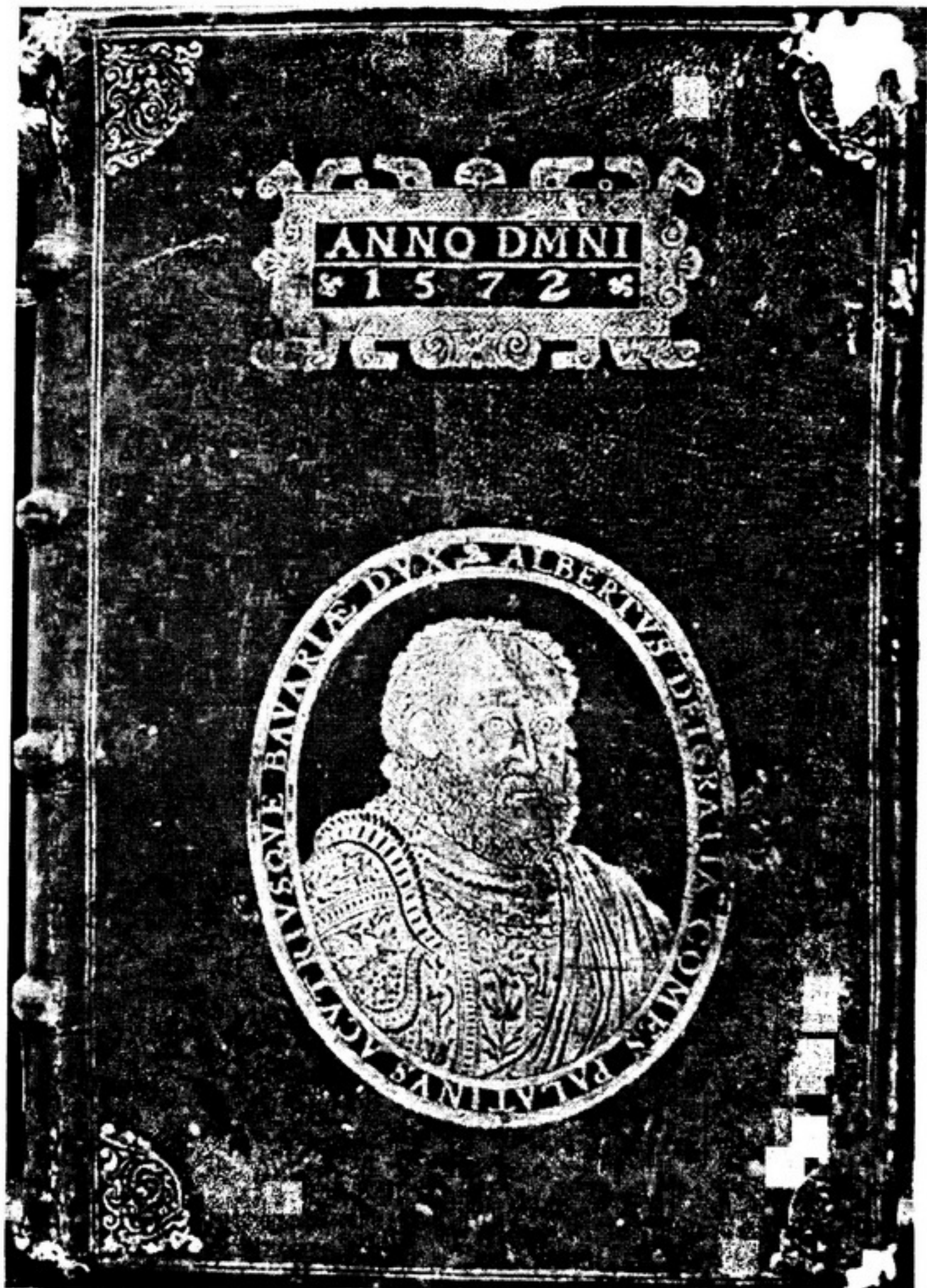

Рис. 32

Рис. 33

Рис. 34

Рис. 35

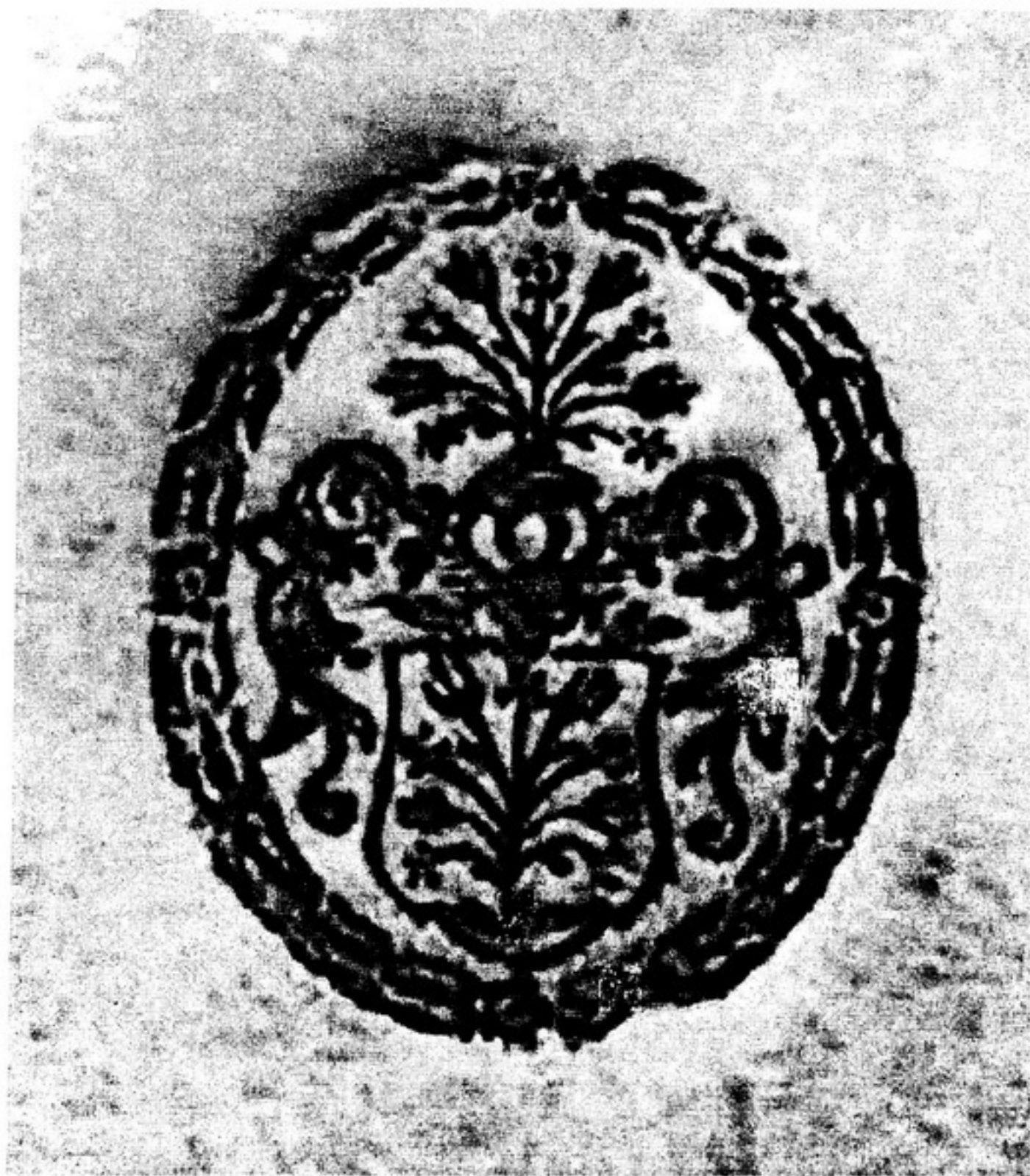

Рис. 36

Рис. 37

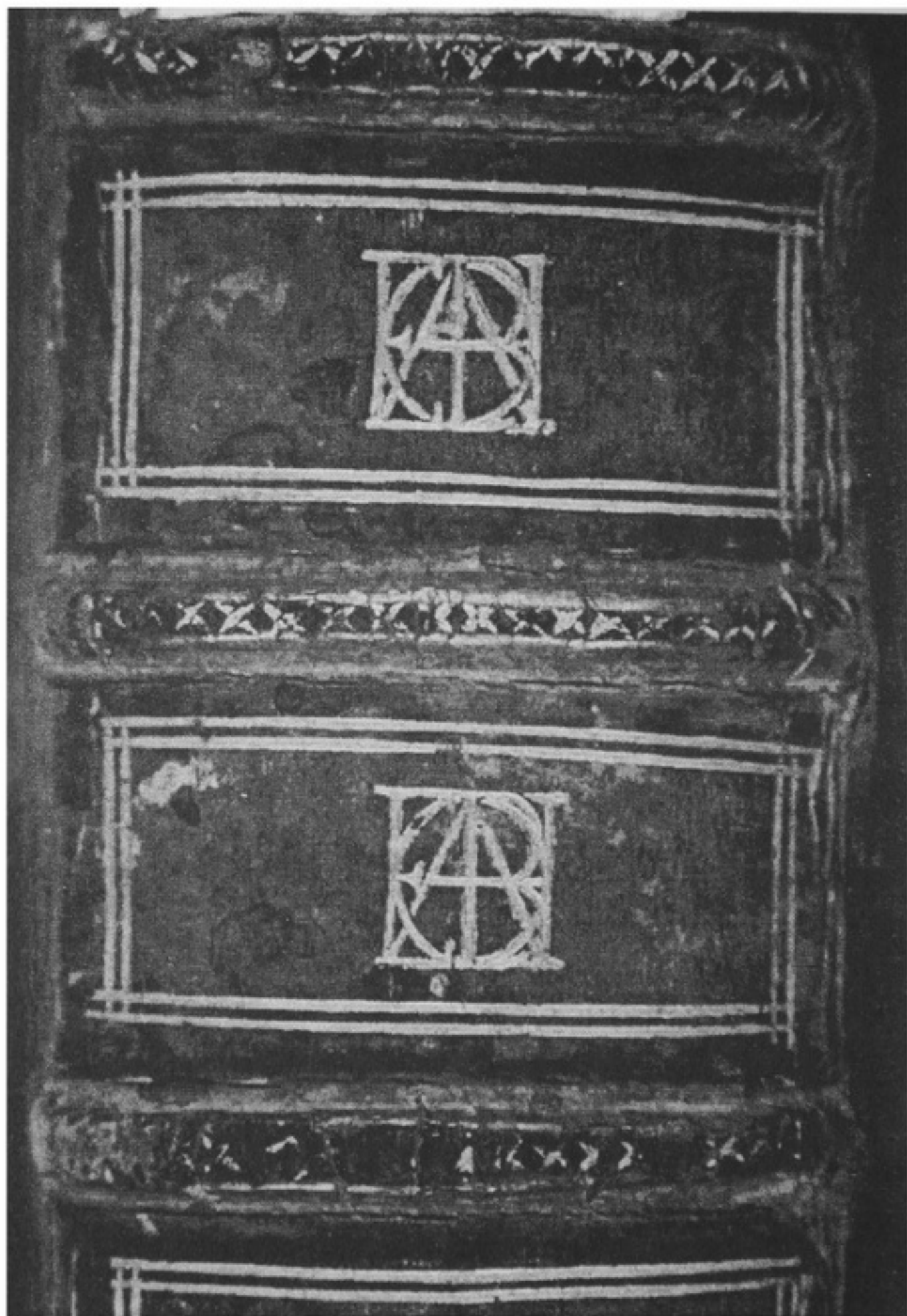

Рис. 38

Рис. 39

Рис. 40

Рис. 41

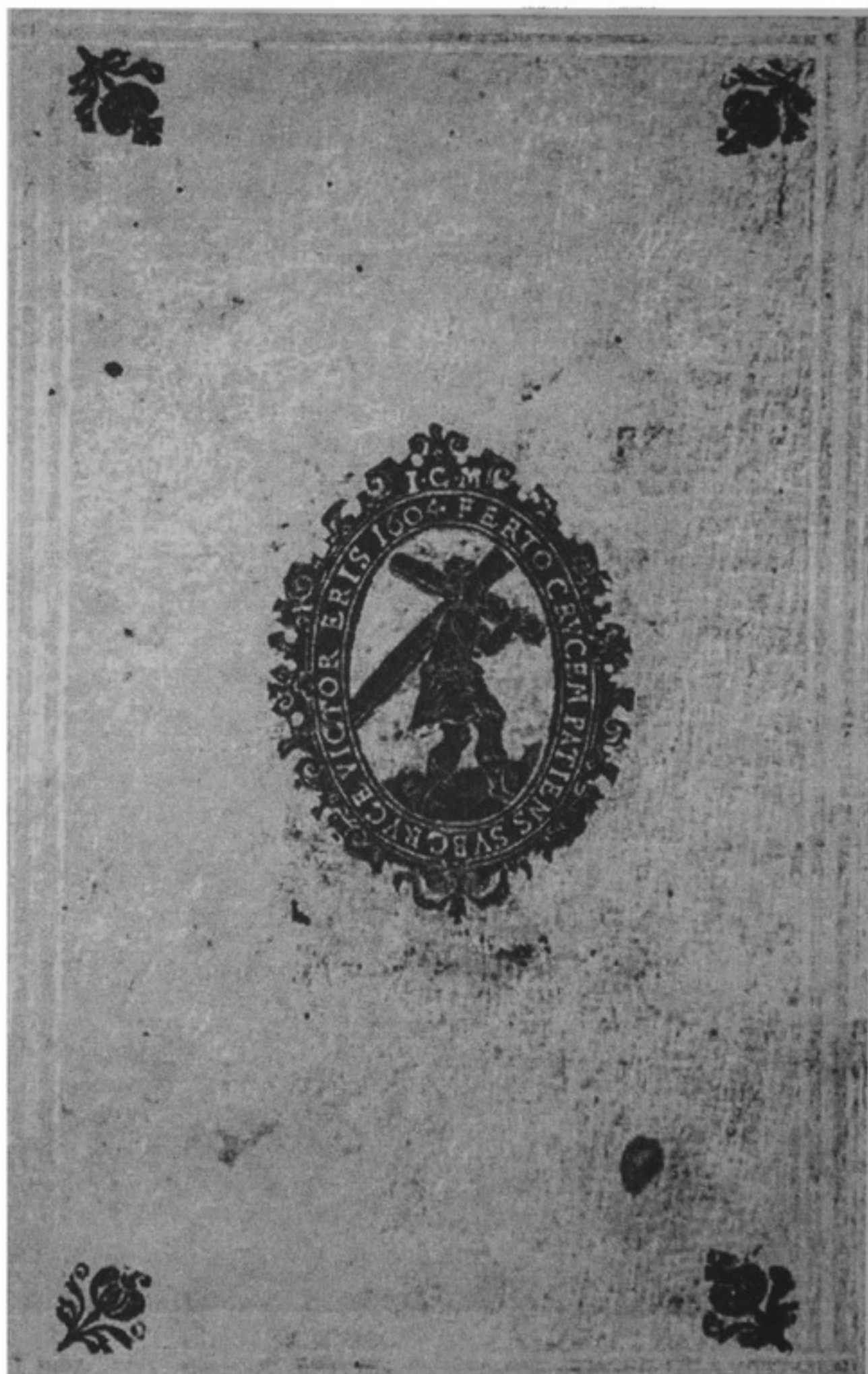

Рис. 42

Рис. 43

Рис. 44

COLL. Jabl.
1251

es pen the

it om pa

tes aile

Рис. 45

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Абелін Йоганн Філіпп (псевд. Готтфрід Йоганн Людвіг) 201
Август II, король 34, 39, 54
Август III Саксонський 61
Августинович Міхал 169
Алембек Адріан 238
Алембек Валеріан 238
Алембек Фридерік 238
Алі бен Саїд Якуб 157
Альберто Жорж 158
Альбертранді Жан-Батіст 166, 167, 181
Альбрехт, герцог 242, 243
Амело-де-ля-Гуссе Абрагам-Нікола 133
Амман Йост 188
Амман К. 207, 208
Анна Марія, королева 50
Анріон Дені 211
Ансельм Сен-Марі де 30
Антоній Ю. (Ролле) (див. Ролле А.Ю.)
Апіан П. 19
Аретіно Андреа 237
Аристотель 30, 166, 185, 190
Аріосто Луї 204
Артомедес Себастьян 234
Аттіментіо Давид 242
Аудиффрет Жан-Батіст 123
Ауріфабер (Голдшмідт) Андреас 243
- Баде Конрад 194
Бадій Йодок Асцензій 194
Бакановський Олексій 117, 138
Бальбін Богуслав 84, 123
Бальді Бернардіно 32
Бальдуїн Бенедикт 31
Бартелемі Жан-Жак 77, 107
Баскетт Джон 221
Бассомп'єр Франсуа де 32
Баумейстер Фридріх 217
Башко (див. Baszko Godzysław) 116
- Бежановський Станіслав Юзеф 25, 37
Беза Теодор 192, 193, 235
Бейерлінк Лаврентій 237
Бейль П'єр 183
Белевський А. 6
Белон П'єр 188
Бель Карл Андреас 75, 78, 99, 106–108, 112, 115, 135, 249
Бембо П'єтро 41, 45, 192
Бері Річард де 181
Бернарді 21
Берголли Гаetano 75
Бетон де, рід 228
Бетон Іоанна де 39
Бельський Мартін 125, 136, 143
Біньон Жан-Поль 45, 219
Бішоп Джордж 188
Бладо Антоніо 198
Бланхіні Джузеппе 82, 179, 229, 230
Блау 201, 213
Блау Віллем Янсзон 211
Блау Йоганн 200, 211
Блондель Франсуа 32
Бльозінг Давид 89, 241
Богомолець Франтішек 65, 143, 158
Богухвал 116
Богуш Ігнатій 156
Бодек Ніколай 234
Боден Жан 133
Бодоні 170
Бодуен Жан 30
Бокачев М. 7
Боккаччо Джованні 67, 192, 205
Болховітінов Євгеній 110
Больц 81
Бомарше 101, 223
Бонеллі Марія 188
Боніфаціо Наталь ді Джироламо 189
Боруцький Людвік 45

- Босха Пітер Пауль 206
 Бофор 52
 Бохнат Йоганн 238
 Браницькі, рід 122
 Браун Георг 15, 16, 22, 31, 35, 37, 67, 183, 224
 Брауншвейг-Люнебург, герцоги 109
 Брахелія Йоганн Адольф 31
 Брейткопф Йоганн Готтліб Іммануїл 98, 221
 Брентій Андреас Альтхалер 186
 Бренгій Йоганн 184, 194
 Бреткунас Йонас 208
 Брі Йоганн Теодор де 214
 Брі Теодор де 199, 207, 208
 Бріассон 221
 Бруно Джордано 131, 211
 Буало 101, 223
 Буассард Жан-Жак 207, 208
 Булгаріс Євгеній 75, 109, 110, 112, 249
 Булінгер Генріх 194
 Бурський Адам 204
 Буфнер Адам 238
 Буфнер Йоахім 238
 Буханан Джордж 188
 Буцелін Габріель 31
 Бушінг Антуан Фридерік (див. Büsching) 108
 Бьоме Йоганн Готтліб 79, 80, 230, 231
 Бьоме Йоганн Еренфрід 80
- Вага Стефан 86, 87
 Вагензайль Й.Х. 243
 Вагнер М. 6, 12, 20, 23
 Валгрізі 198
 Валцкірх Конрад 191
 Валерій Максим 19, 67
 Валк Герард 135
 Валк Леонард 135
 Валлерій Жан Готшалк 220
 Валтон Брайан 223
 Вальдер Йоганн 109
 Ванделлі Доменіко 220
 Ванічкувна Х. 6
 Ваповський Бернард 68
 Вареній Бернард 201
 Васкосан Мішель 198
 Вателе Клод-Анрі 77
 Ваубрієрес де 80, 230
 Вашковський Лаврентій 237
 Вебер А. 87
 Вегнер Даніель 236, 238
 Везалій Андреас 195
 Вейдманн Георг 109
 Вейдманн Мориц Георг 216
 Вейсс Жан-Мартін 140, 141, 156, 232
- Вейхманн Габріель Йоахім 148, 230, 231
 Величка Ян 50
 Вельгорський Міхал 110, 156
 Вельгорський Юзеф 170, 223
 Венгжинович Антоній 41, 43, 44, 227
 Вергілій 20, 23, 30, 179
 Верденхаген Йоанн Анжело 183
 Вернулеус М. 23
 Весберге Йоганн 84
 Вехель 214
 Вехель Йоганн Андреас 198
 Вечорковський Ігнатій 219
 Велопольська Маріанна 50
 Велопольський Ян Юзеф 234
 Висоцький 44
 Витрувій Полліо 32, 189, 190
 Вишневецька Корибут Ельжбета 53
 Вишневський А. 61
 Вишневський Міхал 164
 Віад Теофіль 218
 Віганд Йоганн 184, 194, 234
 Вігнон Євстахій 190
 Віжбента Мацей 195, 199
 Вілігіо Іоанн 239
 Вімфелінг Якуб 186
 Вінсент Антуан 198
 Віталі Ієронім 211
 Вітте Христіан 108
 Віттіг В. 141
 Віцлебен Фридерік Сигізмунд 7, 9, 17, 18, 29, 30, 34, 46, 52, 66–72, 74, 79, 81, 84, 86, 87, 93, 97–102, 111, 113, 123, 124, 132–134, 143, 147, 160, 166, 167, 175, 177, 181, 182, 184, 223
 Владислав IV, король 13, 14, 19, 33
 Влакк Адріан 32
 Вогт Клаас Янсзон 220
 Войт Йоганн 88, 99
 Войцех, Св. 126, 148
 Волинський А. 6, 102
 Воллович Антоній 146
 Вольтер Франсуа-Марі Аруе 70, 79, 133, 136, 217
 Вольф Христіан 108, 109, 217, 220
 Воронецька Франтішка 64
 Воссій Герард 133
 Воссій Маттеус 201
 Вулканус Бонавентура 192, 239
 Вулферс Стефан 110
 Віцісловський Валентин Юзеф 53
 Віцішніц Криштоф 14
 Вьорль (див. Wärl) 107, 135
- Габсбурги, рід 188
 Газа Теодор 166

- Галл Йозеф (псевд. Британик Меркурій) 212
 Галле Корнелій 201, 202
 Гандерсеймій Каспар Вандалін 243
 Гареус Франциск 200
 Гарлицький Іван 220
 Гарткнох Хрестіан 131
 Гартманн Фридерік 243
 Гартунг Йоганн Генріх 89, 222
 Гассенді П'єр 204
 Гваньїні Алесандр 19, 143, 185
 Гвінн Едвард 243
 Гвіччардіні Франческо 131, 187
 Гвіччардіно Людовіко 200, 211
 Гевелій Ян 131, 211, 235
 Гедевіль Нікола 131
 Гейдер Якуб 201
 Гейслер Йоганн Годфрід 108
 Георг, герцог 234
 Георгі Теофіль 92, 99
 Герард Ієронім 238
 Герет А. 241
 Германи Пауль 212
 Геродот 19, 185
 Геснер Конрад 99, 195
 Гесс Луї де 86
 Гзовський Ян 53
 Гібб Х.А.Р. 180
 Гієровський Юзеф 108
 Глазер Олександр 234, 237
 Гличнер Еразм 81, 185, 228
 Гоббс Томас 30, 204
 Гогенцоллерн Альбрехт 194
 Гоглен Р. 19
 Гойє 52
 Голембіовський Лукаш 50
 Гольчевський Павел Юзеф 54, 83, 222
 Гоппе Самуель Йоахім (див. Norrius) 129
 Горацій 20, 155, 179
 Горещький Леонард 41, 185
 Гославський Адам 208
 Готман Франсуа (псевд. Ернесто Фрізіо) (див. Nottomanus) 31, 188, 200
 Готтфрід Йоганн Людвіг (Абелін Йоганн Філіпп) 201
 Готтфрід Людвіг 41, 43, 212, 228
 Грацій Стефан 211
 Грамон Бартелемі де, Габріель 200
 Грауманн Йоганн 184
 Гревій Йоганн Георг 87, 200
 Грегоріус 238
 Грессе 210
 Гроддек Габріель 237, 238
 Гродзький Алоїзій 83, 104
 Гроновій Якоб 164
 Гроцій Гуго 31, 133, 200
 Грушинський Криштоф Станіслав 26–29
 Грьолль Міхал 83, 158, 222
 Гулліманн Франциск 188
 Гурницький Лукаш 84, 128
 Гус Ян 243
 Гуговський Симон Ігнатій 36, 48, 226, 234
 д'Авріль Філіпп 20, 26
 д'Анвілль Ж.-Б. де 86
 Дановиц Каспар 234
 Дантишко Ян 184, 241, 243
 Даппер Олферт 31, 67
 Дасіподій П. 225
 Даубманн Йоганн 199
 Дашков 139, 140, 148
 Деліль Жозеф-Нікола 111
 Джанноті Донато 200
 Джевецький Юзеф 159
 Джунта Жак 194, 198
 Джунта Лукантоніо 191, 195, 198, 200
 Джунта, родина 183, 196, 197, 214, 237
 Дзидовський Павел 75
 Діліх Вільгельм 212
 Діносський 45
 Діонісій Галикарнасський 109
 Длугош Ян 41, 133, 136, 216
 Добжинецька Я. 6, 79, 111, 145, 147
 Добнер Йозеф 134
 Добросельський Хризостом 33
 Догель Мацей 133, 145, 146, 217
 Додсворт Роджер 209, 210
 Долівар Жан 51
 Доманська Х. 157
 Донелл 191
 Дорота Віртемберзька 141
 Дофуш Йоганн 235
 Драконіт Йоганн 194
 Дреснер Фома 19, 204
 Дружбацька Ельжбета 113, 128
 Дружницький Каспар 33
 Дубравський Ян 136, 201
 Дубровіна Л.А. 10
 Дунчевський Станіслав 217
 Дур'євський Анджей 44, 227
 Духовський Венцеслав Прокопій 134
 Дюамель Клод-Франсуа-Віктор 243
 Дюдейл Вільям 209, 210
 Евтропій 86
 Единг Гисберт 206
 Езоп 30

- Ейнгард 86
 Еккард Йоганн Георг 109, 135
 Еліаш 124
 Ельзевір Абрахам 213
 Ельзевір Бонавентура 213
 Ельзевір Даніель 211, 213
 Ельзевір Ісаак 213
 Ельзевір Лодевейк 183, 198, 200, 213
 Ельзевір Лодовейк Даніель 213
 Ельзевіри, родина 42, 199, 201, 212, 213
 Емілій П. 19
 Ендліх Філіпп 62
 Епідет 190
 Еразм Роттердамський 190, 191, 193, 194, 243
 Ескобар А. де 19
 Естів 220
 Естрейхер К. 39, 74, 78, 128
 Етьєнн Анрі 191
 Етьєнн Жак 221
 Етьєнн Молодший Анрі 193
 Етьєнн Робер 193
 Етьєнни, родина 183, 192, 193, 198
- Жабоклицький Ієронім Франтішек 44, 45, 234
 Жабоклицький Нікодем 44
 Жак Ж. 19
 Жиро 112
 Жолкевський Станіслав 143
 Жонсак П'єр де 5, 21, 146, 164
 Жув Жозеф (псевд. Voueu de Brunet) 215
- Забарелла Якуб 191
 Завадський Казимир 84, 136, 202
 Заленський С. 6, 25
 Залуський Анджей Станіслав 65, 80, 116, 117, 145, 148, 180, 242
 Залуський Анджей Хризостом 44, 84, 85, 99
 Залуський Юзеф Анджей 8, 45, 65, 70, 71, 74, 78, 81–83, 85, 89, 92, 93, 100, 102–104, 106, 112–117, 121, 123, 125, 126, 128, 129, 132, 138, 139, 142–145, 147, 148, 216, 241
 Залуські, рід 8, 61, 110
 Залязовський Миколай 131
 Замелій Готфрід 234
 Замойська А. 26, 48
 Замойський Міхал 53
 Запаско Я. 38
 Запольський Франтішек Антоній 38
 Зданевич Б.І. 7, 165, 181
 Зегебад Лоренц 208
 Зібмахер Йоганн (див. Siebmachier) 126
- Іаков І, король 44, 227
- Ів Шартрський, Св. 176, 177
 Іванек Георг 33
 Іваск У. 7
 Ідельбрандт 87
 Іконников В. 7
 Іманська І. 83
 Імгоф Якуб Вільгельм 217
 Іоанн Златоуст 194
 Ісаєвич Я. 38
 Ісінґрініус 192
- Йовій Павел 159, 187
 Йозеф II, імператор 141
 Йона Вільям 205
 Йона Христофор 239, 240
 Йордан Каспар 115, 123
 Йордан Ш.Е. 241
- Кабрі Фридерік Еміль 158
 Каваллі Джорджо де 188
 Казановська Маріанна 26, 38, 39
 Каєтан 81, 229, 230
 Калау Йоганн Георг 234
 Калідіо Аргісто (псевд. Ю.О. Яблоновського) 75
 Калішковський Анджей 226
 Кальмет Августин 220
 Камден Вільям 188
 Камерарій Йоахім 194
 Каммербергер Георг 243
 Кампанелла Томмазо 204
 Кантемир Антіох 84, 218
 Кантер Вільгельм 191
 Капелла Мартіан 30
 Караччіолло Паскуале 19, 41
 Кардон Дені-Доменік 217
 Карл VII, імператор 64, 153
 Карпінський Франтішек 141, 157–159
 Каслон Вільям 221
 Каспар М. 235
 Касселій Йоганн 184, 239
 Катерина II, імператриця 109
 Катулл 170, 182
 Квяткевич Ян 26, 33, 70, 128
 Кевлен Йоханн ван 220
 Кеккерман Бартоломей 204
 Келпш Міхал 81
 Кепплер Йоганн 131, 211
 Кірхер Атаназій 27–29, 131
 Клаудіан 20
 Клермон де 139, 140, 220
 Клечевський Станіслав 78, 79, 104, 106, 134
 Климентій XIII, папа римський 131

- Клодіус Христіан Август 80, 230
 Клювер Симон 243
 Клювер Філіпп 135, 136, 212, 239
 Кнох Георг Марк 216, 222
 Коален 219
 Кобержицький Станіслав 33, 203
 Кожуховський Станіслав 84
 Койе Габріель-Франсуа 147, 229
 Колесник Є. 7
 Колет Михаїл 235
 Коллонтай Гуго 161, 163, 164
 Колянковський З. 6
 Комбе П'єр 213
 Коменський Ян Амос 210
 Конарський Ігнатій 63
 Конарський Станіслав 61, 65, 69, 78, 86, 102, 103
 Конарський Ян 13
 Конопчинський В. 156
 Конрад, чернець 239
 Конті Антоніо 191
 Конціус Я. 241
 Коомен (Комен) Марія Ельжбета 84
 Коперник Миколай 131, 132
 Копильські, рід 54
 Кордецький Август 33
 Коріо Бернардо 186, 188
 Корн Вільгельм Готтліб 84
 Корн Ян Якуб 84
 Корнель 101, 223
 Корнель П'єр 32
 Корни, родина 84, 217, 218, 222
 Кортезі Джованні Баттіст 212
 Коссович Ян Міхал 36, 234
 Коста Цезар-Августин 30
 Котеніуш Анджей 199, 215
 Кохановський Домінік 33, 41, 128, 205
 Кохановський Петр 124
 Кохановський Франтішек 128
 Кохановський Ян 69, 205
 Коховський Веспазіан 113, 128, 142, 144
 Коялович Войцех 33, 136
 Коялович Казимир 69
 Красинський Ян 38
 Красицький Ігнатій 113, 141
 Красовський О. 170
 Крагандер Андреас 191
 Крато Йоганн 239
 Краушар А. 6
 Краффт Йоганн 194, 198
 Крейцер Й. 88, 241
 Крелль Йоганн 208
 Крістіан Павел з Колдина 126
 Кроликевич Ян Максиміліан 69
 Кропинський Людвік 170
 Крьомер Мартін 23, 35, 130, 133, 136, 185, 225, 228
 Ксенофонт 19
 Куделка М. 6
 Кульчинський Ігнатій 135
 Кунітіо Марія 131
 Купинський Мартін 234
 Купинський Шимон 63
 Курдибаха Л. 6
 Куріке Рейнальд 204
 Курковський Я. 6, 63
 Кучанкович Мацей 35, 225, 228
 Кшиштопорський Ян 242, 243
 Кюффнер Пауль 134, 135

 Ла Баун Жак де 48, 49
 Ла Вальєр 166
 Ла Гарп Жан Франсуа де 158
 Ла Марс Ян Ігнатій де 41
 Ла Пейрер І. де 35
 Лабінгер Якуб 129, 130
 Лабросс Анж де 205, 206
 Ладовський Мацей Маріан 154
 Лазіус Вольфганг 133, 185
 Лакондамін Шарль-Марі де 77
 Лакроз Матурін-Вейссер 106, 205, 241
 Ланді Костанцо 189
 Ламот ле-Вайє Франсуа де 23, 30, 43, 51, 52
 Лаонія Іоанн 193
 Ласицький Ян 209
 Ласький Ієронім 131
 Ласький Ян 185
 Лаунс Метью 210
 Лауренберг Йоганн 30
 Лаурер Йоганн Христофор 83
 Лафонтен 101, 155, 223
 Ле Масон Антуан 192
 Леблан 189
 Левицький Анджей Юстиніан 161
 Лейбніц 101, 108, 109, 223
 Лейтнер Б. 7
 Лемнія Левіно 41, 42
 Ленгніх Готфрід 113, 115
 Лері Жан 188
 Лернет Ян Непомуцен 163, 164
 Леслі Джон 188
 Лех 79, 106, 110
 Лещинська Марія 50
 Лещинський Рафал 38, 50
 Лівій Тіт 22, 31, 36, 131, 182
 Лілієнталь Михаїл 87–89, 116, 217, 241
 Лілієнталь Т. 216

- Лімьєрс Генріх Філіпп де 216
 Лінденброг Ернольд 81
 Ліпсій Юст 19, 204, 226
 Ліпський Анджей 19, 33
 Лодоровський Павел 41, 234
 Локк 217
 Лоніцер Філіпп 188
 Лопуський А. 154
 Лорет М. 6, 39
 Лотман Ю.М. 54, 65
 Лубенецький Станіслав 132, 211
 Лубеньський Владислав Олександр 135, 136, 220
 Луве П'єр 31
 Луїтпранд 201, 202
 Лукіан 23
 Любомирський Каспар 234
 Любомирський Станіслав 85, 128
 Людовік XIII, король 204
 Людовік XV, король 64
 Люк Жан-Жак 204
 Люрсен Сильвестр 239
 Лютер Мартін 184, 193, 194, 243
 Ляббе Філіпп 32
 Ляховський Себастьян 143
- Мабіллон Жан 216
 Маймбург Людвік 26
 Макіавеллі Нікколо 31, 191, 200
 Маккітрик Д. 144, 149
 Мальвецці Вергілій 37, 121
 Мансіні Іоанн 128
 Мансіні Михаїл 128
 Мануцій Альд Пій 19, 85, 182
 Маріан Хуан де 200
 Марковський Ф. 18
 Марчевський Симон 36, 38
 Маслов С.І. 177
 Матезій Йоганн 235, 243
 Махницький Станіслав 104
 Маюс Йоганн 219
 Меланхтон Філіпп 179, 184, 192, 194, 235, 243
 Меріан Магтеус 42, 43, 201, 212, 214
 Меркатор Герард 83, 211
 Меркуріалі Ієронім 19, 195–197
 Мерлін Гійом 191
 Мерло Якуб 26, 38
 Меуре Йоганн 213
 Меурсій Йоганн 31, 183, 199, 239
 Меховський М. 84
 Мецезі Джакопо 217
 Мидорж Клод 32
 Миколай Кузанський 191
- Микульський Т. 158, 159
 Миліус Арнольд 124
 Миліус Ян Фридерік 242
 Мікошевські, рід 163
 Мільтон 217
 Мінасович Юзеф Єпіфаній 81
 Міцлер де Колоф Лаврентій 61, 65, 78, 82, 83, 86, 99, 106, 109, 216, 222
 Мнішки, рід 63
 Могила Петро 205, 236
 Молльєр Жозеф де 70, 85, 122
 Мольєр Жан-Батіст 32, 70, 101, 223
 Монтан Арнольд 42
 Монтанус Гонсальв Регінальд 210
 Монтекатіно Антоніо 190
 Монтьєр 101, 223
 Монфокон Бернар де 219
 Мор Томас 44, 227
 Морей Джузеппе 75
 Морелль Фридерік 198
 Морер Луї 128
 Моретіос Бальтазар 200, 201, 213
 Моро П'єр 213
 Морт'єр Девід 221
 Морштин 170
 Морштин Ян Анджей 115, 128
 Мостицький Якуб 214
 Мошенський Мартін 75
 Мронговіус Криштоф Целестін 161
 Муселлі Джузеппе 82
 Мюллер Йоганн Христофор 81, 108, 112, 249
 Мюллер Стефан 238
 Мюнстер Себастьян 15, 135, 195
 Мюратор Людовіко 216
 Мяскова Т. 7
- Наданій Іоанн 31
 Нардіні Фаміано 215
 Нарушевич Адам 141, 169, 216
 Неандр Михаїл 179, 193
 Невеський Франгішек 49
 Невещинський Миколай 238, 243
 Нейгебауер Соломон 201
 Немиричова Ядвіга 50
 Немцевич Юліан Урсин 166
 Несецький Каспар 14, 121, 125, 133, 217
 Николаї Криштоф Богуміл 82
 Новак Т. 6
 Новель Симон ван дер 15, 16, 22, 183
 Ноде Габріель 206
 Ностіц Генріх фон 237, 243
 Ностіц Ханс фон 243
 Ньютон 101, 223

- Обнинський Мартін 74, 154, 155, 157, 180
 Овідій 30, 35, 67, 133
 Огінський Юзеф 53
 Оглоблін Олександр 9, 163, 172
 Ожга Олексій 103, 144
 Ожеховський Станіслав 33, 133
 Озанам Жак 32, 70, 86, 211, 228, 229
 Окольський Симон 12, 14, 64, 73, 84, 87, 125, 131, 136, 145, 202, 203, 216
 Оксенстерна Йоханн Турессон 133
 Олександр Наталіс 87, 92, 210
 Ольденбург Генріх 205
 Ольснітц 170
 Опалинський Криштоф 128
 Опалинський Лукаш 69, 70
 Опорінус Йоганн 185, 193, 198, 199
 Оріген 190
 Орт Захарій 239
 Ортелій Абрахам 135, 195
 Осецький Ян 87
 Осинський Алоїзій 163
 Остафій, Св. 127
 Остербергер Георг 186
 Острозькі, рід 130
 Остророг Адам Ангел 26, 37
 Остророг Ангел 63, 121
 Остророг Анна 13, 17, 20
 Остророг Миколай 13
 Остророг Ян 13
 Остророги, рід 13, 20
- Павло I, імператор 141
 Павловський Філіпп 167
 Пазовський Юзеф 75
 Палатій I. 92
 Папроцький Бартоломей 69, 85, 124–128, 130, 133
 Папроцький Лукаш 131
 Параден Клод 195
 Парацельс Теофраст 195
 Пасквіні 78
 Паскуалоні П. 75
 Пасторія Йоахім 32, 33
 Пацій Юлій 239
 Пеарсон Д. 101, 224, 228, 238, 243
 Пейрер I. де Ла 225
 Пейсенбергер Генріх 242, 243
 Перкович Томаш 23, 26, 40, 47, 70
 Петер, канонік 177
 Петрарка Франческо 192, 239
 Петрелла Бернардіно 190
 Петрі 195
 Петрі Генріх 198, 239
- Петрі Себастьян 198
 Петрі Сікст 198
 Пильгжимовський Еліаш 195
 Пиррис де Варій Сезар (див. Phytrys de Varille Cesar) 75, 143, 146
 Писанський Георг Христофор 7, 88
 Пікарт Етьєнн 20
 Піко делла Мірандола Джованні Франческо 181
 Пінгет Жозеф 75
 Піндар 191
 Пінеллі Нікколо 41
 Піонтковський Адам 238
 Піотрковчик Анджей 199, 214
 Пісторій Ян 85, 142, 143
 Плантен Кристоф 42, 188, 192, 195, 199, 200
 Плантени, родина 183, 195, 198, 201–203, 213, 226
 Платон 84, 109, 185
 Пліній 84–86
 Плутарх 19, 30, 185
 Полібій 31
 Полле Франсуа 185
 Полліні Джіроламо 194
 Помпадур де 153, 157
 Понінський Антоній 143
 Поп 217
 Порфирій 190
 Поссевін Антоній 188
 Потоцький Анджей 37, 234
 Потоцький Вацлав 69, 125, 128
 Потоцький Єжи Міхал 158
 Потоцький Ігнатій 113
 Потоцький Павел 15, 201
 Потоцький Ян 160
 Потоцькі, рід 18, 61, 160
 Прокопій 19
 Прухницький Ян Анджей 240, 241, 243
 Птолемей 19
 Пугачов Омелян 133
 Путанус Генріх 23
 Пуфендорф Самуель 92, 204, 216
 Пфау Теодор Філіпп фон 146
 Пшебендовський Ян 45
 Пясецький Павел 33, 84, 202
- Рабле Франсуа 191
 Радзивілл Анна 138
 Радзивілл Кароль Станіслав 138, 156
 Радзивілл Міхал Казимир 7, 45, 81, 103, 123, 138, 145, 148, 240
 Радзивілли, рід 8, 18, 63, 81
 Радзишевський Ф. 7

- Рамі П'єр 187, 194
 Ранцау Генріх 179
 Расін 101, 223
 Рафеленгіус Франсуа 192, 199
 Рафеленгіус Франц 200, 213
 Реал де Курбан Гаспар 8, 110, 111
 Рей Миколай 125
 Рейсер Антон 206
 Рейснер Фридріх 215
 Рейхман Я. 81, 157, 160, 232
 Рете Валентин 215
 Рете Фридріх 215
 Реттер Северин 243
 Ржевуський Станіслав Матеуш 21, 23
 Ржевуські, рід 160
 Рибалкін В.С. 177
 Рімплер Георг 32
 Ріпа Чезаре 195
 Ріцці-Занноні Джованні Антоніо 65, 135, 195
 Рішельє 204, 213
 Робертінус Роберт 234, 238
 Роде Якуб 199
 Родецький Олексій 208
 Роджерс Вільямс 188
 Ролле А.Ю. 6, 52, 102, 146, 162, 163
 Роллен Шарль 8, 72, 79, 111, 133, 160, 215
 Роо Герард де 188
 Росаріус Йоанн Баттіст 190
 Рубенс Пітер Пауль 201, 202
 Рубінковський Якуб Казимир 34
 Рудзький 26, 38
 Рудольф II, імператор 15
 Руйє Гійом 198
 Рульєр Клод-Карломан де 156
 Руссо 101, 223
 Рутка Теофіл 25, 33 36, 38, 67, 124
- Савенко І. 170
 Савонарола І.М. 19
 Савченко О.В. 160, 177, 180
 Саллостій Крисп 179
 Салмазій Клавдій 32
 Сальтен Даніель 5, 66, 71, 72, 86, 88–93, 99, 132, 160, 248
 Сапега Анна (див. Яблоновська Анна Пауліна)
 Сапега Анна 155
 Сапега Казимир 63
 Сапега Казимир Кароль 140
 Сапега Міхал 63, 139, 140
 Сапега Олександр Антоній 155, 157, 159, 167
 Сапега Павел 234
 Сапега Теофіла Стшежислава 8, 11, 59, 74, 153, 155–160, 164–167, 171, 232, 247, 248
- Сапега Юзеф 155, 156
 Сапега Ян Фридерік 157, 240, 248
 Сапеги, рід 8, 18, 63, 156, 157, 159, 248
 Сарницький С. 136
 Сарпі Паоло 200
 Свалленберг Густав Генріх 238
 Светоній Транквілл 23, 136
 Свидригайло, князь 66
 Свіфт Джонатан 217
 Святополк, князь 49, 50
 Севен Поль 51
 Сег'є 219
 Сендель Христіан 75
 Сенека 23
 Сенкевич 153
 Сенявська Ельжбета 45
 Сенявська Теофіла 50
 Сенявський Миколай 13, 50
 Сенявські, рід 13, 45, 50, 53, 54
 Сераріо Николай 212
 Сервантес Сааведра Мігель де 217, 218
 Сибенейхер Якуб 198, 199
 Сигізмунд II Август 184, 243
 Сикст Еразм 212
 Сипайлло М. 163
 Сігер Теофіл 134
 Сігоній Карл 182, 185
 Сільвій Гулієльм 185
 Сільвій Еней (Пій II) 85
 Сімеоні Габрієлло 195
 Скалігер Цезар Жозеф 133, 184, 192, 239
 Скарга Петро 13
 Скоп Єжи Кароль 68, 75, 147
 Скудері Мадлен де 32
 Слейдан Йоганн 186
 Слуцькі, рід 54
 Сметій Анрі 232
 Сміт Джон 211
 Сміт Томас 201
 Собеська Марія Климентина 44
 Собеський Якуб 13
 Собеські, рід 50
 Собоцький Станіслав 16, 17, 19, 225, 243
 Соліньяк П'єр-Жозеф 84, 136
 Солтик 75
 Сольський Станіслав 32
 Софокл 191
 Соцін Фауст 209
 Спіноза Бенедикт (Барух) 204
 Спренгер Я.Т. 86
 Спрехер Фортунат 183
 Спрінгсгут Христіан Ерінфрід 75
 Спянковський А.С. 240

- Станіслав Август Понятовський, король 10, 40, 113, 141, 154, 163, 166, 167, 181
 Станіслав Лещинський, король 39, 50
 Станкарус Петр 238
 Старовольський Симон 41, 71, 83, 145, 202, 216, 217
 Стаус Михаїл 237
 Сташиц Станіслав 141
 Стернацький Себастьян 208, 209, 215
 Стефан Баторій, король 17, 198.
 Стефан Робер (див. Етьєнн Робер)
 Страбон 136
 Страух Егідія 236, 243
 Стреній Річард 182
 Стрийковський Мацей 68
 Стримезій Самуель 88, 241
 Стюарт Іаков 44
 Суліковський Ян Деметрій 203
 Сульч Антоній 44, 227, 228
- Тагліакоцці Каспар 195
 Тарновська Уршуля 170
 Тарновський Ян 143, 167, 168
 Тассо Торквато 205
 Тассоні Алессандро 41
 Тацит Гай Корнелій 19, 71, 131, 186, 202, 225, 226
 Тачальський Онуфрій 54
 Теппер Петр 82
 Теренцій 30, 191
 Терцієр Жан-П'єр 111
 Тецлав Франтішек 161, 165
 Тійє Жан дю 187
 Тіло Валентин 66
 Тіреллі Мауріціо 212
 Томмазі Джугурт 200
 Тондель Я. 5, 89
 Топіо Франческо 200
 Тренчинський Фр. 154
 Третер Станіслав Любомирський 145, 148, 155
 Третер Фома 145, 148, 155
 Трітхейм Йоганн 41
 Ту Жак-Огюст 133
- Ульріх, герцог Мекленбурзький 241
 Устжицький Вінцентія 33
 Уффано Д. 19
- Фабріцій Стефан 143
 Фабріціус Йоганн Альберт 99
 Фаворинія Варінус 92
 Фаллопій Габріель 195
- Фальк Ієремія 131, 211
 Фейерабент Зигмунт 188
 Фер Петер 242
 Фєро Йоганн 194
 Феррон Арнольд 187
 Ферстер Георг 204, 215, 222
 Фетт 170
 Філіпович Ян 83
 Фінкстен Альбрехт Конрад 44
 Фішер Хрiстiан Габріель 89, 241
 Флавій Йосиф 128
 Флакк Квінт Горацій 191
 Флацій Іллірік Матфей 184, 194, 235, 239, 240
 Флешієр Есприт 133
 Флор 31
 Флудд Роберт 92
 Фома Аквінський 19, 191
 Фонтана Доменіко 189
 Фракантіано Антоніо 195
 Франкора Казимир 237
 Франсуа Р. 19
 Францев А. 6
 Франческо фра 237
 Фредро Анджей Максиміліан 33, 69, 85, 124, 202
 Фрейтаг Адам 238
 Френцель Абрахам 81, 108
 Фридерік, герцог Мекленбурзький 110
 Фридріх II, король 243
 Фрізіо Ернесто (див. Готман Франсуа)
 Фрізон Леонард 26, 33, 49, 114
 Фробен 183, 190, 193
 Фробен Ієронім 194
 Фробен Йоханн 198
 Фульгерій 131
 Фульштин Гербурт Ян де 19, 84, 103, 131, 191
 Фурньє П'єр-Сімон 221
 Фуст Йоганн 88
 Фуші Жан-Поль де 77
- Хаган Таддей 237
 Хаквілль Джордж 41, 210
 Хаммершмідт Ян Флоріан 82, 230
 Ханов Михаїл 217
 Хвалевік Е. 7
 Хвальковський Миколай 131
 Хевель Мартін ван дер 240
 Хедіо Андреас 88, 240
 Хеннебергер Каспар 186, 187
 Хеннінгес Ієронім 131
 Херманід Рутгер 201
 Хитрей Давид 194

- Хінлопен А.Б. 243
 Хмелецький Ян 237
 Хогенберг Франц 15, 16, 21, 22, 183
 Ходкевич Ян 139, 140, 148
 Хойновіус Даніель 238
 Хойновіус Михаїл 87, 89, 236–238
 Хокієр де Сурле Йоганн 31
 Хоментовський В. 6
 Хомман Йоганн Баттіст 135, 220
 Хоффманн Йоганн Якуб 206
 Хоффман Фридерік Людвіг 7, 181
 Хоффманн Хрiстiан Готтфрiд 81, 108
 Хоффманн Ян Даніель 75
 Хросциньський Войцех Станіслав 128
- Царевський К. 170
 Цезар Гай Юлій 19, 136, 183
 Цезарій Франтішек 54, 202, 214
 Целларій Андреас 133
 Центурій Якуб 179
 Цецилія Рената, королева 13, 17
 Цецнер Лазарь 214
 Цицерон Марк Туллій 20, 88, 179, 182, 185, 191
 Цієрманс Йоганн 32
 Цісвіцький А. 19
- Чайковський 44
 Чаккі Ф. 135
 Чарадзький Григорій 204
 Чарнецький Стефан 23
 Чаргорийський Адам 112
 Чарторийські, рід 74, 160
 Чацька Кунегунда 164, 168, 171, 216, 218, 220, 223, 248
 Чацький Тадеуш 50, 159–167, 169, 170
 Червецький Ян 33
 Чермінський 170
 Чернухін Є.К. 177
- Шамрай М.А. 7, 166, 182
 Шанявський Костянтин Феліцій 54
 Шарлетон Гвальтеро 212
 Швейковська Х. 185
 Шеде Еліаш 31
 Шедель Криштоф 214
 Шейдт Франтішек 164
 Шекіо Якуб 190
 Шельвіг Готтліб 237, 238
 Шельвіг Самуель 237, 238
 Шигельський Станіслав 33
 Шидловецькі, рід 54
 Ширах Готтліб Бенедикт 134
- Шиффле Жан-Жак 203
 Шіккард Вільгельм 201
 Шіндлер Валентин 205
 Шліхтинг Йона 209
 Шльонцер Август Людвіг 134
 Шонборн Георг 31
 Шредер Герхард 215
 Шрейбер Кароль Фердинанд 78, 215, 222
 Шреттер Філіпп фон 85
 Штурман Корнелій 220
 Шує Жак 214
 Шульц Антоній 33
 Шютц Каспар 186
- Щанецький Стефан 53
 Щербич Павел 69, 114, 144, 234, 238, 242, 243
 Шука Станіслав Адам 34
- Ювенал 133
 Юнг Йоганн Генріх 109, 112, 249
 Юній Адріан 195
- Яблоновська Анна Доброгнева 63, 74
 Яблоновська Анна Катажина 38
 Яблоновська Анна Пауліна 63, 117, 140, 142–144, 147, 148, 159, 232
 Яблоновська Елеонора 39
 Яблоновська Іоанна 41, 43, 228
 Яблоновська Кароліна Тереза 8, 63, 64, 74–76, 81, 103, 116, 138–140, 145, 148, 155, 180
 Яблоновська Катажина 39
 Яблоновська Катажина (в дів. Кломницька) 12
 Яблоновська Маріанна (з Казановських) 24, 39
 Яблоновська Теофіла 47, 50, 53, 55, 63, 247
 Яблоновська Теофіла Стшежислава (див. Сапега Теофіла Стшежислава)
 Яблоновська Тереза 8, 39, 48, 54
 Яблоновська Франтішка Вікторія 153, 154, 171, 248
 Яблоновська Ядвига 38
 Яблоновський Август Доброгост Жегота 64, 153, 154, 171, 248
 Яблоновський Антоній 43, 146
 Яблоновський Антоній Барнаба 71, 231
 Яблоновський Димитрій 39, 46
 Яблоновський Мацей 12, 17
 Яблоновський Миколай 212
 Яблоновський Олександр Ян 7, 8, 11, 21, 22, 24, 41, 43, 47, 48, 50–54, 63, 65, 68, 70, 72, 131, 227, 247

- Яблоновський Станіслав Божидар 63
 Яблоновський Станіслав Вінцентій 39, 46, 71, 128, 180
 Яблоновський Станіслав Кароль 24
 Яблоновський Станіслав Ян 5, 6, 11, 17, 18, 20–39, 42, 44, 45, 48, 52, 65, 68, 72, 114, 131, 133, 146, 164, 225, 226, 228, 247
 Яблоновський Юзеф Олександр*
 Яблоновський Ян Каєтан 39, 46, 117, 128, 140
 Яблоновський Ян Станіслав, дядько 6–8, 11, 17, 21, 22, 24, 25, 39–48, 51, 70, 72, 124, 128, 186, 227, 228, 232 247
 Яблоновський Ян Станіслав, прадід 11–20, 72, 171, 224, 247
 Яблоновські, рід*
 Явеллій Хризостом 30
 Якобі Лаврентій 135
 Якубовський Войцех 74, 75, 155
 Ян Благослав 194
 Ян III Собеський, король 23, 33, 146, 147, 164
 Яноцький Ян Даніель 99, 132, 145, 216, 218
 Янсзон-Весберге 29, 83, 205, 211, 213
 Янсзон Ян 31, 213
 Янсоніус Ян 14, 20, 23
 Янушовський Фердинанд 131
 Ярковський П. 160, 161, 163–167, 170, 181, 248
 Яскерський М. 19
 Яцек Одрвонж, Св. 128
 Baszko Godzysław 116
 Büsching 108
 Funck Johannes 182
 Hegendorphinus Christophorus 182
 Hoppius 129
 Hottomanus 31, 188, 200
 Martialis Marcus Valerius 182
 Phyrrys de Varille Cesar 75, 143, 146
 Pincius Philippus 182
 Secer Joannes 182
 Siebmachier 126
 Stephanus Henricus 191
 Wachterus Georgius 182
 Voyeu de Brunem 215
 Wärl 106

---

* Через значну вживаність позицій у тексті монографії сторінки, на яких вони згадуються, у покажчику не фіксуються.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ВСРВ	Відділ стародруків і рідкісних видань
ДАК	Державний архів міста Києва
ІР	Інститут рукопису
ІУК	Інститут української книги
ЛНБ	Львівська наукова бібліотека
НАН України	Національна академія наук України
НБУВ	Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
Оп.	Опис
Р.	Рідкісна
Спр.	Справа
Ф.	Фонд
ЦДІАК України	Центральний державний історичний архів України, м. Київ
ЦНБ	Центральна наукова бібліотека
Ald.	Альдина
AGAD	Archiwum Główne Akt Dawnych
AR	Archiwum Radziwiłłów
AZ	Archiwum Zamoyskich
B. Cz.	Biblioteka Czartoryskich
BN	Biblioteka Narodowa
BOZ	Biblioteka Ordynacji Zamoyskiej
Bib. Rap	Biblioteka Rapperswilska
B U W	Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
Coll. Jabl.	Collectio Jablonoviana
Coll. Reg.	Collectio Regia
Dz.	Dział
Elz.	Ельзевір
IA	Інкунабул
Pal.	Палеотип
PSB	Polski Słownik Biograficzny
Rkps.	Rękopis
S. a.	Sine anno
S.dr.	Starodruk
S. l.	Sine loco
SPKP	Słownik Pracowników książki Polskiej

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Рід магнатів Яблоновських та його представники, їхня роль у формуванні бібліотечного зібрання в XVII – на початку XVIII століття	11
1.1. До витоків родових бібліофільських традицій: Ян Станіслав Яблоновський, великий коронний мечник.....	11
1.2. Бібліотека Станіслава Яна Яблоновського, краківського каштеляна, в Ляхівцях	20
1.3. Бібліотека Яна Станіслава Яблоновського, руського воєводи, в Підкамені	39
1.4. Бібліофільство Олександра Яна та Теофіли Яблоновських	47
РОЗДІЛ 2. Розквіт зібрання за часів бібліофільства Юзефа Олександра Яблоновського, новогрудського воєводи	61
2.1. Три бібліотеки Ю.О. Яблоновського (Ляхівці, Підгірці, Яблонов Литовський) та їх централізація в Ляхівцях	61
2.2. Джерела систематичних надходжень та шляхи поповнення бібліотечного зібрання. Колекція Данієля Сальтена	72
РОЗДІЛ 3. Джерела дослідження книжкового колекціонування Ю.О. Яблоновського	97
3.1. Каталог бібліотеки Ф.С. Віцлебена: історія створення, структура і джерелознавче значення	97

3. 2. Листування Ю.О. Яблоновського як джерело з історії княжої бібліотеки. Епістолярій Ю.О. Яблоновського з Ю.А. Залуським	102
РОЗДІЛ 4. Бібліотека Ю.О.Яблоновського та її історико-культурне значення	121
4.1. Бібліотека – творча лабораторія Ю.О. Яблоновського	121
4.2. Бібліофільство членів родини Ю.О. Яблоновського	138
4.3. Роль бібліотеки Ю.О. Яблоновського для інтелектуально-культурного середовища XVIII століття	144
РОЗДІЛ 5. Доля Ляховецької бібліотеки після Ю.О. Яблоновського	153
5. 1. Останні приватні власники родового зібрання (Франтішка та Август Доброгост Яблоновські, Теофіла Сапега)	153
5. 2. Бібліотечне зібрання Яблоновських у Кременецькому ліцеї та Київському університеті св. Володимира	159
РОЗДІЛ 6. Зібрання Яблоновських у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського	175
6.1. Раритети зібрання Яблоновських (рукописи, цінні та рідкісні видання)	175
6.2. Видання другої половини XVI – XVIII століть	184
6.3. Провенієнції видань зібрання Яблоновських	223
ПІСЛЯМОВА	247
ДОДАТКИ	251
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	320
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	331

Наукове видання

БУЛАТОВА Світлана Олегівна

**КНИЖКОВЕ ЗІБРАННЯ
РОДУ ПОЛЬСЬКИХ МАГНАТІВ
ЯБЛОНОВСЬКИХ
У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ
УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Редактор

М. Л. Скірта

Художнє оформлення

Д. В. Булатова

Верстка

С. Г. Даневич

Підп. до друку 27.06.06. Формат 70x100. Папір офс. № 1.
Ум. друк. арк. 20,87. Обл.-вид. арк. 21,7. Тираж 500 пр. Зам. 15.

Друкарня Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.
03039, Київ-39, просп. 40-річчя Жовтня, 3.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

(Ba 676097)¹⁷